

Національна академія наук України
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
Науково-дослідний інститут пресознавства
National Academy of Sciences of Ukraine
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
Research Institute for Press Studies

Пресознавство

Press Studies

Засновано 2022 року
Виходить двічі на рік

Founded in 2022
Issued twice a year

Випуск 4
Issue 4

Львів – 2024
Lviv – 2024

УДК 070(051)
DOI 10.37222/2786-7552-2024-4

*Друкується за ухвалою вченої ради
Львівської національної наукової
бібліотеки України імені В. Стефаника
(протокол №5 від 17 травня 2024 р.)*

Пресознавство: НАН України. ЛННБ України імені В. Стефаника. Науково-дослідний інститут пресознавства. Львів, 2024. Вип. 4. 240 с.
Press Studies: NAS of Ukraine. Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv. Research Institute for Press Studies. Lviv, 2024. Issue 4. 240 p.

Редакційна колегія

Головний редактор

Лідія Сніцарчук, д-р соц. ком., проф.

Заступники гол. редактора

*Мар'яна Комариця, д-р філол. н.,
с. н. с.*

*Надія Кулеша, канд. філол. н.,
с. н. с.*

Відповідальний секретар

*Олеся Дроздовська, канд. філол. н.,
с. н. с.*

Члени редколегії

*Марко Андрейчик, д-р філос. (США)
Юрій Бідзіля, д-р соц. ком., проф.*

Зоряна Галаджун, канд. соц. ком., доц.

*Василь Габор, канд. філол. н.,
с. н. с.*

*Катажина Дронг, д-р соц. ком. та медіа
(Польща)*

*Агнешка Матусяк, д-р гум. н., проф.
(Польща)*

Емілія Огар, д-р соц. ком., проф.

*Йошіхіко Окабе, д-р іст. н., д-р е. н.,
професор (Японія)*

Editorial Board

Editor-in-Chief

*Lidiya Snitsarchuk, Dr. habil. in Social
Communication, Prof.*

Deputy editor-in-chief

*Mariana Komarytsia, Dr. habil. in
Philology,
Senior Research Fellow
Nadiia Kulesha, PhD in Philology,
Senior Research Fellow*

Secretary in Charge

*Olesia Drozdovska, PhD in Philology,
Senior Research Fellow*

Members of the Editorial Board

*Mark Andryczyk, PhD (USA)
Yuriy Bidzilya, Dr. habil. in Social
Communication, Prof.
Zoriana Haladzhun, PhD in Social
Communication, Associate Prof.
Vasyl Gabor, PhD in Philology,
Senior Research Fellow
Katarzyna Dragg, Dr. habil. in Social
Communication and Media (Poland)
Agnieszka Matusiak, Dr. habil. in
Humanities (Poland)
Emiliya Ohar, Dr. habil. in Social
Communication, Prof.
Yoshihiko Okabe, Dr. habil. in History,
Dr. habil. in Economics, Prof. (Japan)*

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 25285-15225Р від 05.07.2022 р.**

ISSN 2786-7552 (Print)

©Львівська національна наукова бібліотека
України імені В. Стефаника, 2024
©Науково-дослідний інститут
пресознавства, 2024

ПРЕСОЗНАВСТВО: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ

Роман Бліхарський

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7084-0473>

кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник
Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
patra727@gmail.com

УДК 070:271.4]:[159.923.2:124.5](=161.2)(477.83/.86)"1918/1939"

АКСІОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ЧАСОПІСУ «КАТОЛИЦЬКА АКЦІЯ»: СПРОБА ПОБУДОВИ ТА НАПРЯМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

DOI

У статті окреслено концепцію, мету, тематичне спрямування публікацій журналу «Католицька Акція», що був офіційним друкованим органом Генерального Інституту Католицької Акції у Галицькій Церковній провінції (митрополії) Греко-католицької церкви. Засобом часопису організатори та активні діячі Католицької Акції, що були водночас видавцями та авторами однойменного журналу, трансливали на його сторінках загальне доктринальне бачення Ватикану щодо концепції та ідеології Акції, а також окреслювали характерні орієнтири її проведення серед української галицької громадськості.

Акцентовано вивчення саме ціннісних орієнтирів публікацій цього часопису, оскільки вважаємо, що із пресознавчих перспектив такий напрям дослідження є важливим етапом для кращого розуміння умов та механізмів формування ідентичності українців у Галичині міжвоєнного періоду.

Визначено, що для оптимізації дослідження необхідно побудувати аксіологічну модель видання – теоретичну конструкцію, яка б окреслювала основні цінності, пріоритети, моральні ідеали та цілі, що пропагуються засобом видання, а також потенційно дозволяла б розширити бачення ролі засобів масової інформації у

формуванні громадянської, культурної, конфесійної ідентичностей у певному історичному контексті.

На основі результатів аналізу публікацій часопису запропоновано аксіологічні моделі, які демонструють два підходи до ієрархізації, систематизації та інтерпретації комплексу цінностей, які пропагувались у статтях цього часопису. А саме: модель, яка структурує широкий спектр індивідуальних потреб та прагнень окремої людини разом із загальними етичними принципами колективного співіснування, соціальної відповідальності, громадянської свідомості тощо; та конструкцію, яка відображає своєрідну ідейно-тематичну парадигму публікацій журналу «Католицька Акція», – тему конфлікту цінностей тогочасних апологетів християнства та ідеологів прогресу і секуляризації.

Ключові слова: Католицька Акція, релігійна періодика, міжвоєнний період, Галичина, Генеральний Інститут Католицької Акції.

Постановка проблеми. Католицька Акція – християнський суспільно-релігійний рух, що виник на початку ХХ ст. у Європі з метою зміцнення співпраці мирян та духівництва для виконання місії Церкви у громадській, економічній, політичній, культурній сферах задля побудови суспільного життя на засадах християнської моралі. Її ідею уперше окреслив Папа Пій Х в енцикліці «*In firmo proposito*» [«Тверде рішення»] від 11 червня 1905 р. Папа Пій ХІ в енцикліці «*Ubi Arcano Dei consillo*» [«Де таємничий Божий план»] (23 грудня 1922 р.) описав її мету, завдання та організаційні принципи (Католицька Акція).

Хоча Католицька Акція і досі залишається активною організацією католиків-мирян, однак саме у міжвоєнний період вона досягла певного максимуму свого розвитку, зокрема в сенсі кількості учасників та її структурного різноманіття.

Католицька Акція є складним суспільним явищем, яке має уже доволі тривалу історію, а її впровадження у різних країнах мало свої особливості. Зокрема, там, де католицизм був переважаючою конфесією або ж із значною кількістю католиків серед населення, католицькі світські організації діяли при церквах ще з ХІХ ст. Це були здебільшого молитовні, освітні чи харитативні спільноти. Після того, як у ХХ ст. було проголошено початок Католицької

Акції, саме ці організації стали її основою та подекуди ввійшли до її організаційної структури. Так, зокрема, відбулось у Німеччині, Франції, Бельгії, Італії, Голландії, Чехословаччині, Польщі, Канаді (Беген, «Католицька Акція як...»).

Щодо Польщі, то попри те, що однією з основних ідей Католицької Акції визначалася консолідація усіх католиків, приблизно з 1931 р. єпископат Греко-католицької церкви у Галицькій митрополії розпочав підготовку до проведення Католицької Акції незалежно від тих заходів, які впроваджувалися Католицькою церквою у тодішній Польщі. У тому ж році було засновано координаційний орган Католицької Акції – Генеральний Інститут Католицької Акції у галицькій церковній провінції (Беген, «Католицька Акція – мирянський...»).

За час проведення Католицької Акції та під її егідою у Галичині було засновано низку релігійних та громадських організацій, освітніх центрів, проведено низку масових дійств. Зокрема, на початку 1930-х рр., також у межах проведення Католицької Акції, з ініціативи єпископа Станіславівської єпархії Григорія Комишина було засновано мережу читалень «Скала», що була певною ідеологічною альтернативою товариства «Просвіта» (Пастирський лист..., 1934, с. 59). У Львові 6–7 травня 1933 р. відбулося свято «Українська молодь – Христові», одразу ж після якого було засновано юнацьку організацію Католицька акція української молоді, а наступного року – Католицьку акцію української жіночої молоді (Беген, «Католицька Акція як...»).

Католицька Акція також мала вплив і на тогочасну галицьку пресу, зокрема, регулярно стаючи інформприводом для публікацій на сторінках видань релігійного та світського спрямування. Про Католицьку Акцію писали у журналах «Нива», «Добрий Пастир», газеті «Нова Зоря», офіційних церковних єпархіяльних та архієпархіяльних вісниках, часописі «Правда», газетах «Діло», студентському літературному віснику «Поступ» та ін.

Католицька Акція також була своєрідним імпульсом для заснування упродовж 30-х рр. ХХ ст. низки нових періодичних видань, а саме: друкованого органу Українського Католицького Союзу – тижневика «Мета» (1931–1939) та його «популярного додатку, присвяченому поглибленню релігійного і морального життя серед українських родин», – журналу «Христос Наша

Сила!» (1933–1939; з 1935 р. як самостійне видання). У 1933 р. засновано ілюстрований виховний журнал української молоді «Українське Юнацтво» (1933–1939) з додатком організаційного листка КАУМ «Готовсь!» (1935–1937), ілюстрований релігійно-виховний місячник «Лицарство Пресвятої Богородиці» (1935–1939), гомілетично-катехитичний часопис «Сівач» (1936–1939), друкований орган Товариства дружин священників – часопис «Доля» (1939). (Галушко & Романюк, 2003, с. 28–28).

Однак для того, щоби отримати певне сутнісне бачення очільників та членів Генерального Інституту Католицької Акції щодо її цінностей, нам необхідно передусім проаналізувати публікації його офіційного друкованого органу – журналу «Католицька Акція» (1934–1939).

Із пресознавчих перспектив дослідження ціннісних орієнтацій періодичних видань дає змогу визначити або уточнити методи впливу засобів масової інформації на процес формування суспільних норм, поведінкових моделей та колективної свідомості. Аксіологічні напрями пресознавчих студій також дозволяють зрозуміти систему мотивацій та пріоритети суспільства в конкретних суспільно-політичних та соціокультурних історичних обставинах, простежити особливість їхньої зміни у часі, визначити домінуючі політичні та ідеологічні тенденції і реакції на них громадськості чи окремих соціальних інститутів, зокрема преси, а також отримати додатковий контекст для інтерпретації медіаповідомлень.

Мета дослідження. Визначити ціннісні орієнтири часопису «Католицька Акція». Побудувати аксіологічну модель цього видання – теоретичну конструкцію, яка б стала основою для аналізу, систематизації та інтерпретації системи цінностей, які засобом преси пропагувались ініціаторами та діячами Католицької Акції серед української громадськості Галичини у міжвоєнний період.

Об’єкт дослідження. Публікації часопису «Католицька Акція», а саме: статті та редакційні повідомлення журналу, у яких відображено основні ідеї, принципи та цінності Католицької Акції, яка проводилась у Галичині міжвоєнного періоду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історіографія нашого дослідження ґрунтується передусім на публікаціях

пресознавчого спрямування, у яких під різними кутами зору розглядається історія функціонування української релігійної преси міжвоєнного періоду (або її окремих аспектів у зв'язку з інтегральною історією української преси). Ми зосереджувались на даних та висновках щодо часописів, які безпосередньо стосувалися Католицької Акції, що проводилась у Галичині впродовж 30-х рр. ХХ ст., а особливо стосовно офіційного друкованого органу Генерального Інституту Католицької Акції.

У своїй праці «Історія української преси» Аркадій Животко задує, зокрема, кварталник «Католицька Акція», «що містив статті з теорії і практики» для її організації та проведення, поряд з іншими «органами католицької акції» називаючи тижневик «Христос Наша Сила!» та часопис «Мета» (1989–90, с. 265).

Грунтовне історико-бібліографічне опрацювання журналу «Католицька Акція» було здійснене у рамках тритомного проекту «Українські часописи Львова 1848–1939 рр.». У другій книзі третього тому цієї праці, що вийшла друком у 2003 р., вміщено повний бібліографічний опис видання, який, окрім розширеної анотації, також містить назву, підзаголовок, періодичність, дату виходу його першого числа, імена редакторів, місце видання, роки виходу, назви видавництва, друкарні, її розташування, адреси редакції, кількість річників та чисел за роками їхнього виходу, а також формат, обсяг випусків та наявність видання у вітчизняних фондах (Галушко & Романюк, 2003, с. 482–485).

Журнал «Католицька Акція» на своїх сторінках охоплював комплекс соціально значущих тем, кожна з яких може стати предметом окремого дослідження, а також системно розглядатись у контексті проблематики тогочасного пресового дискурсу.

Мар'яна Комариця у статті «Жіноча сторінка української католицької періодики» здійснила аналіз публікацій, присвячених «жіночому питанню», яке порушувалось на сторінках української львівської католицької преси, а саме: газет «Нова Зоря», «Мета», «Правда», журналів «Поступ» та «Католицька Акція», а також матеріалів часопису «Жінка». Значну увагу дослідниця приділила обговоренню Першого жіночого конгресу, що проходив у Станиславові упродовж 23–27 червня 1934 р. У статті також розглянута дискусія на сторінках преси між редактором «Католицької Акції»

Маркіяном Дзеровичем та представницями «Союзу Українок» щодо ідеології напрямів діяльності цієї організації (2022).

Починаючи з 1990-х рр. та до сьогодні журнал «Католицька Акція» неодноразово ставав джерелом інформації для українських науковців під час вивчення історії Католицької Акції, а також різноманітних українських суспільних, релігійних рухів та ініціатив, що функціонували в Галичині міжвоєнного періоду (Беген, 2010; Мишишин, 1999; Яцишин, 2010).

Однак досі науковцями не було сформульовано теоретичної моделі задля комплексного дослідження ціннісної орієнтації журналу «Католицька Акція» як основного ідейно-концептуального рупора цього суспільно-релігійного руху в Галичині.

Новизна дослідження полягає у формуванні теоретичної моделі для системного аналізу ціннісних орієнтацій змісту часопису «Католицька Акція», вивчення яких сприятиме кращому розумінню ролі релігійної преси у формуванні громадянської та конфесійної ідентичності українців міжвоєнного періоду.

Методи дослідження. Засобом історико-бібліографічного методу було досліджено джерела та наукову літературу, присвячену Католицькій Акції загалом і особливостям її організації та проведення на теренах Галичини у 30-х рр. ХХ ст. Зокрема, з допомогою тематичного аналізу часопису «Католицька Акція» встановлено його основні теми та ідеї, з допомогою якісного контент-аналізу публікацій журналу визначено набір цінностей, які репрезентували його публікації. Засобом аксіологічного аналізу здійснено систематичне опрацювання та інтерпретацію визначених цінностей для побудови аксіологічної моделі журналу.

Виклад основного матеріалу. У червні 1934 р. Генеральний Інститут Католицької Акції у Галицькій Церковній Провінції (далі – ГІКА) розпочав випуск свого офіційного друкованого органу – журналу «Католицька Акція» (1934–1939).

У короткому зверненні керівників ГІКА, а саме: президента Маркіяна Дзеровича (який також був головним редактором часопису), директора Романа Гайдука та секретаря Юліана Редька, зазначалося, що Інститут засновано «задля виконання високих завдань Католицької Акції на області нашої гр. кат. Церковної Провінції. Ті завдання, різнородні й важкі, вимагають відповідних метод праці та засобів, у першу чергу надприродних, а відтак

природних. Зокрема показалося вже необхідним видавання власного пресового органу, бо пресова акція в нинішніх часах – наймогутніший із природних засобів ширення католицької думки» (Від видавництва, 1934, с. 1).

Міжвоєнний період і справді був часом, коли засоби масової інформації стали визначальним чинником у справі формування думки широких мас населення. Стрімкий розвиток преси мав, відповідно, і великий вплив на суспільство, формуючи нові способи комунікації та дозвілля. Будучи за своєю суттю позаконфесійним інформативним інструментом, преса, на думку засновників журналу «Католицька Акція», також була цілком функціональною та придатною для поширення повідомлень серед вірян-католиків.

Після Першої світової війни відбувся бурхливий розвиток друкованої періодики. Вдосконалення технології друку, доступність паперу позитивно вплинули на показники масовості охоплення читачької аудиторії видавців періодики, що водночас вплинуло на збільшення кількості назв друкованих видань, їхніх тиражів, а також на розширення тематичного діапазону, який здатна була охопити тогочасна преса.

Така потреба у масовій інформації постала внаслідок соціальних та культурних змін, які відбувались у повоєнному світі. Зокрема, підвищення якості загальної шкільної освіти, яка також стала доступнішою, спричинило зростання грамотності серед населення, у якого, відповідно, з'являлась потреба бути в курсі останніх подій, або ж принаймні дало можливість уже видавцям пресових видань стимулювати попит серед своїх потенційних читачів. Цьому також посприяли індустріалізація, урбанізація та внутрішня міграція населення у межах різних країн, інтенсивність якої значно посилилась після війни.

Розвиток преси у міжвоєнний час також спричинив те, що уряди країн, незалежно від того, чи їхні політичні режими були відверто тоталітарними, чи ні, активно використовували ЗМІ як один з інструментів своєї пропаганди та для інформаційної підтримки своїх політичних, соціальних, економічних та військових заходів, які вони прагнули реалізувати або всередині самих країн, або за їхніми межами.

Водночас преса також впливала і на трансформацію самого суспільства, яке свого часу обумовлювало її еволюцію. ЗМІ,

зокрема друковані періодичні видання, впливали на формування громадської думки. Інформуючи про актуальні події, вони сприяли залученню широких мас до участі у громадському, політичному та культурному житті. Важливо також відзначити, що преса сприяла глобалізації культури в широкому сенсі цього поняття, яке також включає культуру політичну, військову, релігійну тощо.

Преса почала відігравати надзвичайно важливу роль у поширенні цінностей, які узагальнено можна означити як принципи чи ідеали, які мають виняткове значення для індивіда чи соціуму, впливають на прийняття рішень, оцінку явищ та визначають їхню поведінку. Медіа, зокрема друкована преса, як тоді, так і зараз відіграють важливу роль у поширенні та обстоюванні духовних, матеріальних, моральних, естетичних, світських, релігійних та ін. цінностей.

За таких умов становлення новітньої глобальної медіасфери засновники та видавці «Католицької Акції» прагнули цілком природними, актуальними та дієвими у тогочасному соціокультурному контексті засобами донести до громадськості інформацію про основну ідею Католицької Акції, її завдання, цілі та цінності, водночас на сторінках свого часопису вони прагнули порушувати найзлободенніші питання, які «потреба хвилі ставить перед нашим католицьким Громадянством» (Від видавництва, 1934, с. 1).

Цих питань і справді вистачало, оскільки на глобальному рівні відбувалися стрімкі зміни укладу життя суспільства, хитались ті морально-етичні світоглядні устої життя Західної цивілізації, які дозволяли охарактеризувати її як християнську. Однак, попри те, що у ХХ ст. релігійний фактор уже не був одним із визначальних для ескалації суспільно-політичних чи воєнних конфліктів, самі ці конфлікти продовжували виникати.

На локальному рівні міжвоєнний період для галичан-українців також був часом випробувань і постійної боротьби за свої громадянські та політичні права, інтенсивність яких значно збільшилась саме у 1930–1939 рр. – у «періоді загострення українсько-польських відносин» (Сніцарчук, 2009, с. 84).

Попри складні суспільно-політичні та законодавчі обставини, в яких і світська, і релігійна галицька українська преса вимушена була функціонувати, редакція журналу «Католицька Акція»

упродовж усього існування видання працювала над його удосконаленням, збільшенням частоти виходу та розширенням читацької аудиторії.

Хоча у першому випуску журналу за 1934 р. видавці визначили його як «покищо неперіодичний», упродовж наступних 1934–1939 рр. редакція видання справно видавала числа чотири рази на рік. Щодо періодичності як основного показника затребуваності, Лідія Сніцарчук зазначає, що журнал «Католицька Акція» був одним із 25 видань «серед доволі численної групи кварталників», редакції яких «стало додержувалися цієї форми періодичності» (2009, с. 200).

У 1936 р. редакція журналу оголосила, що до видання буде залучено визначених католицьких авторів, а редакційну колегію поділено на вісім секцій: ідеологічну, яка станом на той рік наразі ще залишалася без керівника; суспільну (голова – о. Микола Конрад); зі справ родини (голова – о. Лев Глинка), справ жінок (голова – Евстахія Тишинська), справ молоді (голова – Василь Глібовицький), харитативну секцію (голова – о. Платонід Філяс), секцію преси (о. Ярослав Чемеринський) та зі справ виховання (о. Юліан Дзерович) (Хроніка, 1936а, с. 24; Хроніка, 1936б, с. 31–32).

Загалом за час існування журналу «Католицька Акція» на його шпальтах публікувались відомі імена сучасним дослідникам історії Церкви, української релігійної та світської преси, громадських та освітянських рухів, що діяли на теренах Галичани у міжвоєнний час, а саме: Іван Братик, о. Осип-Михайло Годунько, о. Омелян Горчинський, Роман Данилевич, о. Петро Дзедзик, Маркіян Дзерович, Петро Ісаїв, о. Йосафат Маркевич, о. Іриней Назарко, Юліан Редько, Осип Філяс, о. Степан Хабурський, Ксеня Янович, Костянтин Чехович, Микола Гнатишак, Микола Андрусак, Володимир Залозецький, о. Андрій Ішак, Борис Кудрик, о. Василь Кулик, о. Василь Лициняк, Осип Майковський, Олександр Мох.

Моделювання цінностей, які пропагувались на сторінках журналу «Католицька Акція», передбачає також визначення, пошук, аналіз, систематизацію та інтерпретацію ідеалів, норм, переконань, акцентів, тем тощо, які видавці, автори та керівники секцій цього часопису транслювали своїй аудиторії. Однак побудова аксіологічної моделі будь-якого періодичного видання

та спосіб інтерпретації його цінностей залежать від цілей дослідження та обраної теоретико-методологічної основи.

Загалом система цінностей є предметом вивчення у філософії (а саме в аксіології, що є її спеціальним розділом), соціології, психології, антропології, культурології. Сьогодні вже існують різні теорії та підходи, засобом яких можна проаналізувати, класифікувати та проінтерпретувати системи цінностей, про які явно чи імпліцитно йдеться в різних документах, зокрема на сторінках періодичних друкованих видань.

Мабуть, найвідомішою системою цінностей є так звана «Піраміда потреб Маслоу», яка була розроблена на основі наукових праць американського психолога Абрахама Маслоу (Maslow, 1943). Ця «піраміда» відображає п'ятирівневу ієрархію потреб людини: фізіологічні потреби, потреби у безпеці, соціальні потреби (потреби у любові та належності тощо), самореалізації та самоактуалізації, творчі потреби. За логікою цієї системи, люди прагнуть задовольнити свої потреби поступово, починаючи з базових та рухаючись до більш високих рівнів.

За теорією базових цінностей Шалом Шварца вирізняють десять типів цінностей, які є універсальними для всіх культур, а саме: влада, здобутки, задоволення, стимуляція, самостійність, універсальність, доброзичливість, традиція, конформізм та безпека. Ці цінності часто організовують на основі двох конфліктів, а саме: конфлікту цінностей, які стосуються відкритості людини до змін, та консерватизму, а також конфлікту між самопосиланням та самообмеженням (Schwartz, 2012).

Наступною є методика розподілу цінностей Мілтона Рокіча, яку він, зокрема, запропонував у своїй праці «The Nature of Human Values» [«Природа людських цінностей»], виданої у 1973 р., М. Рокіч розрізняв кінцеві цінності, такі як щастя, свобода, мир тощо, та інструментальні, тобто цінності, які людина використовує задля досягнення термінальних, зокрема: чесність, відданість, терпіння, відповідальність.

У теорії культурних вимірів Герта Хофстеде визначаються шість вимірів культури, які впливають на систему цінностей суспільства, а саме: дистанція влади, уникнення невизначеності, індивідуалізм, колективізм, маскуліність, фемінність,

довготермінова та короткотермінова орієнтації, реагування та стриманість (Hofstede, 1984).

Однак останнє, що ми наведемо у цьому переліку, – це наукові напрацювання у галузі вивчення цінностей американського політолога та соціолога Рональда Інглегарта (1934–1921 pp.), який у 1981 р. ініціював масштабний лонгітюдний проєкт «Всесвітнє вивчення цінностей» (World Values Survey), одним із завдань якого було з'ясувати вплив цінностей на поведінку та світогляд людини, а також визначити напрями змін цінностей під впливом різноманітних соціальних, економічних та культурних факторів (History of the World Values Survey Association).

Перший етап цього дослідження стосувався лише кількох країн Європи. Результати показали значні відмінності у цінностях між країнами з різними економічними і політичними системами. У 1990-х рр. до участі у проєкті були залучені інші країни, а тривалість кожного нового етапу становила п'ять років. Дослідження охоплює понад 100 країн, які представляють понад 90% світового населення (Who we are).

Збір даних для дослідження, яке охоплює репрезентативні вибірки населення, відбувається шляхом інтерв'ю та анкетування. Опитування охоплює широкий спектр тем, серед яких: релігійні та моральні цінності респондентів, їхні політичні переконання та рівень їхньої активності у суспільно-політичних процесах, соціальні цінності, економічні погляди тощо.

Одним із результатів Всесвітнього дослідження цінностей є т. зв. культурна карта Інглегарта–Вельцеля, яку Р. Інглегарт уклав разом із своїм колегою, німецьким політологом Крістіаном Вельцелем. Карта є візуальною моделлю, яка дозволяє унаочнити культурні відмінності та схожості між країнами, а також те, як вони групуються по різних культурних зонах. Оскільки ця карта є динамічною та оновлюється на кожному новому етапі WVS, вона дозволяє відстежувати зміни позицій країн на карті з часом та аналізувати довгострокові культурні зміни і вплив різноманітних глобальних процесів на різні суспільства.

Культурна карта відображає ситуацію з країнами у двовимірному просторі, кожна вісь якого відповідає одному з наборів цінностей, де по вертикалі вгору – індекс традиційних цінностей, які, зокрема, включають релігійні норми, звичаї та обряди,

сімейні цінності, важливість визнання авторитету та національну гордість. Униз по вертикальній осі – індекс світсько-раціональних цінностей, який демонструє пріоритети раціональних переконань, суверенітету особистості та критичного мислення.

Зліва по горизонталі розташовано градацію країн за індексом цінностей виживання, які пов'язані з економічною та фізичною безпекою, конформізмом та уникненням ризиків, справа – зазначено цінності самовираження, які включають рівність, емансипацію, надважливість індивідуальної свободи і творчості тощо.

На площині країни групуються відповідно до їхньої культурної близькості (католицькі, православні, протестантські, ісламські, конфуціанські, англomовні, південноазійські, латиноамериканські, африканські тощо), що дозволяє виявляти кластери суспільств з подібними ціннісними орієнтаціями.

Однак для побудови аксіологічної моделі журналу «Католицька Акція» нам необхідно сформулювати єдині категорії цінностей на основі аналізу та інтеграції усіх аспектів наведених теоретико-методологічних підходів. Очікується, що такий синтез може забезпечити більш комплексне і багатовимірне розуміння ціннісних орієнтирів Католицької Акції, представлених, зокрема, в офіційному друкованому органі відповідальною за її організацію та проведення інституцією.

Спершу спробуємо побудувати «вертикально» орієнтовану аксіологічну модель, засновану на градації від індивідуальних цінностей до загальних. Ця схема виглядатиме приблизно так:

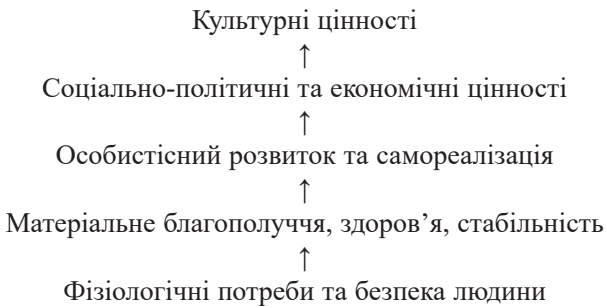
Фізіологічні потреби та безпека людини: базові фізіологічні потреби, здоров'я, безпека фізична та економічна, соціальна стабільність, уникнення невизначеності (на особистому рівні);

Особистісний розвиток: самореалізація (розвиток потенціалу, самовираження), самоактуалізація (компетентність, освіта, здобутки, успіх, визнання), стимуляція (нові враження, винагорода), самостійність (незалежність, автономність);

Соціально-політичні та економічні цінності: визнання / заперечення влади та авторитету, підтримка / ігнорування суспільно-політичних процесів, економічні погляди (ставлення до ринку), уникнення невизначеності (на колективному рівні), довгострокова / короткострокова орієнтації, конформізм / нонконформізм;

Культурні цінності: універсалізм (сприйняття, терпимість, благополуччя всіх людей), колективні цінності релігійні чи конфесійні (віра, догми, заповіді, приписи, обряд, ритуал тощо), колективні цінності світські (культурна, субкультурна, етнічна, корпоративна, родова ідентичності, культурна спадщина, звичаї, етикет), індивідуалізм (особиста свобода, індивідуальні права), маскуліність / фемініність, лояльність / обмеження.

Графічно цю схему можна відобразити приблизно так:

Аналізуючи та систематизуючи за цією моделлю публікації журналу «Католицька Акція», ми спостерігаємо те, що в межах навіть однієї публікації може бути репрезентовано цілий комплекс цінностей, які приналежні до різних, подекуди взаємовиключних, категорій, що ускладнює здійснення однозначних висновків щодо того, яку конкретну цінність, нехай і узагальнену, ця публікація репрезентує чи обстоює, не кажучи про систематизацію цінностей усього контенту видання.

Наприклад, о. Омелян Горчинський у своїй статті «Апостольство недужих» актуалізує цілу низку цінностей. Починає він із чесноти терпіння як на колективному рівні: «нема другого народу, що переходив би таку Голготу, таке море страждань, як наш український нарід», так і на особистісному, оскільки ця публікація присвячена темі залучення до світського апостольства потерпаючих від різних недуг, щоби ті, «що тяжко хворіють – стали свідомими подвигами, хосенними не лише для самих страдальників, але і для загалу» (Горчинський, 1936, с. 15).

Автор також уточнює, що він має на увазі не організацію опіки здорових мирян над тими, які страждають від якихось недуг,

а навпаки, «іде власне про поміч у праці над спасенням світа від тих, що в очах світа найменше здавалося б можуть допомогти» (Горчинський, 1936, с. 16). Тут йдеться про цінність особистісної самореалізації та самоактуалізацію.

Далі О. Горчинський, попри те, що декларативно Католицька Акція – місія понадполітична, обстоював суспільно-політичну цінність нонконформізму щодо ідеалів сучасного світу, за якими успіх у житті досягається шляхом максимального залучення інтелектуального та фізичного потенціалів людини. Оскільки «світові здається, що нині, в ХХ столітті, чоловікові не потрібно Божої помочі, Божого благословенства», а успіху можна досягти лише покладаючись на силу організації, кількість залучених учасників тощо (Горчинський, 1936, с. 16).

У дусі цінності універсализму та піклування про благо усього людства автор зазначає, що неодноразово серед католиків лунає критика, що світ повертається до поганських часів, однак, на його думку, у цьому також частково є провина самих католиків. І, щоби виправити цю ситуацію, він пропонує вийти за межі своїх особистих інтересів та розпочати молитовну місію за спасіння душ, а «найвищою формою молитви є терпіння» (Горчинський, 1936, с. 18).

Загалом у статті йдеться про «Апостольство хворих», що є «побожний союз, стоваришеня, до котрого належать лише хворі... Користи приналежности до цього союзу є подвійні» – особистого та суспільного планів, оскільки «приналежність до союзу Апостольства хворих має саме бути і є ліком на його пригноблення. Член союзу свідомий, що є членом товариства, до якого належить понад 250.000 таких. Це підносить на дусі. Він не чує себе самітним, він набирає іншого поняття про терпіння – як член союзу відчуває, що він не є непотрібним баястом для свого громадянства, для родини, але навпаки відчуває, що є одним з тих, що разом з терплячим Христом причиняються – до довершення спасення своїх співбратів». Кожен учасник цього союзу є позначений Божим Провидінням, а отже, є «одним з особливо покликаних через своє терпіння спасати других» (Горчинський, 1936, с. 20), що є прямою декларацією традиційних цінностей культурної релігійної християнської ідентичності.

Ще один приклад публікації, у якій йдеться про комплекс цінностей, – стаття Романа Данилевича «За творче молоде українське покоління», присвячена організації Католицької Акції Української Молоді. У ній, зокрема, поряд з культурними цінностями релігійної та національної ідентичності, особистісного розвитку, освіти та здобуття професійних компетентностей, йдеться також і про базову цінність – здоров’я молодого покоління, а саме: звертається увага на загальну і фахову освіту, «та такі важні ділянки, як тіло виховання, спорт» (Данилевич, 1935, с. 15). Фрагмент статті, в якому мова йде про заснування «Каси Української Католицької Молоді», ілюструє економічну цінність довгострокової орієнтації та уникнення невизначеності на колективному рівні.

Інший спосіб побудови аксіологічної моделі часопису «Католицька Акція» ми можемо застосувати, коли врахуємо також культурно-історичний контекст започаткування самої Акції. Тоді організація вимірів ціннісних орієнтацій журналу відобразить конфлікт або конфронтацію між доктринальними положеннями Католицької Акції та несумісними з ними принципами функціонування світського суспільства.

Отже, аксіологічна модель, яка б ілюструвала ціннісну орієнтацію контенту часопису, заснована на конфлікті, виглядатиме так:

Традиційні цінності	vs	Прогресивні цінності
Релігійні цінності	vs	Світські цінності
Колективні цінності	vs	Індивідуальні цінності

За цією моделлю, де традиційні цінності – це устояні форми соціальної взаємодії між членами певної спільноти, культурні коди, релігійні обряди, звичаї та ритуали, збереження спадщини, реакційність; прогресивні – це відкритість до змін, науково-

технічний прогрес, прагнення до інновацій та соціальних реформ, змін в економіці та виробництві, секуляризація, критицизм тощо.

Релігійні цінності – світоглядні, моральні, наприклад: пріоритет метафізичних принципів, трансценденталізм, віра у вищу істоту чи надприродні сили, моральні принципи, засновані на сакральних текстах і творах релігійних авторитетів; світські цінності – це раціоналізм, сцієнтизм, індивідуалізм, світська етика тощо;

Індивідуальні цінності – переконання та пріоритети особистих потреб, свободи та права людини; колективні цінності – пріоритети та ідеали, що є важливими для певної групи людей чи суспільства; консолідуючі та визначальні для культурної і соціальної ідентичності.

Зазначені нами теми конфлікту ціннісних орієнтацій помітні наскрізно фактично в усіх статтях журналу. Яскравим прикладом цього є стаття о. Івана Бучка¹ п. н. «Завдання нашої Католицької Акції», яка відкривала перше число видання та у якій декларувалося концептуальне і тематичне спрямування публікацій часопису.

Статтю автор розпочинає доволі розлогою цитатою з енцикліки «*Caritate Christi Compulsi*» [«Спонукані любов'ю Христа»] Папи Пія XI за 3 травня 1932 р., у ній понтифік характеризує дійсність, у якій опинилося усе людство, як шлях у безодню. Розвиваючи позицію понтифіка щодо стану речей у світі, І. Бучко зазначає, що марними є усі поради фахівців щодо позбавлення від наслідків Світової економічної кризи 1926–1933 рр., даремними також є різні заходи та конференції з роззброєння, оскільки «перед нами безупину марево нових воєн, напевно ще страшніших, як були в історії світу». Однак усілякий занепад та стагнація є результатом довготривалої моральної кризи, яка «в нинішніх часах повоєнних дійшла до небувалих розмірів» (Бучко, 1934, с. 2).

Отже, криза, яка спіткала людство, є інструментом Божого Провидіння та закликом до його навернення із саморуйнівного шляху секуляризації суспільства, особливо через впровадження цілковито світської системи шкільної освіти із антирелігійним та атеїстичним ухилом у навчанні.

Криза релігійності призвела до втрати віри в основи християнського вчення: у безсмертну душу, вічність, суд, винагороду

¹ На той час обіймав посаду єпископа-помічника митрополита Андрія Шептицького.

та кару за ті вчинки, які людина зробила при житті. Така зневіра зумовила ситуацію у тогочасному суспільстві, коли нормою стало вільно та без жодних обмежень вдовольняти свої будь-які бажання, а потурання своїм пристрастям вважається єдиною метою життя людини. І. Бучко підсумовує: «Очевидно, що на таких засадах не втримається ніяка родина, ніяке громадянське життя, ніяка держава, а що найважливіше – мільони душ відкуплених Найсв. Христовою Кровю, жиючи на таких засадах, летять стрімголов у пропасть гнилі й зіпсуття в цім життю, а в пропасть вічної загибелі в другім життю» (Бучко, 1934, с. 2).

І. Бучко зазначає, що оскільки ідеологи та апологети секуляризації «свідомі того, що від вдержання того відтинка [християнської сім'ї. – Р. Б.] залежить будучність Церкви», основну свою активність вони зосередили у напрямі модернізації інституту сім'ї, зокрема у справі емансипації жінок (Бучко, 1934, с. 3). Заради реалізації цих заходів та під протекторатом державних інституцій використовуються книги, преса, радіо, кіно, мода та спорт. Автор, по суті, називає усі актуальні на той час медіазасоби та індустрію розваг.

Для того, щоби припинити ці руйнівні для християн-католиків тенденції, Папа Пій XI проголосив організацію світського апостолату, яка й отримала назву Католицька Акція. Її суть полягала у тому, що, крім кліру, обов'язок охороняти Церкву та її вчення розповсюджувався також і на всіх мирян, незалежно від віку, статі та роду занять. Особливістю організації Католицької Акції було те, що її провідниками повинні бути саме миряни, а не представники духовенства. Останні мають лише «контролювати, щоби вона була згідна з засадами Католицької Церкви», а також підкреслювалося, що Католицька Акція повинна відбуватись поза політикою (Бучко, 1934, с. 4).

Риторика, з якою І. Бучко визначає ідейні засади Католицької Акції, має доволі мілітарне забарвлення. У Католицькій Акції духовенство та миряни у своїй єдності становлять саме армію, яку необхідно зібрати «не тільки для самої оборони Христового Царства, але також для здобуття цілого світу для тогож Царства» (Бучко, 1934, с. 5).

Станом на 1934 р. Католицька Акція успішно діяла в Італії, Бельгії, Франції, Голландії, однак саме українці у ній були

особливо запотребовані, оскільки «9/10 нашого народу несе на собі страшний тягар того антихристового царства». В цьому контексті та в умовах не надто жвавої активності українських світських католицьких організацій найдоцільнішим було розпочати із виховання майбутніх кадрів у молодіжних католицьких організаціях, оскільки доросла інтелігенція, попри те, що у масі своїй усе ж віруюча, та все ж «в високім степені несвідома, незнаюча; вона не оцінює значіння релігії в прилюднім життю і фальшиво розуміє її значіння в особистому життю... катихизмові правди вже давно забула, а католицької літератури чи преси вона за малими винятками з засади не читає». Інші верстви віруючих українців, попри те, що прив'язані до свого обряду, не орієнтуються в об'єднанчій місії Католицької церкви (Бучко, 1934, с. 5).

І. Бучко підсумовує, що для того, аби серед українців організувати Католицьку Акцію, необхідна певна основа, якою можуть бути вже існуючі церковні товариства, як-от: Апостольство Молитви, Марійські дружини, в межах діяльності яких здійснюються спільні молитви, що є найелементарнішою, але і найважливішою справою світського апостольського служіння, а також Католицька Акція Української Молоді, яку автор визначає як першу та найважливішу «клітину нашої Католицької Акції».

Католицька Акція у баченні її організаторів мала стати основним етапом для виправлення усіх вад у громадсько-політичному та економічному житті українців, а її учасники є «тим здоровим зерном, що має врятувати ціле українське плем'я» (Бучко, 1934, с. 6).

Тема конфлікту цінностей також помітна у статті «Коедукація в світлі католицьких засад», у якій о. Ю. Дзерович порушує питання спільного навчання хлопців та дівчат в одній школі, підкреслюючи його актуальність, оскільки коедукація була запроваджена у львівській державній гімназії з українською мовою викладання, а також у гімназіях «Рідної Школи» у Дрогобичі, Рогатині, Городенці, Копичинцях. Автор виступає проти такої форми навчання, опираючи свою аргументацію передусім на енцикліці Папи Пія XI від 31 грудня 1929 р. «*Divini Illius Magistri*» [«Про християнське виховання молоді»], зокрема на тезі: «Творець задумав й постановив повне співжиття обох полів тільки в

супружій звязи; а менш близьке, в різному степені, в родині й суспільності» (Дзерович, 1936, с. 10).

Навіть цей фрагмент ілюструє конфлікт між релігійними та світськими, традиційними та прогресивними цінностями через питання коєдукації. Релігійні цінності в аргументації о. Ю. Дзеровича засновані на традиційних поглядах щодо нормування та регулювання взаємин між чоловіками та жінками у суспільстві. Світські цінності зорієнтовані на прогресивні ідеали, тож є підставою коєдукації як засіб забезпечення рівних можливостей чоловіків та жінок, соціальної інтеграції жінок в освітні процеси.

У статті «Бій за нове завтра» В. Глібовицький окреслює завдання Католицької Акції щодо виховання молодого покоління на християнських засадах. Ця публікація демонструє явний конфлікт між парадигмами традиційного християнського світогляду та модерного прогресивного. Автор наголошує, що християнське вчення має понадчасове значення, а отже, являє собою вираження абсолютної істини, на відміну від усіх ідеологій, створених інтелектом людини. Проте віра самих людей у ХХ ст. значно ослабла, що дозволило апологетам прогресу та різним «ліберальним романтикам» здобути популярність і претендувати на роль нових «спасителів». На суспільному рівні, поряд із боротьбою за матеріальні блага, необхідно також домагатись реалізації християнської ідеї у вимірі не лише української історії, а й історії всього світу загалом (Глібовицький, 1936, с. 18).

Отже, за своєю суттю Католицька Акція була реакцією на моральний занепад суспільства і наступ на релігію, християнство та католицизм. Цінності Католицької Акції охоплювали релігійні, соціальні, культурні аспекти життя католицької спільноти в умовах криз і викликів сучасності, а також були мотивацією для консолідації католиків у протидії усім тогочасним антирелігійним тенденціям та ідеологіям.

Висновки. Публікації журналу «Католицька Акція» репрезентують гетерогенний діапазон цінностей, який яскраво ілюструє усю складність інтеграції ціннісної системи, заснованої на релігійному світобаченні, зокрема християнському вченню, у сучасному світі. Фактично кожна публікація видання виражає

комплекс цінностей, що охоплює різні аспекти життя людини, – від індивідуальних потреб до загальних засад колективного співіснування. Відштовхуючись від цієї комплексності, можна побудувати аксіологічну модель періодичного видання, яка відображає «вертикальну» градацію цінностей, починаючи від базових фізіологічних потреб і завершуючи культурними цінностями.

Таку аксіологічну модель можна охарактеризувати як функціональну, оскільки вона ілюструє ситуацію, коли виникнення та функціонування її структурних елементів є взаємопов'язаним. Тобто одна ланка цінностей, яка пропагувалась авторами часопису «Католицька Акція», спричиняє та підтримує іншу.

З іншого ж боку, акцентована важливість збереження і зміцнення традиційних християнських цінностей у сучасному світі є ще однією характеристикою контенту цього видання. Зокрема, у розглянутих нами прикладах публікацій йдеться про виховання та моральну відповідальність за духовне здоров'я наступного покоління, протиставляючи їх секулярним педагогічним та етичним нормам, які з кожним десятиліттям набували чинності у сучасному світі. Таким чином, для видавців журнал слугував важливим інформаційним засобом для репрезентації та поширення цінностей Католицької Акції, які загалом можна охарактеризувати як консервативні у часи швидких соціальних і культурних змін, сприяли збереженню духовної спадщини та традиційної християнської ідентичності українців.

Такий спосіб моделювання системи цінностей часопису «Католицька Акція» заснований на принципі конфлікту, що виражає суперечності ціннісних орієнтацій представників різних груп тогочасного галицького суспільства.

Подальше вивчення цінностей, які пропагувались у міжвоєнній Галичині релігійною та світською пресою загалом та журналом «Католицька Акція» зокрема, дасть додатковий інструмент для розуміння соціальних, культурних, релігійних та етноконфесійних процесів, які впливали на формування ідентичності українців у цьому регіоні.

Література

Беген, О. Католицька Акція – мирянський рух для захисту основ віри й моралі, відновлювання християнського розуміння родини й суспільства. *Християнська служба порятунку*. <https://crs-center.org/katolitska-aktsiya-miryanskiy-ruh-dlya-zahistu-osnov-viri-y-morali-vidnovlyuvlennya-hristiyanskogo-rozuminnya-rodini-y-suspilstva/>

Беген, О. Католицька Акція як мирянський рух в УГКЦ (1930–1939). *Комісія у справах мирян УГКЦ*. <http://www.laityugcc.org.ua/istorija-mirjanskix-ruxiv/articles/katolicka-akcija-jak-mirjanskij-ruh-v-ugkc-19301939.html>

Беген, О. (2010). Спроба владики Григорія Хомишина запровадити Католицьку Акцію у Станіславській єпархії. *Історія релігій в Україні: наук. щорічник, 1*, 153–161. Львів.

[Бучко, І.] Іван Епп.-пом. львівський. (1934). Завдання нашої Католицької Акції. *Католицька Акція, 1*, 2–6. Львів.

Від видавництва. (1934). *Католицька Акція, 1*, 1. Львів.

Галушко, М. В. & Романюк, М. М. (Уклад.). (2003). Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: іст.-бібліогр. дослідж. Т. 3. Кн. 2. 1929–1939 рр. Львів: Видавництво «Світ».

Глібовицький В. (1936). Бій за нове завтра. *Католицька Акція, 2*, 15–18. Львів.

Горчинський О. (1936). Апостольство недужих. *Католицька Акція, 3/4*, 15–22. Львів.

Данилевич Р. (1935). За творче молоде українське покоління. *Католицька Акція, 5*, 13–14. Львів.

Дзерович Ю. (1936). Коедукація в світлі католицьких засад. *Католицька Акція, 1*, 8–10. Львів.

Животко, А. (1989–90). *Історія української преси*. Мюнхен: Український технічно-господарський інститут.

Католицька Акція. *Львівська Архідієцезія Римсько-Католицької Церкви в Україні*. https://www.rkc.lviv.ua/category_2.php?cat_1=12&cat_2=64∓lang=1

Комариця, М. (2022). Жіноча сторінка української католицької періодики. *Пресознавство / Press Studies, 1*. 120–142. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-8>

Мицишин, І. (1999) Католицька акція як організація морального виховання української молоді (Галичина, поч. ХХ ст). *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 1*, 100–102. Тернопіль.

Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Клира і Вірних Станіславівської Єпархії про Католицьку Акцію (1934). Станіславів: Накладом Єпископського Ординаріату.

Сніцарчук, Л. (2009). Українська преса Галичини (1919–1939 рр.) і журналістичнознавчий дискурс. Львів: ЛННБУ ім. В. Стефаника, Відділення «Науково-дослідний центр періодики».

Хроніка. (1936а). *Католицька Акція, 1*, 24. Львів.

Хроніка. (1936b). *Католицька Акція*, 2, 31–32. Львів.

Яцишин, В. (2010). Харитативна акція греко-католицької церкви у 30-ті рр. XX ст. (За матеріалами західноукраїнської преси). *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*, 2, 227–243. Львів.

Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. SAGE Publications.

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370–396. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>

History of the World Values Survey Association. *World Values Survey*. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp?CMSID=History&CMSID=History>

Who we are. *World Values Survey*. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2. <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/11>

References

Behen, O. Katolytska Aktsiia – myrianskyi rukh dlia zakhystu osnov viry y morali, vidnovliuvlennia khrystyianskoho rozuminnia rodyny y suspilstva [Catholic Action is a lay movement to defend the foundations of faith and morality, to restore a Christian understanding of family and society]. *Християнська служба порятунку*. <https://crs-center.org/katolitska-aktsiya-miryanskiy-ruh-dlya-zahistu-osnov-viry-y-morali-vidnovlyuvlennya-hristyianskoho-rozuminnya-rodini-y-suspilstva/> [in Ukrainian].

Behen, O. Katolytska Aktsiia yak myrianskyi rukh v UHKTs (1930–1939) [Catholic Action as a Lay Movement in the UGCC (1930–1939)]. *Komisiia u spravakh myrian UHKTs*. <http://www.laityugcc.org.ua/istorija-mirjanskix-ruxiv/articles/katolicka-akcija-jak-mirjanskij-rux-v-ugkc-19301939.html> [in Ukrainian].

Behen, O. (2010). Sproba vladyky Hryhoriia Khomyshyna zaprovadyty Katolytsku Aktsiiu u Stanislavskii yeparkhii [Bishop Hryhoriy Khomyshyn's attempt to introduce a Catholic Action in the Stanislav Eparchy]. *Istoriia religii v Ukraini: nauk. shchorichnyk*, 1, 153–161. Lviv [in Ukrainian].

[Buchko, I.] Ivan Epp.-pom. Ivivskyi. (1934). Zavdannia nashoi Katolytskoi Aktsii [The objectives of our Catholic Action]. *Katolytska Aktsiia*, 1, 2–6. Lviv [in Ukrainian].

Danylevych, R. (1935). Za tvorche molode ukrainske pokolinnia [To the creative young Ukrainian generation]. *Katolytska Aktsiia*, 5, 13–14. Lviv [in Ukrainian].

Dzerovych, Yu. (1936). Koedukatsiia v svitli katolytskykh zasad [Coeducation in the light of Catholic principles]. *Katolytska Aktsiia*, 1, 8–10. Lviv [in Ukrainian].

Gorchynskyi, O. (1936). Apostolstvo neduzhykh [Apostolate to the sick]. *Katolytska Aktsiia*, 3/4, 15–22. Lviv [in Ukrainian].

Halushko, M. V. & Romaniuk, M. M. (Uklad.). (2003). *Ukrainski chasopysy Lvova 1848–1939 rr.* [Ukrainian magazines of Lviv, 1848–1939.]: ist.-bibliohr. doslidzh. T. 3. Kn. 2: 1929–1939 rr. Lviv: Vydavnytstvo «Svit» [in Ukrainian].

History of the World Values Survey Association. *World Values Survey*. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp?CMSID=History&CMSID=History> [in English].

Hlibovytskyi, V. (1936). Bii za nove zavtra [The battle for a new tomorrow]. *Katolytska Aktsiia*, 2, 15–18. Lviv [in Ukrainian].

Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. SAGE Publications [in English].

Katolytska Aktsiia [Catholic Action]. *Lvivska Arkhidiietseziia Rymsko-Katolytskoi Tserkvy v Ukraini*. https://www.rkc.lviv.ua/category_2.php?cat_1=12&am;cat_2=64&lang=1. [in Ukrainian].

Khronika [Chronicle]. (1936a). *Katolytska Aktsiia*, 1, 24. Lviv [in Ukrainian].

Khronika [Chronicle]. (1936b). *Katolytska Aktsiia*, 2, 31–32. Lviv [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2022). Zhinocha storinka ukrainskoi katolytskoi periodyky [Women's page of Ukrainian Catholic periodicals]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 120–142. Lviv. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-8> [in Ukrainian].

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370–396. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> [in English].

Myshchyshyn, I. (1999) *Katolytska aktsiia yak orhanizatsiia moralnoho samovykhovannia ukrainskoi molodi (Halychyna, poch. XX st)* [Catholic action as an organization of moral self-education of Ukrainian youth (Galicia, early XX century)]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*, 1, 100–102. Ternopil [in Ukrainian].

Pastyrskyi lyst Hryhoriia Khomyshyna Epyskopa Stanislavivskoho do Klyra i Virnykh Stanislavivskoi Eparkhii pro Katolytsku Aktsiiu [Pastoral Letter of Hryhoriy Khomyshyn, Bishop of Stanislaviv, to the Clergy and Faithful of the Diocese of Stanislaviv on the Catholic Action] (1934). Stanislaviv: Nakladom Yepyskopskoho Ordynariiatu [in Ukrainian].

Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture, 2. <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/11> [in English].

Snitsarchuk, L. (2009). *Ukrainska presa Halychyny (1919–1939 rr.) i zhurnalistykoznavchyi diskurs* [The Ukrainian Press of Galicia (1919–1939) and Journalism Studies Discourse]. Lviv: LNNBU im. V. Stefanyka, Viddillennia «Naukovo-doslidnyi tsentr periodyky» [in Ukrainian].

Vid vydavnytstva [From the publisher]. (1934). *Katolytska Aktsiia*, 1, 1. Lviv [in Ukrainian].

Who we are. *World Values Survey*. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp> [in English].

Yatsyshyn, V. (2010). Kharytatyvna aktsiia hreko-katolytskoi tserkvy u 30-ti rr. KhKh st. (Za materialamy zakhidnoukrainskoi presy) [The Charitable Action of the Greek Catholic Church in the 1930s (Based on the Materials of the Western

Ukrainian Press)]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, 2, 227–243. Lviv [in Ukrainian].

Zhyvotko, A. (1989–90). *Istoriia ukraïnskoi presy* [History of the Ukrainian press]. Miunkhen: Ukrainskyi tekhnichno-hospodarskyi instytut [in Ukrainian].

Roman Blikharskyi

PhD in Social Communications,
Research fellow

of the Research Institute for Press Studies

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

THE AXIOLOGICAL MODEL OF THE «CATHOLIC ACTION» JOURNAL: AN ATTEMPT TO CONSTRUCT AND DIRECTIONS OF INTERPRETATION

The article outlines the concept, purpose, and thematic focus of the publications of the «Catholic Action» journal, which was the official publication of the General Institute of Catholic Action in the Galician Church Province (Metropolia) of the Greek Catholic Church. Through this journal, the organizers and activists of Catholic Action, who were also the publishers and authors of the eponymous journal, conveyed the general doctrinal vision of the Vatican's general doctrinal vision regarding the concept and ideology of the Action. They also outlined the characteristic guidelines for its implementation among the Ukrainian Galician community.

The study places emphasis on the value orientations of the publications of this journal, as it is considered that, from a press studies perspective, such a research direction is an essential step towards a better understanding of the conditions and mechanisms of identity formation among Ukrainians in interwar Galicia.

It has been determined that in order to optimize the study, it is necessary to construct an axiological model of the publication – a theoretical framework that outlines the primary values, priorities, moral ideals, and goals propagated by the publication. This model could potentially broaden the understanding of the role of mass media in shaping civic, cultural, and confessional identities within a specific historical context.

Based on the analysis of the journal's publications, axiological models are proposed, demonstrating two approaches to the hierarchization, systematization, and interpretation of the complex of

values propagated in the journal's publications. Specifically: a model that structures a wide range of individual needs and aspirations along with the general ethical principles of collective coexistence, social responsibility, civic consciousness, and so forth; and a framework that reflects the distinctive ideological and thematic paradigm of the «Catholic Action» journal's publications – the theme of the conflict of values between modern apologists of Christianity and the ideologues of progress and secularization.

Keywords: Catholic Action, religious periodicals, interwar period, Galicia, General Institute of Catholic Action.

Nadiia Kulesha

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9761-2713>

PhD (Philology), Senior Research Fellow,

Head of the department of the Research Institute for Press Studies

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

(Lviv, Ukraine)

Nadija_Kulesha@ukr.net

УДК 070:930](477)"192/193"

THEMATIC AND TYPOLOGICAL MODELS, INFORMATION RESOURCE, JOURNALISTS OF THE UKRAINIAN PRESS OF THE 20–30s OF THE XX CENTURY: TOWARDS A HISTORIOGRAPHY OF PRESS STUDIES

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-2

The purpose of the article is to review the results of the Research Institute for Press Studies staff's three-year work on the scientific topic «Ukrainian Press in the 20–30s of the XX century: Typological Models, Information Opportunities, Journalistic Communities», to outline the main thematic areas, to characterise the main issues of publications. To achieve this goal, the article uses analytical, systematic, descriptive, problematic and structural methods. The conclusions emphasise that the object of study of a number of works is the typological models and information capabilities of the said press, as well as journalistic communities. These studies systematically complement previous work and fill in the gaps in historical knowledge about the Ukrainian press. The results of the research work are summarised, and their significance for the study of the Ukrainian press' history and journalism and their application in other fields of humanities is emphasised.

This article continues the analysis of the contribution of the Research Institute for Press Studies to the development of the historiography of Ukrainian press studies, which the author began in previous publications. Analyzing the latest scientific achievements of the Institute's staff (2020–2022) in the field of Ukrainian press studies allows us to present and compactly describe them in one publication,

which will contribute to its faster actualisation among the scientific community.

Keywords: Historiography, History of the Ukrainian Press, Press Studies, Thematic And Typological Models, Information Resource, Journalist, Journalistic Community.

Statement of the problem. A comprehensive study of the Ukrainian press of the XIX–XX centuries is one of the important areas of modern press studies. The study of the development and conditions of functioning of the Ukrainian press, typological models, information capabilities of periodicals and aspects of press-creating activities of individuals involved in it, the return to the national pantheon of the names of little-known, banned, repressed figures of Ukrainian culture in general and periodicals in particular, contributes to the systematic creation of a national bibliography of periodicals, writing a reliable history of the Ukrainian press and press studies. The study of the history of the Ukrainian press after Ukraine gained independence in the 1990s is invariably connected with the activities of the Research Institute for Press Studies of the V. Stefanyk Lviv National Scientific Library, which was the first in independent Ukraine to start working on the creation of a national bibliography of the Ukrainian press. The research of the Institute's staff in the field of the history of the Ukrainian press and journalism contributed to the publication of numerous collections, monographs, historical and bibliographic studies, indexes, materials from scientific conferences. The Institute's scientific activity is aimed at continuing research in the field of press and journalism studies to write a comprehensive history of the Ukrainian press and journalism, to ensure a comprehensive, interdisciplinary approach to solving the tasks.

The purpose of the study is to highlight the scientific achievements of the Research Institute for Press Studies's staff within the framework of a three-year research topic dedicated to the study of typological models, information capabilities and journalistic component of the Ukrainian press of the 1920s – 1930s, to outline the main issues of publications, and to emphasise their importance for the study of the history of the Ukrainian press and journalism.

The object of the study is the scientific publications of the Research Institute for Press Studies' staff, carried out within the framework of the research topic «Ukrainian Press of the 20–30s of

the XX Century: Typological Models, Information Opportunities, Journalistic Communities» (2020–2022).

Analysis of recent research and publications. Over the past thirty years, the Research Institute for Press Studies staff has been adding to the historiographical register of press and journalism studies with its scientific works. The results of the researchers' work were analysed in last year's article about the main scientific publications of the Institute (Kulesha, 2023a) as a significant component of the historiography of press studies. They also covered the results of research on the history of the Ukrainian press, embodied in seven volumes of the multi-volume publishing project «Ukrainian Press in Ukraine and the World in the XIX–XX centuries», covering the Ukrainian press of 1812–1919 (Kulesha, 2023b). This article continues the discussion of the contribution of the Research Institute for Press Studies scholars to the development of the historiography of Ukrainian press studies, which was begun in previous publications.

The complex of **research methods** used to systematise and characterise the various scientific works of the staff of the Research Institute for Press Studies is a combination of analytical, systematic, descriptive, problematic and structural methods of studying the object of research.

Summary of the main material. During 2020–2022, the Research Institute for Press Studies staff worked on the implementation of the research project «Ukrainian Press of the 20–30s of the XX century: typological models, information opportunities, journalistic communities». The results of the announced research areas were disclosed in the published works of the Institute's researchers in professional journals and scientific collections, presented and tested at international and all-Ukrainian scientific conferences.

As a result of the three-year work, the main thematic and typological models of the Ukrainian press of the period in ethnic Ukrainian territories and in exile were identified, the information resource of the studied press was revealed, previously unknown Ukrainian press publications were found, and various data on Ukrainian press figures were found, which helps to form a holistic picture of the history of the Ukrainian press in general and the journalistic community in particular. The research was conducted in three areas: scientific and

bibliographic, research, and editorial and publishing. This study will focus only on the results obtained in the research area.

The typological models of the Ukrainian press of this period were outlined based on a comprehensive study of periodicals, thus replenishing, first of all, the historical register of Ukrainian press publications.

«The thematic and typological study of the corpus of Ukrainian literary publications in Galicia in the mid-nineteenth century allows us to understand in detail certain aspects of the historical and journalistic process of this period, to characterise the peculiarities of the creation of a specialised press, which not only acquainted the readership with the literary and artistic works of Ukrainian and foreign writers, but also shaped the audience's interest in the literary and national movement in general, encouraged the process of reading, developed and nurtured aesthetic tastes. Identification of the main models of the literary press of Galician Ukrainians in the mid-nineteenth century, clarification of characteristic journalistic approaches and fundamental principles for shaping the content of literary press publications, whose main task was to influence the development of the national outlook of Ukrainian readers» (Snitsarchuk, 2022b), makes it possible to determine the basis for creating the foundations of the national press.

The collection of manuscripts of the V. Stefanyk LNSL has become a source for studying the history of the manuscript press of the nineteenth and first half of the twentieth centuries, which allows us to form a reliable media map of manuscript journalism. The study of materials from a number of manuscript collections has made it possible to introduce previously unknown publications into scientific circulation; to reveal significant historical information concentrated in the archives of press editors; to find out unknown layers of the life of the journalistic community, to reveal the peculiarities of the formation and development of the journalistic profession (Snitsarchuk, 2020c).

The discovery and study of a little-known fragment of the history of the Ukrainian press in 1917–1918 allowed us to reconstruct the history of the Ukrainian press in the Grey and Yellow Wedges, to determine the goals and objectives of the publications under study, to analyse the typological models of their information content, to record the names of the persons involved in their creation and functioning, and to determine their political positions. The previously unknown

weekly «Orenburhske Ukrainske Zhyttia» (Orenburg, 1918) was introduced into scientific circulation, and some fragments of the history of regional Ukrainian print journalism were significantly supplemented (Drozdovska, 2022c).

The study and analysis of the thematic and typological models of the Ukrainian press array made it possible to reveal the specifics of the functioning of journalism in this time period, which made it possible, in particular, to form a holistic picture of the Ukrainian press in Germany in the interwar period (1919–1939); to analyse the conditions of functioning of this press, to establish the circle of founders, publishers, editors and authors of the periodicals under study; to find out the impact of geopolitical and emigration socio-political processes on the development of press projects; to determine the specifics of the intended purpose and topics of the press in question; to carry out a typological analysis of the press of the period under study (Kulesha, 2020d).

Russia's permanent information warfare, propaganda against the EU in general and Ukraine's European aspirations in particular, bring the historical lessons of information and propaganda activities in Europe up to date in a diachronic retrospective. Particularly relevant in this context are those conducted by Ukrainian emigrant organisations, public and political figures in Switzerland during the Ukrainian Revolution (1917–1921), which has led to the urgency of identifying the corpus of the Ukrainian French-language press in Switzerland in 1915–1921 and introducing it into the press studies discourse. The systematisation and classification of the press in question by types of media, their political and ideological orientation, and the definition of their editorial policy significantly complement the body of knowledge about the Ukrainian press of this period, and identify the figures involved in the functioning of this press (Blavatsky, 2020b).

The key trends in the development of the Ukrainian press in Transcarpathia in the second half of the nineteenth and first third of the twentieth centuries under Hungarian rule, as part of the Czechoslovak Republic in the 1920s – 1930s, and in independent Carpathian Ukraine in 1938–1939 are studied. The article analyses the mentioned press in detail, substantiates its periodisation, classifies publications by language, subject matter, party affiliation, and typology. The wide range of the Transcarpathian press of the second half of the nineteenth

century – the first third of the twentieth century allows us to assert that it contributed to the national revival of the indigenous population of historical Transcarpathia (in particular, the Przyszów region), became an important component in the struggle for national identity under Austro-Hungarian rule (1856–1919), contributed to the crystallisation of the Ukrainian character of the region as part of the Czechoslovak Republic in the 1920s – 1930s and the independence of Carpathian Ukraine in 1938–1939, at a time when all other Ukrainian lands were enslaved (Gabor, 2020b).

A number of scholarly studies focus on the multidimensional study of the press in Galicia, Bukovyna, and Transcarpathia. For example, the specifics of Bukovyna's press projects are examined through the prism of publications by the main daily of Galicia, «Dilo» (Romaniuk, 2021); the national movement in the Bukovyna region, which was focused on unity with other Ukrainian ethnic territories, is covered through the materials of the «Chas» daily (Tereshchuk, 2021a), and analyses the general trends and genres of publications, identifies the main topics that revealed the peculiarities of the theatre movement in Bukovyna at the time, and emphasises their features as a genre of regional journalism (Tereshchuk, 2022). The first newspaper in the Transcarpathian region, «Rusyn» (1923), is analysed as an example of a universal publication, the peculiarities of editorial functioning are clarified, and the key factors influencing the creation of a high-quality press publication, whose editorial staff not only united Ukrainian authors but also attracted Czech and Slovak scholars and journalists, are identified (Gabor, 2021c).

A more «local» study was devoted to the history of the creation and peculiarities of the functioning of the newspaper «Zolochivske Slovo» (1918–1919), identifying the topics of its publications, finding out the composition of the author's team, studying reference sources about this publication, and analysing the typology of the array of materials published on the pages of this publication (Nakonechna, 2020a).

The works of the Institute's researchers examined the information potential of the Ukrainian press as a source of knowledge about periodicals. In particular, they analysed materials on the history of Ukrainian press journalism published in a number of newspapers and magazines published in different regions of Ukraine (Bukovyna,

Galicia, Naddniproianshchyna) and abroad (Brazil, Canada, China, the USA, etc.) in the first decade of the twentieth century. It is emphasised that the Ukrainian press of this period contains important data on the history of both individual magazines and the system of Ukrainian print media in general. It is noted that the materials under study help to reconstruct the history of the functioning of specific periodicals, to identify the team of publishers, editors, and authors (Drozdovska, 2021d).

The information tools of the Ukrainian press, in particular the newspaper «Ukrainske Slovo» (Berlin, 1921–1922), allowed us to analyse and systematise the information about the press of that time, to find out the models of presenting materials about the press based on the structural features of the textual array, to analyse and characterise the messages about the press in the textual content studied, and to obtain materials for the bibliography of the Ukrainian press of this period (Kulesha, 2022a).

A number of scientific articles by the staff were devoted to the disclosure of the information capabilities of the Ukrainian press in the field of popularising the Ukrainian issue. Thus, the actualisation of the retrospective experience of the state-building processes of the Ukrainian nation prompted the study of propaganda techniques used by the national-state press of the early twentieth century, which became especially urgent during the Russian-Ukrainian war (since 2014), in particular the issue of Crimea's historical affiliation with Ukraine (or Russia) in the form of cartographic visualisation. The study of the content of Ukrainian periodicals published in Western European languages during the Paris Conference (1919–1920) made it possible to highlight the so-called cartographic propaganda of the editorial policy of the mentioned group of presses, to establish its genesis in the Ukrainian foreign-language press in Europe, to conclude that this propaganda (which was implemented in the form of visualisation of Ukrainian ethnic territories and the historical settlement of Ukrainians in Europe) was aimed at forming stable ideas about Ukrainian historical territories among the readership (Blavatsky, 2020a). At the same time, the first steps were taken to develop new ways of studying the Ukrainian press in Western European languages in Europe in the first quarter of the twentieth century, using a structural perspective to study the large narrative of victimisation of Ukrainians in their foreign-

language print media in Europe, aimed at gaining solidarity and support for their national and state aspirations from European opinion leaders (Blavatsky, 2022b).

The subject of the study is also the publications of the publishing concern «Ukrayinska Presa». In particular, the author analyses the history of development and main features of the concern, founded in Lviv in 1923 by I. Tyktor, describes the company's periodicals, identifies the names of editors, and the thematic and typological models of textual content. In addition, the perception of the concern's activities by the Ukrainian society of the time was studied (Nakonechna, 2020a).

The study of the array of publications of the «questionnaire» discussion in the newspaper «Novyi Chas» of the publishing concern «Ukrainska Presa», which concerned the aggravation of relations between the elderly and young people in Galicia and was initiated by Andrey Sheptytsky's «Slovo do ukrainskoi molodi», allowed us to characterise the reasons for the solution and the course of the discussion of this problem in the newspaper, and to outline the specifics of its editorial support, to identify the main aspects of public discussion of the problem, to analyse the corpus of publications by socio-political, cultural figures, publicists, journalists and representatives of student youth, to emphasise journalistic skills in discussing this problem, and to determine the specifics of publications by journalists of other Lviv press outlets (Snitsarchuk, 2022a).

Thanks to the study and analysis of the topics of feuilletons of the newspaper «Novyi Chas» for the entire period of its existence (1923–1939), the authors of publications of this genre of fiction and journalism were identified, some pseudonyms were revealed, and quantitative characteristics of the activity of feuilletonists were presented (Nakonechna, 2022).

The study of the Ukrainian student press in the Czechoslovakia of the 1920s and 1930s revealed 19 magazines whose materials are a source for the martyrology of Ukrainian emigration. These publications were analysed for the presence of biographical materials about Ukrainians who died and were buried in the Czechoslovakia. Based on the data found, an alphabetical index of these individuals with biographical information about them and a bibliographic list of these publications were compiled (Brailian, 2020).

The analysis of the 1920s Ukrainian press publications on the activities of the first interwar artistic association, the Circle of Ukrainian Art Workers, , allowed about 30 publications to be introduced into scientific circulation. These publications reflected the reception of CUAW exhibitions by critics and the public in Lviv and revealed the association's role in consolidating Ukrainian artists on both sides of the Zbruch (Sereda, 2020a).

The study of the issues of the Ukrainian liberation struggle of 1917–1921 and the unity of the Ukrainian state through the prism of the materials of the Ukrainian press of that time in the Ukrainian ethnic lands and in exile remains relevant. The analysis of press publications of a number of pro-government Ukrainian press publications of that time (published in Kyiv, Kamianets-Podilskyi, Vinnytsia), which covered the process of implementing the idea of unity and its theoretical justification in the periodicals of 1918–1919 in the UPR and the Ukrainian State, showed the presence of a wide range of factors that influenced the Act of Unification on 22 January 1919 – historical, mental, ideological, political and informational. The author draws comparative parallels in understanding the process of unification among Galician and Naddniproians (Komarytsia, 2020a).

The coverage of the events of the Ukrainian Revolution of 1917–1918 is also considered in the complex of materials of the Ukrainian newspaper «Ukrainische Korrespondenz» (1914–1918) – the spokesman of the official Ukrainian Galician mission in Vienna; the specifics of the messages received by the editorial board in this difficult communication period are investigated; the sources of receipt are analysed and the main thematic areas in the coverage of information are identified; the specifics and reasons for the multifaceted origin of the information are determined; the circle of leading authors of publications of this newspaper is established (Kulesha, 2020b).

A comprehensive study of foreign-language bibliography and scientific reference sources, as well as systematic field research in the collections of both Western and Ukrainian archives and libraries, has revealed a corpus of Ukrainian foreign-language press in Europe published during the Ukrainian Revolution of 1917–1921. This cluster of Ukrainian press allows Ukrainian and foreign researchers to use it as an important (and sometimes irreplaceable) source of information about the development and transformation of the Ukrainian liberation

struggle. The editorial policy, structure, and content of the analysed press serve as both a record and a digest of the Western European press' receptions of the Ukrainian Revolution. The analysed publications are a unique phenomenon in the history of Ukrainian journalism in terms of its transformation, diversification, internationalisation and further integration into the European public sphere (Blavatsky, 2021d).

The study of the press of the Ukrainian Liberation Movement allowed us to find and study periodicals published in Hungary by the Extraordinary Diplomatic Mission in 1919–1920 to inform the local public about Ukrainian affairs, to find out the facts of the Ukrainian Press Bureau's activities, to establish the circle of publishers, editors, and authors, and to analyse the topics of the publications (Kulesha, 2022b).

The study of the district press of Galicia has made it possible to assert that it is an important chronicler of life in the region between November 1918 and July 1919, as it recorded information about military events, the activities of state authorities and individual citizens, lists of the fallen and donors, materials that highlighted the urgent local needs of each town in particular and the general problems of society, which was making incredible efforts to ensure the presence of an independent and united Ukrainian state on the political map of the world (Drozdovska, 2022a).

Historical conditions unfavourable for Ukrainian statehood and press publishing have led to many gaps in the national register of figures involved in the process of press creation. That is why a thorough registration of all the facts reflecting the activity of participants in the media space of Ukraine, reconstruction of their life paths and analysis of their creative heritage is one of the important tasks of the current generation of Ukrainian press scholars. Research in the field of biography of Ukrainian journalism, finding information about the maximum number of press figures will ensure the formation of a personalised history of Ukrainian journalism, which will also be supported by the bibliographic reference book «Ukrainian Journalism by Names», which is being compiled by the staff of the Research Institute for Press Studies (Drozdovska, 2020c).

The study of the history of journalistic communities in Galicia has led to a thorough analysis of the discursive practices of the Ukrainian press in forming opinions about journalism, understanding its social

role and tasks; the conceptual foundations of the professional activities of journalists, publicists, editors are defined, the achievements of their professional experience are presented; the organisational work of the Ivan Franko Society of Writers and Journalists is described; the essence of discussions, in particular, about the need for journalistic education, the problems of teaching and acquiring specialised knowledge, as well as the education of a qualified worker and the accumulation of the necessary professional experience (Snitsarchuk, 2020c).

The study of the Ukrainian press and journalism emphasises the importance and relevance of biographical research of its figures, which makes it possible to return to scientific circulation numerous little-known or forgotten outstanding names of Ukrainian culture. In this aspect, the article analyses the journalistic work of the physician, public and cultural figure, editor, publisher, and photographer S. Dmokhovskiy in 1920–1930, identifies his participation in the establishment and functioning of a number of Ukrainian periodicals in Galicia during this period, finds and introduces into scientific circulation more than forty articles by him in the Ukrainian press of Galicia in the interwar period, and provides a typology of his publications (Середа, 2021b).

The study of the activities of Y. Pankevych (1863–1933) in the context of his cooperation with periodicals, in particular with the magazine «Rohatynets» (1923–1924), was directed in the same direction. The most important articles of this publicist are analysed, and a list of his publications in the press is compiled (Protsyk-Kulchyt'ska, 2021).

In terms of studying the peculiarities of journalistic activity of individual representatives of journalistic communities, the author analysed the nature of A. Khomyk's cooperation with the press, outlined the problematic and thematic dominants of his publications in Ukrainian newspapers, introduced their bibliographic list into scientific circulation, and supplemented the biography of this journalist with little-known facts of his creative and public activities (Drozdovska, 2020a).

Based on the study of the Polish, German, and foreign-language Ukrainian press of the first quarter of the twentieth century and other materials, the creative personality and biography of the Ukrainian and Polish publicist and editor A. Zelib were supplemented, which will allow for a significant reconstruction of his biography and promote

his propaganda activities of Ukrainian culture in the Polish-speaking environment (Kulesza, 2020c).

Much of the study of the peculiarities of the press activities of their individual representatives is based on the use of the information capabilities of the press. For example, the study of the functioning of the publishing concern «Ukrainska Presa», founded in Lviv in 1923 by I. Tyktor, publications of the Galician and Ukrainian overseas press, and scientific works made it possible to reconstruct the biography of one of the concern's editors, Lev Chubaty, who also edited a number of other Ukrainian periodicals in the 1920s – 1930s (Nakonechna, 2021b).

In the context of interdisciplinarity, the author analysed the journalistic and literary works of Sofia Parfanovych, a doctor, writer, publicist, editor, and public figure who, through numerous publications in the Galician interwar press, promoted a healthy lifestyle, tobacco and alcohol abstinence, and drew attention to the importance of childcare and women's health (Komarytsia, 2020b; Komarytsia, 2021c).

The article examines the creative heritage of Sofia Yablonska, a Ukrainian journalist who travelled around the world, a popular author of Western Ukrainian publications of the 1930s, and reveals her contribution to the formation of such a genre of journalistic work as a travel essay (reportage) dedicated to her travels in distant worlds, and highlights the thematic range of S. Yablonska's publications in Galician periodicals of the interwar period. The importance of her attention to the problems of gender equality in the world of that time is emphasised (Katola, 2022).

A targeted study of the publications of the Western Ukrainian press of the late 30s of the twentieth century made it possible to analyse the image of Augustine Voloshyn, the long-time editor of the only Ukrainian magazine in Hungary, «Nauka», as the creator of the national revival of Carpathian Ukraine, to trace the emergence and evolution of the concept of «father of Carpathian Ukraine», and to determine the genre and stylistic features of publications about him (Gabor, 2020a).

The study of the journalistic heritage of prominent figures of Ukrainian science, politics and culture, «scattered» on the pages of Ukrainian periodicals, especially those hidden in «special funds» in Soviet times, emphasises the urgency of its study and practical application of the proposed principles for the development of Ukrainian society. In this regard, a thorough analysis of Ivan Franko's publicistic

works is significant, which will contribute to a deeper understanding of the importance of his creative heritage for the Ukrainian nation's choice of the European path of development in the historical context, and will encourage the use of constructive and pragmatic ideas and views of Ivan Franko for the successful development of the Ukrainian state (Katola, 2020).

Studying the content of the press of the stated period made it possible to reveal its information resource, to cover and analyse a wide range of multifaceted topics, and to emphasise the relevance of most of the issues discussed in the print media of the time. Thus, the coronavirus pandemic of 2020–2021 has updated the study of the features of coverage in the Ukrainian interwar press of the large-scale typhus epidemic in Eastern Galicia in 1919–1920, and led to a detailed presentation of factual data and public outcry related to this epidemic, which significantly affected the situation on the fronts of the First World War. The author analyses the coverage of the typhus epidemic by various Ukrainian periodicals in Naddnistrrian Ukraine, emigration, and the United States, identifies common and different criteria for presenting facts, establishes the sources of information, and defines the genres of the publications studied (Blavatsky, 2021a).

The consonance of the topics and problems voiced by the authors of the front-line periodical «Strilets» (1919) a hundred years ago with the dramatic realities of the current Russian-Ukrainian war led to the study of this periodical, which analysed the internal editorial aspects of the periodical's functioning and identified the authors of the newspaper, their pseudonyms and cryptonyms, and revealed the purpose of the press, which was primarily to deepen the national consciousness of Ukrainians during the war and strengthen the authority of the Ukrainian army, emphasise the cultivation of the native language and overcome the complex of linguistic inferiority, the need to build an independent Ukrainian state (Sereda, 2022b).

In a similar vein, the author studied the corpus of folklore materials published on the pages of the first Ukrainian-language newspaper in western Ukraine, «Zoria Halytska» (Lviv, 1848–1857), identified the main types of publications by genre and theme, and traced how the actualisation of folklore and the language issue correlated with the issue of forming national identity and sacrificial work for one's people (Komarytsia, 2022c). The role of the first Ukrainian periodicals in the

process of national self-awareness and self-identification of Rusyns in Eastern Galicia is analysed on the example of two periodicals of the «Spring of Nations» period – «Novyny» (1849) and «Pchola» (1849). The analysed publications demonstrate the desire of Ukrainians for unity on the historical, linguistic, and spiritual levels (Gabor, 2022b).

The topical gender issue was also studied in the content of the interwar press of Galicia, in particular, the study of publications on the genesis, tasks, and prospects for the development of the women's movement, primarily the analysis of the women's issue in Galician religious periodicals in the context of the Catholic Action, a movement of secular apostolate, whose charter was the 1922 papal encyclical *Ubi arcano Dei Consilio*, allowed us to consider the concept of woman in historical retrospect, in social, religious and organisational planes, and to present its theoretical justification in the context of the Christian paradigm (Komarytsia, 2022a).

The problems of solving the calendar reform are extrapolated to modern realities. On the basis of the Galician press of the first half of the twentieth century, the author analyses for the first time the discussions about the calendar reform in the religious and cultural contexts of the time, and discusses historical and theoretical aspects of the calendar reform based on the conclusions of the theologians, secular scholars of the twentieth century, and contemporary scholars (Komarytsia, 2022b).

Traditionally, researchers at the Research Institute for Press Studies study Shevchenkiana in the reception of the Ukrainian press. For example, they analysed Shevchenko's discourse in the press of Galicia in the 60s of the nineteenth century in terms of the influence of the poet's cult on the process of uniting the Ukrainian nation (Komarytsia, 2022d); on a wide range of publications in the Transcarpathian press of the 20s – 30s of the twentieth century, devoted to the life and work of Taras Shevchenko, the author studies the beginnings of Shevchenko studies in Transcarpathia, its characteristic regional features, and describes the main types of publications, genre features, and topics of anniversary publications (Gabor, 2022c).

Some of the studies are devoted to religious issues, in particular its genesis. For example, the prerequisites for the emergence of the phenomenon of the Ukrainian religious press in the cultural and historical conditions of the national awakening of Ukrainians in Galicia

in the first half of the nineteenth century are considered. (Blikharskyi, 2022b), the socio-political prerequisites for the establishment of diocesan magazines published in the dioceses of Eastern Galicia are outlined, their significance in the religious and church life of the region and in the organisational culture of the Ukrainian Greek Catholic Church in the interwar period is established (Blikharskyi, 2022a), and the phenomenon of religious periodicals in Galicia in the interwar twentieth century is analysed, the positioning of theological magazines in the system of Ukrainian scientific periodicals and their role in the establishment of theology as a professional discipline in modern Ukraine (Blikharsky, 2021a), the critical position of the authors of a number of religious periodicals on the trend of modernisation in the secular and religious spheres (Blikharskyi, 2020).

The analysis of the publications of the religious magazine «Nyva» in the context of the socio-political situation of the first half of the twentieth century confirmed that the Greek Catholic Church was an important institution that organised educational, economic, and cultural activities. The collection of scholarly texts published in this magazine chronicles the struggle of the Galician clergy for the future of the Catholic Church and the fate of the Ukrainian people. «Nyva's» scholarly works on theology, cultural studies, and church history span more than two millennia, from the times described in the Old Testament and the first Christians to the events of modern history (Komarytsia, 2020c).

In their research work, the scholars of the Research Institute for Press Studies turn to domestic and foreign archives. In particular, the study of the epistolary of Metropolitan Andrei Sheptytskyi (namely, letters from publishers, editors, journalists, and publicists), which is stored in the Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv and contains a significant amount of historical information, made it possible to find out the specifics, composition of editorial boards, characterise the editorial policy of publications, determine the circle of «sponsors» and the dependence of the content of periodicals on their preferences. The corpus of letters reveals a number of aspects important for understanding the process of press publishing: functional, typographic, and others, which allows for an in-depth study of the history of the various types of press (Katola, 2021). The study of the archival documents of the Ukrainian People's Republican Party in the

manuscript collection of the Ossoliński National Institute (Wrocław, Poland) has revealed little-studied pages of the history of Ukrainian political parties of the first twenty years of the twentieth century (Snitsarchuk, 2020a). Based on the study of archival materials, primarily epistolary, the article reveals the specifics of the creative work of journalist, public and political figure, cooperator Oleksandr Kovalevsky (1890–1940?), the facts of his cooperation with a number of periodicals, in particular, «Volia», «Ukrainska Trybuna», «Ukrainska Nyva», «Dilo», «Volynske Slovo», emphasises the relevance of O. Kovalevsky's views for today. Kovalevsky's views on the role and tasks of journalism, the peculiarities of the functioning of the press, his views on the content of periodicals and many other issues about the press in particular and the men's issues of that time in general are defined (Snitsarchuk, 2020b).

The object of research was not only Ukrainian periodicals, but also modern scholarly publications about the history of the press and journalism, which have already added to the register of historiography of Ukrainian press studies. The extraordinary, fundamental importance of the almost thirty-year publishing project «Proceedings of Research and Scientific Institute for Periodicals» is emphasised in the inaugural article of the new scientific semiannual «Press Studies». The 29 issues of this publication are an important source for studying the history of the Ukrainian press. The scientific articles published in this edition by prominent press and journalism scholars, as well as novice scholars, who covered the historical, functional, thematic and typological features of the Ukrainian press of the past centuries, introduced a huge amount of unknown historical information into scientific circulation (Romaniuk, 2022).

The researchers of the Research Institute for Press Studies constantly communicate with colleagues from other scientific institutions of Ukraine and abroad, study the results of their scientific activities. In particular, they analysed the peculiarities of forming a retrospective scientific catalogue created by the scholars of Department for Press Studies of Vernadsky National Library, the publication «The newspapers of Ukraine, 1816–1916 in collections of Vernadsky National Library». The researchers describe the specifics of its compilation, emphasise that this important scientific and information product will be useful to anyone who needs information about

newspapers, their availability in the VNLU funds, who studies the information recorded on the pages of periodicals published in the Ukrainian lands in 1816–1916, the importance of the publication as a source of diverse study of the Ukrainian press of the XIX–XX centuries is emphasised (Romaniuk, 2020).

In addition to multidimensional studies of the Ukrainian press, which will be included in the register of historiography of press studies, an attempt is made to provide a comprehensive historiographical review of research on the history of the press in the West, including studies on the subject of press studies. The author analyses the main studies of media history in the United States, Western and Northern Europe on the basis of authoritative Western international peer-reviewed journals («American Journalism Review», «Communication Quarterly», «Media History», «Journalism History»). The prospects of applying the «constructive principle» of W. Benjamin and J. D. Peters to the study of communication studies and media for modern media history studies, in particular in Ukraine, are updated and emphasised (Blavatsky, 2022a).

The latest approaches to scientific research, in particular digitalisation, have necessitated a generalisation of the forms of their use in the scientific work of the Institute. Thus, the tasks and methods of creating databases of the Ukrainian press of the nineteenth and twentieth centuries are revealed, studied by the Institute's researchers in the collections of Ukrainian and foreign libraries, highlighted the stages of formation of the Institute's electronic databases, are highlighted, described the main components of the electronic database platform, presented historical and bibliographic databases that are components integrated into the database «Ukrainian Press in Ukraine and the World of the XIX–XX centuries». The author describes the current state of organisation of databases of the Research Institute for Press Studies, statistical assessments of their structures and promising areas of development (Kulesha, 2021c).

As part of the celebration of the 150th anniversary of the birth of Vasyl Stefanyk, the patron of the Lviv National Scientific Library, a number of studies of Stefanykiana were carried out in the press. Using the information potential of the Ukrainian and foreign press allowed to prepare a number of scientific works on this topic, which were published in scientific collections. In particular, materials dedicated to the commemoration of V. Stefanyk, published in 1937 on the pages

of more than twenty Ukrainian newspapers and magazines of Galicia, were collected, systematised and analysed. These publications covered a wide readership and supporters of various political trends and spheres of social interaction (Drozdovska, 2021b).

Along with this, the author examined and analysed the main publications about Stefanyk's creativity in the Polish press in 1899–1931, and found out the thematic specialisation of this press. The materials studied in the author's Ukrainian translation are quoted more extensively, which will help to clarify the perception of the Ukrainian writer's work by Polish critics and literary critics, and critical publications in the Polish press by Ukrainian writers, in particular B. Lepkyi, which were not included in the reception of some well-known Ukrainian researchers for ideological reasons, are highlighted. In addition, the publication of translations of Stefanyk's novels into Polish in the Polish press of the period is noted (Kulesha, 2021b).

A comprehensive study of Vasyl Stefanyk's socio-political campaign, covered in Austrian periodicals, was carried out, during which 72 lifetime foreign-language press publications about the writer's life, creativity and socio-political activity were first discovered and put into scientific circulation (Blavatskyi, 2021c). Through the prism of Stefanyk's autobiographical text, the controversial role played by Stefanyk's creativity and personality in the Ukrainian Soviet literary process is highlighted (Blikharskyi, 2021b).

In addition, the author analyses a wide range of publications in the Western Ukrainian press of 1931 dedicated to the life and creative work of Vasyl Stefanyk during the celebration of his 60th anniversary, in particular, the reaction of leading publications to the celebration of this anniversary, the genre features and topics of publications, the dominance of certain assessments of contemporary criticism, and the resonance they caused among readers (Gabor, 2021b); the aesthetic and sociological vectors of reception of Vasyl Stefanyk's work in his lifetime publications are highlighted (Komarytsia, 2021a).

The publication of scientific research on Stefanyk's topic also took place at the International Scientific Conference «Vasyl Stefanyk in the Ukrainian and World Socio-Cultural Space» (Lviv, 25–26 June 2021), where a separate section «Vasyl Stefanyk in the Ukrainian and Foreign Press» was held to discuss scientific research in the press studies aspect. In particular, the article covers Stefanykiana on the

pages of the newspaper «Novyi Chas» (Nakonechna, 2021a); analyses publications about Stefanyk's works in the Lviv press (Sereda, 2021c); highlights the media image of Vasyl Stefanyk in Galician (Tereshchuk, 2021b) and North Bukovynian (Romaniuk, 2021a) periodicals, analyses publications of Galician periodicals on the death of the prominent novelist in 1937 (Drozdovska, 2021a), etc.

The results of scientific research of the Institute's staff were also tested at other scientific conferences, introducing press information into scientific circulation. At the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Personalistics of Ukrainian Studies as a Worldview Phenomenon» (Ivano-Frankivsk, 26–27 May 2021), the data found and processed on various spheres of life and work of well-known and little-known Ukrainian journalists were presented (Drozdovska, 2021c), the multi-vector political views of Yuriy Kosach as an editor of Ukrainian magazines were analysed (Kulesha, 2021d), and the figure of V. Stefanyk in the Western Ukrainian press discourse was analysed (Gabor, 2021a).

The Institute's researchers shared the results of their research at three consecutive international conferences, introducing the scientific artistic audience to information about the life and work of little-known Ukrainian painters and illustrators of press publications, in particular Halyna Mazepa (Sereda, 2020a) and Oleksandr Klymko (Drozdovska, 2020b), Serhiy Lytvynenko (Drozdovska, 2021e), Ukrainian film artists drawn from press publications (Sereda, 2021a), and Oleksandr Pezhanskyi (Sereda, 2022a), covering the topic of illustration of Ukrainian children's (Kulesha, 2021a) and Sich Riflemen (Tereshchuk, 2021b) periodicals. The thematically oriented study of the cultural emigration press made it possible to publish in the scientific community little-known facts about the creative work of Ukrainian cultural and artistic figures of the period in Belgium and France (Blavatskyi, 2021b), as well as in Germany (Kulesha, 2020a; Kulesha, 2022c), and the history of the only theatre periodical of Carpathian Ukraine (Gabor, 2022a). The issue of reconstructing the creative biographies of Ukrainian print media figures of 1900–1939 as important components of the history of Ukrainian journalism is raised, with examples from practical experience (Drozdovska, 2022a).

In summary, thanks to the analysis of the publications of the researchers of the Research Institute for Press Studies in 2020–2022, it

can be argued that the historiography of Ukrainian press and journalism studies has been replenished with a number of works on the Ukrainian press of the 1920s – 1930s, studied in the aspects of typological models, information capabilities and journalistic communities.

Conclusions. The result of the research topic «Ukrainian Press of the 20-30s of the XX Century: Typological Models, Information Opportunities, Journalistic Communities» in the research aspect was 59 analytical articles published in professional periodicals and scientific collections, and 25 published reports in the proceedings of international and all-Ukrainian scientific and scientific-practical conferences. A number of works focus on the typological models and information capabilities of the press, as well as journalistic communities, which systematically complement previous work and fill in the gaps in historical knowledge about the Ukrainian press. Information about a number of little-known and unknown periodicals is introduced into scientific circulation, information about the functioning and activities of well-known periodicals is supplemented, biographies and creative biographies of little-known and unknown creators of the Ukrainian press are reconstructed, and the information resource of the studied press is revealed. The obtained results contribute to the completion of the register of historiographical materials of the Ukrainian press studies discipline, which serves as a basis for other branches of humanities: history, political science, journalism, cultural studies, etc.

Bibliography

Блавацький, С. (2020а). Картографічна пропаганда в українській іншомовній пресі в Європі (1900–1920-ті рр.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 43–63. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-5](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-5)

Блавацький, С. (2021а). Особливості висвітлення в українській пресі епідемії тифу 1919–1920 рр. в Україні. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 113–142. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-7)

Блавацький, С. (2021б). Симона Корбіо – популяризаторка українського мистецтва в Європі (за матеріалами української зарубіжної преси Бельгії та Франції 1920-х рр.). *Мистецька культура. Історія, теорія, методологія: тези доп. Міжнар. наук. конф.* (Львів, 19 листоп. 2021 р.), 275–280. Львів.

Блавацький, С. (2021с). Специфіка репрезентації громадсько-політичної діяльності В. Стефаніка в австро-угорській пресі (1895–1918 рр.). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка*, 13(29), 3–17. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-1](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-1)

Блавацький, С. (2022a). Проблематика західної історії преси: критичний історіографічний огляд (1974–2020). *Пресознавство / Press Studies*, 1, 14–31. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-2>

Бліхарський, Р. (2020). «Правда та її тінь»: антимодерністська риторика на сторінках галицьких релігійних часописів другої половини XIX – початку XX ст. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 63–86. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-6](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-6)

Бліхарський, Р. (2021a). Науковий статус українських теологічних журналів міжвоєнної Галичини. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 170–211. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-9](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-9)

Бліхарський, Р. (2021b). «Не більша, як усі мої писання»: контекст та прев'ю автобіографії Василя Стефаника 1926 року. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, 13(29), 18–30. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-2)

Бліхарський, Р. (2022a). Єпархіальні та архієпархіальні часописи Галичини періоду міжвоєнннн в організаційній комунікації Української Греко-Католицької Церкви. *Пресознавство / Press Studies*, 1, 43–61. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-4>

Бліхарський, Р. (2022b). Зародження Української релігійної преси на тлі «весни народів»: міра казуальності та зміст взаємовпливів. *Галичина: література і культурно-історичні основи*, 46–61. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268777>

Брайлян, Н. (2020). Українські студентські часописи міжвоєнного періоду у Чехословацькій Республіці як джерело до мартиролога української еміграції. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 87–109. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-7)

Габор, В. (2020a). Августин Волошин: концепт «батька Карпатської України» у західноукраїнській пресі 30-х рр. XX ст. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 314–329. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-23](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-23)

Габор, В. (2021a). Василь Стефаник у західноукраїнському пресовому дискурсі під час святкування 30-літнього ювілею літературної творчості і 55-літнього ювілею життя. *Персоналістика українознавства як світоглядний феномен*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (22–22 трав. 20121 р.), 83–87. Івано-Франківськ: Вид-во ІФНМУ.

Габор, В. (2021b). Дорога Василя Стефаника в українській літературі (60-літній ювілей письменника в західноукраїнській пресі). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, 13(29), 46–59. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-4](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-4)

Габор, В. (2021c). Щоденна газета «Русинь» (1923) як зразок універсального видання на Закарпатті. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 3–20. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-1](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-1)

Габор, В. (2022a). «Нова сцена» (1939) як перший театральний часопис Карпатської України: тематичний діапазон і візуальний ряд. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: доп. та повідомл. X Міжнар. наук. конф. (Львів, 18 листоп. 2022 р.), 199–204. Львів.

Габор, В. (2022b). Часописи «Новини» і «Пчола»: пошук національної ідентичності. *Галичина: література і культурно-історичні основи*. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 62–73. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268787>

Габор, В. (2022c). Шевченкіана на сторінках закарпатської преси 20–30-х рр. XX ст. *Пресознавство / Press Studies, 1*, 62–79. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-4>

Дроздовська, О. (2020a). Артим Хомик (1878–1921): етапи життя і журналістської діяльності. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства, 10(28)*, 329–349. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-24](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-24)

Дроздовська, О. (2020b). Олександр Клишко: життя і творчість. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: тези доп. VIII Міжнар. наук. конф. (Львів, 20 листопада 2020 р.), 120–123. Львів.

Дроздовська, О. (2021a). Відлуння втрати: українська преса Галичини 1937 р. про Василя Стефаника. *Василь Стефаник в українському та світовому соціокультурному просторі*: доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., присвч. 150-річчю від дня народження Василя Стефаника (Львів, 25–26 черв. 2021 р.), 233–239. Львів.

Дроздовська, О. (2021b). Вшанування пам'яті Василя Стефаника в українській пресі Галичини 1937 р. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, 13(29)*, 85–103. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-6](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-6)

Дроздовська, О. (2021c). Невідомі сторінки історії української журналістики: Олександр Хомик (1891–1929 рр.). *Персоналістика українознавства як світоглядний феномен*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (22–22 трав. 2021 р.), 137–141. Івано-Франківськ: Вид-во ІФНМУ.

Дроздовська, О. (2021d). Преса як джерело вивчення історії українських друкованих ЗМІ (1900–1939 рр.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства, 11(29)*, 142–169. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-8](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-8)

Дроздовська, О. (2021e). Сергій Литвиненко і українська преса Львова 20–30-х рр. XX ст.: джерелознавчий аспект. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: доп. та повідомл. IX Міжнар. наук. конф. (Львів, 19 листоп. 2021 р.), 160–170. Львів.

Дроздовська, О. (2022a). Українська повітова преса Галичини 1918–1919 рр. як хронікер життя в умовах війни. *Соціальні комунікації у становленні та розвитку української державності та громадянського суспільства. Стратегіми, наративи, технології та смисли*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 25-ї річниці журналістської освіти в Запорізькому національному університеті (21 груд. 2022 р.), 32–37. Запоріжжя.

Дроздовська, О. (2022b). Українська преса Сірого та Жовтого Клинів у 1917–1918 рр. *Пресознавство / Press Studies*, 1, 101–120. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-7>

Дроздовська, О. Р. (2022c). Реконструкція творчих біографій діячів української преси 1900–1939 рр.: практичний досвід. *Biography. Біографіка. Біографістика*: зб. пр. Ін-ту біогр. дослідж.: електр. наук. вид., 1, 212–216. Київ. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004350.pdf

Катола, О. (2020). Публіцистика Івана Франка: крамольні думки на тлі сучасності. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 350–361. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-25](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-25)

Катола, О. (2021). Листи редакторів і видавців української преси до митрополита Андрея. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 99–112. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-6](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-6)

Катола, О. (2022). Тематичне новаторство публікацій Софії Яблонської у галицькій пресі міжвоєнної доби. *Пресознавство / Press Studies*, 1, 217–226. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-14>

Комариця, М. (2020a). Міст понад Збручем: Велика Злука у пресі Української Народної Республіки. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), С. 126–146. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-9](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-9)

Комариця, М. (2020b). Софія Парфанович: на шляху до цілісності людини. Десяті липівські читання. Пам'яті лікарів, письменників, громадсько-політичних діячів І. Липи (1865–1923) та Ю. Липи (1900–1944): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 24–25 верес. 2020 р.), 22–27. Івано-Франківськ: ІФНМУ. URL: http://tests.ifnmu.edu.ua:8080/library/DocDescription?doc_id=203573

Комариця, М. (2021a). Між естетикою та ідеологією: компаративні студії прижиттєвої пресової стефанікיאни. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка*, 13(29), 31–45. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-3)

Комариця, М. (2021b). Слово та історія у науковій майстерні Костянтина Чеховича. Персоналістика українознавства як світоглядний феномен: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (22–22 трав. 2021 р.), 162–167. Івано-Франківськ: Вид-во ІФНМУ.

Комариця, М. (2021c). Художньо-публіцистична спадщина Софії Парфанович: слово – людина – доба. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 307–333. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-14](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-14)

Комариця, М. (2022a). Жіноча сторінка української католицької періодики. *Пресознавство / Press Studies*, 1, 120–142. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-8>

Комариця, М. (2022b). Календарні дискусії у галицькій пресі ХХ ст.: релігійний та політичний контекст. *Шветлосц: часопис за науку, літера-*

туру, культуру и уметности, LXX, 3, 5–20. Нови Сад. URL: https://issuu.com/svetlosc/docs/_v_3_2022_za_kor_4

Комариця, М. (2022с). Фольклорний контент Зорі Галицької. *Галичина: література і культурно-історичні основи*, 76–95. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268788>

Комариця, М. (2022d). Шевченкіана у галицькій пресі 1860-х років як пролог соборності. *Галичина: література і культурно-історичні основи*. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 133–145. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268795>

Кулеша, Н. (2020a). Мистецька тематика часопису «Ukrainische Kulturberichte des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin» (1933–1939)». *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: тези доп. VIII Міжнар. наук. конф. (Львів, 20 листоп. 2020 р.), 32–34. Львів.

Кулеша, Н. (2020b). «Ukrainische Korrespondenz» (Відень, 1917–1918) про Українську революцію: джерела інформації і специфіка контенту. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 146–164. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-10](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-10)

Кулеша, Н. (2021a). Дитячий часопис «Дзвінок» (1890–1914 рр.): ілюстрації та ілюстратори. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: доп. та повідомл. IX Міжнар. наук. конф. (Львів, 19 листоп. 2021 р.), 185–191. Львів.

Кулеша, Н. (2021b). Польська преса про Василя Стефаника: прижиттєві публікації. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника*, 13(29), 104–119. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-7)

Кулеша, Н. (2021с). Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст. Версія електронна. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 275–291. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-12](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-12)

Кулеша, Н. (2021d). Юрій Косач: контрверсійність світоглядних орієнтирів. *Персоналістика українознавства як світоглядний феномен*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (22–22 трав. 2021 р.), 185–189. Івано-Франківськ: Вид-во ІФНМУ.

Кулеша, Н. (2022a). Бібліографія української преси в часописі «Українське Слово» (Берлін, 1921–1922). *Пресознавство / Press Studies*, 1, 142–160. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-9>

Кулеша, Н. (2022b). Діяльність Українського пресового бюро в Будапешті 1919–1920 рр. *Соціальні комунікації у становленні та розвитку української державности та громадянського суспільства. Стратегеми, наративи, технології та смисли*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 25-ї річниці журналістської освіти в Запорізькому національному університеті (21 груд. 2022 р.), 48–53. Запоріжжя.

Кулеша, Н. (2022с). «Літопис політики, письменства і мистецтва» (Берлін, 1923–1924): мистецька тематика і коло авторів. *Мистецька культура*:

історія, теорія, методологія: доп. та повідомл. X Міжнар. наук. конф. (Львів, 18 листоп. 2022 р.), 62–69. Львів.

Кулеша, Н. (2023a). До історіографії пресознавства: внесок Науково-дослідного інституту пресознавства. *Пресознавство / Press Studies*, 2, 34–58. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-2-3>

Кулеша, Н. (2023b). До історіографії українського пресознавства: «Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.» (т. 1–7). *Український інформаційний простір*, 12, 196–211. Київ. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(12\).2023.291182](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(12).2023.291182)

Наконечна, З. (2020a). Історія створення та особливості функціонування «першої часописи в Золочеві» «Золочівське Слово» (1918–1919 рр.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 14–22. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-2)

Наконечна, З. (2021a). Вшанування таланту Василя Стефаника на сторінках газети «Новий Час» (Львів, 1923–1939 рр.). *Василь Стефаник в українському та світовому соціокультурному просторі*: доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., присвяченої 150-річчю від дня народження Василя Стефаника (Львів, 25–26 черв. 2021 р.), 246–250. Львів.

Наконечна, З. (2021b). Лев Чубатий (1895–1966): невідомі факти біографії редактора видавничого концерну «Українська Преса». *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 333–342. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-15](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-15)

Наконечна, З. (2022). Особливості жанру фейлетону у львівській газеті «Новий Час» (1923–1939 рр.). *Пресознавство / Press Studies*, 1, 161–170. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-10>

Процик-Кульчицька, М. (2021). Публіцистична діяльність Юліана Панькевича (1863–1933) як вияв універсальності його творчого обдарування. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 343–365. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-16](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-16)

Романюк, М. (2020). До теки пресознавства: «Газети України 1816–1916 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. Вернадського». *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 23–30. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-3)

Романюк, М. (2021a). Василь Стефаник у пресі Північної Буковини 1897–1937 рр. *Василь Стефаник в українському та світовому соціокультурному просторі*: доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., присвяченої 150-річчю від дня народження Василя Стефаника (Львів, 25–26 черв. 2021 р.), 251–255. Львів.

Романюк, М. (2021b). Українська преса Північної Буковини міжвоєнних років у публікаціях львівської газети «Діло». *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 56–68. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-4](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-4)

Романюк, М. (2022). Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства» (1994–2021 рр.) як джерело вивчення історії преси. *Пресознав-*

ство / *Press Studies*, 1, 3–13. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-1>

Середа, О. (2020а). Виставкова діяльність Гуртка діячів українського мистецтва у дзеркалі української преси 1920-х рр. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 165–179. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-11](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-11)

Середа, О. (2020b). Чуттєвий світ Галини Мазепа. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: тези доп. VIII Міжнар. наук. конф. (Львів, 20 листоп. 2019 р.), 146–148. Львів.

Середа, О. (2021а). Кінорежисер Роман Мішкевич: «почуваюся українцем. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: доп. та повідомл. IX Міжнар. наук. конф. (Львів, 19 листоп. 2021 р.), 263–267. Львів.

Середа, О. (2021b). Редакційно-видавничка та журналістська діяльність Степана Дмоховського (міжвоєнний період). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 11(29), 366–387. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-17](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-17)

Середа, О. (2021c). Стефанікова «Земля» у відблиску «Заграви»: рецепція львівської преси. *Василь Стефаник в українському та світовому соціокультурному просторі*: доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., присвяченій 150-річчю від дня народження Василя Стефаника (Львів, 25–26 черв. 2021 р.), 255–261. Львів.

Середа, О. (2022а). Людина талантів: Олександр Пежанський. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*: доп. та повідомл. X Міжнар. наук. конф. (Львів, 18 листоп. 2022 р.), 214–219. Львів.

Середа, О. (2022b). «Хай нас розсудить залізо і кров»: начасність проблематики газети «Стрілець» (1919). *Пресознавство / Press Studies*, 1, 186–200. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-12>

Сніцарчук, Л. (2020а). Архівні документи до історії Української народної республіканської партії (1918–1921 рр.) у відділі рукописів Національного закладу імені Оссолінських. *Рукописна та книжкова спадщина України*, 25, 39–51. Київ: НБУВ. DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.25.039>

Сніцарчук, Л. (2020b). Журналістська діяльність Олександра Ковалевського у 1910–1939 рр. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 375–391. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-27](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-27)

Сніцарчук, Л. (2022а). Конфлікт поколінь як проблема: особливості дискусії у львівській газеті «Новий Час» (1932 р.). *Поліграфія і видавничка справа*, 1(83), 97–109. Львів. URL: <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/1-83/11.pdf>

Сніцарчук, Л. (2022b). Тематико-типологічні моделі української літературної преси в Галичині 1848–1870 рр. *Галичина: література і культурно-історичні основи*, 94–108. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268789>

Терещук, О. (2021а). Газета «Час» (Чернівці, 1928–1940): національна єдність і долання кордонів. *Збірник праць Науково-дослідного інституту*

пресознавства, 11(29), 69–98. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-5](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-5)

Терещук, О. (2021b). Осип Курилас – ілюстратор стрілецького часопису «Республіканський Самохотник»: маловідомі сторінки. *Мистецька культура. Історія, теорія, методологія*: тези доп. Міжнар. наук. конф. (Львів, 19 листоп. 2021 р.), 247–253. Львів.

Терещук, О. (2021c). Стефаникіана у галицьких кооперативних часописах міжвоєнного періоду. *Василь Стефаник в українському та світовому соціокультурному просторі*: доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., присвяченої 150-річчю від народження В. Стефаника (Львів, 25–26 черв. 2021 р.), 262–269. Львів.

Терещук, О. (2022). Специфіка відображення театрального життя Північної Буковини на сторінках часопису «Час» (Чернівці, 1928–1940). *Пресознавство / Press Studies*, 1, 201–216. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-13>

Blavatsky, S. (2020b). The Ukrainian Francophone Press in the Swiss Confederation (1915–1921s). *Ukrainian journalism: History and modernity*, 54–70. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708.

Blavatsky, S. (2021d). Mapping the Ukrainian Foreign-language Press in Europe during the Ukrainian Revolution (1917–1921) in Western and Ukrainian Archives and Libraries. *Slavic & East European Information Resources*, 22:2, 147–169. DOI: <https://doi.org/10.1080/15228886.2021.1917064>

Blavatsky, S. (2022b). Constructing Victimization Grand-Narrative in the Ukrainian Foreign-Language Press (1901–1926). *Media History*, Published online 10 Apr 2022. DOI: <https://doi.org/10.1080/13688804.2022.2057284>

Drozdovska, O. (2020c). The Ukrainian journalism in versatility of personal stories. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 1–18. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708.

Gabor, V. (2020b). Ukrainian Press of Transcarpathia in the Late 19th and Early 20th. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 19–32. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708.

Komarytsia, M. (2020c). Galician Religious Press Discourse of the Early 20th Century through the Lens of the *Nyva* Journal (Lviv, 1904–1939). *Ukrainian journalism: history and modernity*, 33–53. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708.

Kulesza, N. (2020c). Artur Seelieb (1878–1958) – jako publicysta i popularyzator ukraińskiej kultury. *Prace historyczno-archiwalne*, XXXII, 177–189. Archiwum Państwowe w Rzeszowie & Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Rzeszowie. Rzeszów. DOI: <https://doi.org/10.30657/pha.32.2020.10>

Kulesha, N. (2020d). The ukrainian emigré press in interwar Germany. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 87–107. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708.

Nakonechna, Z. (2020b). Ivan Tyktor and *Ukrainska Presa* publishing company, 1923–1939. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 126–140.

LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708.

Snitsarchuk, L. (2020c). Manuscript collections of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv as a source for studying the press history of 19th – first half of 20th centuries. *Littera scripta manet: Zbiory rękopiśmienne w zasobach bibliotek, archiwów i muzeów: KSIĘGA ABSTRAKTÓW*, 20.

Snitsarchuk, L. (2020d). The Journalism And Journalists: discursive practice of ukrainian press in Galicia during interwar period. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 108–125. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708.

References

Blavatskyi, S. (2020a). Kartografichna propahanda v ukrainskii inshomov-nii presi v Yevropi (1900–1920-ti rr.) [The cartographic propaganda in the ukrainian foreign-language press in Europe (1900—1920s)], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 43–63. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-5](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-5) [in Ukrainian].

Blavatskyi, S. (2020b). The Ukrainian Francophone Press in the Swiss Confederation (1915–1921s). *Ukrainian journalism: History and modernity*, 54–70. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708 [in English].

Blavatskyi, S. (2021a). Osoblyvosti vysvitlennia v ukrainskii presi epidemii tyfu 1919–1920 rr. v Ukraini [The peculiarities of coverage of the typhus epidemic in Eastern Galicia (1919–1920s) in the Ukrainian Press]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 113–142. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-7) [in Ukrainian].

Blavatskyi, S. (2021b). Symona Korbio – populiaryzatorka ukrainskoho mystetstva v Yevropi (za materialamy ukrainskoi zarubizhnoi presy Belhii ta Frantsii 1920-kh rr.) [Simone Corbio - a promoter of Ukrainian art in Europe (based on the materials of the Ukrainian foreign press in Belgium and France in the 1920s)]. *Mystetska kultura. Istorii, teoriia, metodolohiia: tezy dop.* Mizhnar. nauk. konf., Lviv, 19 lystop. 2021 r.), 275–280. Lviv [in Ukrainian].

Blavatskyi, S. (2021c). Spetsyfika reprezentatsii hromadsko-politychnoi diialnosti V. Stefanyka v avstro-uhorskii presi (1895–1918 rr.) [The specificity of the Vasyl Stefanyk's socio-political representation in the Austrian press (1895–1918)]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka*, 13(29), 3–17. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-1](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-1) [in Ukrainian].

Blavatskyi, S. (2021d). Mapping the Ukrainian Foreign-language Press in Europe during the Ukrainian Revolution (1917–1921) in Western and Ukrainian Archives and Libraries, *Slavic & East European Information Resources*, 22:2, 147–169. DOI: <https://doi.org/10.1080/15228886.2021.1917064> [in English].

Blavatskyi, S. (2022a). Problematyka zakhidnoi istorii presy: krytychnyi istoriohrafichnyi ohliad (1974–2020) [Problems of the western history of the press:

critical historiographical review (1974–2020)]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 14–31. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-2> [in Ukrainian].

Blavatsky, S. (2022b). Constructing Victimization Grand-Narrative in the Ukrainian Foreign-Language Press (1901–1926). *Media History*, Published online 10 Apr 2022. DOI: <https://doi.org/10.1080/13688804.2022.2057284> [in English].

Blikharskyi, R. (2020). «Pravda ta yii tin»: antimodernistska rytorika na storkakh halytskykh relihiinykh chasopysiv druhoi pol. XIX – poch. XX st. [«The truth and her shadow»: anti-modern rhetoric on the pages of the Galician Religious Journals of the second half of the XIX – early XX century] *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 63–86. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-6](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-6) [in Ukrainian].

Blikharskyi, R. (2021a). Naukovi status ukraïnskykh teolohichnykh zhurnaliv mizhvoiennoi Halychyny [Scientific Status of Ukrainian Theological Journals of interwar Galicia]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 170–211. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-9](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-9) [in Ukrainian].

Blikharskyi, R. (2021b). «Ne bilsha, yak usi moi pysannia»: kontekst ta previu avtobiohrafii Vasyliia Stefanyka 1926 roku [«No much than all my writings»: context and preview of Vasylii Stefanyk's autobiography of 1926]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*, 13(29), 18–30. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-2) [in Ukrainian].

Blikharskyi, R. (2022a). Yeparkhialni ta arkhieparkhialni chasopysy Halychyny periodu mizhvoiennoi v orhanizatsiïniï komunikatsii Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy [Diocesan and archieparchial periodicals of Galicia in organizational communication system of Ukrainian Greek Catholic Church, 1886–1939]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 43–61. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-4> [in Ukrainian].

Blikharskyi, R. (2022b). Zarozhennia Ukrainskoi relihiinoï presy na tli «vesny narodiv»: mira kazualnosti ta zmist vzaiemovplyviv [The Origin of the Ukrainian Religious Press on the Springtime of Nations background: the measure of causality and the sense of interactions]. *Halychyna: literatura i kulturno-istorychni osnovy*, 46–61. Drohobych: Drohobyt'skyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268777> [in Ukrainian].

Brailian, N. (2020). Ukrainski studentski chasopysy mizhvoiennoho periodu u Chekhoslovatskii Respublitsi yak dzherelo do martyroloha ukraïnskoi emihratsi [Ukrainian Student Journals of the interwar period in the Czechoslovak Republic as a source for the martyrologist of Ukrainian Emigration]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 87–109. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-7) [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2020a). Artym Khomyk (1878–1921): etapy zhyttia i zhurnalistskoi diialnosti [Artym Khomyk (1878–1921): stages of life and journalistic activity]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28),

329–349. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-24](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-24) [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2020b). Oleksandr Klymko: zhyttia i tvorchist [Oleksandr Klymko: life and work]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: tezy dop.* VIII Mizhnar. nauk. konf. (Lviv, 20 lystop. 2020 r.), 120–123. Lviv [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2020c). The Ukrainian journalism in versatility of personal-stories. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 1–18. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708 [in English].

Drozdovska, O. (2021a). Vidlunnia vtraty: ukrainska presa Halychyny 1937 r. pro Vasyliya Stefanyka [Echoes of Loss: The Ukrainian Press of Galicia in 1937 about Vasyl Stefanyk]. *Vasyl Stefanyk v ukrainskomu ta svitovomu sotsiokulturnomu prostori*: dop. ta povidoml. Mizhnar. nauk. konf., prysviachenoi 150-richchiu vid dnia narodzhennia Vasyliya Stefanyka (Lviv, 25–26 chervnia 2021 r.), 233–239. Lviv [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2021b). Vshanuvannia pamiaty Vasyliya Stefanyka v ukrainskii presi Halychyny 1937 r. [Commemorating the Vasyl Stefanyk's memory in the Ukrainian Galician press in 1937]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka*, 13(29), 85–103. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-6](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-6) [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2021c). Nevidomi storinky istorii ukrainskoi zhurnalistyky: Oleksandr Khomyk (1891–1929 rr.) [Unknown pages of the history of Ukrainian journalism: Oleksandr Khomyk (1891–1929)]. *Personalistyka ukrainoznavstva yak svitohliadnyi fenomen: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnarod. uchastiu* (22–22 trav. 2021 r.), 137–141. Ivano-Frankivsk: Vyd-vo IFNMU [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2021d). Presa yak dzherelo vvyvchennia istorii ukrainskykh drukovanykh ZMI (1900–1939) [The Press as a source for studying History of the Ukrainian Print Media (1900–1939s)]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 142–169. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-8](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-8) [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2021e). Serhii Lytvynenko i ukrainska presa Lvova 20-30-kh rr. XX st.: dzhereloznavchyi aspekt [Serhiy Lytvynenko and the Ukrainian Press of Lviv in the 20-30s of the Twentieth Century: the Source Study Aspect]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: dop. ta povidoml.* IX Mizhnar. nauk. konf. (Lviv, 19 lystop. 2021 r.), 160–170. Lviv [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2022a). Ukrainska povitova presa Halychyny 1918–1919 rr. yak khroniker zhyttia v umovakh viiny [The Ukrainian District Press of Galicia in 1918–1919 as a Chronicler of Life in the War]. *Sotsialni komunikatsii u stanovleni ta rozvytku ukrainskoi derzhavnosti ta hromadianskoho suspilstva. Stratehemy, naratyvy, tekhnolohii ta smysly*: materialy Vseukr. nauk.-prakt. ronf. z nahody 25-yi richnytsi zhurnalistskoi osvity v Zaporizkomu natsionalnomu universyteti (21 hrud. 2022 r.), 32–37. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

Drozdovska, O. (2022b). Ukrainska presa Siroho ta Zhovtoho Klyniv u 1917–1918 rr. [The Ukrainian press of the Grey and Yellow Wedges in 1917–191]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 101–120. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-7> [in Ukrainian].

Drozdovska, O. R. (2022c). Rekonstruktsiia tvorchykh biohrafii diiachiv ukrainskoi presy 1900–1939 rr.: praktychnyi dosvid [Reconstructing Creative Biographies of Ukrainian Press Figures of 1900–1939: Practical Experience]. *Biography. Biohrafika. Biohrafistyka*: zb. pr. In-tu biohr. doslidzh.: elektr. nauk. vyd., 1, 212–216. Kyiv. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004350.pdf [in Ukrainian].

Gabor, V. (2020a). Avgustyn Voloshyn: kontsept «batka Karpatskoi Ukrainy» u zakhidnoukrainskii presi 30-kh rr. XX st. [Avgustyn Voloshyn: a concept of «The Father of the Carpathian Ukraine» in the West Ukrainian Press in the 1930s]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 314–329. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-23](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-23) [in Ukrainian].

Gabor, V. (2020b). Ukrainian Press of Transcarpathia in the Late 19th and Early 20th. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 19–32. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708 [in English].

Gabor, V. (2021a). Vasyl Stefanyk u zakhidnoukrainskomu presovomu dyskursi pid chas sviatokuvannia 30-litnoho yuvileiu literaturnoi tvorchosti i 55-litnoho yuvileiu zhyttia [Vasyl Stefanyk in the Western Ukrainian press discourse during the celebration of the 30th anniversary of his literary work and the 55th anniversary of his life]. *Personalistyka ukrainoznavstva yak svitohliadnyi fenomen: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnarod. uchastiu (22–22 trav. 2021 r.)*, 83–87. Ivano-Frankivsk: Vyd-vo IFNMU [in Ukrainian].

Gabor, V. (2021b). Doroha Vasylia Stefanyka v ukrainskii literaturi (60-litnii yuvilei pysmennyka v zakhidno-ukrainskii presi) [Vasyl Stefanyk's Path in Ukrainian Literature (60th anniversary of the writer in the Western Ukrainian press)]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka*, 13(29), 46–59. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-4](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-4) [in Ukrainian].

Gabor, V. (2021c). Shchodenna hazeta «Rusyn» (1923) yak zrazok universalnoho vydannia na Zakarpatti [The daily newspaper Rusyn (1923) as an example of universal periodical in Zakarpattia (Transcarpathia)]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 3–20. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-1](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-1) [in Ukrainian].

Gabor, V. (2022a). «Nova stsena» (1939) yak pershyi teatralnyi chasopys Karpatskoi Ukrainy: tematychnyi diapazon i vizualnyi riad [«Nova Scena» (1939) as the First Theatre Magazine of Carpathian Ukraine: Thematic Range and Visuals]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia*: dop. ta povidoml. X Mizhnar. nauk. konf. (Lviv, 18 lystop. 2022 r.), 199–204. Lviv [in Ukrainian].

Gabor, V. (2022b). Chasopysy «Novyny» i «Pchola»: poshuk natsionalnoi identychnosti [«Novyny» and «Pchola» Periodicals: searching for National identity]. *Halychyna: literatura i kulturno-istorychni osnovy*. Drohobych: Drohobyskyi

derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka, 62–73. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268787> [in Ukrainian].

Gabor, V. (2022c). Shevchenkiana na storinkakh zakarpatskoi presy 20–30-kh rr. XX st. [Shevchenkiana as represented in the 1920s and 1930s Transcarpathian press]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 62–79. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-4> [in Ukrainian].

Katola, O. (2020). Publitsystyka Ivana Franka: kramolni dumky na tli suchasnosti [The publicism of Ivan Franko: seditious thoughts at the background of modernity]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 350–361. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-25](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-25) [in Ukrainian].

Katola, O. (2021). Lysty redaktoriv i vydavtsiv ukraïnskoi presy do mytropolyta Andreia [Letters of editors and publishers of the Ukrainian Press to Metropolitan Andrei]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 99–112. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-6](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-6) [in Ukrainian].

Katola, O. (2022). Tematyчне novatorstvo publikatsii Sofii Yablonskoi u halatskii presi mizhvoiennoi doby [The thematic novelty of Sofia Yablonska's publications in the Galician periodicals of the interwar period]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 217–226. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-14> [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2020a). Mist ponad Zbruchem: Velyka Zluka u presi Ukraïnskoi Narodnoi Respubliky [A bridge over Zbruch: Great Unity in the press of Ukrainian People's Republic]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), S. 126–146. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-9](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-9) [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2020b). Sofia Parfanovych: na shliakhu do tsilisnosti liudyny [Sofia Parfanovych: on the way to human integrity]. *Desiati lypivski chytannia. Pamiati likariv, pysmennykiv, hromadsko-politychnykh diiachiv I. Lypy (1865–1923) ta Yu. Lypy (1900–1944): materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Ivano-Frankivsk, 24–25 veresnia 2020 r.), 22–27. Ivano-Frankivsk: IFNMU. URL: http://tests.ifnmu.edu.ua:8080/library/DocDescription?doc_id=203573 [in Ukrainian].*

Komarytsia, M. (2020c). Galician Religious Press Discourse of the Early 20th Century through the Lens of the *Nyva* Journal (Lviv, 1904–1939). *Ukrainian journalism: history and modernity*, 33–53. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708 [in English].

Komarytsia, M. (2021a). Mizh estetykoïu ta ideolohiïeu: komparatyvni studii pryzhyttievoi presovoi stefanykiany [Between aesthetics and ideology: comparative studies of stefanykiana in press of writer's lifetime]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukraïny im. V. Stefanyka*, 13(29), 31–45. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-3) [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2021b). Slovo ta istoriia u naukoviï maïsterni Kostiantyna Chekhovycha [Word and History in Konstantin Chekhovich's Scientific Workshop]. *Personalistyka ukraïnoznavstva yak svitohliadnyi fenomen: materialy*

Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnarod. uchastiu (22–22 trav. 20121 r.), 162–167. Ivano-Frankivsk: Vyd-vo IFNMU [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2021c). Khudozhno-publitsystychna spadshchyna Sofii Parfanovych: slovo – liudyna – doba [Sofia Parfanovych's Artistic and Journalistic Legacy: Word – Personality – Age]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 307–333. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-14](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-14) [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2022a). Zhinocha storinka ukrainskoi katolytskoi periodyky [Women's page of the Ukrainian Catholic periodical]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 120–142. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-8> [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2022b). Kalendarni dyskusii u halytskii presi XX st.: relihiinyi ta politychnyi kontekst [Calendar Discussions in the Twentieth-Century Galician Press: Religious and Political Context]. *Shvetlosts: chasopys za nauku, lyteraturu, kulturu y umetnosts*, LXX, 3, 5–20. Novy Sad. URL: https://issuu.com/svetlosts/docs/_v_3_2022_za_kor_4 [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2022c). Folklornyi kontent Zori Halytskoi [Folklore content of Zoria Halytska]. *Halychyna: literatura i kulturno-istorychni osnovy*, 76–95. Drohobych: Drohobytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268788> [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2022d). Shevchenkiana u halytskii presi 1860-kh rokiv yak proloh sobornosti [Shevchenkiana In 1860s Galician Press As Prologue To National Unity]. *Halychyna: literatura i kulturno-istorychni osnovy*, 133–145. Drohobych: Drohobytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268795> [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2020a). Mystetska tematyka chasopysu «Ukrainische Kulturberichte des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin» (1933–1939) [The artistic theme of the magazine «Ukrainische Kulturberichte des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin» (1933–1939)». *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: tezy dop. VIII Mizhnar. nauk. konf.* (Lviv, 20 lystop. 2020 r.), 32–34. Lviv [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2020b). «Ukrainische Korrespondenz» (Viden, 1917–1918) pro Ukrainsku revoliutsiiu: dzherela informatsii i spetsyfika kontentu [«Ukrainische Korrespondenz» (Vienna, 1917–1918) about the Ukrainian Revolution: sources of information and specifics of conten]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 146–164. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-10](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-10) [in Ukrainian].

Kulesza, N. (2020c). Artur Seelieb (1878–1958) – jako publicysta i popularyzator ukraińskiej kultury. *Prace historyczno-archiwalne*, XXXII, 177–189. Archiwum Państwowe w Rzeszowie & Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Rzeszowie. Rzeszów. DOI: <https://doi.org/10.30657/pha.32.2020.10> [in Polish].

Kulesha, N. (2020d). The ukrainian emigré press in interwar Germany. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 87–107. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708 [in English].

Kulesha, N. (2021a). Dytiachyi chasopys «Dzvinok» (1890–1914 rr.): iliustratsii ta iliustratory [Children’s magazine «Dzvinok» (1890–1914): illustrations and illustrators]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: dop. ta povidoml. IX Mizhnar. nauk. konf.* (Lviv, 19 lystop. 2021 r.), 185–191. Lviv [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2021b). Polska presa pro Vasylia Stefanyka: pryzhyttievi publikatsii [Polish press about Vasyl Stefanyk: Intravital publication]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka*, 13(29), 104–119. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-7) [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2021c). «Ukrainska presa v Ukraini ta sviti XIX–XX st.» Versiia elektronna [«Ukrainian Press in Ukraine and the World of XIX–XX Centuries». Electronic Version]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 275–291. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-12](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-12) [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2021d). Yurii Kosach: kontroversiivist svitohliadnykh oriiientyryv [Yuriy Kosach: the contradictory nature of worldview]. *Personalistyka ukrainoznavstva yak svitohliadnyi fenomen: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnarod. uchastiu* (22–22 trav. 2021 r.), 185–189. Ivano-Frankivsk: Vyd-vo IFNMU [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2022a). Bibliohrafiia ukrainskoi presy v chasopysi «Ukrainske Slovo» (Berlin, 1921–1922) [Bibliography of the Ukrainian press in «Ukrainske Slovo» newspaper (Berlin, 1921–1922)]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 142–160. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-9> [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2022b). Diialnist Ukrainskoho presovoho biuro v Budapeshti 1919–1920 rr. [Activities of the Ukrainian Press Bureau in Budapest in 1919–1920]. *Sotsialni komunikatsii u stanovlenni ta rozvytku ukrainskoi derzhavnosti ta hromadianskoho suspilstva. Stratehemy, naratyvy, tekhnolohii ta smysly: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. z nahody 25-yi richnytsi zhurnalistskoi osvity v Zaporizkomu natsionalnomu universyteti* (21 hrud. 2022 r.), 48–53. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

Kulesha, N. (2022c). «Litopys polityky, pysmenstva i mystetstva» (Berlin, 1923–1924): mystetska tematyka i kolo avtoriv [«Chronicle of Politics, Writing and Art» (Berlin, 1923–1924): artistic themes and circle of authors]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: dop. ta povidoml. X Mizhnar. nauk. konf.* (Lviv, 18 lystop. 2022 r.), 62–69. Lviv [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. (2020a). Istoriia stvorennia ta osoblyvosti funktsionuvania «pershoi chasopysi v Zolochievi» «Zolochivske Slovo» (1918–1919 rr.) [The peculiarities of functioning of «The first publication in Zolochiv» «Zolochivske Slovo» (1918–1919)]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 14–22. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-2) [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. (2020b). Ivan Tyktor and *Ukrainska Presa* publishing company, 1923–1939. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 126–140. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708 [in English].

Nakonechna, Z. (2021a). Vshanutannia talantu Vasylia Stefanyka na storinkakh hazety «Novyi Chas» (Lviv, 1923–1939 rr.) [Honouring the talent of Vasyl Stefanyk on the pages of the newspaper Novyi Chas (Lviv, 1923–1939)]. *Vasyl Stefanyk v ukrainskomu ta svitovomu sotsiokulturnomu prostori*: dop. ta povidoml. Mizhnar. nauk. i konf., prysviachenoï 150-richchiiu vid dnia narodzhennia Vasylia Stefanyka (Lviv, 25–26 cherv. 2021 r.), 246–250. Lviv [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. (2021b). Lev Chubatyi (1895–1966): nevidomi fakty biohrafii redaktora vydavnychoho kontsernu «Ukrainska Presa» [Lev Chubaty (1895–1966): unknown facts about the biography of the editor of publishing concern Ukrainska Presa]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva, 11(29)*, 333–342. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-15](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-15) [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. (2022). Osoblyvosti zhanru feiletону u lvivskii hazeti «Novyi Chas» (1923–1939 rr.) [The Characteristics of the Feuilleton Genre in the Lviv Newspaper «Novyi Chas» (1923–1939)]. *Presoznavstvo / Press Studies, 1*, S. 161–170. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-10> [in Ukrainian].

Protsyk-Kulchytska, M. (2021). Publitsystychna diialnist Yuliana Pankevycha (1863–1933) yak vyiv universalnosti yoho tvorchoho obdaruvannia [Publicistic activity of Yulian Pankevych (1863–1933) as a manifestation of the universality of his creative gift]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva, 11(29)*, 343–365. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-16](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-16) [in Ukrainian].

Romaniuk, M. (2020). Do teky presoznavstva: «Hazety Ukrainy 1816–1916 rokov u fondakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. Vernadskoho» [To press studies' files: «The newspapers of Ukraine, 1816–1916 in collections of Vernadsky National Library»]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva, 10(28)*, 23–30. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-3) [in Ukrainian].

Romaniuk, M. (2021a). Vasyl Stefanyk u presi Pivnichnoi Bukovyny 1897–1937 rr. [Vasyl Stefanyk in the Press of Northern Bukovyna 1897–1937]. *Vasyl Stefanyk v ukrainskomu ta svitovomu sotsiokulturnomu prostori*: dop. ta povidoml. Mizhnar. nauk. konf., prysviachenoï 150-richchiiu vid dnia narodzhennia Vasylia Stefanyka (Lviv, 25–26 cherv. 2021 r.), 251–255. Lviv [in Ukrainian].

Romaniuk, M. (2021b). Ukrainska presa Pivnichnoi Bukovyny mizhvoiennykh rokov u publikatsiiakh lvivskoi hazety «Dilo» [Ukrainian Press of the Northern Bukovyna Region during interwar period in publications of Lviv Dilo Newspaper]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva, 11(29)*, 56–68. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-4](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-4) [in Ukrainian].

Romaniuk, M. (2022). Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva» (1994–2021 rr.) yak dzherelo vyvchennia istorii presy [«The proceedings of the Research Institute For Press Studies» (1994–2021)» as source studying the history of the press]. *Presoznavstvo / Press Studies, 1*, 3–13. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-1> [in Ukrainian].

Sereda, O. (2020a). Vystavkova diialnist Hurtka diiachiv ukrainskoho mystetstva u dzerkali ukrainskoi presy 1920-kh rr. [The exhibiting activities of the

Circle of Ukrainian Art Figures in the mirror of the Ukrainian Press of the 1920s]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 165–179. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-11](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-11) [in Ukrainian].

Sereda, O. (2020b). Chuttievyyi svit Halyny Mazepy [The sensual world of Halyna Mazepa]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: tezy dop.* VIII Mizhnar. nauk. konf. (Lviv, 20 lystop. 2019 r.), 146–148. Lviv [in Ukrainian].

Sereda, O. (2021a). Kinorezhyser Roman Mishkevych: «pochuvaiusia ukraintsem [Film director Roman Mishkevych: «I feel like a Ukrainian»]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: dop. ta povidoml.* IX Mizhnar. nauk. konf. (Lviv, 19 lystopada 2021 r.), 263–267. Lviv [in Ukrainian].

Sereda, O. (2021b). Redaktsiino-vydavnycha ta zhurnalistyska diialnist Stepana Dmokhovskoho (mizhvoiennyi period) [Editorial, publishing and journalistic activities of Stepan Dmokhovsky (the interwar period)]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 366–387. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-17](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-17) [in Ukrainian].

Sereda, O. (2021c). Stefanykova «Zemlia» u vidblysku «Zahravy»: retseptsiiia lvivskoi presy [Stefanyk's «Earth» in the Glow of «Zahrava»: Reception of the Lviv Press]. *Vasyl Stefanyk v ukrainskomu ta svitovomu sotsiokulturnomu prostori: dop. ta povidoml.* Mizhnar. nauk. konf., prysviachenoj 150-richchju vid dnia narodzhennia Vasyliia Stefanyka (Lviv, 25–26 cherv. 2021 r.), 255–261. Lviv [in Ukrainian].

Sereda, O. (2022a). Liudyna talantiv: Oleksandr Pezhanskyi [A man of talents: Alexander Pezhansky]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: dop. ta povidoml.* X Mizhnar. nauk. konf. (Lviv, 18 lystop. 2022 r.), 214–219. Lviv [in Ukrainian].

Sereda, O. (2022b). «Khai nas rozsudyt zalizo i krov»: nachasnist problematyky hazety «Strilets» (1919) [«Let iron and blood judge us!»: the relevance of the «Strilets» newspaper's (1919) problems]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 186–200. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-12> [in Ukrainian].

Snitsarchuk, L. (2020a). Arkhivni dokumenty do istorii Ukrainiskoi narodnoi respublikanskoj partii (1918–1921 rr.) u viddili rukopysiv Natsionalnoho zakladu imeni Ossolinskykh [Archival documents to history of Ukrainian People's Republican Party (1918–1921) in collections of Manuscripts Department of National Ossolinski Institute in Wroclaw]. *Rukopysna ta knyzhkovna spadshchyna Ukrainy*, 25, 39–51. Kyiv: NBUV. DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.25.039> [in Ukrainian].

Snitsarchuk, L. (2020b). Zhurnalistyska diialnist Oleksandra Kovalevskoho u 1910–1939 rr. [Journalistic work of Oleksandr Kovalevskyi in 1910–1939s]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 375–391. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-27](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-27) [in Ukrainian].

Snitsarchuk, L. (2020c). Manuscript collections of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv as a source for studying the press history of 19th – first half of 20th centuries. *Littera scripta manet: Zbiory rękopiśmienne w zasobach bibliotek, archiwów i muzeów: KSIĘGA ABSTRAKTÓW*, 20 [in Polish].

Snitsarchuk, L. (2020d). The Journalism And Journalists: discursive practice of ukrainian press in Galicia during interwar period. *Ukrainian journalism: history and modernity*, 108–125. LAP Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-620-2-81670-0; ISBN-10: 6202816708 [in English].

Snitsarchuk, L. (2022a). Konflikt pokolin yak problema: osoblyvosti dyskusii u lvivskii hazeti «Novyi Chas» (1932 r.) [The problem of generation conflict: features of discussion in the Lviv newspaper «Novyi Chas» (1932)]. *Polihrafia i vydavnycha sprava*, 1(83), 97–109. Lviv. URL: <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/1-83/11.pdf> [in Ukrainian].

Snitsarchuk, L. (2022b). Tematyko-typolohichni modeli ukrainskoi literaturnoi presy v Halychyni 1848–1870 rr. [Thematic and typological models of ukrainian literary press in Galicia, 1848–1870]. *Halychyna: literatura i kulturno-istorychni osnovy*, 94–108. Drohobych: Drohobyt'skyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268789> [in Ukrainian].

Tereshchuk, O. (2021a). Hazeta «Chas» (Chernivtsi, 1928–1940): natsionalna yednist i dolannia kordoniv [The Newspaper «Chas» (Chernivtsi, 1928–1940): national unity and overcoming borders]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 11(29), 69–98. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-5](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-5) [in Ukrainian].

Tereshchuk, O. (2021b). Osyp Kurylas – iliustrator striletskoho chasopysu «Respublikanskyi Samokhotnyk»: malovidomi storinky [Osyp Kurylas – illustrator of the shooting magazine «Republican Samokhotnyk»: little-known pages]. *Mystetska kultura. Istoriia, teoriia, metodolohiia: tezy dop. Mizhnar. nauk. konf. (Lviv, 19 lystop. 2021 r.)*, 247–253. Lviv [in Ukrainian].

Tereshchuk, O. (2021c). Stefanykiana u halytskykh kooperatyvnykh chasopysakh mizhvoiennoho period [Stefanikiana in Galician cooperative journals of the interwar period]. *Vasyl Stefanyk v ukrainskomu ta svitovomu sotsiokulturnomu prostori: dop. ta povidoml. Mizhnar. nauk. konf., prysviachenoj 150-richchju vid narodzhennia V. Stefanyka (Lviv, 25–26 cherv. 2021 r.)*, 262–269. Lviv [in Ukrainian].

Tereshchuk, O. (2022). Spetsyfika vidobrazhennia teatralnoho zhyttia Pivnichnoi Bukovyny na storinkakh chasopysu «Chas» (Chernivtsi, 1928–1940) [The Ukrainian theater life in Northern Bukovyna on the pages of the daily newspaper «CHAS» (Chernivtsi, 1928–1940)]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 1, 201–216. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-13> [in Ukrainian].

Надія Кулеша

кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
завідувачка відділу Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
Nadija_Kulesha@ukr.net

Мета статті – розглянути результати трирічної роботи колективу Науково-дослідного інституту пресознавства над науковою темою «Українська преса 20–30-х рр. ХХ ст.: типологічні моделі, інформаційні можливості, журналістські спільноти», окреслити основні тематичні напрями, охарактеризувати основну проблематику публікацій. Для досягнення мети використано аналітичний, системний, описовий, проблемно-тематичний і структурний методи. У висновках наголошено, що об'єктом дослідження низки праць стали типологічні моделі та інформаційні можливості зазначеної преси, а також журналістські спільноти. Ці дослідження системно доповнюють попередні напрацювання і заповнюють лакуни історичного знання про українську пресу. Підбито підсумки результатів науково-дослідницької роботи, підкреслено їхнє значення для вивчення історії української преси та журналістики і застосування в інших галузях гуманітарної науки.

Цією статтею продовжено розпочатий авторкою у попередніх публікаціях розгляд внеску науковців НДІ пресознавства у розвиток історіографії українського пресознавства. Аналіз найновішого наукового доробку колективу Інституту (2020–2022 рр.) у царині українського пресознавства дозволяє компактно представити і охарактеризувати його в одній публікації, що сприятиме швидшій його актуалізації серед наукової спільноти.

Ключові слова: історіографія, історія української преси, пресознавство, тематико-типологічні моделі, інформаційний ресурс, журналіст, журналістська спільнота.

Василь Габор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5482-4529>

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
vsgabor@gmail.com

УДК 070:303.62](477.83/.86)"19"

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРВ'Ю У ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ ПРЕСІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-3

Проаналізовано тридцять п'ять інтерв'ю у західноукраїнській пресі міжвоєнного періоду з відомими суспільно-політичними і духовними діячами – Августином Волошиним, Юліаном Реваєм, Константином Грабарем, Ярославом Нечасом, Діонісієм Нярадієм, Андреем Шептицьким, письменниками й художниками – Ольгою Кобилянською, Богданом Ігорем Антоничем, Святославом Гординським, Софією Яблонською, Іриною Вільде, Степаном Левинським, Ярославою Музикою, Маргіт Сельською, Осипом Сорохтеєм, режисером Юрієм Августином Шерегієм та ін.; тематичні інтерв'ю, а також осмислено роль інтерв'юерів та їх вплив на якісний рівень публікацій.

Досліджено, що в західноукраїнській пресі міжвоєнного періоду активно публікувалися інтерв'ю (нерідко з фотографіями інтерв'ююваних чи репродукціями їхніх мистецьких творів) у таких виданнях, як «Діло», «Неділя», «Жінка», «Світ», «Назустріч», «Нова Хата», «Жіноча Доля», «Русинь», «Нова Свобода» та «Нова Сцена», які жанрово урізноманітнювали часописи, робили їх візуально привабливими і викликали в читачів велике зацікавлення.

Розкрито, що в західноукраїнських виданнях міжвоєнний жанр інтерв'ю був не лише популярним, а й надзвичайно різноманітним; інтерв'ю межувало із нарисом, витворюючи цікавий синтез жанрів; було монологом, а не діалогом; було таким, яке не відбулося; було колективним і мало колективного інтерв'юера (умовних читачів та співробітників редакції); інтерв'юйованими була група людей, але жодного імені учасника розмови не було названо; нагадувало театральну виставу чи радіоп'єсу; охоплювало широку тематику, а об'єктом розмови ставали резонансна постановка п'єси, дівчина з картини художника, безіменні втікачі з радянського «раю», одруження молодої кінозірки, обрання красуні, помаранчевий бум на ринку і навіть звичайний кінь.

З'ясовано, що в західноукраїнській пресі означеного періоду в інтерв'ю відомих журналістів, редакторів та письменників, зокрема Михайла Рудницького, Олени Кисілевської, Романа Голіяна, Василя Гренджі-Донського, Йосипа Бойчука, Володимира Бірчака, Ольги Дучимінської, Анатолія Курдидика, Хариті Кононенко, Василя Ткачука та ін., яскраво відображено настрої тогочасного культурного простору і місце проведення бесіди, відтворено динаміку розмови, психологічний і духовний світ інтерв'юйованих.

Ключові слова: західноукраїнська преса, інтерв'ю, інтерв'юер, інтерв'юваний, суспільно-політичні діячі, митці.

Постановка проблеми. Західноукраїнська преса міжвоєнного періоду є невичерпним джерелом у вивченні суспільно-політичних настроїв та глибшого пізнання життєвих і творчих граней видатних особистостей. Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. помітне зацікавлення у пресі викликали насамперед: події в Карпатській Україні, постать Ольги Кобилянської, переможці літературних конкурсів та з'ява в літературі і мистецтві нових яскравих імен, зокрема Ірини Вільде, Софії Яблонської, Ярослави Музики, Осипа Сорохтея та ін. Саме вони ставали героями одного із динамічних газетних жанрів – інтерв'ю. В означений період інтерв'ю були популярними серед журналістів і читачів. Характерною особливістю були його жанрово-тематичне різноманіття та специфіка репрезентації на сторінках часописів.

Мета дослідження. Ми ставимо собі за мету комплексно дослідити жанрово-тематичні особливості інтерв'ю у провідних західноукраїнських періодичних виданнях міжвоєнної доби з відомими суспільно-політичними діячами, письменниками й митцями та різні тематичні інтерв'ю, з'ясувати авторство публікацій, які подавалися під різними псевдонімами й криптонімами та без підписів; охарактеризувати способи подання інтерв'ю на сторінках часописів, його синтез з іншими жанрами; осмислити вплив інтерв'юерів на якісний рівень публікацій.

Об'єкт дослідження – інтерв'ю, опубліковані на сторінках провідних західноукраїнських видань міжвоєнного періоду: у львівських – щоденній газеті «Діло», ілюстрованому тижневику «Неділя», двотижневику «Жінка», ілюстрованому журналі «Світ», двотижневику літератури, мистецтва, науки і громадського життя «Назустріч» та журналі для плекання домашньої культури «Нова Хата»; у коломийському часописі для українського жіноцтва «Жіноча Доля», ужгородській щоденній газеті «Русинь» та хустських – українському незалежному щоденнику «Нова Свобода» та місячнику театрального мистецтва «Нова Сцена».

Аналіз останніх публікацій. Інтерв'ю як жанр та динаміку його розвитку глибоко проаналізовано в працях українських дослідників преси М. Василенка (Василенко, 2006), В. Здоровеги (Здоровега, 2004), Ю. Казімової (Казімова, 2018), І. Михайлина (Михайлин, 2011), О. Чекмишева (Чекмишев, 2004), інтерв'ю як об'єкт співавторства та місце інтерв'ю як чинник пам'яті – в публікаціях К. Афанасьєвої (Афанасьєва, 2003) і Н. Гончарової (Гончарова, 2019) та ін., а методичні поради щодо підготовки і проведення інтерв'ю вміщено в посібнику «Техніка інтерв'ю» (Сарбі & Лазарєва, 2003).

Методи дослідження. У дослідженні використано такі методи: системний – для з'ясування особливостей інтерв'ю на сторінках західноукраїнської преси міжвоєнного періоду, аналітичний – для вивчення особливостей інтерв'ю та його синтезу з іншими публіцистичними жанрами, описовий – для характеристики місць проведення інтерв'ю.

Виклад основного матеріалу. У західноукраїнській пресі міжвоєнної доби серед багатьох газетних жанрів особливо яскравим було інтерв'ю. «Молодомузівець» С. Чарнецький

зараховував інтерв'ю до тогочасних трендових жанрів. З цього приводу він писав: «Треба плисти з духом часу і за струєю моди. Тепер в моді репортажі, інтерв'юви, “розвідки” з видними людьми» (1936). Натомість О. Дучимінська ставилася до інтерв'ю дуже критично. Вона вважала, що всі т. зв. «інтерв'ю» зазвичай не є щирими, тож до бесіди з Іриною Вільде додала, що простота і скромність письменниці «прямо розброює», тому і вирішила опублікувати їхню принагідну розмову, яку, «як хто хоче, може назвати собі й інтерв'ю» (1936).

Насамперед читацький інтерес викликали актуальні суспільно-політичні події та непересічні тогочасні постаті. Зокрема, серед широкого кола інтерв'ююваних були провідні суспільно-політичні та духовні діячі Західної України – прем'єр-міністр Карпатської України А. Волошин, міністр Ю. Ревай, губернатор Підкарпатської Русі Константин Грабар, міністр федеративної Чехословацької Республіки і великий приятель закарпатських українців Я. Нечас, єпископ Д. Нярадій, митрополит Андрей Шептицький, режисер Ю. А. Шеретій, відомі західноукраїнські письменники та художники старшої і молодшої генерацій – Ольга Кобилянська, Софія Яблонська, Ірина Вільде, Степан Левинський, Святослав Гординський, Галина Журба, Богдан Кравців, Ярослава Музика, Маргіт Сельська, Осип Сорохтей та ін. У цей період інтерв'ю було настільки популярним, що об'єктом розмови ставали резонансна постановка п'єси, відпочинок митців, дівчина з картини художника, безіменні втікачі з радянського «раю», одруження молодої кінозірки, обрання красуні, помаранчевий бум на ринку і навіть гнідий кінь Мундик у фейлетоні Тиберія Горобця (псевдонім С. Чарнецького).

Безперечно, що якісному рівню інтерв'ю насамперед сприяло те, що його проводили відомі і досвідчені українські журналісти, редактори та письменники, як-от: Михайло Рудницький, Володимир Бірчак, Олена Кисілевська, Роман Голян, Василь Гренджа-Донський, Йосип Бойчук (під псевдонімом Остап Сірко та криптонімом О. Б.), Ольга Дучимінська, Анатоль Курдидик, Ірина Гургула, Харитя Кононенко (під криптонімом Х. Р-тя), Василь Ткачук та ін. Нерідко публікації доповнювалися фотографіями інтерв'ююваних чи репродукціями їхніх мистецьких творів, що робило саме інтерв'ю і періодичне видання, у якому воно

друкувалося, візуально привабливим і викликало помітний інтерес читачів.

Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. у центрі уваги західноукраїнської преси були Карпатська Україна та її діячі. Державотворчі процеси в молодій державі викликали надзвичайно велике зацікавлення читачів, будили їх до боротьби за соборність України. Апогеєм цієї боротьби стало проголошення Карпатської України, тому інтерв'ю з провідними діячами краю, зокрема прем'єр-міністром Карпатської України А. Волошином, єпископом Д. Нярадієм, міністром Ю. Реваєм та ін., були завжди актуальними. Тож ми свідомі того, що основний акцент в аналізі інтерв'ю із суспільно-політичними діячами змістили саме на терени Карпатської України.

Нам вдалося з'ясувати, що інтерв'ю із суспільно-політичними і духовними діячами систематично містилися в західноукраїнських періодичних виданнях, іноді вони публікувалися одночасно у двох чи декількох часописах. Зокрема, інтерв'ю Р. Голяна з новим губернатором Підкарпатської Русі К. Грабарем було опубліковане в щоденній газеті «Діло» (1937. Ч. 244. 5 листоп.) п. н. «“З народом – за народ!”». Губернатор Підкарпатської Русі п. Константин Грабар з'ясує своє становище (Від нашого спеціального кореспондента)» та ілюстрованому тижневику «Неділя» (1937. Ч. 43. 7 листоп.) п. н. «“З народом – за народ!”»: Губернатор Підкарпатської Русі Константин Грабар зясує нашому редакторові своє становище. Спеціальна кореспонденція». Відмінність між публікаціями полягала тільки в тому, що в ілюстрованому тижневику «Неділя» інтерв'ю доповнене фотографією К. Грабара з його автографом, що візуально збагачувало видання.

Аж у декількох часописах було опубліковане інтерв'ю американського редактора газети «День» із чеським суспільно-політичним діячем Я. Нечасом. Зокрема, в ужгородській щоденній газеті «Русинь» містився «Розговор редактора “День” с инж. Я. Нечасом извѣстным чеським писателем, о Подкарпат. Руси, о актуальных политических вопросах нашей краины» з такою редакційною приміткою: «П. Я. Нечас дав з ласки своѣ нашой редакції, до диспозиції слѣдующій интервью, чтобы одночасно появил ся и в нашой газетѣ. Один коротенькій выѣмок из сего цѣкавого интервью принесли мы уже в 50 числѣ з “Práva Lidu”» (1923. Ч. 57. 25 апр.; Ч. 58. 26 апр.).

На сторінках західноукраїнської преси міжвоєнної доби інколи містилося одночасно декілька інтерв'ю, як-от «Чотири розмови» [«Інтерв'ю з паном міністром Юлієм Реваєм»; «У пана прем'єра о. д-ра Августина Волошина»; «Інтерв'ю з начальником Міністерства шкільництва паном Штефаном»; «Інтерв'ю з панями, членами Жіночого Союзу»] авторства В. Бірчака (Діло. 1939. Ч. 5. 7 січ.) та «Наші розмови з лавреатами» [«Розмова з поетом-містиком» (із Святославом Гординським); «Інтерв'ю, якого не було» (із Галиною Журбою); «Поет, що не хоче писати поезій» (із Богданом Кравцевим) та «15 хвилин розмови зі С. Левинським»] авторства М. Рудницького (Назустріч. 1934. Ч. 3. 1 лют.). Однак домінуючими були окремі інтерв'ю. Так, на сторінках тижневика «Неділя» містилася «Розмова з Прем'єром Карпатської України» спеціального кореспондента газети Р. Голяна (1938. Ч. 47. 4 груд.). У її назві не зазначалося імені й прізвища прем'єра А. Волошина, однак на першій сторінці часопису редакція опублікувала його світлину з підписом «Недуга прем'єра Карпатської України» (1938. Ч. 47. 4 груд.).

На шпальтах західноукраїнських видань трапляються іноді передруки інтерв'ю з інших видань. Такою є публікація М. Голубця (під криптонімом М. Г.) «Владика-громадянин» у тижневика «Неділя» (1930. Ч. 6. 10 лют.). У ній не зазначено жанру, але фактично вона є передруком інтерв'ю з варшавського щоденника «Dzień Polski» без подання імені польського інтерв'юера. До цієї публікації М. Голубець написав вступне слово, у якому окреслив наступ польської влади на культурно-національне й політичне життя українців, безцеремонне закриття православних церков на Холмщині й Підляшші та акцію нібито законної «ревіндикації» («повернення майна») православних церков і монастирів на Волині. Отож, у погоні за союзниками, щоби пожвавити акцію «ревіндикації», зазначав М. Голубець, польські газетярі звернулися й до митрополита Андрея як одного із чоловічих подвижників унії. Однак уже заголовок публікації – «Владика-громадянин» – засвідчував позицію митрополита Андрея щодо цього питання.

Зазвичай інтерв'ю із суспільно-політичними діячами мало діловий і серйозний характер. Однак трапляються і винятки, коли інтерв'юери заторкували винятково приватне життя інтерв'ююваних. Такою є розмова В. Бірчака з прем'єром

А. Волошином, у якій журналіст розпитував співбесідника про здоров'я та втрачене під час транспортування вино з його винниць (Бірчак В. Чотири розмови. Діло. 1939. Ч. 5. 7 січ.). Певною мірою такого плану інтерв'ю було пов'язано з тим, що воно містилося в «різдвяному» номері «Діла», себто мало святково-розважальний характер.

Характерними особливостями багатьох інтерв'ю із суспільно-політичними діячами було й те, що автори намагалися розповісти про місце проведення розмови й інтер'єр, у якому вона відбувалася, та змалювати психологічний портрет інтерв'юваного і його реакцію на незручні запитання. Для авторів важливими були також опис шляху до інтерв'юваного та обставини, у яких завершувалося інтерв'ю. Так, Р. Голіян розпочав бесіду з прем'єром А. Волошином з опису будівлі уряду Карпатської України та його внутрішнього інтер'єру. Автор підкреслював зокрема, що над будинком повівав великий жовто-блакитний прапор, а при вході стояла почесна військова варта; що канцелярія, секретаріат та урядові апартаменти прем'єра містяться на першому поверсі, а їхній інтер'єр був скромним і водночас вибагливим: стильні меблі, глибокі шкіряні фотелі, грубі червоні хідники, килими.

«Рух великий. [...] А при цьому все довкола надихане атмосферою поваги і якоїсь сердечности... – підкреслював Р. Голіян. – І ось стою нарешті перед прем'єром о. Волошином. Здавня знайоме, добряче, усміхнене обличчя, тільки очі помітно втомлені й устиск руки більш нервовий, сильніший, твердіший. ...Сидимо в глибоких фотелях у кабінеті прем'єра, о. Волошина» (Неділя. 1938. Ч. 47. 4 груд.).

На шпальтах «Діла» трапляються інтерв'ю, які нагадують монологи. Зокрема, таким є інтерв'ю В. Гренджі-Донського з прем'єром Карпатської України п. н. «Розмова з прем'єром др. А. Волошином» (Нова Свобода. 1938. Ч. 131. 7 груд.). Після номінування другого уряду Карпатської України автор звернувся до прем'єра з питаннями щодо подальших планів влади: «Його Ексцеленція, пан премер з усмішкою здорового оптимізму прийняв мене і для преси та широкого загалу нашого громадянства був ласкавий заявити наступне...» – і далі наводив міркування А. Волошина про плани уряду.

Монологом є також розмова автора під криптонімом Д-р (он) із послом В. Залозецьким, опублікована п. н. ««Гуцул

не сміє бути зрадником». Розмова нашого кореспондента з буковинським послом д-ром Залозецьким з приводу авантури на виставі «Зрадник»» (Діло. 1937. Ч. 5. 7 січ.). На початку розмови інтерв'юер розповів, як зустрівся з д-ром В. Залозецьким, головою буковинської «Української Національної Партії», в його «домашнім музею», і як гостинний господар, не відриваючись від своєї роботи, «оповів нам... про всякі актуальні справи». Так непомітно розмова зійшла на голосну подію на чернівецькому ґрунті – сутичку між українськими студентами та членами однієї «ідеологічної групи» після вистави драми «Зрадник» п. Ілярія Карбулицького про те, що гуцул не може бути зрадником. З цього приводу «зволив п. д-р Залозецький подати для “Діла” ці свої замітки», – зазначив інтерв'юер і містив надіслані до редакції цікаві і глибокі міркування посла, які фактично є монологом, а не діалогом (1937. Ч. 5. 7 січ.).

Як ми вже зазначали вище, інтерв'юери завжди намагалися відтворити настрій, в якій проводилось інтерв'ю. Зокрема, В. Бірчак писав: «Як я зайшов до пана прем'єра о. д-ра Волошина, не пишу, це було описане вже в кількох розмовах. Пан прем'єр сидів при своїм бюрку й ласкаво усміхнувся, витаючись зі мною. Я показав листа від редакції “Діла” і згадав, у якій справі приходжу...».

В. Бірчака більше цікавило приватне життя А. Волошина, тож на запитання прем'єра: «Що бажаєте знати?» відповів, що не хоче розмовляти ні про політику, ні про торгівлю, ні про іншу іншу державну справу – про все це йшлося у кожному інтерв'ю з прем'єром. «Я поставив би вам перше питання: Як ваше здоров'я? Подивляю вашу енергію і велику охоту до праці» (Діло. 1939. Ч. 5. 7 січ.).

Р. Голянів в інтерв'ю із прем'єром А. Волошином насамперед намагається з'ясувати питання щодо юридичної назви молодій держави – Карпатська Україна – у складі федеративної Чехословацької Республіки. Тож почув з перших вуст детальне роз'яснення, що назву «Карпатська Україна» поки що можна використовувати в «неофіційних виявах та еунуціях», а офіційно затвердить її майбутній сойм, у чому А. Волошин не мав жодного сумніву. А. Волошин висловив також невдоволення, що за кордоном є чинники, які стверджують, що нова назва «Карпатська

Україна» «носить у собі вже самим своїм звуком якісь зародні т. зв. ...ірредентизму». «Бо хіба, заперечуючи назву народу, можна заперечити його існування?» – запитував А. Волошин і вважав, що вже сама назва малої, пацифістично налаштованої Карпатської України лякає декого ірредентизмом, а сама акція насамперед спрямована проти найсвятішого права кожного народу на самовизначення (Неділя. 1938. Ч. 47. 4 груд.).

А ще раніше в багатьох інтерв'ю західноукраїнські журналісти намагалися з'ясувати важливе питання щодо приналежності Підкарпатської Русі, а відповідно і закарпатського автохтонного населення (яке офіційно називалося підкарпатськими русинами) до України й українського народу. В цьому контексті цікавими є два інтерв'ю Р. Голіяна з чеським міністром Я. Нечасом і губернатором Підкарпатської Русі К. Грабарем. В обох публікаціях містилися характеристика співрозмовників та місце проведення інтерв'ю. У першому інтерв'ю Р. Голіяна розповідав, що мав нагоду зустрітись і поговорити з п. Я. Нечасом, міністром суспільної опіки Чехословацької Республіки, у Празі, у «Сполеченськім Клубі». На думку кореспондента, з усіх членів уряду міністр Я. Нечас був найкраще поінформованим про українські справи загалом і на Підкарпатській Русі зокрема. Кореспондент підкреслював, що п. Я. Нечас добре знав Закарпаття: перевдягнений у селянський одяг, сходяв увесь край, «придивлявся до людей і відносин та зрозумів багато дечого, що до нині ще не можуть зрозуміти його кабінетні товариші» (Діло. 1937. Ч. 5. 7 січ.). А ще Р. Голіяна додав, що вони швидко перейшли з чеської мови на українську, якою міністр Я. Нечас говорив майже бездоганно.

Це інтерв'ю викликає зацікавлення й тим, що бесіда Р. Голіяна з міністром Я. Нечасом велася дуже динамічно, а інтерв'юований не лише відповідав на запитання, а й, своєю чергою, сам запитував інтерв'юера. Зокрема, кореспонденту хотілося почути від Я. Нечаса особисте підтвердження, що Підкарпатська Русь має український національний зміст і характер. Міністр схвально відповів і додав, що це давно підтвердили й чеські науковці. То чому ж тоді празький уряд все підходить до Закарпаття як до країни з неокресленим національним обличчям? – не вгавав інтерв'юер. Чеський політик відповів запитанням: чи на погляд громадської думки в Галичині чехословацький уряд повинен

навчити закарпатських русинів бути українцями? Саме так, вважав інтерв'юер, бо в Галичині усе надіялися і надіються, що саме в умовах чехословацької, справжньої, демократії відродиться українське Закарпаття. На що співрозмовник зауважив, що це може видаватися дивним, але «інгеренція» (втручання) уряду в цій справі є обмежене саме засадами демократії. І допоки якийсь політичний рух не суперечить чехословацьким законам, не є зрадою держави, доти його не будуть обмежувати чи ліквідувати. Такою є справа і з москвофільством на Закарпатті. Однак інтерв'юер і далі не заспокоювався. Він стверджував, що москвофільська робота на Закарпатті не є волею мас, а є виявом москвофільської агітації згори, яку ще й підтримує адміністрація. Міністр Я. Нечас як політик не погоджувався з таким твердженням, бо не вірив у тенденційний підхід адміністрації в цьому питанні, хоч саме москвофільство вважав переломною недугою нашого народу, спадщиною століть неволі. Динаміка і гострота діалогів цього інтерв'ю повністю захоплює. Додамо, що автор дав до інтерв'ю декілька підзаголовків: до першої частини розмови – «Закарпаття є українське», до другої, у якій йшлося про негативну роль москвофільства на Закарпатті, – «Проти інтересів держави...», а для третьої взяв слова Я. Нечаса – «На автономію за скоро...», які точно передають суть розмови (Діло. 1937. Ч. 5. 7 січ.).

Подібним за динамікою є й інтерв'ю Р. Голяна з новим губернатором Підкарпатської Русі К. Грабарем. На початку розмови кореспондент стисло охарактеризував суспільно-політичну ситуацію в краю і тонко змалював психологічний портрет закарпатського «ресортового політика», який був мужем довір'я Праги на Закарпатті, навіть сильнішого від довір'я в самому краї. Цього автохтонного політика, підкреслював Р. Голян, ще донедавна називали на Закарпатті «вигідною особою для Праги», «вигідною, бо політично безбарвною... і компромісовою до безнадійности», а політична опінія призначала йому роль маріонетки в руках всесильного на Закарпатті крайового віцепрезидента д-ра Ярослава Мезніка. Однак губернатор К. Грабар виявився зовсім несподівано особою «в засадничих справах впертою і послідовною», а найважливіше – активно, констатував Р. Голян.

Р. Голян вдало передав і дружній настрій під час інтерв'ювання. «Сідаємо. Виймаю свій невідступний бльокнот. Губернатор

сміється: / – Знову записки! / – Це тільки для найважливіших точок, пане губернаторе, – відповідаю і також сміюся. Настрій для інтерв'ю виймово добрий. – Чи можу питати?..» (Неділя. 1937. Ч. 43. 7 листоп.).

Окрім запитання, як К. Грабар уявляв свою політичну діяльність на Закарпатті як губернатор, Р. Голяна цікавила проблема москвофільства в краю, приналежність автохтонного населення до українського народу та ким себе вважав за національністю К. Грабар. Відповіді губернатора часто були не лише емоційними, а різкими, на зразок: «Це так з вашої точки погляду»; «Думаю, що ваш підхід неправильний»; «Знаю, що хочете сказати, і не хочу дискутувати на цю тему»; «Ви знову своє».

Зокрема, неправильним підходом вважав К. Грабар твердження інтерв'юера, що дійсно українці становлять меншість Підкарпатської Русі. «Не йде тут про Українців, а про карпаторуське населення краю», – відповів К. Грабар. Як політик він дотримувався думки, що «українізм годі інтерпретувати інакше, як суто політичний і сепаратистичний рух, як ідеологічну течію, що не дається відлучити від поняття соборної самостійності». Бо «не може бути державно-співтворчого українізму в рамках іншої держави, як українська» (Неділя. 1937. Ч. 43. 7 листоп.).

Дуже часто в інтерв'ю, зокрема Р. Голяна, містилися підсумкові висновки. Слухаючи А. Волошина про плани уряду Карпатської України, автор так підсумував їхню розмову: «Отже дивитесь, Ексцеленціє, оптимістично у майбутнє Карпатської України?». – «Не так оптимістично, як тверезо», – відповів прем'єр.

Розмову з новим губернатором Підкарпатської Русі К. Грабарем Р. Голян закінчив такими роздумами: «“Яка тяжка і складна, а проте яка радісно-надійна є закарпатська дійсність...” – думав я сходячи вниз по широким мраморних сходах палати Краєвого Уряду. / На сквері перед палатою було соняшно і тихо» (Неділя. 1937. Ч. 43. 7 листоп.).

Інтерв'ю Р. Голяна з прем'єром А. Волошином закінчувалося також «сонячним» настроєм: «Виходжу з будинку прем'єрського уряду. Вулицею машерує відділ “Карпатської Січі”. Молоді, бадьорі, весело усміхнені хлопці. На дворі соняшно і тепло» (Неділя. 1938. Ч. 47. 4 груд.). А інтерв'ю з міністром Я. Нечасом

Р. Голяян закінчив таким пасажем: «Мін. Нечас є приятелем нашого народу. Шкода тільки, що цих приятелів, коли іде про Закарпаття, маємо в Чехословаччині так мало» (Діло. 1937. Ч. 5. 7 січ.).

Інтерв'юери дуже часто відображали перебіг розмови та її несподіване закінчення. Так, розмову Р. Голяяна з А. Волошиним перебив один із секретарів, повідомляючи прем'єра про домовлену телефонну розмову з Прагою, даючи зрозуміти інтерв'юєру, що на цьому його авдієнція закінчилася.

«Підіймаюся. / – Вертається до Львова? – питає прем'єр, простягаючи до мене з усміхом руку. – Вітайте всіх знайомих. А в першу чергу Е. Митрополита Шептицького...» Після цих слів прем'єр А. Волошин задумався на хвилину і додав: «Бо знаєте, ваш Митрополит все був мені життєвим дороговказом. Ця людина все зуміла втримати рівновагу між розумом і серцем... І вона зглибила, як ніхто інший, суть патріотизму, якого сила не в словах, а в ділах...» (Неділя. 1938. Ч. 47. 4 груд.).

Тут доречно згадати републіковане інтерв'ю з митрополитом А. Шептицьким. На запитання польського журналіста, чи Його Екссцеленція є «за слушністю та корисністю ревіндикації», митрополит Андрей відповів: «Саме я б сказав щось зовсім відмінне...». На його думку, «більше треба глядіти на душі, які моляться, як на святині, в яких моляться». А на аргументацію польського журналіста, що російський уряд свого часу хитрощами й силою відібрав від українського населення Волині уніатські святині, тому закономірно, що їх треба повернути католикам, митрополит Андрей переконливо відповів, що народові, який пів століття тому стільки насильства витерпів у своїй совісті і який у своїй простоті чи людському безсиллі не міг чи не вмів молитися деінде в рідному обрядові, а тільки в тих церквах, такому народові не треба навіть якоюсь притокою дати відчутти, що йому завдається нове насильство. Бо, згідно зі східним обрядом, ці сільські церкви належать до цього люду. Адже в тих церквах люди приймали хрещення і молилися, біля них ховали покійників, а в стінах своїх святинь зберігали те, що для народа є найсильнішим – «віру батьків» (Неділя. 1938. Ч. 47. 4 груд.).

Однак повернемося до інтерв'ю В. Бірчака з прем'єром А. Волошиним. Через те, що воно готувалося до Різдваєних свят, В. Бірчак уплів у розмову історію про токайське вино, яким свого

часу смакували гості А. Волошина, і як згодом прем'єр перевіз вино із своїх винниць із села Селишки спочатку до Ужгорода, а звідти до Невицького та Хуста, і як під час транспортування кілька гектолітрів пропало, тобто одна бочка скотилася з авта і розбилася... На це прем'єр махнув тільки рукою: «– І про це хочете писати? [...] Але це все пусте». Бо для А. Волошина головним було, щоб «наші державні діла йшли добре!» (Діло. 1939. Ч. 5. 7 січ.).

На перший погляд, «передріздвяна» розмова про вино видається і справді «пустою», несуттєвою, але вона містить додаткову інформацію про одне із джерел прибутку А. Волошина, який усе життя активно займався благодійністю, утримував в Ужгороді сиротинець і видавав газети і підручники. А завдяки цій «передріздвяній» бесіді про токайське вино і сам А. Волошин стає для читачів близьким, людянішим.

У добу Карпатської України цікаві інтерв'ю із суспільно-політичними і духовними діячами містилися на сторінках «Нової Свободи». Зокрема, Йосип Бойчук (під псевдонімом Остап Сірко та криптонімом О. Б.) у 1939 р. опублікував інтерв'ю з провідником Українського Національного Об'єднання Федором Реваєм (ч. 27, 33), міністром Юліяном Реваєм (ч. 33), кандидатом у послы до сойму від національної групи румунів о. Григорієм Мойшем (ч. 29), з послом А. Ернестом Ольдофредієм від національної групи німців (ч. 34) та ін.

Й. Бойчук, як і інші автори аналізованих інтерв'ю, також приділив помітну увагу опису власного настрою перед розмовою. В інтерв'ю з міністром Юліяном Реваєм п. н. «Довголітня боротьба за наші національні святощі не пішла марно» (Нова Свобода. 1939. Ч. 33. 10 лют.) він так описав очікування зустрічі: «Тільки хвилинку треба було мені зачекати в передпокої кабінету. Пан міністер через свого особистого секретаря, пана Вашка, переказав, що мене негайно прийме, тільки закінчує статтю для “Нової Свободи”. З радістю чекаю. Буде й стаття, буде і інтерв'ю. Вийшов на коридор закурити. Аж ось відчиняються двері. Пан міністер Юліян Ревай особисто зве мене до себе».

Невимушено розпочалася і розмова із запрошення міністра: «– Прошу закурити, пане редакторе, – запрошує до столу, – я знаю, що так вам ліпше буде писатися... Ви напевно в справі виборів». У розмові насамперед підкреслена важливість результатів майбутніх

виборів до сойму Карпатської України, які, на думку Ф. Ревая, мали засвідчити «український характер нашої землі, нашого народу» (Нова Свобода. 1939. Ч. 33. 10 лют.).

В. Гренджа-Донський до інтерв'ю з єпископом Д. Нярадієм п. н. «Священник не сміє відтягатися від культурної праці! Карпатська Україна буде мати самостійний гр. кат. Єпископат! (Розмова з Преосвященним Владикою Др. Д. Нярадієм)» помістив розлогу розповідь про зустріч із Д. Нярадієм у новій резиденції та стисло описав свого співрозмовника: «Новий архипастир Карпатської України є надзвичайно симпатичним. Хоч вже була пізна пора, велів ласкаво мене прийняти і на протязі майже двох годин нашої розмови, живо цікавився він всім, що на нашій рідній землі робиться» (Нова Свобода. 1938. Ч. 136. 13 груд.). Автор детально переповів, що вони з єпископом розмовляли про просвітянсько-освітню працю на селі, видавничу діяльність та друкарню василіян. «Після цього прийшла черга на моє інтерв'ю і я осмілюся поставити Преосвященному три питання», – такими словами підсумував вступ В. Гренджа-Донський. А далі йшли запитання, які спогади залишилися в Д. Нярадія про Пряшівщину, як він уявляє майбутнє єпархії та працю духовенства на селі.

В. Гренджа-Донський цікаво завершив інтерв'ю пасажем: «Виходжу з резиденції з тою думкою, що на протязі сто років не мали греко-католицькі вірники такого Владики; аж тепер дочекалась Карпатська Україна правдивого пастиря гр.-кат. церкви, якому доля нашого народу дійсно лежить на серці» (Нова Свобода. 1938. Ч. 136. 13 груд.).

В окрему групу, найколеритнішу за формою подання, можна умовно об'єднати інтерв'ю з письменниками, художниками, режисерами, тематичні інтерв'ю, коли об'єктом розмови ставали резонансна постановка п'єси, дівчина з картини художника, безіменні втікачі з радянського «раю», одруження молодої кінозірки, обрання красуні, помаранчевий бум на ринку тощо. І тут «королем» інтерв'ю в західноукраїнській пресі міжвоєнного періоду можна сміло назвати М. Рудницького. Свого часу він навчався у Сорбонні, захоплювався французькою пресою і у статті «Часописи» звертав увагу не лише на стиль письма тогочасних журналістів і їхню віртуозність у жанрі інтерв'ю, зазначаючи, що французи є митцями стилю, а в журналізмі –

митцями інтерв'ю (Воля. Відень, 1920. Т. 4. Ч. 9. 27 листоп. С. 436). Тож і сам М. Рудницький плідно використовував цей жанр у власній творчості. З великим зацікавленням читаються його інтерв'ю з письменницями Софією Яблонською та Іриною Вільде, з художниками Ярославою Музикою, Маргіт Сельською й О. Сорохтеєм, творчість яких мала в той час широкий розголос. Скажімо, коли до Львова приїхала письменниця-мандрівниця Софія Яблонська, М. Рудницький одразу ж скористався нагодою взяти в неї інтерв'ю й опублікувати в часописі «Назустріч» п. н. «З Китаю до Львова і назад. Розмова з Софією Яблонською». Він з іронією зазначав, що день у Софії Яблонської поділений, як у чужинного делегата, що приїхав на важливі перемовини «у справі автономії або імпорту білих слонів». І далі підкреслював: «Застаємо її з легко перехиленою головою, обтяженою клопотами слави на львівському ґрунті: відчити, запросини на вечері (і то з вином!), пропозиції інтерв'ю і статей». Жвава бесіда точилася довколо мандрів Софії Яблонської, її відваги та сприйняття змін у Львові. Захоплений сміливістю мандрівниці, автор час від часу додавав в інтерв'ю вкраплення на зразок: «Яблонська не має ні трохи з тої самовпевненої, задиркуватої мандрівниці, що на все має приготований жест і слово; можна б сказати, що вона у розмові навіть трохи занадто стримана» (Назустріч. 1935. Ч. 5. 1 берез.).

А до інтерв'ю з Іриною Вільде М. Рудницький подав епатуючий заголовок «Еротика, патріотизм, плани на майбутнє. Розмова з Іриною Вільде» (Назустріч. 1936. Ч. 3. 1 лют.). Він вів бесіду у третій особі: «Представник нашого журналу звернувся до пані Ірини Вільде – єдиної нагородженої цього року “Т-вом письменників і журналістів” за дві книжки, видані нею в 1935 р. (“Химерне серце” і “Метелики на шпильках”), а саме відзначені другою нагородою, щоб вона ласкаво відповіла йому на кілька питань». Насамперед М. Рудницький поцікавився в авторки, як сприймає закиди, що в її книжках багато еротики. Письменниця зізналася, що в своїх писаннях вона далека від еротики, поки що її охопив «якийсь неспокій за людське серце»... Так само спокійно відповіла авторка на запитання інтерв'юера щодо звинувачення, що в її творах відсутній патріотизм. Частина її відповіді інтерв'юер навіть виділив жирним шрифтом: «...**національні питання не знаходять зображення в моїх книжках не тому, що в мене нема**

зрозуміння для них, не тому, що мене не болить і недоля мого народу, не тому, що я не радію його досягненнями, але тому, що вважаю своє перо ще заслабе, щоб могло гідно торкнутися цих справ. Тільки тому» (Назустріч. 1936. Ч. 3. 1 лют.).

Інтерв'ю опубліковано без зазначення авторства інтерв'юера, але ним був саме М. Рудницький, редактор часопису «Назустріч». До публікації містилася світлина Ірини Вільде.

Як ми зазначали, М. Рудницький був незаперечним майстром інтерв'ю, отож, щоб досягнути невимушеності у розмові, він вдавався і до хитрощів. Так, в інтерв'ю з обраною красунею М. Чижовичівною, опублікованому під криптонімом *ор. ор. і п. н.* «Нововибрана красуня» на сторінках «Діла», він зазначав, не мав сміливості сказати їй, з якого приводу прийшов до неї, і додавав: «Так краще, нехай не знає, що ця розмова “пiде до газет”», може свобідніше скаже свої правдиві вражіння» (Діло. 1934. Ч. 39. 14 лют.).

Інтерв'ю із Софією Яблонською й Іриною Вільде провели також Олена Кисілевська *п. н.* «У Соні Яблонської» (Жіноча Доля. 1935. Ч. 4. 15 лют.) та Ольга Дучимінська *п. н.* «У цьогорічної лавреатки» (Нова Хата. 1936. Ч. 3. 1 лют.), які цікаво порівняти з розмовами М. Рудницького. Одразу зазначимо: якщо інтерв'ю Ольги Дучимінської відповідає жанровим ознакам, то публікацію Олени Кисілевської можна означити як *нарис з ознаками інтерв'ю*. Однак цей синтез жанрів видається нам дуже цікавим і плідним у західноукраїнській пресі міжвоєнного періоду, про що детальніше вестимемо мову згодом.

Олена Кисілевська розпочала публікацію розлогим вступом, хто познайомив її з Софією Яблонською, та описом поїздки до неї в Криницю, сумнівом, чи добре зробила, що не домовилася про зустріч задалегідь, розпитуванням, де може знайти мандрівницю, і як вперше побачила її: «Так. Це вона. Ця сама струнка постать. Ці гарні, карі, розумні очі. Волосся дивне: чорне, але з якимсь мідяним відблиском, чорно-каштанувате» (Жіноча Доля. 1935. Ч. 4. 15 лют.). Олена Кисілевська детально описала й робочий стіл мандрівниці з масою паперів, образів, альбомів, додаючи, що з цих розсипаних спогадів-листочків мають викристалізуватися тексти подорожей по широкому світі. А далі розмова точилася довкола мандрів Софії Яблонської, які мови знає і як знаходила

порозуміння з китайцями тощо. Фактично Олена Кисілевська як журналістка-інтерв'юерка з'ясовувала цікаві випадки з життя мандрівниці. А завершила публікацію розповіддю про прогулянку з Софією Яблонською й бесідою під час неї та своєрідним резюме: «Сніг, смерічки низько поспускали обтяжене ним гілля. Моя товаришка 6 літ не бачила снігу-зими. Раділа, що вона цього року така гарна. Так і останеться рідний край в пам'яті в дорогих льодових самоцвітах-кришталах. Може, знову на довгі літа, бо до цього далекого Китаю прив'язує нашу подорожничку не тільки інтерес, але й серце...» (Жіноча Доля. 1935. Ч. 4. 15 лют.). Публікація доповнена фотографією Софії Яблонської, на якому вона виглядає, мов кінозірка.

Ольга Дучимінська також розпочала інтерв'ю з Іриною Вільде описом редакції «Жіночої Доли», в якій працювала авторка «Метеликів на шпильках» і «Химерного серця», але цього разу вирішила відвідати її вдома, щоб «побачити її в ролі “мами”»: «Застаю її зі сином на руках. Витає мене добре знаний усміх, але цим разом він зовсім інший, як у редакції. Це усміх матері, що на руках тримає дитину». А далі розмова точилася довкола книг, нагороджених другою літературною премією ТОПЖу. До публікації містилося фото Ірини Вільде.

Синтезом нарису та інтерв'ю можна розглядати також публікацію М. Рудницького «Карикатурист у карикатурнім середовищі: знайомість з О. Сорохтеєм» (Світ. 1926. Ч. 19/20. 15 жовт.). Розпочав її автор роздумами про Львів, який «повірих давно, що є галицьким Парижем», але львів'яни й далі живуть традицією і «парижаніють» та з вибачливим співчуттям слухають у кав'ярнях письменників чи артистів, які приїхали з провінції. Саме у кав'ярні він познайомився з О. Сорохтеєм.

«Не чули ніколи? Прошу не соромитись. Це не перше і не останнє прізвисьце маляра байдуже для вас так само, як підписані або не підписані автори образів, що висять на стінах ваших кімнат», – зазначав М. Рудницький, а далі повів розмову з малярем про його життєвий і творчий шлях та як він став карикатуристом. А завершувалася публікація роздумами М. Рудницького про вимогливість митця і ставлення тогочасної публіки до мистецтва і характеристикою творів свібесідника: «...Кожна карикатура Сорохтея є, наче кожна інша картина, вислідом довгих,

томлячих спроб» (Світ. 1926. Ч. 19/20. 15 жовт.). Публікацію щедро ілюстрували шаржі О. Сорохтея на В. Барвінського, О. Новаківського, М. Рудницького і С. Балея.

Власне, характерною особливістю інтерв'ю з художниками в західноукраїнській пресі міжвоєнного періоду було те, що до них додавалися репродукції їхніх картин. Такими були інтерв'ю М. Рудницького (опубліковані під криптонімом м-р та м.р.) п. н. «Малярка з темпераментом холодної риби. Розмова з Ярославом Музикою» (Назустріч. 1935. Ч. 24. 15 груд.) та п. н. «Маргіт Сельська» (Назустріч. 1936. Ч. 2. 15 січ.). Зокрема, інтерв'ю з Ярославом Музикою було проілюстроване репродукціями двох її творів на шклі п. н. «Риби» та «Дама з котом», а інтерв'ю з Маргіт Сельською – трьома її картинами, а саме: «Мертва природа», «Каруселя» та «Мариля».

Інтерв'ю з Ярославом Музикою М. Рудницький провів у кав'ярні, а з Маргіт Сельською – в неї вдома. Але перед тим автор розповів про своє знайомство з Маргіт Сельською у старому, закуреному льокалі у серці Львова, де щосуботи збиралася мистецька «братія». І ось одного вечора зайшли туди з вулиці двоє п'яних панків і пошукали собі зачіпки з малярами. Маргіт Сельська підійшла до них і сказала енергійним голосом: «Чи ви підете геть, чи ні?» (Назустріч. 1936. Ч. 2. 15 січ.). «Як там скінчилась така сцена – байдуже. Ми звернули на неї увагу з огляду на контраст між ніжною, дуже жіночою постаттю і сміливим жестом, що розворушив мужчин», – так охарактеризував автор художницю. Відтак лаконічно змалював домашню обстановку. Її кімнати нічим не нагадували малярську богему. «Найзразковіший лад достроений до суворой простоти модерних меблів. Входячи сюди, – ви присмтно збентежені, немовби помилились. Не шукайте теж друкарської помилки з імені “Маргіт”. Воно – найавтентичніше, єдине з екзотичною барвою, довкола цієї природної, гарної жінки. [...] Навіть розмова з М. Сельською про її працю має всі прикмети зрівноваженої безпосередности» (Назустріч. 1936. Ч. 2. 15 січ.).

Інтерв'ю з Ярославом Музикою М. Рудницький розпочав так: «Четвер. Довкола каварняного столика члени нашої редакції та співробітники. ...Серед згущеного каварняного диму вже доглянули ми свою жертву, і як делегат “Назустріч” підходжу до столика, де малярка сидить у “свому” товаристві. Вона вже знає,

що її чекає» (Назустріч. 1935. Ч. 24. 15 груд.). Художниця вечеряла, тож попросила кореспондента підійти через 15 хвилин. Поки вона вечеряла, він вирішив так представити її читачам: «Вона маленька, тиха та скромненька. Коли виїжджає сама на чужину – до Норвегії, Москви чи Італії, знаходить у поїздах завжди опікунів, які бояться, що ця дівчинка не дасть собі ради. Тим часом енергії в неї стільки, що нині апетиту». А далі розповів про «артистичну вдачу» і творчість художниці та складну техніку роботи на склі.

Проілюстрованим було також інтерв'ю Ірини Гургули з Марією Доманицькою, опубліковане п. н. «В емалієрській робітні Марії Доманицької» (Жінка. 1937. Ч. 6. 15 берез.). До публікації містилися світліни двох творів художниці п. н. «Композиція» та «Парки».

Як багато інших західноукраїнських авторів, Ірина Гургула на початку бесіди повідомила читачок, що з творчістю Марії Доманицької вони мали змогу ознайомилися зі статті у ч. 10 «Жінки» за 1935 р., присвяченій мисткині, що з половини січня вона перебуває у Львові і за цей час провела шеститижневий курс емалії у міському промисловому музеї, після якого підготувляла виставку робіт. Саме про майбутню виставку й пішла розмова, але перед тим Ірина Гургула детально змалювала роботу в емалієрській майстерні. «Стукіт, дзенькання, яке лунало вже здалека в коридорі, велика метушня, огонь – ось мої перші вражіння. В просторій кімнаті багато осіб при столах, ковалах, печі, всі пильно заняті, працюють завзято» (Жінка. 1937. Ч. 6. 15 берез.).

Однак повернемося до неперевершеного майстра інтерв'ю М. Рудницького, зокрема його циклу розмов з лауреатами премії ТОПІЖу, опублікованому п. н. «Наші розмови з лавреатами» (Назустріч. 1934. Ч. 3. 1 лют.). У цьому циклі М. Рудницький витворив своєрідну панораму емоцій інтерв'юйованих письменників. Додамо, що автора розмов не було зазначено, але сарказм та іронія, з якими вони велися, та різноманітність інтерв'ю, які кардинально відрізняються одне від одного, засвідчують, що ним був саме М. Рудницький, редактор часопису «Назустріч». Тож зупинимося на їх аналізі детальніше.

Відразу ж після оголошення премії ТОПІЖу редакція «Назустріч» «поробила заходи, щоби відбути з лавреатами розмови» і таким чином наблизити їх безпосередньо до читача.

Серед лауреатів були С. Гординський, Галина Журба, Б. Кравців і С. Левинський. Кожне з чотирьох інтерв'ю мало свою назву, а до всіх було вміщено лише фото С. Левинського. Майже до всіх лавреатів інтерв'юер прийшов додому. Першою була опублікована «Розмова з поетом-містиком» С. Гординським, яка починалася такими словами: «Співробітник “Назустріч” пішов на другий день по проголошенні рішення журі до *Святослава Гординського*. Застав його дома, як сидів над книжкою своїх поезій, покресленою, мов труп у руках студентів першого року медицини», себто виправляв помилки у своїй книжці.

«Наш кореспондент був у досить прикрій ситуації, – розповідав далі про себе у третій особі М. Рудницький. – А саме: якийсь анонімний нахаба надіслав до редакції лист із дуже гострими напастями на нашого симпатичного маляря, що почав грішити ритмічно». Тож він повідомив С. Гординського про листа. Та виявилось, що його автором був сам поет. Вдало вмонтований критичний лист у канву інтерв'ю дозволив М. Рудницькому не лише зробити оригінальне інтерв'ю, а й уникнути жанрової одноманітності у наступних розмовах із іншими лавреатами. Скажімо, інтерв'ю зі письменником-мандрівником С. Левинським п. н. «15 хвилин розмови зі Ст. Левинським» проведено, якщо так можна сказати, у класичному стилі діалогу з таким початком: «Застаємо Ст. Левинського дома в його бібліотеці і відразу починаємо розмову» (Назустріч. 1934. Ч. 3. 1 лют.)

Дуже лаконічним вийшло інтерв'ю М. Рудницького з Б. Кравцевим п. н. «Поет, що не хоче писати поезій». При зустрічі з автором інтерв'юеру нагадалися слова поета із передмови до другої збірки «Проміні», що він не писатиме більше поезій, тож розмова точилася навколо цього питання. Кращим за поезію Б. Кравців вважав саме життя, але коли нема руху, чину, боротьби – тоді приходиться поезія, і вона, як у випадку з ним та його ув'язненням, стала для нього чином, змістом життя, і він почав знову писати, щоб жити.

Особливо нестандартним у циклі чотирьох розмов вийшло «Інтерв'ю, якого не було» із Галиною Журбою. Письменниця відмовилася давати інтерв'ю, тож в основу публікації ввійшла розмова довкола нього. М. Рудницький зацентрував увагу читачів і на тому, що під час зустрічі письменниця була трохи насторожена.

«Знаємо, чому. Вона не любить ніяких розмов, що мають бути потім надруковані, за ніщо в світі не дасть своєї світлини». Власне, в основу інтерв'ю М. Рудницького і ввійшла відмова Галини Журби (Назустріч. 1934. Ч. 3. 1 лют.).

Ще одне «інтерв'ю, якого не було» опубліковано також на сторінках хустського театрального журналу «Нова Сцена» автора О. Ч. п. н. «Я хотів написати інтерв'ю». Автор хотів «написати інтерв'ю», себто провести, але вперше в житті йому не вдалося цього зробити. Інтерв'ююваний – український театральний режисер, драматург і тодішній директор театру «Нова Сцена» Юрій Августин Шерегій – був настільки зайнятий репетицією ансамблю, що не зміг приділити інтерв'юєру бодай хвилину часу. Однак це «ненаписане» інтерв'ю цікаве тим, що в ньому автор не лише розповів про свого приятеля з дитинства і побратима-пластуна Ю. А. Шерегія, а й влучно відобразив тогочасні настрої національного піднесення в Карпатській Україні, пов'язаного, зокрема, і з діяльністю театру «Нова Сцена».

«Тихо стояли ми хвилинку, стиснувши собі руки, з почуттям радості в серці, що в р е ш т і м о ж е м о п р а ц ю в а т и», – так завершував «ненаписане» інтерв'ю О. Ч., а коли виходив з театру, то весь ансамбль, як голос дзвону малої дерев'яної церковці, загудів хором: «Слава Україні!» (Нова Сцена. 1939. Ч. 2. Лют.).

Інтерв'ю, яке не відбулося з міністром Ю. Ревасем, опублікував також В. Бірчак у «різдвяних» «Чотирьох розмовах». Автор розпочав його такими словами: «В театрі на виставі оперети Миколи Чирського “Місяць і зоря” зайшов я до льожі пана міністра Юліяна Ревая...». А далі В. Бірчак звернувся до міністра не як до офіційної особи, а як до приятеля «Юлька», і попросився на авдієнцію, показавши міністрові листа з редакції «Діла» з проханням дати інтерв'ю.

«...Просьять, щоб я між іншими і з тобою списав інтерв'ю, – зазначав автор й одразу ж звернувся до міністра: – Дозволь, що таки тут у театрі зачну інтерв'ю. [...] Я хотів би з тобою поговорити про такі речі, про які тебе ще ніхто не питав». Міністр Ю. Ревай погодився дати інтерв'ю наступного дня і запросив В. Бірчака прийти до бюро. Однак автор даремно приходив до міністра наступного і третього дня, бо міністр то був на нараді, то виїхав у справі автом, тож завершив інтерв'ю такими словами: «...А що

ви, панове з редакції, хочете мати інтерв'ю на Різдво, а не на Великдень, пересилаю те, що маю. Цей міністр вічно в праці і велика штука його зловити на приватну розмову» (Діло. 1939. Ч. 5. 7 січ.).

Як ми вже зазначали, у західноукраїнській пресі міжвоєнної доби часто трапляються інтерв'ю, які межують із нарисами. Такими є інтерв'ю з Ольгою Кобилянською Р. Голяна «В Ольги Кобилянської» (Назустріч. 1934. Ч. 12. 15 черв.) та В. Ткачука «Кобилянська серед квітів. Спеціальне інтерв'ю для редакції “Неділі”» (Неділя. 1935. Ч. 28. 21 лип.).

Р. Голян в інтерв'ю з Ольгою Кобилянською детально описав помешкання й кабінет письменниці і змалював її портрет: «Ольга Кобилянська. / Тільки у чорному, гладко причesanому волоссі помітно матовий, сріблястий відблиск... / Гострі риси лагідніють, губляться, коли пані в чорному усміхається і, простягаючи руки до мене, говорить: – Гості, гості, яка рада я... яка рада...» (Назустріч. 1934. Ч. 12. 15 черв.)

«Але гості, такі, як я, – зазначав далі Р. Голян, – ще й коли мало мають часу, більше самі питають, як відповідають. Є деяка нечемність у тих репортерських запитах, деяка влізливість, що вимагає великого виrozumіння. Але Ольга Кобилянська виrozumіла. З усміхом відповідає на мої ділові запити, які йдуть один за одним» (Назустріч. 1934. Ч. 12. 15 черв.).

Р. Голян засипав письменницю найрізноманітнішими питаннями, над чим працює, чи підтримує зв'язки з галицькими письменниками, чи радянський уряд перестав виплачувати їй літературну підтримку, чи отримує гонорари за свої твори, видані на Радянщині, та ін. Інтерв'юер завершив бесіду такими словами: «Скінчилося інтерв'ю. Пані в чорному перехоплює тепер мою роллю і починає питати. Тих запитів не менше, як моїх. Відповідаю, як умію, реконструюю словами галицьку дійсність. / В кімнаті пахне бузком. Пані в чорному сидить у глибокому фотелі і слухає...» (Назустріч. 1934. Ч. 12. 15 черв.).

Натомість В. Ткачук у спеціальному інтерв'ю для редакції «Неділі» розпочав бесіду з письменницею зі свого знайомства: «Дозвольте представитись?». Молодого автора насамперед цікавили погляди Ольги Кобилянської на нову генерацію українського письменства, початок її шляху в літературу і

«чи Совітська Україна платить пані добродійці тих 75 долярів місячно», які у свій час призначила, і т. п.

В. Ткачук додав до свого інтерв'ю й маленьку пікантність з особистого життя Ольги Кобилянської. Відповідаючи на його запитання, вона задумалась: «– Ага, щось хотіла я сказати, видите, забуваю, вже трачу пам'ять. Ага (нагадала), але – це мусите таки записати: – Чому я не віддалася? Таке є зі мною, як із великими німецькими письменницями. Їм дорікали, що вони пахнуть чорнилом. Боялися, що як жінка пише, то з неї не буде добра мати... Таке й зі мною. / Потім склонила голову й підперла її долонею...» (Неділя. 1935. Ч. 28. 21 лип.). А завершив інтерв'ю В. Ткачук описом, який і послужив для назви публікації «Кобилянська серед квітів» – після щедрої гостини вони зайшли в городчик і Ольга Кобилянська пішла до своїх квітів.

Неперевершений майстер інтерв'ю М. Рудницький оприлюднив на сторінках часопису «Назустріч» ще один різновид цього жанру – колективне інтерв'ю, коли в розмові з інтерв'юйованим взяли участь умовні читачі та редакційний колектив. Такою є розмова в редакції з Богданом Ігорем Антоничем п. н. «Як розуміти поезію», опублікована в часописі «Назустріч» (1935. Ч. 15. 1 серп.). У публікації не зазначено прізвища інтерв'юера, але його стиль письма і парадоксальність мислення засвідчують, що автором її був саме редактор часопису «Назустріч» М. Рудницький. Ведучи мову про те, що справжню бурю в читачів викликали оприлюднені на сторінках «Назустрічі» вірші Б. І. Антонича, М. Рудницький зазначав, що читачі засипали редакцію такими запитаннями: «Скажіть, будь ласка, що це значить: “Антонич був хрущем і жив колись на вишнях”, або “росте Антонич і росте трава”, або “червоне сонце продають на ярмарку в Горлицях”». Тож, резюмуючи читацькі обурення, автор інтерв'ю вирішив переадресувати загальні читацькі запитання Б. І. Антоничу й іронічно охарактеризував чи то умовного колективного читача, чи то самого поета такими словами: «Ну, й “хрущ з травою!» Зайшов до нас Антонич, а ми до нього: / – Слухайте, або ви будете писати вірші по людськи, як Бог приказав, або давайте до кожного вірша коментар, бо інакше від “Назустріч” повідскакують всі передплатники». І далі довідуємося, що участь у розмові взяли й працівники редакції («Розмова розгортається. Всі присутні беруть

участь і атакують Антонича»), фактично маємо колективного інтерв'юера (умовних читачів та співробітників редакції) і колективне інтерв'ю, у якому поет глибоко і цікаво з'ясовував присутнім таїну справжньої поезії, відповідаючи на всі їхні (колективні) питання (Як розуміти поезію. Розмова в редакції з Богданом І. Антоничем. Назустріч. 1935. Ч. 15. 1 серп. С. 2, 5).

Часто інтерв'ю були такими динамічними, що нагадували театральні вистави або радіоп'єси. До такого типу можна віднести інтерв'ю «Волинська дівчина зі срібного екрану. Розмова з Тамарою Вишнівською» за підписом (Ктв.) (Діло. 1937. Ч. 122. 5 черв.) – про майбутнє заміжжя фільмової артистки; «Нововибрана красуня. Інтерв'ю з нововибраною красунею п-ою М. Чижовичівною» М. Рудницького (під криптонімом ор. ор.) (Діло. 1934. Ч. 39. 14 лют.) – дотепна бесіда про конкурс; «Помаранчеве інтерв'ю. Дві години розмови у справі помаранч у Центросоюзі» А. Курдидика (Діло. 1935. Ч. 71. 18 берез.) – з'ясування причини появи на львівському ринку великої кількості мандарин, яку легко можна було подати у формі статті, натомість автор створив бурхливе театральне дійство.

Зокрема, А. Курдидик детально описав, як дзвонив телефон, а директор «Централі» Мартюк відтелефонував, давав підлеглим доручення і, крім усього, просив принести до бюро помаранчі: «Кладе слухавку і простягає мені папіроску. / – Прошу! Що ви хотіли знати?» (Діло. 1935. Ч. 71. 18 берез.).

Жанр інтерв'ю був настільки популярним у міжвоєнний період, що С. Чарнецький (під псевдонімом Тиберій Горобець) навіть написав фейлетон п. н. «Розмова на Бернардинській площі», в якому своїм співрозмовником обрав старого знайомого – гнідого коня Мундика. Той скаржиться авторові на своє життя і на те, що дорожкарські коні програють конкуренцію автомобілям, які їдуть швидше, але швидше – до катастрофи. «Колись, як люди нам довіряли, мали під собою чотири міцні ноги, а тепер – усе гума. Гума замість підкови. А підкова цеж символ щастя! Попробуйте найти її тепер на нашій вулиці!» (Діло. 1936. Ч. 22. 30 січ.).

Однак якби нам треба було вибрати найоригінальніше інтерв'ю в західноукраїнській пресі міжвоєнного періоду, то ним могла би бути «Розмова з дамою з портрету» авторства Хариті Кононенко (під криптонімом Х. Р-тя), опублікована на

сторінках часопису «Жінка» (1935. Ч. 9. 1 трав.). Публікація доповнена «Портретом п. Іванни Левицької» роботи Василя Масютина, на якому була зображена молода дівчина з песиком на колінах. Розмові з дівчиною з портрета передувала розповідь про приїзд до Львова В. Масютина і те, що жінки-репортерки не квапились по інтерв'ю, «і тільки вістка, що знаменитий маляр буде малювати одну із львівських пань, нас трохи зворушила і ми собі в календаріку зазначили: “подивитись на портрет пані Асі Левицької”». Коли ж у редакції часопису «Жінка» довідалися, що портрет готовий, то його співробітниця пішла подивитись на твір, а подивившись, «завела балачку з живою його представницею», як вона позувала художникові, про що розмовляла з ним, яке враження зробили на нього львівські пані тощо. Та найцікавішим є закінчення інтерв'ю. На картині був намальований песик Фростік, тож, почувши своє ім'я, захотів і від себе додати, як йому було важко позувати і попросив: «Ну, бодай, не забудьте й про мене там у своєму часописі згадати. Власне, я був терпеливим лише тому, що сам пан Масютин мені дуже подобався, а інакше я б уже ніколи не погодився, щоб мене малювали». «На закінчення цієї німої розмови Фрості подав гості лапцю і тим нагадав, що треба закінчувати свою візиту» (Жінка. 1935. Ч. 9. 1 трав.).

На сторінках західноукраїнської преси міжвоєнної доби трапляються також інтерв'ю, проведені з групою людей, але жодного імені учасників розмови не було названо. До таких інтерв'ю можна зарахувати декілька бесід кореспондента (Я. С.) газети «Неділя» п. н. «Утікачі з “раю”» (1930. Ч. 13. 30 берез.; Ч. 15. 13 квіт.) та «Інтерв'ю з панями, членами Жіночого Союзу» у добірці «Чотири розмови» В. Бірчака у «Ділі» (1939. Ч. 5. 7 січ.). Зокрема, кореспондент (Я. С.) газети «Неділя», їдучи в потягу «Шепетівка–Варшава», почув розмову втікачів з радянської України і долучився до їхньої бесіди. Він колоритно змалював родину втікачів: батька, типового українського робітника-пролетаря, і матір, жінку міських робітничих кварталів, їхніх двох дочок і сина, представників молодшої генерації. Родина втікачів була зукраїнізованими в другому поколінні німецькими колоністами з Катеринославщини і їхала до Німеччини. Хоч у назві публікації і зазначено жанр інтерв'ю, але воно дуже близьке до подорожнього нарису. Та випадкова зустріч із втікачами із «раю» дозволяє

кореспондентів розповісти читачам про ситуацію в радянській Україні, в якій безчинствують комуністи, відбирають від селян збіжжя і худобу, тому в країні настає голод, і все це спричинилося до того, що родина вирішила виїхати до Німеччини (Неділя. 1930. Ч. 13. 30 берез.).

В опублікованому в наступному числі газети продовженні інтерв'ю кореспондент оповів трагічні історії інших втікачів із «раю» – двох обшарпаних 10–11-річних дітей-утікачів, батьків яких убили під час колективізації, і тепер діти ходили волинськими селами і просили у людей хліба. Однак, попри наявність діалогів та жанрове означення «інтерв'ю нашого кореспондента», це т. зв. інтерв'ю більше наближене до жанру подорожнього нарису (Неділя. 1930. Ч. 15. 13 квіт.). Проте завдяки такому синтезові жанрів публікація набула динамічності і легкості.

В. Бірчак в «Інтерв'ю з панями, членами Жіночого Союзу» у добірці «Чотири розмови» також не назвав жодного імені жінок, з якими вів бесіду в кав'ярні «Січової Гостинниці» (Діло. 1939. Ч. 5. 7 січ.). «Чотири розмови» В. Бірчака були опубліковані у «різдвяному» номері, тому інтерв'юер дотепно розповів, як пані шукали велику піч, щоб спекти на Святий вечір січовикам й емігрантам 450 колачиків, 2000 голубців та приготувати борщ, для якого купили віз головок капусти. І в такому жартівливому, однак водночас патріотичному руслі тривало все інтерв'ю, яке В. Бірчак завершив словами, що в Карпатській Україні працюють не тільки чоловіки, а й жінки, а українські емігранти не будуть почувати себе під час Святої вечері самотніми (Діло. 1939. Ч. 5. 7 січ.).

Висновки. Ретроспективний аналіз інтерв'ю на сторінках західноукраїнської преси міжвоєнного періоду дозволяє зробити такі висновки: 1) жанр інтерв'ю був надзвичайно популярним серед журналістів та читачів і завдяки його діалогічній формі інтерв'юерам вдавалося динамічно відображати актуальні тогочасні теми, зокрема боротьбу за національну автономію Підкарпатської Русі у складі Чехо-Словацької Республіки, згодом – за самостійність Карпатської України, а також тонко передавати настрої тогочасного культурного простору та яскраві грані життя і творчості провідних тогочасних письменників і художників; 2) цікавими й вагомими інтерв'ю робили його учасники: відомі

суспільно-політичні і духовні діячі – Августин Волошин, Юліан Ревай, Константин Грабар, Ярослав Нечас, Діонісій Нярадій, Андрей Шептицький, письменники й художники – Ольга Кобилянська, Богдан Ігор Антонич, Святослав Гординський, Софія Яблонська, Ірина Вільде, Степан Левинський, Ярослава Музика, Маргіт Сельська, Осип Сорохтей, режисер Юрій Августин Шеретій та ін.; 3) інтерв'ю були дуже різноманітними: воно межувало із нарисом, витворюючи цікавий синтез жанрів; було монологом, а не діалогом; було таким, яке не відбулося; було колективним і мало колективного інтерв'юера (умовних читачів та співробітників редакції); інтерв'ююваною була група людей, але жодного імені учасника розмови не було названо; нагадувало театральну виставу чи радіоп'єсу; охоплювало широку тематику, а об'єктом розмови ставали резонансна постановка п'єси, дівчина з картини художника, безіменні втікачі з радянського «краю», одруження молодої кінозірки, обрання красуні, помаранчевий бум на ринку і навіть гнідий кінь у фейлетоні Тиберія Горобця (С. Чарнецького); 4) важливим для інтерв'ю було місце його проведення (часто – урядові будівлі, кав'ярні, театри і домашні помешкання, і дуже рідко – майстерні митців, редакції часописів, клуби), що дозволяло інтерв'юерам наблизити героїв розмови до читача і тонко змалювати їхні творчі та психологічні портрети; 5) нерідко інтерв'ю доповнювалися фотографіями інтерв'ююваних чи репродукціями їхніх мистецьких творів – картин та шаржів, що помітно привертало читачську увагу, а саме періодичне видання робило візуально привабливим; 6) іноді одне й те саме інтерв'ю з важливою тематикою друкувалося одночасно в декількох часописах, зокрема інтерв'ю Р. Голяна з новим губернатором Підкарпатської Русі К. Грабарем у «Ділі» (1937. Ч. 244) та «Неділі» (1937. Ч. 43), а також траплялися передруки інтерв'ю з інших видань, зокрема з польського часопису, вміщеного в «Неділі» (1938. Ч. 47); 7) в тогочасній пресі існувала практика публікувати одночасно добірки інтерв'ю, наприклад: «Чотири розмови» В. Бірчака у «Ділі» (1939. Ч. 5) та «Наші розмови з лавреатами» – чотири інтерв'ю авторства М. Рудницького у часописі «Назустріч» (1934. Ч. 3), однак домінуючими були окремі інтерв'ю; 8) на якісний рівень інтерв'ю помітно впливав фаховий рівень інтерв'юерів, якими були відомі та досвідчені українські

журналісти, редактори і письменники Михайло Рудницький, Володимир Бірчак, Олена Кисілевська, Роман Голян, Василь Гренджа-Донський, Йосип Бойчук, Ольга Дучимінська, Анатоль Курдидик, Ірина Гургула, Харитя Кононенко, Василь Ткачук та ін. Усе це засвідчує не лише популярність жанру інтерв'ю в західноукраїнській пресі міжвоєнного періоду, а і його бурхливий розвиток, завдяки чому вдалося зафіксувати величезний пласт національного й духовного життя українського народу загалом та його непересічних особистостей зокрема.

Література

- Афанасьєва, К. О. (2003). Інтерв'ю як об'єкт співавторства. *Наукові записки Інституту журналістики*, 11, 6–10. Київ.
- Василенко, М. К. (2006). Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія. Київ: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка.
- Гончарова, Н. (2019). Місце інтерв'ю як чинник пам'яті. *Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету*: зб. наук. пр., 43, 24–30. Ізмаїл: РВВ ІДГУ.
- Дучимінська, О. (1936). У цьогорічної лавреатки. *Нова Хата*, 3, 5. Львів.
- Здорова, В. Й. (2004). *Теорія і методика журналістської творчості*: підручник. 2-е вид., перероб. і допов. Львів.
- Казімова, Ю. (2018). До поняття формату жанру інтерв'ю у журналістиці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 2, 896, 65–69. Львів.
- Михайлин, І. Л. (2011). *Основи журналістики*: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури.
- Сарбі, Ю., Лазарева, А. (адаптація та пер. з фр.) (2003). *Техніка інтерв'ю*: посібник; 2-ге вид. Київ: Інститут масової інформації.
- [Чарнецький, С.] Горобець, Тиберій. (1936). Розмова на Бернардинській площі. *Діло*, 22. Львів.
- Чекмишев, О. В. (2004). *Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики*. Київ.

References

- Afanasieva, K. O. (2003). Interview as an object of co-authorship. [Interview as an object of co-authorship]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, 11, 6–10. Kyiv [in Ukrainian].
- [Charnetskyi, S.] Horobets, Tyberii (1936). Rozmova na Bernardynskii ploshchi [Conversation on Bernardynska Square]. *Dilo*, 22. Lviv [in Ukrainian].
- Chekmyshev, O. V. (2004). *Osnovy profesionalnoi komunikatsii. Teoriia i praktyka novynnoi zhurnalistyky* [Basics of professional communication. Theory and practice of news journalism]. Kyiv [in Ukrainian].

Duchyminska, O. (1936). U tsohorichnoi lavreatky [This year's laureate]. *Nova Khata*, 3, 5. Lviv [in Ukrainian].

Honcharova, N. (2019). Mistse interviu yak chynnyk pamiaty [Interview place as a memory factor]. *Naukovyi visnyk Izmail'skoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*: zb. nauk. pr., 43, 24–30. Izmail: RVV IDHU [in Ukrainian].

Kazimova, Yu. (2018). Do poniattia formatu zhanru interviu u zhurnalistytsi [To the concept of the format of the genre of interviews in journalism]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, 2, 896, 65–69. Lviv [in Ukrainian].

Mykhailyn, I. L. (2011). *Osnovy zhurnalistyky [Basics of journalism]*: navch. posib., Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury [in Ukrainian].

Sarbi, Yu., Lazarieva, A. (adaptatsiia ta per. z fr.) (2003). *Tekhnika interviu [Interview techniques]*: posibnyk, 2-he vyd., Kyiv: Instytut masovoi informatsiï [in Ukrainian].

Vasylenko, M. K. (2006). *Dynamika rozvytku informatsiinykh ta analitychnykh zhanriv v ukrainskii presi: monohrafiia [Dynamics of the development of informative and analytical genres in the Ukrainian press journalism]*, Kyiv: Instytut zhurnalistyky KNU imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].

Zdroveha, V. Y. (2004). *Teoriia i metodyka zhurnalistykoï tvorchosti [Theory and methodology of journalistic creativity]*: Pidruchnyk, 2-he vyd., pererob. i dopov. Lviv [in Ukrainian].

Vasyl Gabor

Candidate of Science (Philology), Senior Research Fellow,
Senior Researcher of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)
vsgabor@gmail.com

FEATURES OF INTERVIEWS IN THE INTERWAR WESTERN UKRAINIAN PRESS

This paper presents an analysis of thirty-five interviews with prominent socio-political and religious figures, published in Western Ukrainian press during the interwar period, was conducted. These interviews featured notable individuals such as Avgustine Voloshin, Julijan Rewaj, Konstantyn Hrabar, Yaroslav Nečas, Dionisije Njaradi, Andrey Sheptytsky, and a range of writers and artists, including Olha Kobylanska, Bohdan-Ihor Antonych, Sviatoslav Hordynsky, Sofia Yablonska, Iryna Vilde, Stepan Levinsky, Yaroslav Muzyka, Margit Sielska, Osip Sorokhtei, and director Yurii Avhustyn Sherehii. Thematic interviews were examined, and the role of interviewers and their impact on the quality of publications were assessed.

It was found that interviews were actively published in the Western Ukrainian press of the interwar period (often with photographs of the interviewees or reproductions of their works of art) in such publications as «Dilo», «Nedilia», «Zhinka», «Svit», «Nazustrich», «Nova Khata», «Zhinocha Dolia», «Rusyn», «Nova Svoboda» та «Nova Stsenia», which genre-wise diversified the periodicals, made them visually attractive, and aroused great interest among readers.

It was found that that the interview genre was not only popular but also extraordinarily diverse in Western Ukrainian publications of the interwar period; interviews bordered on essays, creating an intriguing synthesis of genres; they were monologues rather than dialogues; they were fictional; they were collective and had a collective interviewer (fictional readers and editorial staff); the interviewees were a group of people, but none of the participants names were given; they resembled theatrical performances or radio plays; they covered a wide range of topics, with the subjects of conversation being a resonant play production, a girl from a painter's painting, anonymous fugitives from the Soviet «paradise», the wedding of a young movie star, the election of a beauty queen, the orange boom in the market, and even an ordinary horse.

The study showed that in the Western Ukrainian press of the specified period, interviews with well-known journalists, editors, and writers, including Mykhailo Rudnytskyi, Olena Kysilevska, Roman Holiiian, Vasyl Grendzha-Donsky, Yosyp Boichuk, Volodymyr Birchak, Olha Dutschyminska, Anatol Kurdydyk, Kharyta Kononenko, Vasyl Tkachuk, and others, vividly reflected the sentiments of the contemporary cultural space and the location of the conversation, recreated the dynamics of the conversation, and the psychological and spiritual world of the interviewees.

Keywords: Western Ukrainian press, interview, interviewer, interviewee, social and political figures, artists.

Олеся Дроздовська

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6687-4518>

кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
старша наукова співробітниця Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
olesyadroz@gmail.com

УДК 070:[355.01:304.444](477.83)"1918/1919"

«ГОЛОС З НАД БУГА» (СОКАЛЬ, 1918–1919 рр.): ДОКУМЕНТУВАННЯ ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-4

В умовах сучасної російсько-української війни та спроб пропагандистів країни-агресора вплинути на сприйняття України у світі як суверенної держави і суб'єкта міжнародних відносин особливо гостро постає питання про необхідність широкої презентації історичного минулого нашої країни й зокрема історії української преси як ретранслятора загальнонаціональної ідеології, ресурсу збереження пам'яті про перемоги і поразки у боротьбі за незалежність. **Мета** статті – здійснити вивчення специфіки відображення у газеті «Голос з над Буга» реалій життя у Східній Галичині загалом і на Сокальщині зокрема під час польсько-української війни 1918–1919 рр. Для її реалізації у процесі дослідження було виконано низку **завдань**: здійснено аналіз контенту газети; з'ясовано особливості відображення тогочасної реальності на її шпальтах; визначено основні проблемні напрями публікацій та охарактеризовано їхню тематику. **Методологія дослідження**: застосовано історіографічний, описовий, компаративний і системний методи, а також методи якісного контент-аналізу, текстологічного аналізу й узагальнення. **Наукова новизна**: акцентовано специфіку відображення у газеті «Голос з над Буга» (Сокаль, 1918–1919) реалій життя Сокальського краю та Східної Галичини загалом у грудні 1918 р. – травні 1919 р.; окреслено основні проблемні напрями корпусу

опублікованих матеріалів. **Висновки.** На шпальтах газети «Голос з над Буга» домінують публікації пропагандистського, офіційного та агітаційного спрямувань. Основні проблемні напрями опублікованих у ній матеріалів: 1) державна незалежність та соборність України; 2) польсько-українська війна 1918–1919 рр.; 3) події та проблеми цивільного життя. Вивчення контенту української преси, яка виходила у період Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., має важливе значення не лише для максимально об'єктивного відтворення тогочасних подій, а й для формування колективної пам'яті як важливого підґрунтя національної ідентичності.

Ключові слова: Західноукраїнська Народна Республіка, польсько-українська війна 1918–1919 рр., газета «Голос з над Буга», повітова преса, проблематика публікацій.

Постановка проблеми. У першій чверті ХХ ст. преса була однією з основних медійних платформ для фіксації, осмислення й збереження інформації про події громадсько-політичного, соціально-економічного, культурного життя. Актуальність нашого дослідження обумовлена важливістю вивчення досвіду та специфіки документування (встановлення домінантних тем і проблем, основних форм їхнього жанрового втілення) подій Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. тогочасною українською пресою, зокрема тією, що виходила у період проголошення Західноукраїнської Народної Республіки та її боротьби за незалежність. Якщо простежити за хронологією виходу нових українських часописів у повітових центрах й інших містах Східної Галичини після 1 листопада 1918 р., то Сокаль поруч із Дрогобичем, Жовквою, Золочевим, Коломиєю, Перемишлем, Самбором, Стрієм, Товмачем і Чортковом належать до тих населених пунктів регіону, жителі яких стрімко відреагували на можливість вільного публічного вираження й до кінця 1918 р. налагодили видавання часописів. Варто зазначити, що створення нових пресових видань у цих містах відбувалося у тандемі із формуванням місцевих органів влади молодої республіки.

Уже 2 листопада у Сокалі – на той час адміністративному осередку пограничного з Російською імперією повіту Львівського воєводства – майже без зброї було встановлено українську

владу. Активний учасник тих подій, офіцер австрійської армії, згодом – Української галицької армії, Олександр Охрім згадував: «Переворот в Сокалі ми перевели зі селянами з довколишніх сіл... Ще перед полуднем ми упоралися з нашим військовим завданням і перебрали владу від місцевого повітового старости... На терені повіту перевели переворот того самого дня селяни під проводом перед тим втаємничених людей» (Кравченко, 1994, с. 225–226). Була це, як підкреслював у спогадах Лонгин Цегельський – один із організаторів Листопадової національно-демократичної революції в Галичині 1918 р., «самостійна, спонтанно зроджена сітка місцевої влади. Ніхто її зразу згори не організував, бо і часу не було на це». «Сама себе та влада наставляла», – продовжував знаний український політичний діяч (Цегельський, 1960) – і брала під контроль усі сфери суспільного життя, організовувала оборону, намагалася впроваджувати нові правила, ціннісні орієнтири, відновлювала діяльність національних товариств й організацій, засновувала українські навчальні заклади, друковані засоби масової інформації. Одним із таких часописів став сокальський тижневик «Голос з над Буга».

Мета дослідження – здійснити вивчення специфіки відображення на шпальтах газети «Голос з над Буга» реалій життя у Східній Галичині загалом і на Сокальщині зокрема під час польсько-української війни 1918–1919 рр.

Об'єкт дослідження: зміст тижневика «Голос з над Буга» – першої української газети у Сокалі (тепер – місто у Червоноградському р-ні Львівської обл.), яка виходила від грудня 1918 р. до початку травня 1919 р.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наприкінці ХХ ст. – у перше десятиліття ХХІ ст. під егідою Науково-дослідного інституту пресознавства (у той час: Науково-дослідний центр періодики) Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника побачили світ розвідки, присвячені вивченню української преси, яка, зокрема, функціонувала у повітових містах Східної Галичини у період Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. (Галушко, 2008; Дроздовська, 2001; Романюк & Галушко, 1996). Ці праці зосереджені на комплексному дослідженні історії зазначених видань, містять їхні анотовані бібліографічні описи. Вони спрямовують сучасних

дослідників, скорочують шлях пошукової роботи й забезпечують можливість зосередитися на різноаспектному аналізі конкретних часописів, з'ясуванні їхньої ролі у тогочасних суспільно-політичних процесах, вивченні потенціалу як історичного джерела, дослідженні специфіки подання інформації, розкритті публікаційної активності авторів. Тож українська преса, яка виходила у містах і містечках Східної Галичини впродовж 1917–1921 рр., продовжує залишатися об'єктом наукових зацікавлень українських дослідників. Наприклад: типологічну характеристику часописів, які виходили у період ЗУНР, здійснила Л. Кобута (Кобута, 2009); увиразнення історичних передумов постання української преси на Тернопільщині, з'ясування особливостей «поліграфічного втілення» цих часописів та проблематику «вміщених у них публікацій» акцентує Т. Решетуха (Решетуха, 2019); на докладному науковому осмисленні контенту газет «Бережанський Вістник» і «Золочівське Слово» зосередили увагу П. Гуцал (Гуцал, 2019) і З. Наконечна (Наконечна, 2020) відповідно; специфіку висвітлення «процесів державного будівництва в ЗУНР / ЗО УНР» у «Дрогобицькому Листку» розкрили М. Галів, В. Галик та Д. Шикітка (Галів та ін., 2024); аналіз суголосних із сучасними воєнними викликами тем і проблем матеріалів часопису «Стрілець» здійснила О. Серета (Серета, 2022).

Новизна. У статті акцентовано специфіку відображення у газеті «Голос з над Буга» (Сокаль, 1918–1919) реалій життя Сокальського краю Східної Галичини у грудні 1918 р. – травні 1919 р.; окреслено основні проблемні напрями корпусу опублікованих матеріалів.

Методи дослідження. Застосовано комплекс способів наукового пізнання, зокрема історіографічний (для вивчення стану наукової розробки проблеми), описовий (для формулювання основних завдань тижневика на основі опублікованих у ньому редакційних матеріалів), компаративний і системний (для вивчення особливостей відображення у газеті реалій життя в умовах війни) методи, а також методи якісного контент-аналізу (для виокремлення основних проблемних напрямів матеріалів газети), текстологічного аналізу (для визначення жанрових форм подання інформації) й узагальнення (для формулювання висновків й окреслення перспектив дослідження).

Виклад основного матеріалу. «Голос з над Буга» – перша українська газета Сокальщини. Періодичність її виходу – раз на тиждень. За короткий період існування – від 12 грудня 1918 р. до 8 травня 1919 р. – світ побачило 20 чисел часопису. Редакція й адміністрація видання розташовувалися у приміщенні «Ради повітової» Сокаля. Видавцем у вихідних даних зазначався редакційний комітет (відомостей про те, хто входив до його складу, і надалі не маємо), а «начальним» (головним) редактором – голова повітової Української національної ради, директор місцевої гімназії Ярослав Біленький. Більшість матеріалів газети опубліковано на правах збереження анонімності авторів. Лише кілька публікацій подано за підписами Григорія Германа, Володимира Коцовського (під псевдонімом Корженко), Миколи Матвійчука та М. Яремової (також підписувалася криптонімом М. Я.).

Тижневик, як і часописи інших повітових міст Східної Галичини, що почали виходити після 1 листопада 1918 р., був офіційним речником української цивільної і військової влади у місті й повіті. Мету його створення редакція окреслила таким чином: «Щоби поінформувати широкий загал сокальської області про хід події у цілій Українській Народній Республіці, про події у широкому світі, про розвій боевої акції і організацію Української Держави, щоби подавати до загального відома рішення Українського Правительства, а не менше заступати інтереси селянства». У зацитованому редакційному матеріалі також повідомлялося про те, що газета розповсюджуватиметься на «цілу північно-західну область Української Республіки, на Волинь і у Холмщину» (Від видавництва, 1918).

«“Голос з над Буга” повинен бути в кожній хаті», – закликала адміністрація видання (Від Адміністрації, 1919, 16 січ.) «священиків, учителів і сільських комісарів» до активного розповсюдження цього часопису у селах повіту (Від адміністрації, 1919, 23 січ.). Через те, що поштова служба на Сокальщині у той час «не зовсім правильно» функціонувала і розіслані номери газети часто невчасно доходили до передплатників або й зовсім пропадали, редакція відмовилася від розсилання газети «почтою до поодиноких сіл» і наполягала на тому, що «кожний комісар повинен подбати, щоби для села привезено бодай десять примірників часопису». Адміністрація видання повідомляла,

що газету можна придбати «в канцелярії Харчевої Управи» (Від Адміністрації, 1919, 16 січ.), а також «в трафіці Грубера і книгарні Венігера в Сокалі і в Комісаріяті в Белзі і Угнові» (Від адміністрації, 1919, 23 січ.).

Основні завдання тижневика, як і більшості українських часописів, що в останні два місяці 1918 р. і на початку 1919 р. почали виходити у повітових містечках Львівського, Станиславівського і Тернопільського воєводств: 1) популяризація ідеї державної незалежності й соборності українських земель; 2) фіксування ситуації на полях бойових дій польсько-української війни 1918–1919 рр.; 3) інформування про діяльність представницьких, виконавчих органів цивільної влади та військової адміністрації; 4) висвітлення подій та актуалізація проблем місцевого цивільного життя. Перші три завдання реалізовувалися шляхом подання матеріалів пропагандистського і просвітницького спрямування (здебільшого передових статей), звернень представників різних шаблів державної влади в ЗУНР, офіційних матеріалів нормативно-правового та організаційно-розпорядчого характеру. Трансльована ними риторика визначає один із ключових проблемних напрямів публікацій газети – незалежність і соборність українських земель. Колектив часопису прагнув сформувати у читачів розуміння історичної знаковості подій 1 листопада 1918 р. й Акту злуки Української Народної Республіки із Західноукраїнською Народною Республікою. Невідомий автор статті «Українська влада в Галичині» наголошував: «Наша історія запише колись золотими буквами ті незабутні хвилі, коли наші геройські полки заняли Львів, а опісля обороняли його своїми грудьми і кровю». Він підкреслював, що об'єднання всіх українських земель «в одну велику, самостійну Українську Републіку» є найвищим національним ідеалом. «Ми всі творимо одну родину, одно тіло, одну душу! – переконував читачів журналіст. – [...] Спільними силами збудуємо від Сяну по Кавказ свободну, самостійну, демократичну Українську Народню Републіку» (Українська влада..., 1918).

Опубліковане у газеті розпорядження повітового комісара Євгена Тисовського свідчить про намагання місцевої влади, застосовуючи святкування як спосіб пропаганди, сформувати у населення краю сприйняття злуки ЗУНР та УНР як доленосної події у житті українського народу. У ньому, зокрема, наголошувалося:

«В найблизших тижнях приготується в цілій Галичині свято велике, всенароде, а се свято об'єднання галицької України з закордонною, в одну велику – соборну Україну... Щоби ся велика хвиля випала величаво, ... поручаю всім стати рамя об рамя, інтелігент чи селянин, як се роблять закордонні брати, і обновити жите по просвітних і економічних товариствах, по Січах, гуртувати хори (дівчата і хлопці та жовніри в вільних від служби хвилях)! Учителі по школах мають вчити дітей народного гимну «Вже Воскресла Україна», а священство має поучати народ о воскресшій великій Україні з амвон» (Тисовський, 1919).

У газеті публікувалися аналітичні кореспонденції й інформаційні замітки про події на Наддніпрянщині: повстання проти гетьмана Павла Скоропадського, захоплення військами УНР Києва та інших міст України, згодом – робота Трудового конгресу України, ін. У цих матеріалах простежується однозначне несприйняття діяльності П. Скоропадського (йому даються такі характеристики, як: «генерал російської служби», «насильник і узурпатор народньої влади»), висловлюється підтримка уряду Директорії. Невідомий автор кореспонденції «Події на Наддніпрянській Україні» констатував: «Росте підєм народного духа, сильнішає організація. Українська Народна Республіка зростає в силу й повагу. Ми поконаємо ворогів, проженемо напасників з нашої землі, заживемо свобідно у своїй землі своєю правдою» (Події на Наддніпрянській..., 1918). Після проголошення злуки ЗУНР та УНР потік інформації про події суспільно-політичного життя на Великій Україні значно зріс, тому в «Голосі з над Буга» було введено рубрику «З Наддніпрянської України», розпочався друк матеріалів просвітницького спрямування, автори яких тлумачили основні пункти ухвалених Радою Народних Міністрів УНР земельного і виборчого законів, закону про ліс та ін.

Принагідно редакція газети порушувала питання місця України на політичній карті світу та її сприйняття представниками різних держав як суб'єкта міжнародних відносин. Однак ця тема у часописі не отримала розлогого аналітичного втілення, а представлена лише матеріалами лаконічних інформаційних жанрів журналістики¹, які публікувалися під рубрикою «Новинки».

¹ Наприклад, замітками: «Америка й Англія признали Україну самостійною народною республікою» (1918. Ч. 3), «Самостійність України признана коаліцією» (1918. Ч. 1), «Українське представництво на мировім конгресі» (1919. Ч. 14).

«Сокальщина мала давню традицію національного бастиону, об який розбивалися ворожі сили Заходу і Сходу», – зазначається у спогадах С. Романіва (Романів, 1989, с. 108). І в період польсько-української війни 1918–1919 рр. край опинився на лінії фронту. Саме тому на сторінках «Голосу з над Буга» досить багато уваги приділялося темі війни, оборони рідного краю й нещодавно проголошеної державної незалежності, висвітленню епізодів життя громад Сокаля і Сокальщини, рідше – інших населених пунктів Східної Галичини, які були безпосередньо чи опосередковано пов’язані з воєнними реаліями. Вони представляють другий проблемний напрям публікацій «Голосу з над Буга» – польсько-українська війна 1918–1919 рр.

Замість передової чи програмної статті у першому числі газети опубліковано звернення до народу, в якому керівники ЗУНР закликали: «Бийте у дзвони на всенародну тривогу і кличте всіх своїх синів, чоловіків, братів під зброю на оборону свого життя перед убійчою рукою ворога. Чим більше вас стане проти ворога, тим певніша перемога, тим ближший буде мир. ...Будьте всі єдині і карні! Слухайте безоглядно своєї української влади: Українського Правительства і установлених ним властей, бо інакше будете мусіти слухати ворога» (Український Народ!, 1918).

Тож цілком зрозуміло, що редакція газети не оминала увагою питання мобілізації до українського війська. Насамперед у тижневику публікувалися офіційні матеріали, як-от: звернення військового коменданта Сокальського повіту сотника Петра Петрика про загальну мобілізацію до лав УГА, в якому він нагадував про обов’язкове зголошення до комендатури усіх військовозобов’язаних чоловіків та інформував про покарання за невиконання наказу: «Всі, що мали явитись перед асент. ком. (рекрутський комітет. – *О. Д.*), а не явились, як і ті, що без дозволу відійшли від своїх частин... мають зголосити ся в кошовій канц. в Сокалі, найdaleше до 10 січня 1919. Ті, що не вповнять сего приказу, будуть розстріляні, а на їх села наложить ся контрибуцію до 20. 000 корон» (Оповідка, 1919, 7 січ.). Окрім того, публікувалися замітки, у яких повідомлялося про те, як відбувалася чи відбулася мобілізація у різних повітах Східної Галичини, акцентувалося вмотивованість новобранців: у Стрийському повіті – «дала незвичайно гарний вислід. Що два дні

відходять нові сотні на здобуте Львова» (Стрийщина, 1918); на Сокальщині – «до війська зголошують ся всі дуже радо, бо знають, що тепер рішаєть ся наша доля, що усі сини українського народа йдуть на завзятий бій за святу справу, за нашу волю й щастє» (Українська влада..., 1918); на Тернопільщині – «З частин військ, що їх виставлено в Тернопільщині, утворено полк ім. Петлюри... При сім полку повсталала окрема студентська сотня під проводом проф. Ів. Галушинського» (Полк ім. Петлюри, 1918).

У кожному числі газети публікувалися зведення (за підписами Г. Коссака, Є. Мишковського, ін.) про ситуацію на полі бойових дій. Крайні дати повідомлень, опублікованих у тижневику: 2 грудня 1918 р. – 30 березня 1919 р. Ці матеріали вміщувалися під рубриками «Звідомленє Начальної Команди» та «Бойове звідомленє» (варіанти назв: «З боїв»/«Звідомлення про бої»).

«Історія Українського Народу від найдавніших часів до нинішних днів – се безперервна боротьба з сусідами за волю рідної землі», – підкреслював невідомий автор передовиці «Кровавим шляхом» (Кровавим шляхом, 1919). У цих історичних реаліях він набув значного досвіду самоорганізації і взаємодопомоги. Опубліковані у тижневику «Голос з над Буга» кореспонденції, дописи, а також подяки (розміщувалися під рубрикою «Жертви») свідчать про те, що сокальці вважали своїм обов'язком підтримувати поранених бійців Української галицької армії, які відновлювалися у «полевих шпиталях» Сокаля і Тартакова². Серед них – подяка доктора Максима Музики, у якій зазначається: «Управа полевого шпиталю в Сокалі... приносить від імени ранених і хорих щиру подяку матірям, сестрам і усім щирим людям, що поспішили облекшити біль і терпіння славних орлів України і принесли жертви в харчах в користь ранених. Спасибіг Вам! Хай Ваш вчинок найде наслідувателів, нехай буде прикладом для других!...» (Управа полевого шпиталю..., 1918). Упродовж усього періоду функціонування газети під рубрикою «Жертви», за поданням керівництва цього госпіталю, друкувалися «імена жертводавців», списки зібраного та переданого ними до медичного закладу, перелік найнеобхіднішого для швидшого одужання українських військовиків. У «Голосі з над Буга» зафіксовано імена і прізвища як одноосібних доброчинців, так і назви населених

² Село Тартаків – тепер Червоноградського р-ну Львівської обл.

пунктів, громади яких активно допомагали медичним закладам (Бишів, Вербіж, Гоголів, Завишня, Зубків, Ільковичі, Корчин, Кристинопіль, Нісмичі, Поздимир, Святизів, Спасів, Старгород, Тартаків, Теляж, Тудорковичі, Угринів, Хоробрів, Яструбичі та ін.). Іноді такі списки займали ледь не всю останню сторінку видання. Це був усвідомлений крок видавців тижневика, які таким чином намагалися залучити до підтримки поранених якомога ширші кола жителів Сокальщини. «Редакція “Голосу з над Буга” буде містити імена жертводавців на шпиталь: ми надіємось, що жертви попливуть з усіх громад», – зазначалося в одному із повідомлень про донати (Жертва з Угринова, 1918).

У «Голосі з над Буга» зафіксовано факт започаткування у Сокалі у грудні 1918 р., мовлячи сучасною термінологією, організованого волонтерського руху. Кореспондент газети повідомляв, що 22–23 грудня того року «за ініціативою Вп. п. Комісареві Тишовської повстав в Сокалі Комітет пань, що поклав собі високу задачу, заопікуватись раненими жовнірами і воєнними сиротами... Вибрано Виділ Комітету, якого провід обняла Вп. п. Волосянська. Заступницею голови стала Вп. п. Коцовська, а до Виділу увійшли Вп. п. Біленька, Банахова, Шаповалова, Елієва, Шалинська і Коцька. Зібрані пані розділили поміж себе працю і поділились на секції» та розпочали збір пожертв у місті та повіті (Опіка..., 1918). Редакція намагалася стежити за діяльністю цієї спільноти. Наприклад, під рубриками «Новинки» й «Українські справи» вміщувалися повідомлення про формування сільських відділів комітету та їх персональний склад. Серед них – замітка «Український Жіночий Комітет в Кристинополі», у якій повідомлялося, що головою місцевого жіночого комітету обрано п. Юлію Ходзінську, її заступницею – Катерину Жулкевську, та подався список його членкинь (Український Жіночий Комітет..., 1919). Вміщені у наступних числах газети повідомлення свідчать про те, що жителі Сокальщини оперативно відреагували на ініціативу «Комітету пань». Уже в 5-му номері газети за 7 січня 1919 р. повідомлялося про те, що до Різдяних свят комітет зібрав 264 корони на потреби поранених бійців УГА (Раненим на Різдо, 1919).

Зберегти пам'ять про тогочасних героїв, які всупереч обставинам докладали надзусиль, віддавали своє здоров'я, життя заради інтересів свого народу й збереження власної держави,

покликані опубліковані у часописі емоційні, пронизані духом патріотизму, нариси М. Яремової³ (підписані криптонімом М. Я.), неавторизовані замітки «З боїв під Сокалем» і «З останніх боїв», повідомлення про похорони полеглих. Завдяки цим матеріалам збереглися імена героїв, які самовіддано обороняли Сокальщину як північний кордон молодій українській державі. Серед них: Іван Драган, його товариші «Шурмяк і Король», Іван Закала, Михайло Курилюк, Василь Лах, Василь Манько, Юрій Мельник, Анатолій Русів, Василь Сак та ін. «Багато геройських імен не згадано, – підкреслював автор однієї із заміток, – бо не маємо докладних вістей. Слава і честь усім хоробрим воякам і офіцерам, що оборонили своїми грудьми Сокаль!» (З останніх боїв, 1919). Також у газеті публікувалися списки полеглих воїнів УГА, «стрільців, що знаходять ся в польських полоні» й інтернованих у таборі в Вадовіце, імена й прізвища військовиків і цивільних осіб, із якими був втрачений контакт. Таким чином редакція намагалася допомогти родинам отримати хоч якусь інформацію про долю близьких.

Водночас у «Голосі з над Буга» фіксувалися супроводжуючі чи не кожену війну акти наруги над цивільним населенням – погроми, мародерства тощо. У газеті опубліковано огляд матеріалів німецької та польської преси, повідомлення про реакцію британських часописів, жидівських громад інших країн на вчинений 21–23 листопада 1918 р. окремими польськими військовиками та цивільними погром жидівського населення Львова. Періодично вміщувалися й замітки про акти насильства над цивільним українським населенням, депортацію українців у глиб Польщі, переслідування українських політичних діячів, заборону функціонування українських часописів⁴. Ці матеріали найчастіше вміщувалися під рубриками «Вісти з краю», «Новинки», «Що діється у Львові».

³ Мова йде про нариси: «Памяти Юрія Мельника, Пушкаря і Івана Закали» (1919. Ч. 12) й «Анатолій Русів» (1919. Ч. 17).

⁴ У цьому абзаці йдеться про публікації: «Жидівські погроми у Львові» (1918. Ч. 1), «Демонстрація Жидів в Нью-Йорку» (1918. Ч. 3), «Насильство над Українцями у Львові» (1918. Ч. 1), «Перемишль» (1918. Ч. 1), «Смерть посла Загайкевича» (1918. Ч. 1), «Українські часописи у Львові» (1918. Ч. 1), «Українців з Перемишля вивезли Поляки до Кракова й Домбья» (1918. Ч. 2), а також «Як Поляки воюють з нами» М. Яремової (1919. Ч. 7).

До третього проблемного напрямку публікацій «Голосу з над Буга» – події та проблеми цивільного життя – відносимо насамперед матеріали, які фіксували роботу тогочасних місцевих органів влади. У згаданій раніше статті «Українська влада в Галичині» вміщено цінні (і для сучасного дослідника історичного минулого регіону) відомості про те, до чийх рук перейшла уся повнота влади у місті й повіті після 2 листопада 1918 р. Зокрема, автор повідомляв, що «вибрано повітовим комісарем суддю Евгена Тисовського; Харчову управу в повіті веде начальник суду Іван Комаринський, міським комісарем, себто посадником, є Микола Лонкевич. Референтом шкільництва є проф. Павло Банах. Військова команда північної області спочиває в енергійних руках нашого земляка з над Дніпра полковника Миколи Захарііна. Повітовим командантом є сотник Осип Семенюк, а командантом жандармерії поручник Іван Дронюк... Директором гімназії є Ярослав Біленький. На становищі директора учительського семинара остав д-р Володимир Коцовський. Отворено також женьський учительський семинар, якого директором є о. Захарій Лехицький, а народні школи, хлопячу й дівочу, переіменовано на українські... Комісарем белзького повіта є др. Гісовський; на чолі харчевої Управи стоїть п. Галань, управу податкового уряду обняв п. Вовк» (Українська влада..., 1918). У цьому ж матеріалі повідомлялося про перехід усіх навчальних закладів краю на українську мову викладання.

Принагідно у газеті публікувалися розпорядження, накази, обіжники місцевих органів цивільної і військової влади, які були покликані ретранслювати мешканцям повіту окремі розпорядчі документи, законодавчі акти центральних органів управління й контролю, врегулювати на місцевому рівні нагальні проблеми загальнодержавного значення і першочергове поміж інших – забезпечення війська як людськими, так і матеріальними ресурсами. Серед таких матеріалів: розпорядження державного повітового комісара Євгена Тисовського про забезпечення проведення «весняних засівів в повіті» (Квестіонар..., 1919), збір «надвишку насіння огородового» (Укр. Держ. Пов..., 1919), постачання молока до шпиталю (Зазив, 1919), керівника повітової харчевої управи Івана Комаринського про врегулювання товарообігу у повіті, про заходи управи щодо забезпечення

цивільного населення краю товарами (як-от: нафта, сірники, тютюн, сіль, цукор) та організацію збору продуктів харчування для військових (Оповістка, 1919, 13 лют.).

Редакція тижневика інформувала про діяльність Української національної ради і Державного секретаріату, фіксувала кадрові зміни у керівництві повіту та військового округу, повідомляла про запровадження ведення усієї право-нормативної документації українською мовою, заміни дороговказів, вивісок, реклами на україномовні, затвердження військових відзнак та нагород. У передовицях часопису порушувалися питання українізації шкільної освіти, підготовки сільських дітей до вступу у середньошкільні навчальні заклади, фахової освіти молоді, значення для розвитку держави виховання власних спеціалістів у різних сферах суспільного життя.

Незважаючи на воєнні дії, певна комунікація між містами і селами ЗУНР усе ж відбувалася (наприклад, низку матеріалів у тижневику опубліковано із відсилкою на джерела інформації, серед яких були такі часописи, як: «Золочівське Слово», «Покутський Вістник», «Стрийський Вістник», «Стрілець»). Завдяки цьому редакція «Голосу з над Буга» мала змогу фіксувати й ширити серед широкої громадськості повіту відомості про події у Львові, інших повітових містечках Галичини, зокрема у Золочеві, Перемишлі й Стрию, а також на Рівненщині. Повідомляла про створення українських товариств, заснування нових українських часописів (як-от «Стрийського Вістника»). Наприклад, уже у третьому числі газети від 26 грудня 1918 р. вміщено повідомлення про створення у Станиславові товариства «Молода Громада» (Нове товариство..., 1918), українських газет у Дрогобичі, Жовкві, Золочеві, Коломиї, Станиславові, Стрию, Тернополі (Сучасний розцвіт..., 1918). Подавалися такі відомості переважно під рубриками «Вісти з краю», «Новинки», «Що діється у Львові».

Водночас як часопис локальний «Голос з над Буга» не залишав поза увагою події у цивільному житті Сокальщини. Ці матеріали (переважно у жанрі інформаційної замітки) формували основний зміст рубрики «Новинки». Журналісти газети фіксували святкування Водохреща у Сокалі з участю українських військовиків («Сокаль не бачив ніколи такого свята», – підкреслював автор замітки «Йорданське водосвяте» у ч. 7 за 23 січня 1919 р.),

повідомляли про створення у місті «кошикарської школи» для інвалідів, влаштування учнями навчальних закладів святкування на честь Т. Шевченка, проведення у Сокалі тримісячних курсів підготовки до вступу до гімназії і семінарії. Одним із ґрунтовніших матеріалів, присвячених життю громади Сокальщини, є репортаж про віче, яке відбулося у місті 1 січня 1919 р. «за ініціативою села Тудоркович і сусідних та Комісаріату». Невідомий автор повідомляв про основну мету цього народного зібрання – «обговорити справу зєднання обох українських республік в одну Народню Республіку» – та найбільш болючі проблеми краю. У зазначеному матеріалі вказуються імена і прізвища доповідачів (Тихон Борачук, Марко Мельник, Іван Комаринський, Іван Пахолок, Євген Тисовський, ін.) та стисло переповідається зміст їхніх промов (Віче в Сокалі, 1919).

Висновки. Підсумовуючи, відзначимо, що газета «Голос з над Буга» сприяла консолідації усіх національно свідомих сил Сокальщини, залучала жителів регіону до активної співучасті у процесах налагодження функціонування різних сфер життя молоді української держави, переконувала у необхідності її оборони зі зброєю у руках тощо. Функціонування часопису в умовах війни вплинуло на специфіку відображення тогочасних реалій життя регіонів Східної Галичини, зокрема Сокальщини, на його шпальтах. У газеті переважають статті й кореспонденції пропагандистського спрямування, офіційні матеріали, які нині є цінним джерелом для історичного осмислення діяльності місцевих органів влади, зведення з полів бойових дій польсько-української війни 1918–1919 рр., списки полонених та загиблих українських військовиків, списки жертводавців і волонтерів, які намагалися підтримувати боєздатність українських військових підрозділів, лаконічні замітки й повідомлення про життя місцевої громади. Основні проблемні напрями опублікованих у тижневику матеріалів: 1) державна незалежність та соборність України; 2) польсько-українська війна 1918–1919 рр.; 3) події та проблеми місцевого цивільного життя. Нині «Голос з над Буга» є цінним ресурсом для вивчення не лише історії краю, а й діяльності засобів масової інформації в умовах війни. Ми переконані, що осмислення різних джерел інформації про історичні процеси, зокрема пресових рефлексій, як віддзеркалень суспільних настроїв, переконань, уподобань тощо, сприяє створенню потужного фактологічного

підґрунтя та аргументаційної бази для вироблення об'єктивних знань про минувшину, формування колективної пам'яті та подолання антиукраїнського пропагандистського нарративу.

Література

- Від Адміністрації. (1919, 16 січ.). *Голос з над Буга*, 3. Сокаль.
- Від адміністрації. (1919, 23 січ.). *Голос з над Буга*, 2. Сокаль.
- Від видавництва. (1918, 12 груд.). *Голос з над Буга*, 2. Сокаль.
- Віче в Сокалі. (1919, 16 січ.). *Голос з над Буга*, 2–3. Сокаль.
- Галів, М. Д., Галик, В. М., Шикітка, Д. М. (2024). Державне будівництво ЗУНР у висвітленні часопису «Дрогобицький Листок» (1918–1919). *Південний архів (історичні науки)*: зб. наук. пр., XLV, 12–22. Івано-Франківськ: Видавничий дім «Гельветика». DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2024-45-2>
- Галушко, М. (2008). Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.): іст.-бібліогр. дослідж. Львів.
- Гуцал, П. (2019). Часопис «Бережанський Вістник» періоду Західно-української Народної Республіки. *Medianprostir*: зб. наук. ст. із соціальних комунікацій, 11, 36–41. Тернопіль. <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12443/1/5Hutsal.pdf>
- Дроздовська, О. (2001). Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): іст.-бібліогр. дослідж. Львів.
- Жертва з Угринова. (1918, 19 груд.). *Голос з над Буга*, 4. Сокаль.
- З останніх боїв. (1919, 30 січ.). *Голос з над Буга*, 2. Сокаль.
- Зазив. (1918, 2 січ.). *Голос з над Буга*, 4. Сокаль.
- Квестіонар в справі весняних засівів в повіті. (1919, 6 берез.). *Голос з над Буга*, 2. Сокаль.
- Кобута, Л. (2009). Пресові видання ЗУНР: специфіка функціонування та ідеологія змістового наповнення. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 18, 644–651. Львів. <https://www.inst-ukr.lviv.ua/files/20/06-06KobutaL.pdf>
- Кравченко, О. (1994). Сокальщина в 1914–1924 роках. *Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Камінецьчина, Холмщина і Підляшшя*: іст.-мемуар. зб., 3, 221–232. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто.
- Кровавим шляхом. (1919, 6 берез.). *Голос з над Буга*, 1. Сокаль.
- Наконежна, З. (2020). Особливості функціонування «першої часописі в Золочеві» «Золочівське Слово» (1918–1919). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 10(28), 14–22. Львів. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-2)
- Нове товариство в Станиславові. (1918, 26 груд.). *Голос з над Буга*, 3. Сокаль.
- Опіка над раненими. (1918, 26 груд.). *Голос з над Буга*, 4. Сокаль.
- Оповістка. (1919, 7 січ.). *Голос з над Буга*, 6. Сокаль.
- Оповістка. (1919, 13 лют.). *Голос з над Буга*, 2. Сокаль.

- Події на Наддніпрянській Україні. (1918, 19 груд.). *Голос з над Буга*, 2–3. Сокаль.
- Полк ім. Петлюри. (1918, 19 груд.). *Голос з над Буга*, 4. Сокаль.
- Раненим на Різдво. (1919, 7 січ.). *Голос з над Буга*, 6. Сокаль.
- Решетуха, Т. (2019). Українські періодичні видання Тернопілля доби національно-визвольних змагань українського народу 1918–1919 років. *Український інформаційний простір: наук. журн.*, 1(3), 118–132. Київ. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.3.2019.171366>
- Романів, С. (1989). Революційна Сокальщина в моїх спогадах. *Надбужанина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Камінецьчина, Холмщина і Підляшшя: іст.-мемуар. зб.*, 2, 108–124. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто.
- Романюк, М. М., Галушко, М. В. (1996). Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.): іст.-бібліогр. дослідж. Львів.
- Середа, О. (2022). «Хай нас розсудить залізо і кров!»: начасність проблематики газети «Стрілець» (1919 р.). *Пресознавство. Press Studies*, 1, 186–200. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-12>
- Стрийщина. (1918, 12 груд.). *Голос з над Буга*, 6. Сокаль.
- Сучасний розцвіт української преси. (1918, 26 груд.). *Голос з над Буга*, 3. Сокаль.
- Тисовський. (1919, 2 січ.). Позір! *Голос з над Буга*, 1. Сокаль.
- Українська влада в Галичині. (1918, 12 груд.). *Голос з над Буга*, 3–4. Сокаль.
- Укр. Держ. Пов. Комісаріят в Сокалі. (1919, 3 квіт.). *Голос з над Буга*, 2. Сокаль.
- Український Жіночий Комітет в Кристинополі... (1919, 16 січ.). *Голос з над Буга*, 4. Сокаль.
- Український Народ! (1918, 12 груд.). *Голос з над Буга*, 1–2. Сокаль.
- Управа полевого шпиталу в Сокалі... (1918, 19 груд.). *Голос з над Буга*, 4. Сокаль.
- Цегельський, Л. (1960). *Від легенд до правди: спомини про події в Україні, звязані з Першим Листопадом 1918 р.*, 85. Нью Йорк; Філадельфія.

References

- Drozdovska, O. (2001). *Ukrainski chasopysy povitovykh mist Halychyny (1865–1939 rr.)* [Ukrainian periodicals of county towns in Galicia (1865–1939)]: ist.-bibliohr. doslidzh. Lviv [in Ukrainian].
- Haliv, M. D., Halyk, V. M., Shykitka, D. M. (2024). Derzhavne budivnytstvo ZUNR u vysvitleni chasopysu «Drohobyt'skyi Lystok» (1918–1919) [State building of the WUPR in the coverage of the newspaper «Drohobyt'sky Lystok» (1918–1919)]. *Pivdennyi arkhiv (istorychni nauky): zb. nauk. pr.*, XLV, 12–22. Ivano-Frankivsk: Vydavnychiy dim «Helvetyka». DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2024-45-2> [in Ukrainian]
- Halushko, M. (2008). *Ukrainski chasopysy Ternopolia i Ternopilshchyny (1886–1944 rr.)* [Ukrainian periodicals of Ternopil and Ternopil region (1886–1944)]: ist.-bibliohr. doslidzh. Lviv [in Ukrainian].

Hutsal, P. (2019). Chasopys «Berezhanskyi Vistnyk» periodu Zakhidnoukrai-nskoi Narodnoi Respubliky [The Regional «Berezhanskyi Vistnyk» newspaper of the period of West Ukrainian National Republic]. *Mediaprostitir: zb. nauk. st. iz sotsialnykh komunikatsii*, 11, 36–41. Ternopil. <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12443/1/5Hutsal.pdf> [in Ukrainian].

Kobuta, L. (2009). Presovi vydannia ZUNR: spetsyfika funktsionuvannia ta ideolohiia zmistovoho napovnnennia [The ZUNR'S press publications: peculiarities of their functioning the ideology of their content]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 18, 644–651. Lviv. <https://www.inst-ukr.lviv.ua/files/20/06-06KobutaL.pdf> [in Ukrainian].

Kravcheniuk, O. (1994). Sokalshchyna v 1914–1924 rokakh [Sokal region in 1914–1924]. *Nadbuzhanshchyna: Sokalshchyna, Belzchyna, Radekhyvshchyna, Kaminechchyna, Kholmshchyna i Pidliashshia: ist.-memuar. zb.*, 3, 221–232. Niu-York; Paryzh; Sydnei; Toronto [in Ukrainian].

Krovavym shliakhom [Bloody way]. (1919, 6 berez.). *Holos z nad Buha*, 1. Sokal [in Ukrainian].

Kvestionar v spravi vesnianykh zasiviv v poviti [Questionnaire in the affair of spring sowing in the county]. (1919, 6 berez.). *Holos z nad Buha*, 2. Sokal [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. (2020). Osoblyvosti funktsionuvannia «pershoi chasopysi v Zolochievi» «Zolochivske Slovo» (1918–1919) [The peculiarities of functioning of «the fist publication in Zolochiv» «Zolochivske Slovo» (1918–1919)]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 10(28), 14–22. Lviv. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-2) [in Ukrainian].

Nove tovarystvo v Stanyславovi [A new society in Stanislav]. (1918, 26 hrud.). *Holos z nad Buha*, 3. Sokal [in Ukrainian].

Opika nad ranenymy [Care for the wounded]. (1918, 26 hrud.). *Holos z nad Buha*, 4. Sokal [in Ukrainian].

Opovistka [Messages]. (1919, 7 sich.). *Holos z nad Buha*, 6. Sokal [in Ukrainian].

Opovistka [Messages]. (1919, 13 liut.). *Holos z nad Buha*, 2. Sokal [in Ukrainian].

Podii na Naddnyprianskii Ukraini [The events in Naddniprians' Ukraine]. (1918, 19 hrud.). *Holos z nad Buha*, 2–3. Sokal [in Ukrainian].

Polk im. Petliury [The Petliura Regiment]. (1918, 19 hrud.). *Holos z nad Buha*, 4. Sokal [in Ukrainian].

Ranenym na Rizdvo [For the wounded at Christmas]. (1919, 7 sich.). *Holos z nad Buha*, 6. Sokal [in Ukrainian].

Reshetukha, T. (2019). Ukrainski periodychni vydannia Ternopillia doby natsionalno-vyzvolnykh zmahani ukraïnskoho narodu 1918–1919 rokiv [Ukrainian periodicals of Ternopil region in the period of the national liberation struggle of Ukrainians in 1918–1919]. *Ukrainskyi informatsiinyi prostir: nauk. zhurn.*, 1(3), 118–132. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.3.2019.171366> [in Ukrainian].

Romaniuk, M. M., Halushko, M. V. (1996). *Ukrainski chasopysy Kolomyi (1865–1994 rr.)* [Ukrainian periodicals of Kolomyia (1865–1994)]: ist.-bibliohr. doslidzh. Lviv [in Ukrainian].

Romaniv, S. (1989). Revoliutsiina Sokalshchyna v moikh spohadakh [Revolutionary Sokal region in my memories]. *Nadbuzhanshchyna: Sokalshchyna, Belzchyna, Radekhivshchyna, Kaminechchyna, Kholmshchyna i Pidliashshia*: ist.-memuar. zb., 2, 108–124. Niu-York; Paryzh; Sydnei; Toronto [in Ukrainian].

Sereda, O. (2022). «Khai nas rozsudyt zalizo i krov!»: nachasnist problematyky hazety «Strilets» (1919 r.) [«Let iron and blood judge us!»: The relevance of the «Strilets» newspaper's (1919) problems]. *Presoznavstvo. Press Studies*, 1, 186–200. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-12> [in Ukrainian].

Stryishchyna [Stryi region]. (1918, 12 hrud.). *Holos z nad Buha*, 6. Sokal [in Ukrainian].

Suchasnyi rozsvit ukrainskoi presy [The modern heyday of Ukrainian press]. (1918, 26 hrud.). *Holos z nad Buha*, 3. Sokal [in Ukrainian].

Tsehelskyi, L. (1960). *Vid legend do pravdy: spomyny pro podii v Ukraini, zviazani z Pershym Lystopadom 1918 r.* [From legends to truth: memories of the events in Ukraine related to the First November 1918.], 85. Niu York; Fyladelfia [in Ukrainian].

Tysovskiyi. (1919, 2 sich.). Pozir! [Attention!]. *Holos z nad Buha*, 1. Sokal [in Ukrainian].

Ukr. Derzh. Pov. Komisariiat v Sokali [Ukrainian State County Commissariat in Sokal]. (1919, 3 kvit.). *Holos z nad Buha*, 2. Sokal [in Ukrainian].

Sokalska vlada v Halychyni [The Ukrainian government in Galicia]. (1918, 12 hrud.). *Holos z nad Buha*, 3–4. Sokal [in Ukrainian].

Ukrainskyi Narode! [Ukrainian People!]. (1918, 12 hrud.). *Holos z nad Buha*, 1–2. Sokal [in Ukrainian].

Ukrainskyi Zhinochyi Komitet v Krystynopoli... [Ukrainian Women's Committee in Christinopol...]. (1919, 16 sich.). *Holos z nad Buha*, 4. Sokal [in Ukrainian].

Uprava polevoho shpytaliu v Sokali... [«The management of the field hospital in Sokal...»]. (1918, 19 hrud.). *Holos z nad Buha*, 4. Sokal [in Ukrainian].

Viche v Sokali [Public meeting in Sokal]. (1919, 16 sich.). *Holos z nad Buha*, 2–3. Sokal [in Ukrainian].

Vid Administratsii [From the Administration]. (1919, 16 sich.). *Holos z nad Buha*, 3. Sokal [in Ukrainian].

Vid administratsii [From the Administration]. (1919, 23 sich.). *Holos z nad Buha*, 2. Sokal [in Ukrainian].

Vid vydavnytstva [From the publisher]. (1918, 12 hrud.). *Holos z nad Buha*, 2. Sokal [in Ukrainian].

Z ostannykh boiv [From the last combats]. (1919, 30 sich.). *Holos z nad Buha*, 2. Sokal [in Ukrainian].

Zazyv [The appeal]. (1918, 2 sich.). *Holos z nad Buha*, 4. Sokal [in Ukrainian].

Zhertva z Uhrynova [Donation from Ugryniv]. (1918, 19 hrud.). *Holos z nad Buha*, 4. Sokal.

Olesia Drozdovska

PhD in Philologi, Senior Research Fellow,
Senior Researcher of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

«HOLOS Z NAD BUHA» (1918–1919): DOCUMENTING THE LIFE IN WAR CONDITIONS

The modern Russian-Ukrainian war and the propagandists of the aggressor country trying to change the perception of Ukraine as a sovereign state and subject of international relations raise the question of a comprehensive portrayal of our country's historical past. In this context, it is important to study the Ukrainian press as a transmitter of national ideology, a resource for preserving the memory of victories and defeats in the struggle for independence. **The purpose of the article** is to study the specifics of the reflection in the newspaper «Holos z Nad Buha» («The voice from over the Bug») of the realities of life in Eastern Galicia, in particular the Sokal region, during the Polish-Ukrainian war of 1918–1919. The author completed the following goals: analysed the content of «Holos z Nad Buha» («The voice from over the Bug»); discovered the peculiarities of reflecting the events of that time in the newspaper; identified the main problem of publications and described the topics. **The research methods:** historiographical, descriptive, comparative and systematic methods, as well as methods of qualitative content analysis, thematic analysis and induction were used. **The scientific novelty:** the peculiarities of the coverage of the life of Sokal region and Eastern Galicia in general in December 1918 – May 1919 in the newspaper «Holos z Nad Buha» («The voice from over the Bug») are determined; the main problematic directions of publications are defined and characterised. **The Conclusions.** The newspaper «Holos z Nad Buha» («The voice from over the Bug») is dominated by propaganda, official, and agitation materials. The main problematic areas of the materials published in it: 1) state independence and unity of Ukraine; 2) the Polish-Ukrainian war of 1918–1919; 3) events and problems of civilian life. Comprehending the content of the Ukrainian press published during the National Liberation Movement of 1917–1921 is important for the objective reproduction of those events. The events and facts recorded in it are necessary for forming collective memory, a significant basis of national identity.

Keywords: West Ukrainian People's Republic, Polish-Ukrainian War, «Holos z nad Buha», the county press, the issues of publications.

Мар'яна КомарицяORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-1237>

докторка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
завідувачка відділу Науково-дослідного центру пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
komar_mar@ukr.net

УДК 070(477.83/.86)+477.4/.6):[821.161.2ШЕВ"18"(092)-
048.66:323.281(470+571:477)

**100-ЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ ШЕВЧЕНКА
В ГАЛИЧИНІ ТА НА ДДНІПРЯНЩИНІ:
ПРЕСОВИЙ ДИСКУРС**

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-5

У статті простежено пресовий резонанс довкола святкування 100-літнього ювілею Тараса Шевченка в Галичині та Наддніпрянщині, вплив заборони російського уряду на прилюдні заходи, включно з панахидами, на формування потужної хвилі національного протесту, перш за все серед студентської молоді. Панорама літературно-критичних, мистецьких та дискусійних розвідок, опублікованих на сторінках часописів «Діло», «Ілюстрована Україна», «Літературно-Науковий Вістник», «Маяк», «Рада», «Українська Хата», «Хроніка Наукового Товариства імені Шевченка у Львові», «Шляхи» та ін., охоплює проблеми як поетової творчості, так і її рецепції, аналіз окремих тем і образів, специфіку формування націоцентричного та соціоцентричного канонів культу Шевченка. Компаративний аналіз публікацій дає змогу визначити пріоритетність певного кола тем у публікаціях видань Галичини та Наддніпрянщини, зумовлену як історичною ситуацією, так і світоглядними чинниками. У статтях, вміщених у галицьких часописах, домінують тези, пов'язані з роллю Шевченка у формуванні національної свідомості, ідеєю соборності України, «воскресінні» забутої історії України для відновлення втрачених ланок у пам'яті сучасників і нащадків як запоруки майбутньої державності. Публікації у пресі Наддніпрянщини значною

мірою були пов'язані з темою заборони урочистостей, що унеможливила відзначення ювілею, розмірковуваннями про тематичні домінанти його творчості, біографічні моменти та специфіку стилю Шевченка-художника, дискусіями щодо проєкту пам'ятника поетові. Об'єднуючий фактор цього ювілейного контенту – глибинне розуміння унікального пророчого дару поета, що зміг передати «ненарожденним» заповіти предків.

Ключові слова: Тарас Шевченко, 100-літній ювілей, галицькі та наддніпрянські часописи, компаративний аналіз преси.

Постановка проблеми. У розвитку суспільно-політичного життя кожної нації виокремлюються певні епохальні моменти, що збирають під свій стяг однодумців у політичному пориві. Таким моментом стало 100-ліття від дня народження Тараса Шевченка: до нього ретельно готувалися заздалегідь, плануючи різноманітні літературно-мистецькі акції, друковані видання і, зрештою, відкриття у Києві пам'ятника поетові. Розуміючи, який сплеск національної активності викличе це свято, уряд імперської Росії, стоячи на порозі Першої світової війни, прагнув згуртувати населення довкола іншої ідеї – російської великодержавності, тому остерігався маніфестації українцями своїх національних почувань через актуалізацію Шевченкового слова. Газета «Діло» зауважувала з цього приводу: «“Новое Время” каже про необхідність війни зовсім не даремно. Воно розуміє, в чому лежить найбільший страх у справі єдиної неділимої Росії; поки Галичина буде вільно розвиватись, поти не можна гадати про вічний сон України російської; Галичину треба прибрати до російських рук» (Коломийченко, 1914, с. 2). Українці Галичини, перебуваючи в межах конституційної монархії, не мали таких обмежень, тож святкування 100-літнього ювілею від дня народження Т. Шевченка мало тут різні форми. Це концерти з «відчитами» (доповідями), піснями на слова ювіляра і декламуванням поетових віршів, наукові засідання, постановка вистав за його творами, вихід літературно-мистецьких книжкових і періодичних видань тощо. Преса відігравала в цьому контексті поліфункціональну роль: вона була залучена і як самостійний учасник ювілейної акції, і як ретранслятор інших подій. Водночас галицькі часописи надавали

свої сторінки авторам із Наддніпрянщини, щоб вони мали змогу достойно, без цензури, вшанувати своїм словом Кобзаря.

Мета статті – виокремлення проблемно-тематичних маркерів у ювілейних часописних публікаціях, простеження впливу політичної ситуації в межах Австро-Угорщини та Росії на забезпечення прав і свобод громадян, окреслення впливу резонансу від заборони шевченківських святкувань на зростання політичної самосвідомості української нації, формування ідеології соборного простору українців по обидва боки кордону імперій, специфіки аналізу літературних і мистецьких особливостей творчої спадщини Шевченка.

Об'єкт дослідження. Аналіз ювілейного контенту з нагоди з 100-ліття з дня народження Т. Шевченка охоплює публікації у галицьких виданнях «Діло», «Ілюстрована Україна», «Літературно-Науковий Вістник», «Учительське Слово», «Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові», «Шляхи» та наддніпрянських «Дзвін», «Кієвлянинъ», «Маяк», «Муравейник–Комашня», «Наша Кооперація», «Рада», «Сяйво», «Українська Хата» – загалом 14 часописів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Володимир Милько у розвідці «Заборона святкування 100-літнього ювілею Т. Г. Шевченка: позиція депутатів Державної думи (1914)», вміщеній у ювілейному збірнику з нагоди 200-річчя від дня народження поета, наголошував, що уряд Російської імперії вбачав неабияку загрозу в постаті та творчості Шевченка, тому, окрім заборон друкувати і розповсюджувати його твори, вважав доцільною також заборону вшанування його пам'яті: «Така політика викликала особливий громадський резонанс на початку 1914 року, тобто коли пройшло 100 років з дня його народження. Окрім публічних дискусій у пресі, масових протестів та інших форм спротиву, урядова заборона святкування цієї дати викликала бурхливі обговорення відповідного питання і у Державній думі четвертого скликання» (Милько, 2014, с. 24). Тож автор, лише фіксує факт наявності пресового резонансу, зосереджує увагу на історико-політичних реаліях. Олег Шама подає дещо ширший історичний і пресовий контекст подій лютого/березня 1914 р. у статті «Полювання на Кобзаря. Як у 1914 році Київ відзначав сто років від дня народження Тараса Шевченка», однак фіксує події

виключно на теренах Кисва, де «відзначили» ювілей з кінною поліцією, нагайками і арештами. Як передісторію подано факти менш тотальних заборон у 1911 р., коли українська суспільність святкувала 50-ліття з дня смерті Шевченка: за рік до ювілею було закрито товариство «Просвіта», відмовлено в реєстрації Товариству, що мало на меті стежити за благоустроєм поетової могили, були вилучені з бібліотек всі примірники «Кобзаря». А в контексті подій 1914 р. йдеться і про ганебне антиукраїнське рішення Київської думи, і про публікації газет «Кіевлянинь», «Русское Слово», «Южная Копейка» з розповідями про те, як тривав «ювілей з нагайками» (Шама, 2017). У контексті компаративного аспекту дослідження варто згадати статтю Альони Юхимець «Сторіччя від дня народження Тараса Шевченка: заборонене, проте відзначене свято (за матеріалами періодичних видань)» (Юхимець, 2014), у якій вибудована на матеріалах двох видань за 1914 р. ідеологічна опозиція: газета «Діло» vs газета «Кіевлянинь».

Сергій Світленко у розвідці «Вшанування пам'яті Тараса Шевченка на Придніпров'ї в 1885–1914 роках», опублікованій у науково-теоретичному альманасі «Грані», визначив метою дослідження «реконструкцію процесу вшанування історичної пам'яті Тараса Шевченка на Придніпров'ї в 1885–1914 рр. у контексті українського націотворення» (Світленко, 2023, с. 91). Дослідження цінне тим, що базується не тільки на опублікованих, зокрема, в пресі, матеріалах, а й на епістолярній спадщині, спогадах та архівних документах Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького та Національного музею Тараса Шевченка (м. Київ). На відміну від більшості інших регіонів Наддніпрянщини, місцеві мешканці таки мали змогу вшанувати поета: «Прикметно, що губернатор надав дозвіл Катеринославській “Просвіті” провести святковий ювілей Т. Шевченка за умови, що відповідальним за нього буде почесний голова Шевченківського ювілейного комітету Д. Яворницький. [...] Атмосфера в залі вирізнялася піднесеністю. Всі доповіді, в тому числі україномовну доповідь Д. Яворницького, присутні слухали уважно і супроводжували гучними оплесками. Надалі депутації від різних установ, товариств поклали вінки до бюста великого українського поета» (Світленко, 2023, с. 101). Про події в цей час на Чернігівщині інформує стаття Тамари Демченко

«100-річчя від дня народження Тараса Шевченка на сторінках чернігівської преси», а також подає цікаву статистику: за період від 17 січня до 14 березня 1914 р. на шпальтах газети «Черниговская земская недѣля» було вміщено 38 «шевченківських» матеріалів. Загалом, зазначає авторка, «Чернігівське земство за п'ятдесят років існування здобуло собі стійку репутацію одного з найбільш поступових у Російській імперії», а «ставлення земських діячів до постаті та творчості Т. Шевченка загалом було позитивним» (Демченко, 2014, с. 176), що не могло не відобразитися на публікаціях чільного регіонального видання.

Варто згадати і низку інформаційно-публіцистичних матеріалів у сучасних медіа, зокрема електронних, як-от: «Україна Молода», «Українська Правда», «Сумський історичний портал» та інші, що опублікували ілюстровані архівними світлинами матеріали про конотопців, сумчан та мешканців інших регіонів, з розповідями про те, як вони вшановували сто років тому Шевченків ювілей. Не менш цікаві матеріали містить «Портал Шевченка», зокрема, використовує світлини, документи про заборону відзначення та копії пресових публікацій.

Методи дослідження. Історичний метод дослідження, що передбачає можливість синхронного і діахронного вивчення історичної реальності, дає змогу окреслити передісторію та ідеологічну сутність причин заборони російським урядом ювілейних святкувань, викликані нею наслідки суспільного резонансу. Варто врахувати і відмінності політичної ситуації по два боки кордону, що засвідчили переваги конституційної монархії та давали українцям Галичини значно більші національні й соціальні свободи. Аналітичний метод застосований у статті в контексті розгляду публіцистичних і наукових розвідок, а типологічний — з метою систематизації матеріалу. Компаративний метод у дослідженні стає одним із базових з огляду на порівняння ситуації в Австро-Угорській і Російській імперіях.

Новизна. Вперше пресовий резонанс щодо святкування 100-літнього ювілею від дня народження Тараса Шевченка висвітлено на такій широкій різноматичній та різножанровій базі, що охоплює широкий географічний ареал (Галичину й Наддніпрянщину). Інші розвідки або базувалися на пресі конкретного регіону, або ж головним об'єктом вивчення були

історичні факти, архівні документи, а не часописний контент. Компаративний аспект дослідження передбачає аналіз суголосності або ж опозиційності висновків галицьких та наддніпрянських авторів, відмінності в оцінці одних і тих фактів культурними діячами різної ідеологічної орієнтації – новизна такого підходу в увиразненні політичного різноголосся України крізь призму феномена Шевченка.

Виклад основного матеріалу. Шевченко став якорем, що зумів втримати українців від асиміляції в інтернаціональному морі, розставив національні пріоритети в історії та окреслив напрями побудови «своєї хати». Він став творцем нації й апостолом української самостійності, хоча сам вважав свій дар радше пророчим. Постать поета як символ національної соборності – це ключовий фактор побудови української держави в умовах поділу українців між різними імперіями. І хоча за формою процеси формування культу в Наддніпрянщині та Галичині були подібними – щорічні панахиди, літературні вечори, пісні на слова поета, видання творів, та все ж суттєво відрізнялися можливістю вислову. Спільним було і те, що до 1914 р. шевченківським днем був день пам'яті 26 лютого (10 березня), а центральним дійством – панахиди. Напередодні ювілею Михайло Комаров зауважував у «Ділі», що настрої на урочистостях був зазвичай такий сумний, що «хто побував раз на роковинах, то вдруге піде хиба з патріотичного обов'язку» ([Комаров], 1913), тому пропонував святкувати день народження, а не смерті поета.

Великий ювілей справді змінив традицію, «та не однаково приходиться нині всім українським землям стрічати сей день великий» (Свято епохи..., 1914, с. 1), – такою алюзією до віршів поета окреслив Євген Олесницький ситуацію, коли Наддніпрянщина не змогла відчувати справжнього свята. Редакція «Ради» прокоментувала ситуацію у статті «Великий день»: «Ніколи Україна не святкувала радісних роковин Шевченкових. Завжди сумні, тихі, приглушені, завжди – роковини смерті» (Великий день, 1914). У день століття поета українці сподівалися вперше відсвяткувати радісні, але влада не дозволила.

Олександр Ковалевський розцінив в «Українській Хаті» ювілей як іспит для різних ідеологій та їх провідників. Бо ж саме з допомогою київських і чернігівських землячків росіянам

вдалося «надавити кнопку патріотичного дзвінка», відгуки якого почули в Петербурзі, заборонивши будь-які громадські акції, навіть «панахиди по рабові Божому Тарасові» (Ковалевський, 1914с, с. 301). Йдеться, зокрема, про телеграми до св. Синоду, Петербурзького й Київського митрополитів, членів Київського клубу російських націоналістів, Київського російського зібрання та Свято-Володимирського церковного братства із вимогою не допустити урочистостей. Парламентське ж обговорення цього питання тривало чотири дні, внаслідок чого було прийнято заборону на будь-які громадські акції: за відомостями з «думських кіл», головну роль у цих заборонах відіграв член Державної ради Російської імперії архієпископ Никон. Ювілей залишив у душах українців хаос почуттів і настроїв. Автора дивувала стримана відповідь «Ради», мовляв, незважаючи на заборони, кожен українець відсвяткує цей ювілей у своєму серці, дивувало, що редакція звинувачує не владу, а лише російських націоналістів, і що сам факт образи не викликав прилюдних протестів. Та редакція не тільки «Ради», а й «Маяка» висловилися доволі стримано й обережно щодо заборони відзначення ювілею російською владою. У статті «Великі роковини», поданій на шпальтах «Маяка» з епіграфом «І мене в сем'ї великій...», теж потрактовано ювілей як самоіспит щодо виконання поетових заповітів. І тут трагічна сутність репресивного акту губиться за публіцистичним пафосом, сповненим метафорики: «Коли мороз придавить, утиски впадуть на голови людей, то славні думки Поетови згадають у серцях своїх, але не можна зовсім загасити, заборонити так, щоб високі мрії і могутні настрої людей не одухотворяли, як не-сила нікому загасити зорі-ідеали, як неможливо вирвати з серця іскри добра і правди, не вирвавши серця самого й не розшматувавши грудей» (Великі роковини, 1914). У ситуації, що склалася, варто віддати належне київській молоді, яка порушила німий ювілей, коли у Петербурзі старші представники українського громадянства не брали участі у демонстрації, а у відповідь на риторичне питання, чи не соромно їм буде дивитися у вікна, як битимуть дітей, вирішили «заягти на ці дні на піч-фортецю» (Ковалевський, 1914с, с. 303). Тож, резюмує О. Ковалевський, українське громадянство не тільки не хоче боротися за свої національні інтереси, а й протистоїть тим, які за них борються.

Конституційна монархія Австро-Угорщини натомість передбачала певну підтримку національних культурних проєктів, давала змогу і видавати книги, і проводити урочисті академії. У Львові 10 березня відбулися святкові збори Наукового товариства імені Шевченка, про що інформували «Хроніка Наукового товариства імені Шевченка у Львові» і «Діло». Відкривають ювілейне 58/59-те число «Хроніки...» тексти доповідей Степана Томашівського, який на той час виконував обов'язки голови Товариства, і Степана Смаль-Стоцького. У «Записках Наукового товариства імені Шевченка у Львові» за 1914 р. немає жодної шевченківської публікації: присвячений поету том 119/120 вийшов аж через три роки. Поява Шевченка, наголосив С. Томашівський, його творчість, а згодом культ на українських землях, його ім'я на чолі першої української наукової інституції – речі природні, а не випадкові. Адже наукові дослідження у різних сферах людського знання – це справа самостійної нації, «вселюдська наука у рідній національній одежі – се свідоцтво зрілості культурного народу» (Святочні збори, 1914, с. 23–24). Можна вважати навіть, що головною метою Емського указу було не допустити українську мову перш за все у сферу науки. Мовна дискусія 1891–1892 рр., започаткована Борисом Грінченком, увиразнила всі шляхи та проблеми формування української літературної мови в умовах, коли національне книго- та пресовидання було заборонене в Російській імперії. Юрій Шерех зазначав у цьому контексті: «Галичина і далі, аж до революції 1905–1906 р. виконувала свою роль української мовної лябораторії, по-старому користаючися мовними здобутками всіх земель України» (Шерех, 1946, с. 79).

На думку С. Смаль-Стоцького, поезія Шевченка «заступає трибуну парламентаризму» (Смаль-Стоцький, 1914, с. 33), бо торкається найболючіших суспільних ран України. Його націоналізм виростає з кореня історизму та гуманізму, він наскрізь релігійний, але релігійність ця не догматична (ці ідеї згодом розвинуть Микола Гнатишак і Константин Чехович). Культ поета створила не пропаганда, а чіткий, візуалізований поетичними образами, зв'язок між концептами волі та боротьби. С. Смаль-Стоцький пов'язував трагедію кріпацтва з «протекторкою Москвою», на відміну від деяких наддніпрянських авторів, які

кріпацтво часто розглядали відсторонено, поза національно-політичним контекстом з огляду на небезпеку переслідувань.

Контрастом на цьому тлі була стаття Дмитра Донцова «Компактна більшість і Шевченко» в «Українській Хаті». Д. Донцов пропонує як чільне поняття «компактна більшість» (за Ібсеном), що є ознакою новітніх культурних націй і культивує почуття власної сили через гасло «нас більше». Така суспільна модель кидає алюзії і в наше сьогодення. Відомий журналістикознавець Ігор Михайлин звернув увагу на певну внутрішню суперечність: «Ключове поняття цієї статті – компактна більшість – загадкове у своїй сутності, бо скидається на оксюморон. Більшість не може бути компактною за визначенням. Компактною може бути тільки меншість. Але смисл поняття, запровадженого Д. Донцовим, у тому, щоб позначити в такий спосіб кола української поміркованої, ліберально-демократичної інтелігенції, яка є репрезентантом більшості. Т. Шевченко до неї не належав» (Михайлин, 2013, с. 520). Д. Донцов власне протиставив активний протест Шевченка, «під впливом котрого випростовувалась не одна похилена голова, світились вогнем помсти не одні погаслі очі» (Донцов, 1914, с. 53), смиренню української «компактної більшості», що замість застосувати право сили толерувала цензуру та запобігала перед владою: «Для чого збираються вони обходити ювілей того, ідеї котрого так... далекі їм?» (Донцов, 1914, с. 56). Риторичне питання варто трактувати і як типовий для автора полемічний прийом: його статті – це завжди дискусія з уявним опонентом, що дає змогу сформулювати ключові тези свого бачення ситуації. З цим питанням перегукується іронічна репліка М. Шаповала, що українцям завжди «шкодить правительство», хоча більш суворий уряд не зміг перешкодити Шевченкові «бути генієм і написати свої чудові твори» ([Шаповал], 1914, с. 315). Тож полемічне вістря статті Донцова спрямоване проти конформістської «компактної більшості», а Шаповала – проти «українофілів» і «музею галушництва». І за лаштунками цієї, іноді надмірно драматизованої, внутрішньої війни між радикальними й поміркованими прошарками українства вчергове губилося обличчя справжнього ворога.

Подібно у статті Івана Стешенка «Наша велика книга» докладно проаналізовані історичні, зокрема козацькі, мотиви, по-

мистецьки втілений протест проти національного та гендерного насильства як неприйняття принципу влади сильнішого. Однак ідея національної домінантної книги, до якої «обертають ся народи, як до криниці чистої, вічної. Там вони знаходять свої болі й радість; там бачуть смисл свого життя... , ідуть вперед дужі, сміливі, повні віри» (Стешенко, 1914, с. 217), надто розмита в дотичних темах і образах.

З огляду на окреслений політичний контекст не можна оминати увагою статтю Михайла Грушевського «Шевченкове столітє», що відкривала ювілейне число «Літературно-Наукового Вістника». Окреслюючи зі столітньої перспективи образ Шевченка як українського національного пророка, «апостола правди», вчений намагається позбавити цей образ надмірного, на його гадку, політичного радикалізму. Заборони шевченківських святкувань у Російській імперії – це намагання зробити з Шевченка «щось таке, чому нема місця в рамках російської державности і російської церкви, з його імени – гасло протесту против політики правительства, против нинішнього режіму, против всього укладу російського життя – се щось недоумінне. Адже ясно, що ніякими силами не можна вирвати сього імени з життя нашого народу, з життя України з усею її різноплеменною людністю» (Грушевський, 1914, с. 214). Може, й поміж цими рядками ховається пояснення прихильності автора до гасел автономії та федералізму в межах демократичної Росії на шкоду ідеї державності й соборності у добу Визвольних змагань 1917–1921 р. Адже не заборона уряду зробила Шевченка борцем, а навпаки, боротьба поета зумовила заборону святкувати його століття.

Увіразнює бачення самим Шевченком перспектив державності України стаття Корнила Заклинського у «Шляхах». Поет перший сказав «сміливе слово в справі культурної, політичної та економічної независимости України» (Заклинський, 1914, с. 177). Тезово прокоментовані окремі цитати з віршів, що стосуються Гетьманщини, ілюструють еволюцію поетового світогляду від слов'янського федералізму до ідеалу державності, незважаючи на вплив оточення і приязнь «з кращими москалями й поляками». Самозречення поетове було посвятою ідеї свободи своєї країни, хоч і реальні політичні перспективи цього були більш, ніж примарними в середині XIX ст.: «Знеможений, знебулий, одходячи

з світу цього, він журився не тим, що вривається нитка його життя, а тим, що станеться з Україною, і, серцем боліючи за її талан, він писав нам, ще ненарожденним землякам своїм, свої вогненні послання» (Старицька-Черняхівська, 1914, с. 41).

Аж до отожднення з Україною зводить сутність Шевченкової поезії Остап Грицай у статті «Столітє слова (1814–1914)». Певна згубність тенденції профанації поняття ідеалу в тогочасній культурі він пов'язував із висловом Ібсена про те, що ідеал – це інша назва брехні. Це провокувало іншу тезу, що Шевченко далекий багатьом тогочасним читачам через його невідповідність модерним естетичним нормам. І хоча в поета немає чудових рим Рембо чи Вайльда, він не всюди вміє зберегти «ритміки чотиривіршів», що доводить перекладачів, а часом і читачів до розпуки, але «брак кунштовного риму рекомпензує Шевченко тим контрастом між простою душею а найглибшими проблемами життя, на який з поміж всесторонно образованих поетоманів заходу здобувало ся тільки кількох на сто літ. Бо Шевченко – се майже один поет в світовій літературі, який так тісно ідентифікуєть ся з найглибшими проблемами життя, що за ними його майже не видко. Україна – се я» (Грицай, 1914, с. 82). Вчений вибудовує у статті ще одну компаративну паралель: якщо Фрідріх Шіллер конструював світ згідно з певною філософською доктриною, і його знічували певні неправильності в його устрої, то Тарас Шевченко, навпаки, бачив тільки неправильності та почував через них «безсмертну лють». Тобто протиставлення розумуванню вибухового чуття дає поетові моральне право бути байдужим до себе й небайдужим до батьківщини, тому його поетичний вислів багатший, ніж усі вічеві промови. Україна для нього – не сюжет, а єдина дійсність, тому він був далекий від усього, що ми називаємо «брехнею мистецтва».

Сутність ідеї соборності на галицьких теренах докладніше розкриває стаття Василя Щурата «Галичина і Шевченко». Відповідаючи тим опонентам, які вже на етапі зародження культу поета твердили, що він є начебто насаджуванням чужої рослини на невідповідному ґрунті, вчений опонував: навпаки, саме «спільність культури Шевченка з культурою галицьких українців» уможливила такий розмах шевченківських урочистостей, зокрема ювілейних. Починаючи від князівських часів, через культурний вплив унійної

Церкви в XVII–XVIII ст., вчений послідовно окреслює витоки цієї спільності, бо «ті самі чинники, свої й чужі, зложились до кінця XVIII ст. на вироблене культурного характеру Галичини й Правобережної України, з котрої вийшов Шевченко» (Щурат, 1914, с. 2). Саме такий світогляд поета не міг би сформуватися, якби він народився на Лівобережній Україні, де був значно сильнішим вплив московщини за підтримки козацьких старшин, що радо ставали дворянами.

Натомість соціоцентричний пріоритет в оцінці постаті Шевченка, що переріс в умовах радянської дійсності в суто класовий, був представлений прихильниками соціалістичної ідеології ще до 1917 р. Стаття «Співець нової вільної сім'ї» у київському журналі «Наша кооперація» акцентує саме соціальний момент, а не національний: Шевченко «не з панської примхи, а з щирого серця взяв на себе тяжкий хрест мужицького панщинного життя і виніс його на широкий світ» (Співець нової вільної сім'ї, 1914, с. 3–4). Дивною є така політична обмеженість українського видання, коли навіть у газеті «Кіевлянинь» автор під криптонімом Щ. ставить знак рівності між суспільними прошарками у контексті сприйняття поета: «Поэзия Шевченка въ лучших ея образцахъ одинаково понятна и дорога какъ простолюдину, такъ и интеллигенту» (Щ., 1914, с. 2), а головне його досягнення як митця – руйнування межі, де народна творчість перетікає в літературну. Автор статті не оминає все ж соціальної складової, бо, мовляв, чутлива й пророча душа поета передбачила 1861 р., однак це радше розуміння історичної й політичної закономірності, ніж пророцтво. Адже Західна Європа залишила епоху кріпацтва в минулому ще далеко за життя Шевченка. Цитована публікація, однак, не стала перешкодою для редакції «Кіевлянина» вмістити в інших номерах газети чорносотенні пасквілі голови Київського клубу російських націоналістів Анатолія Савенка про недопустимість побудови пам'ятника поетові в центрі Києва. Варто зазначити, що й редакції деяких російських видань у Москві й Петербурзі видали спеціальні ювілейні числа, як-от: «Всемирная панорама», «Европейская Жизнь», «Заря», «Искры», «Нива», «Огонек», «Рубиконъ», «Солнце Россіи» та ін. З цього приводу Микола Євшан не без іронії зауважував, що редактор «Кіевлянина» В. Шульгін, як і А. Савенко так «люблять Шевченка», що вирішили святкувати його ювілей

від імені згаданого клубу – «тих добродіїв, що ладні вирізати до ноги всіх українців» (Євшан, 1914, с. 18).

Соціальні пріоритети важко не помітити й у статті Микити Мандрики в іншому кооперативному журналі – «Муравейник-Комашня»: «Він досягнув панського стану (став же художником академії), і потім кинув те панство під ноги. Він обернувся цілком до нещасного, безпомічного, загубленого знущанням та муками народа. Шевченко не тільки обернувся до мужика, не тільки став у ряди мужицькі, але не побоявся, не відцурався мужицької мови» ([Мандрика], 1914, с. 122). Під таким кутом зору поданий весь життєпис поета, викладений доволі примітивним публіцистичним стилем. Навчання в Академії потрактовано не як здобуття мистецького фаху, а виключно як перехід з одного суспільного статусу в інший. Але вже стаття Спиридона Черкасенка у наступному числі цього ж видання зміщує акцент на національну доміную: український народ мав славетне минуле, але заснув, тож потрібен був, як колись для євреїв, великий грізний пророк, вогненне слово якого «громом розітнулось би над головами заснувших і покликало їх до діяльного життя». Вловлюємо образний перегук із галицьким «Учительським Словом»: і тут народ втілений в образі тридцятимільйонного велетня, що «карався в тяжкій неволі» й не було йому порятунку, бо не знав він своєї прихованої сили. «І прийшов великий Пророк, промовив своє святе невміруще слово. На його зазив озвались приспані міліони» (Міліони кланяють ся Тобі!, 1914, с. 225).

Таке трактування надто лінійне, однак воно може бути й різновимірним. У редакційній статті ювілейного числа «Ілюстрованої України» можна помітити контамінацію соціального й національного начал: саме невірник-кріпак, пастух ягнят, зневажений п'яним дячком, панський козачок, що йому доля була мачухою, відкрив своїм словом очі сліпим і збудив із гробу мертвих, привів до власної домівки – до національного ідеалу. Славне історичне минуле, що старанно затиралося російською владою у свідомості пересічного українця, ожило у творчості Шевченка як нагадування «чиїх батьків ми діти», і цей болючий процес дав підстави редакції втілити творчість поета в образі високої короги, піднятої «серед розпорошеного на тисячу миль народу, і з того часу всі поділились на живих і мертвих» (1814

– 1914, 1914). Оригінальна інверсна інтерпретація поеми, що її запропонував Пантелеймон Куліш, перегукується з євангельською контрверсією: всі у Христі – одно, але Христос приносить нову віру як меч, що порізить тих, хто несе хрест, і тих, хто не хоче його нести. Так і в питанні нації: хоча поетове посланіє було адресоване «і мертвим, і живим, і ненарожденним», але воно поділило українців на живих і мертвих – вірних національній ідеї та ласих на чужу славу.

У редакційній передовиці «Під хвилю Шевченкового свята» ювілейного числа «Шляхів» окреслено генераційний принцип зміни духових пріоритетів кожного покоління як ланцюга зв'язування нового з давнім. Інтерпретація Шевченка як поета народного (в сенсі мужицького), що поширилася з легкої руки Костомарова, не виправдана. Україна шанує його, бо він зумів «уловити духа загальної національної української стихії і коли згадував у своїх творах про історичну Україну, про козацтво її і гетьманів – дивився на них очима властивої душі української нації, а не одної кляси» (Під хвилю Шевченкового свята, 1914, с. 170). Він відродив українську націю у свідомості сучасників, коли вона була перетворена на Малоросію, а мова вважалася придатною лише для хатнього вжитку. Він розбив колективну віру в смерть українського народу через яскраву минувшину та віру в краще майбутнє нації (Ковалевський, 1914b, с. 174). Пошук історичних витоків трагічної ситуації того часу привів його до постаті Богдана Хмельницького. Іван Крип'якевич вважав ці взаємини трагічним непорозумінням: Шевченко-поет «знеславляв» пам'ять про Богдана як винуватця «того, що над Україною запанувала Москва» (Крип'якевич, 1914, с. 87), однак, як свідчать його малюнки, пам'ять гетьмана все ж була йому дорога.

Висвітленню суто мистецької спадщини Шевченка теж присвячена низка публікацій. «Програмний» характер має студія Дмитра Антоновича «Естетичні погляди Шевченка» в «Літературно-Науковому Вістнику». Вчений ставить перед собою і перед читачами питання: чому сучасники, навіть прихильники, не могли достойно оцінити художню спадщину митця і яка історична причина цього явища? Тобто йшлося не про історичну тематику, а про історичний контекст. Відповідь автор статті вбачав у стильових тенденціях тогочасної доби – переможній ході

реалізму з його пересувними виставками, боротьбі з академізмом, представником якого був Шевченко. Для нього ці напрями були персоналізовані: «Брюллов явив ся Шевченкови як “Карл Великий” від малярства, натомість Венеціанов, що вів перемовини під час викупу з кріпацтва, до кінця був не більш як “старик Венеціанов”» (Антонович, 1914, с. 261). Шевченко вважав себе професійним малярем, а поезії не надавав вагомого значення, хоч доля розсудила пріоритети по-іншому.

У ґрунтовній статті «Шевченко-художник», багато ілюстрованій репродукціями Шевченкової графіки, Кость Широцький ставить питання про причини пріоритетності слова над лінією. І хоча Шевченкові картини не мали визначного впливу на мистецьке середовище, саме він, на гадку автора, увів тренд на замальовування картин з українського життя, і, може, без нього «ми не мали б картин з українського життя, якими обдарували нас російські малярі після Шевченка» (Широцький, 1914b, с. 44). Вплив К. Брюллова проявився, зокрема, в тому, що Шевченко починав як майстер портрета, за це отримував і нагороди, і заробіток. У пейзажних картинах значно менше помітний вплив видатного учителя – і це, може, перша спроба порвати з школою Брюллова, особлива ж авторська експресія відчутна у замальовках із солдатського життя і у творах релігійної тематики. Була певна іронія долі в тому, що громадянство в масі своїй не сприймало традицій Академії мистецтв, але вона «одна тільки за живота Шевченка оцінювала його, давши йому своє почесне звання та помешкання», і ця ситуація ставлення до академії загалом зумовила недооцінку мистецької спадщини Шевченка. На сторінках «Сяйва» окрему статтю Дмитро Антонович присвятив аналізу картини «Катерина», Олексій Новицький запропонував міждисциплінарну студію «Красвиди в поезії та малюнках Шевченка», а Опанас Сластіон розповів про «Ще не знайдені малюнки і малозвісні погруддя Шевченка» – усі статті щедро ілюстровані, а підписи авторів подані у формі факсиміле. На фото, зробленому власноруч О. Сластіоном, зображене погруддя поета із підписом «Пам’ятник Шевченкові у Седневі (коло Чернигова)». Це один із перших пам’ятників, що його встановив 1903 р. у своїй садибі Федір Лизогуб, із батьком якого товаришував поет, за Гетьманату в 1918 р. він очолив уряд Української держави. І саме тоді в

Ромнах буде встановлено перший офіційний пам'ятник видатному українському поетові, а промову на відкритті його виголосить полковник Никифор Блаватний, що поклав вінок від імені гетьмана Павла Скоропадського. У промові він підкреслив: слово пошани глави держави до національного генія засвідчує: «Его Свѣтлость увѣренъ въ томъ, что недалѣко до того счастливаго дня, когда Украина, какъ суверенная держава займетъ надлежащее мѣсто между другими державами всего міра» (Пріездъ представителя пана гетмана..., 1918).

Вплив середовища й епохи на творця аналізував і Микола Голубець у статті «Сторінка Шевченкової трагедії» в «Ілюстрованій Україні». Подібно, як і С. Черкасенко, він звернув увагу на внутрішнє роздвоєння Шевченка між двома формами мистецтва. За його визнанням, він народився малярем, але натомість писав бунтівливі вірші, за які йому «ніхто ні шага не заплатив» ([Голубець], 1914, с. 85), і таке розуміння чимось споріднене із визнанням Мікеланджело, що він – не художник. Розписи у Сикстинській каплиці оповиті болем і жалем за покинутим краєм, як і вірші та рисунки, що постали з-під пера Шевченка на засланні. І хоча життєві обставини для реалізації мистецького потенціалу були у них неспівмірно різними, однак важко розділити форми душі, в які виливається творчість митця. Свідченням такого підходу можна вважати статтю К. Широцького «Русалки (Картина Т. Шевченка)». Картина тут має ширше значення, бо в полі зору автора і малярські полотна, і поетичні тексти. Творче переосмислення міфологічного образу русалки, оригінальність інтерпретаційних форм «конвертує» традиції доби: «Вади Шевченкових “Русалок” є, таким чином, не лиш Шевченкові вади, а всього покоління художників, вихованого в старій Академії. Через те треба підходити до Шевченка з мірою того часу, шануючи сей вибраний нами зразок творчости Шевченка не за артистичні відміни, а за показчик головних художніх прикмет цілої творчости Т. Шевченка, полишивши на боці грізні критичні вимоги нашого часу» (Широцький, 1914а, с. 287).

Однією з акцій, що планувалася до 100-літнього ювілею, було закладення наріжного каменя у майбутній пам'ятник Шевченкові, але ця акція потрапила під заборону, як і всі інші. Більш того, конкурси на проєкт пам'ятника поетові в Києві так і не визначили

достойного переможця, а рішення мистецького журі не співпало з рішенням комітету. Це дало підстави зіронізувати Микиті Шаповалу, що «українська гора напружилася – і родила мишу на чотирьох артистичних конкурсах» ([Шаповал], 1914, с. 311). Результати ж їх засвідчили, що важко створити пам'ятник тому, чия душа була складніша, ніж офіційні шаблони. Більшість публікацій, що висвітлювали процес добору проєкту — були дискусійні: мистецьке журі присудило перемогу Леоніду Шервуду, а його прихильники зайняли непримиренну позицію у пресі супроти прихильників комітету та підтриманого ним проєкту італійця Антоніо Шіортіно. Статті з аргументами та контраргументами авторства Дмитра Антоновича, Миколи Голубця, Микити Шаповала в часописах «Ілюстрована Україна», «Українська Хата», «Сяйво», «Дзвін» формують широку панораму конфліктної ситуації. Незважаючи на розмаїття аргументів, сутність її добре вловив М. Шаповал, коли пригадав, що на пам'ятник Столипіну влада миттю знайшла гроші за два роки по смерті, а коли українське громадянство зі злиднів зібрало 128 тисяч, то уряд заборонив і могилу облаштувати, і пам'ятник поставити, хоча від часу відходу поета минуло понад пів століття. Побутувала навіть серед російських націоналістів ідея забрати ці гроші та використати їх на потреби «руського» населення в Києві, аби не ширився сепаратизм, хоча такий вчинок, за словами Володимира Винниченка, – це «всеодно, що взятись погасити горюче багаття бомбою, кинувши її туди з усієї сили» (Винниченко, 1914, с. 115).

Шевченкове слово як сторож нації – це виразно окреслений пріоритет у статті М. Євшана «Шевченко та молодь». Саме через слово проєктується історичний зв'язок між минулим і майбутнім: воно пробудило зі сну інтелігенцію, сформувало її свідомість, пригадало минуле й показало «зорю нового життя». Про більшість українських письменників Наддніпрянщини історія літератури подає один і той же факт: «в такім-то році життя прочитав “Кобзаря”, полюбив його і почав сам писати по-українському; прочитав “Кобзаря” і “увірував”, став свідомим українцем, діячем, покидав вигідний шлях і був готовий навіть терпіти за те, що йому вчора було далеким!» (Євшан, 1914, с. 7). Жоден світовий поет, на гадку автора, не мав такого впливу на свій народ.

О. Ковалевський підкреслював, що, незважаючи на численних приятелів та бурхливий суспільний резонанс від діяльності Т. Шевченка, він завжди залишався внутрішньо самотнім. Дещо спрощеним видається висновок автора, що причиною такого стану була лише російська політична система: «Самотність – се прокляте російського життя» (Ковалевський, 1914а, с. 268), адже такою є доля геніїв різних народів. Їх не розуміють сучасники, бо вони живуть у майбутньому. Автор протиставляє політичні ризики творчості І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка та Т. Шевченка: перші два «не виступали проти системи», хоча й висловлювали співчуття закріпаченому народові, а для тих, «що не тільки симпатизували народові, але й активно хотіли для нього працювати, зовсім не було ніякого ґрунту: вони висіли в повітрі – в ліпшому разі, або висіли на шибениці – в гіршому випадку» (Ковалевський, 1914а, с. 269). Автор статті пов'язував феномен духовного сирітства з особистим, з невдалою спробою налагодити сімейне життя, тож це відчуття пронизувало в поезії Шевченка весь довколишній простір.

Смерть поета пододала цю самотність, він став центром духовного тяжіння для мільйонів. Розповідь про останні години його життя, похорон у Петербурзі на Смоленському цвинтарі та перевезення тіла в Україну містить стаття «Похорон Тараса Шевченка» у газеті «Рада». На всіх станціях, через які прямував потяг із тілом Кобзаря, виходили місцеві мешканці з духовенством, якщо поїзд стояв довше – відправляли панахиди. У Києві труну з тілом від поїзда до церкви Різдва Христового в Никольській слобідці молодь несла на руках п'ять верст, панахида у церкві зібрала кілька тисяч народу, а як вислів протесту проти заборони виголошувати промови – труну увінчав терновий вінок. Промови лунали на зупинках у дорозі до корабля. Тож цілком закономірно, що протоієрей Гнат Мацкевич порівняв Чернечу гору з Голгоєю. Вона справді стала місцем паломництва численних українців, особливо в ювілейний рік (Похорон Тараса Шевченка, 1914). Л. Перевала розповів, як зустрів на могилі поета екскурсію школярів з учителями і священника з дяком. На прохання розповісти щось про поета священник відмовився, а дяк «просто і ясно» розповів дітям те, що знав: «Нарешті він встає навколішки біля могили, за ним всі учні, вчителі – всі співають вічно пам'ять

рабу Божому Тарасові...» (Перевала, 1914). Настрій етюд «На могилі» за підписом Ол-га опублікувала «Ілюстрована Україна».

Зібрані хронікальні відомості засвідчують високу національну свідомість галичан і наддніпрянців, а також добру поінформованість галицької преси про події по той бік кордону не тільки в більших містах, а й у віддалених регіонах. Хронікальні матеріали про святкування 100-літнього ювілею Шевченка найповніше відображають часописи «Діло», «Рада» й «Український Студент»: у них подано як докладний реєстр перебігу урочистих заходів, так і заборон та переслідувань. Хроніку святкувань у Галичині зберіг щоденник «Діло»: у публікаціях газети йшлося про масові урочистості різних рівнів: «Сього дня по полудни відбули ся виклади про Шевченка на всіх наших народно-просвітних організаціях, як читальні “Просвіти”, організації “Січій” і “Соколів”, ремісничих товариств і т. д. В самім львівським повіті виголошено сього дня по сільських читальнях понад 150 викладів про Т. Шевченка» (Ювілейний вечір в честь Шевченка..., 1914). Окрема стаття присвячена святковим зборам Наукового товариства імені Шевченка із текстом промови С. Томашівського. Ювілейна хроніка зосереджена в межах тематичних рубрик: «Ювілей Шевченка на Україні і в Росії», «Шевченкові дні в Росії», «Шевченківські свята на селі», деякі відомості подані під рубрикою «Новинки». Як наслідки заборони на шевченківські святкування зрезонували в російській і русофільській українській пресі — проаналізовано у статтях «Проти Шевченка і проти українства. Слїдами українофобських настроїв», Федора Коломийченка «Підчас Шевченкового ювілею», замітці «Совісність та інтелігенція “Руслана” заясніла...» (рубрика «З газет»), опублікованих на шпальтах «Діла» через кілька днів по ювілейній даті. Огляд публікацій у таких часописах, як «Новое Время», «Руслан», «Русское Слово», «Русские Вѣдомости», засвідчили кілька важливих моментів: Росія злякалася того розмаху маніфестації національних почувань, які розбудила заборона Шевченкового ювілею, більш того, заборона не зробила ювілей «німим», як писала «Рада», а, навпаки, підняла на активний протест, окреслила виразне розуміння тієї безодні ворожнечі, яка лежить між українською національною ідеєю та імперською Росією. Заборонене, але виборене свято дало українцям два великі

досвіди: «Перший – в міру зросту української свідомости й сили, зростає й зростатиме темна, спеціально московсько-державна сила, що ніколи не помирить ся з Україною як з нацією. Друге – що російська православна церква під впливом уряду кинула цілому українському народови виклик до боротьби, і що не тільки уряд, а й православіє не помириться з Україною, як з нацією» ([Дорошенко], 1914).

Хроніка подій, яку подала «Рада», згрупована в межах рубрик: «Шевченкові дні», «Шевченковский ювілей у Києві», «Шевченкове свято у Львові», «Свято Шевченка у Відні», «Шевченкові дні. Телеграми», «По Україні», «З газет та журналів», «Преса і ювілей» тощо, що друкувалися упродовж кількох березневих чисел. Вміщені в газеті телеграми з усіх регіонів Російської імперії аж до Далекого Сходу та з-поза її меж висловлювали слова привіту з ювілеєм, підтримки киянам і водночас глибокого жалю з приводу урядових заборон. Географію цих повідомлень маркують назви міст: Бердичів, Брацлав, Варшава, Вільно (тепер – Вільнюс), Владикавказ, Іркутськ, Кам'янець-Подільський, Курськ, Ніжин, Одеса, Петербург, Полтава, Троїцькосавськ (тепер – Кяхта), Чернігів, Феодосія та ін. Коротко редакція поінформувала про хід кількадечних святкувань у Львові: урочистий концерт, у якому взяли участь близько трьох тисяч глядачів, та урочисте засідання Наукового товариства імені Шевченка. Окрему замітку присвячено дебатам у Державній думі: було поставлене на порядок денний питання про перевищення урядових повноважень актом заборони ювілейних святкувань. Оригінальну художню версію ситуації, що склалася, запропонував Степан Васильченко у циклі фейлетонів «Ювілейні легенди». Депутат від Київщини Петро Мерщій, окреслюючи ганебні за масштабами обсяги переслідування українців, включно зі знищенням у бібліотеках україномовних книг про сільське господарство, наголошував, що вшанування Шевченка українцями настільки масове, глибоке та майже побожне, що в кожній хаті висить його портрет у рушнику, що навіть неграмотні знають напам'ять його твори, тому «ніяка людська сила не зможе заборонити народови свого улюбленця» (Запитання про заборону..., 1914).

Вміщена в «Українському Студенті» публікація «Навколо ювілею Т. Шевченка» висвітлювала події 15–27 лютого із

точністю до години у Санкт-Петербурзі, Москві, Києві, Харкові, Катеринославі, Одесі, Ніжині, Львові та Варшаві. Редакція опублікувала звернення «Від Українського Студентського Союзу у Львові» до студентства Наддніпрянщини зі словами підтримки – «Ювілей Нашого Кобзаря, се таран, що розбиває кордони» (Навколо Ювілею Т. Шевченка, 1914, с. 76), а також відомості про заходи, які студентству вдалося провести всупереч урядовим заборонам. Символічним актом національного єднання стало «зачинене засідання» Української студентської громади в Санкт-Петербурзькій політехніці, під час якого польський студент виголосив доповідь українською мовою із запевненням у кінці, що всі підневільні Росії нації здобудуть свою свободу, а хор заспівав «Заповіт». Подібно у Харкові й Одесі до українців приєдналися студенти з Грузії та Вірменії. Понад 200 слухачок Жіночого медичного інституту в Санкт-Петербурзі зібралися на «летюче віче» та ухвалили резолюцію з протестом проти заборони святкування ювілею видатного українського поета. Подібні акції організували студенти-українці не тільки в Петербурзі, а й Москві, Казані, Варшаві, Катеринославі, Одесі. У Києві молодь відповіла демонстрацією на заборону святкування ювілею, поширюючи прокламації українською, польською і російською мовами із закликом до страйку, влаштовувала цивільні панахиди, а на вулиці увесь день лунала «Вічная пам'ять» і революційні пісні, адже духовенство відмовилося служити панахиду. Підсумком цих акцій стали масові арешти.

Серед ювілейних матеріалів варто згадати і такий жанр, як вірші-присвяти авторства Петра Гаєнка (підп. П. Гай), Богдана Лепкого, Володимира Самійленка, Федора Корша, Олександра Олеся, Григорія Чупринка, Олександра Черниша, Федота Шелудька (підп. Х. Майстренко) та ін.

Висновки. Широка панорама суспільних процесів, пов'язаних із Шевченковим 100-літнім ювілеєм, у Галичині та Наддніпрянщині, реконструйована на основі пресових матеріалів 14 часописів за лютий (березень) 1914 р., що виходили головню у Львові та Києві, засвідчує духовну соборність українців, розділених кордонами імперій, та їх боротьбу за свою національну ідентичність. Шевченко став «коругвою», під якою зібралося громадянство, декларуючи свою національну самобутність,

право на історичне минуле та державницьке майбутнє. Водночас часописні публікації засвідчили принципову відмінність суспільного устрою Австро-Угорської та Російської імперій: забезпечення елементарних конституційних прав у межах першої та повну національну й соціальну безправність у межах другої, яку увиразнив ювілей. Пресовий контент дає змогу виокремити кілька зрізів у переосмисленні ролі Шевченка: науковий, мистецький, суспільно-політичний, проаналізований на основі статей, заміток, художніх творів, спогадів та інформаційних повідомлень.

Література

- 1814 – 1914 (1914, 1 квіт.). *Ілюстрована Україна*, 5/6, 74. Львів.
- Антонович, Д. (1914). Естетичні погляди Шевченка. *Літературно-Науковий Вістник*, 65, 2, 258–265. Київ; Львів.
- Великий день (1914, 25 лют./10 берез.). *Рада*, 46, 2. Київ.
- Великі роковини (1914, 26 лют.). *Маяк*, 8, 2. Київ.
- Винниченко, В. (1914). Геній України. *Дзвін*, 2, 113–122. Київ.
- [Голубець, М.] [В]ільшина, М. (1914, 1 квіт.). Сторінка Шевченкової трагедії. *Ілюстрована Україна*, 5/6, 84–86. Львів.
- Грицай, О. (1914, 1 квіт.). Століте слова (1814–1914). *Ілюстрована Україна*, 5/6, 80–83. Львів.
- Грушевський, М. (1914). Шевченкове столітє. 25 лютого 1914 року. *Літературно-Науковий Вістник*, 65, 2, 212–215. Київ; Львів.
- Демченко, Т. (2014). 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка на сторінках чернігівської преси. *Українська біографістика*, 11, 174–189. Київ.
- Донцов, Д. (1914). Компактна більшість і Шевченко. *Українська Хата*, 1, 50–56. Київ.
- [Дорошенко, Д.] М. Ж. (1914, 18/5 берез.). Шевченкові дні. Одеса, в лютім. *Діло*, 60, 2. Львів.
- Євшан, М. (1914). Шевченко та молодь. *Український Студент*, 3, 7–19. Петербург.
- Заклинський, К. (1914). Самостійність України в Шевченка. *Шляхи*, 12/13, 177–179. Львів.
- Запитання про заборону Шевченкових свят (1914, 26 лют./11 берез.). *Рада*, 48, 4. Київ.
- Ковалевський, О. (1914а). В обіймах самотности (Про Т. Шевченка). *Літературно-Науковий Вістник*, 65, 2, 268–274. Київ; Львів.
- Ковалевський, О. (1914б). Роля Шевченка в життю української нації. *Шляхи*, 12/13, 174–176. Львів.
- Ковалевський, О. (1914с). Ювілей Т. Шевченка й його наслідки. *Українська Хата*, 3/4, 301–309. Київ.
- Коломийченко, Хв. (1914, 17/4 берез). Підчас Шевченкового ювілею. Москва 12 бер. 1914 р. *Діло*, 59, 2–3. Львів.

[Комаров, М.] Михайло Міщанин (1913, 2 трав./19 квіт.). Шевченкові дні. Одеса, в цвітінні. *Діло*, 95, 2. Львів.

Крип'якевич, І. (1914) Шевченко-Хмельницький. *Ілюстрована Україна*, 5/6, 87–89. Львів.

[Мандрика, М.] М-а (1914). Чи варт нам шанувати Тараса Шевченка. *Муравейник-Комашня*, 8, 121–126. Київ.

Милько, В. І. (2014). Заборона святкування 100-літнього ювілею Т. Г. Шевченка: позиція депутатів Державної думи. *Т. Г. Шевченко крізь століття: людина, творець, символ*, 24–32. Київ.

Михайлин, І. (2013). Тарас Шевченко в літературній публіцистиці Дмитра Донцова. *Українська періодика: історія і сучасність*: доп. та повідомл. одинадцяті Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 29–30 листоп. 2013 р. 518–530. Львів.

Міліони кланяють ся Тобі! (1914). *Учительське Слово*, 14/15, 223–226. Львів.

Навколо ювілею Т. Шевченка (1914). *Український Студент*, 3, 76–87. Петербург.

Перевала, Л. (1914, 26 лют.). Подорож на могилу Шевченка. *Маяк*, 8, 6. Київ.

Під хвилю Шевченкового свята (1914). *Шляхи*, 12/13, 169–173. Львів.

Похорон Тараса Шевченка (1914, 25 лют./10 берез.). *Рада*, 47, 1–2. Київ.

Прієздь представителя пана гетмана на откритіє памятника Т. Г. Шевченка (1918, 29 окт.). *Наше Слово*, 16, 3. Ромни.

Світленко, С. (2023). Вшанування пам'яті Тараса Шевченка на Придніпров'ї в 1885–1914 роках. *Грані*, 2, 90–105. Дніпро.

Святочні збори (1914). *Хроніка Наукового товариства імени Шевченка у Львові*, 58/89, 23–26. Львів.

Смаль-Стоцький, С. (1914). Ідеї Шевченкової творчости. *Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові*, 58/59, 27–40. Львів.

Співець нової вільної сім'ї (1914). *Наша кооперація*, 1, 3–6. Київ.

Старицька-Черняхівська, Л. (1914). Новий леміш до старого плуга. *Сяйво*, 2, 38–41. Київ.

Стешенко, І. (1914). Наша велика книга. *Літературно-Науковий Вістник*. 65, 2, 217–225. Київ; Львів.

Свято епохи. Промова д-ра Евгена Олесницького на ювілейнім вечері в честь Шевченка в спортовій палаті у Львові дня 9 марта 1914 (1914, 10 берез./25 лют.). *Діло*, 53, 1–2. Львів.

Черкасенко, С. Т. (1914). Шевченко, як поет свого народу. *Муравейник-Комашня*, 9, 139–143. Київ.

Шама, О. (2017). Полювання на Кобзаря. Як у 1914 році Київ відзначав сто років від дня народження Тараса Шевченка. https://nv.ua/ukr/magazine/journal/n10_17032017/ohota-na-kobzarya-20007599.html

[Шаповал, М.] М. Сріблянський (1914). Пам'ятник Шевченкові, *Українська Хата*, 3/4, 310–317. Київ.

Шерех, Ю. (1946). Мовна дискусія 1891–1893 років і участь у ній Івана Франка. *Рідне Слово*, 6, 73–79. Мюнхен.

Широцький, К. (1914а). Русалки (Картина Т. Шевченка). *Літературно-Науковий Вістник*, 65, 2, 280–287. Київ; Львів.

Широцький, К. (1914б). Шевченко-художник, *Сяйво*, 2, 44–53. Київ.

Щ. (1914, 25 февр.). Поэзия Шевченка, *Кієвлянинь*, 56, 2–3. Кієвь.

Щурат, В. (1914, 10 берез./25 лют.). Галичина і Шевченко. *Діло*, 53, 2–3. Львів.

Ювілейний вечір в честь Шевченка у Львові (1914, 10 берез./25 лют.). *Діло*, 53, 4. Львів.

Юхимець, А. (2014). Сторіччя від дня народження Тараса Шевченка: заборонене, проте відзначене свято (за матеріалами періодичних видань). *Київ і кияни у соціокультурному просторі ХІХ–ХХІ століть: шевченкознавчий дискурс (до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка)*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 29 трав. 2014 р. Київ, 168–180. Київ.

References

1814 – 1914 (1914, 1 kvit.). *Iliustrovana Ukraina*, 5/6, 74. Lviv [in Ukrainian].

Antonovych, D. (1914, 26 lut.). Estetychni pohliady Shevchenka [Shevchenko's Aesthetic Views]. *Literaturno-Naukovyi Vistnyk*, 65, 2, 258–265. Kyiv; Lviv [in Ukrainian].

Cherkasenko, S. T. (1914). Shevchenko yak poet svoho narodu [Shevchenko, as a Poet of his People]. *Muraveinyk-Komashnia*, 9, 139–143. Kyiv. [in Ukrainian].

Demchenko, T. (2014). 100-richchia vid dnia narodzhennia Tarasa Shevchenka na storinkakh chernihivskoi presy [The 100th Anniversary of Taras Shevchenko's Birth on the Pages of the Chernihiv Press]. *Ukrainska biohrafistyka*, 11, 174–189 [in Ukrainian].

Dontsov, D. (1914). Kompaktna bilshist i Shevchenko [Compact Majority and Shevchenko]. *Ukrainska Khata*, 1, 50–56. Kyiv [in Ukrainian].

[Doroshenko, D.] M. Zh. (1914, 18/5 berez.). Shevchenkovi dni. Odesa, v liutim [Shevchenko's Days. Odesa, in February]. *Dilo*, 60, 2. Lviv [in Ukrainian].

[Holubets, M.] M. [V]ilshyna. (1914, 1 kvit.). Storinka Shevchenkovoï tragedii [A Page of Shevchenko's Tragedy]. *Iliustrovana Ukraina*, 5/6, 84–86. Lviv [in Ukrainian].

Hrushevskiy, M. (1914). Shevchenkove stolitie. 25 liutoho 1914 roku [Shevchenko's Centenary. 25 February 1914]. *Literaturno-Naukovyi Vistnyk*, 65, 2, 212–215. Kyiv; Lviv [in Ukrainian].

Hrytsai, O. (1914, 1 kvit.). Stolitie slova [A Century of Word] (1814–1914). *Iliustrovana Ukraina*, 5/6, 80–83. Lviv [in Ukrainian].

Yevshan, M. Shevchenko ta molod [Shevchenko and the Youth]. *Ukrainskyi Student*, 3, 7–19. Pereburg [in Ukrainian].

Kolomyichenko, Khv. (1914, 17/4 berez.). Pid chas Shevchenkovoho yuvileiu [During Shevchenko's Anniversary. Moscow, March 12. 1914]. Moskva 12 ber. *Dilo*, 59, 2–3. Lviv [in Ukrainian].

[Komarov, M.] Mykhailo Mishchany (1913, 2 trav./19 kvit.). Shevchenkovi dni. Odesa, v tsvitny [Shevchenko's Days. Odesa, in April]. *Dilo*, 95, 2. Lviv [in Ukrainian].

Kovalevskiy, O. (1914). V obiiimakh samotnosti (Pro T. Shevchenka) [In the Arms of Loneliness (About T. Shevchenko)]. *Literaturno-Naukovi Vistnyk*, 65, 2, 268–274. Kyiv; Lviv [in Ukrainian].

Kovalevskiy, O. (1914). Rolia Shevchenka v zhyt'iu ukrainskoi natsii [Shevchenko's Role of in the Life of the Ukrainian Nation], *Shliakhy*, 12/13, 174–176. Lviv [in Ukrainian].

Kovalevskiy, O. (1914). Yuvlei T. Shevchenka i yoho naslidky [T. Shevchenko's Anniversary and its Consequences]. *Ukrainska Khata*, 3/4, 301–309. Kyiv [in Ukrainian].

Krypiakievych, I. (1914). Shevchenko – Khmelnytskyi. *Iliustrovana Ukraina*, 5/6, 87–89. Lviv [in Ukrainian].

[Mandryka, M.] M–a (1914). Chy vart nam shanuvaty Tarasa Shevchenka? [Should we Respect Taras Shevchenko?]. *Muraveinyk-Komashnia*, 8, 121–126. Kyiv [in Ukrainian].

Miliony klaniaut sia Tobi! [Millions Worship You] (1914). *Uchytelske Slovo*, 14/15, 223–226. Lviv [in Ukrainian].

Mykhailyn, I. (2013). Taras Shevchenko v literaturnii publitsystytsi Dmytra Dontsova [Taras Shevchenko in Dmytro Dontsov's Literary Journalism]. *Ukrainska periodyka: Istorii i suchasnist: dop. ta povidoml. odynadtsiatoi Vseukr. nauk.-teoret. konf.*, Lviv, 29–30 lystop. 2013 r., 518–530. Lviv [in Ukrainian].

Mylko, V. I. (2014). Zaborona sviatkuvannia 100-litnoho yuvileiu T. H. Shevchenka: pozytsiya deputativ Derzhavnoi dumy [Prohibition of Celebrating the 100th Anniversary of T. G. Shevchenko: the Position of State Duma Deputies]. *T. H. Shevchenko kriz stolittia: liudyna, tvorets, symbol*, 24–32. Kyiv [in Ukrainian].

Navkolo yuvileiu T. Shevchenka [Around T. Shevchenko's Anniversary] (1914). *Ukrainskyi Student*, 3, 76–87. Peterburg [in Ukrainian].

Perevala, L. (1914, 26 liut.). Podorozh na mohylu Shevchenka [A Journey to Shevchenko's Grave]. *Mayak*, 8, 6. Kyiv [in Ukrainian].

Pid khvyliu Shevchenkovoho sviata [On the Occasion of the Shevchenko's Holiday] (1914). *Shliakhy*, 12/13, 169–173. Lviv [in Ukrainian].

Pokhoron Tarasa Shevchenka [Taras Shevchenko's Funeral] (1914, 25 liut./10 berez.). *Rada*, 47, 1–2. Kyiv [in Ukrainian].

Priyezd predstavitelia pana hetmana na otkrytiye pamiatnika T. G. Shevchenko [The Arrival of a Representative of Pan Hetman at the Opening of the T. G. Shevchenko's Monument] (1918, 29 zhovt.). *Nashe Slovo*, 16, 3. Romny [in Russian].

Shama, O. (2017). Poliuvannia na Kobzaria. Yak u 1914 rotsi Kyiv vidznachav sto rokiv vid dnia narodzhennia Tarasa Shevchenka [Hunting for

Kobzar. How in 1914 Kyiv Celebrated the Hundredth Anniversary of the Birth of Taras Shevchenko] https://nv.ua/ukr/magazine/journal/n10_17032017/ohota-nakobzarya-20007599.html [in Ukrainian].

[Shapoval, M.] M. Sriblianskyi. (1914, 10 berez./25 liut.). Pamiatnyk Shevchenkovi [Monument to Shevchenko]. *Ukrainska Khata*, 3/4, 310–317. Kyiv [in Ukrainian].

Shch. (1914, 25 liut.). Poeziia Shevchenka [Shevchenko's Poetry]. *Kiyevlianin*, 56, 2–3. Kiyev [in Russian].

Shchurat, V. (1914, 10 berez./25 liut.). Halychyna i Shevchenko [Galicia and Shevchenko]. *Dilo*, 53, 2–3. Lviv [in Ukrainian].

Sherekh, Yu. (1946). Movna dyskusiia 1891–1893 rokov i uchast u nii Ivana Franka [The Language Debate of 1891–1893 and Ivan Franko's Participation in it]. *Ridne Slovo*, 6, 73–79. Miunkhen [in Ukrainian].

Shyrotskyi, K. (1914a). Rusalky (Kartyna T. Shevchenka) [Mermaids (T. Shevchenko's painting)]. *Literaturno-Naukovyi Vistnyk*, 65, 2, 280–287 [in Ukrainian].

Shyrotskyi, K. (1914b). Shevchenko-khudozhnyk [Shevchenko as an Artist]. *Siaivo*, 2, 44–53. Kyiv [in Ukrainian].

Smal-Stotskyi, S. (1914). Idei Shevchenkovoï tvorchosty [Ideas of Shevchenko's Works]. *Khronika Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka u Lvovi*, 58/59, 27–40. Lviv [in Ukrainian].

Spivets novoi vilnoi simi [Singer of the New Free Family]. *Nasha Kooperatsiya*, 1, 3–6. Kyiv [in Ukrainian].

Starytska-Cherniakhivska, L. (1914). Novyi lemish do staroho pluha [A New Plowshare for an Old Plough]. *Siaivo*, 2, 38–41. Kyiv [in Ukrainian].

Steshenko, I. (1914). Nasha velyka knyha [Our Big Book]. *Literaturno-Naukovyi Vistnyk*, 65, 2, 217–225. Kyiv; Lviv [in Ukrainian].

Sviato epokhy. Promova d-ra Evhena Olesnytskoho na yuvileinim vecheri v chest Shevchenka v sportovii palati u Lvovi dnia 9 marta 1914 [The Holiday of the Era. Speech by Dr. Yevhen Olesnytsky at the Anniversary Dinner in Honor of Shevchenko at the Sports Hall in Lviv on March 9, 1914] (1914, 10 berez./25 liut.). *Dilo*, 53, 1–2. Lviv [in Ukrainian].

Sviatochni zbory [Festive Gatherings] (1914). *Khronika Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka u Lvovi*, 58/89, 23–26 [in Ukrainian].

Svitlenko, S. (2023). Vshanuvannia pamiati Tarasa Shevchenka na Prydniprovi v 1885–1914 rokakh [Commemoration of Taras Shevchenko on the Dnieper River in 1885–1914]. *Hrani*, 2, 90–105. Dnipro [in Ukrainian].

Velyki rokovyny [Big Anniversaries] (1914, 26 liut.). *Mayak*, 8, 2. Kyiv [in Ukrainian].

Velykyi den [A Great Day] (1914, 25 liut./10 berez.). *Rada*, 46, 2. Kyiv [in Ukrainian].

Vynnychenko, V. (1914). Genii Ukrainy [Genius of Ukraine]. *Dzvin*, 2, 113–122. Kyiv [in Ukrainian].

Yukhymets, A. (2014). Storichchia vid dnia narodzhennia Tarasa Shevchenka: zaboronene, prote vidznachene sviato (za materialamy periodychnykh vydan) [The Centenary of Taras Shevchenko's Birthday: a Forbidden but Celebrated Holiday (based on the Materials of Periodicals)]. *Kyiv i kyiany u sotsiokulturnomu prostori XIX–XXI stolit: shevchenkoznavchyi dyskurs (do 200-richchia vid dnia narodzhennia Tarasa Shevchenka): materialy VseUkrainian nauk.-prakt. konf.*, 29 trav. 2014 r. Kyiv, 168–180, Kyiv [in Ukrainian].

Yuvileinyi vechir v chest Shevchenka u Lvovi [Anniversary Evening in Honor of Shevchenko in Lviv] (1914, 10 berez./25 liut.). *Dilo*, 53, 4. Lviv [in Ukrainian].

Zaklynskyi, K. (1914). Samostiinist Ukrainy v Shevchenka [Independence of Ukraine in Shevchenko's Interpretation]. *Shliakhy*, 12/13, 177–179. Lviv [in Ukrainian].

Zapytannia pro zaboronu Shevkovykh sviat [Question About Banning Shevchenko's Holidays] (1914, 26 liut./11 berez.). *Rada*, 48, 4. Kyiv [in Ukrainian].

Mariana Komarytsia

Doctor of Philology, Senior Research Fellow,
Head of the Department of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)
komar_mar@ukr.net

THE 100th ANNIVERSARY OF SHEVCHENKO IN GALICIA AND DNEIPER UKRAINE: PRESS DISCOURSE

The article traces the press resonance surrounding the celebration of Taras Shevchenko's 100th anniversary in Galicia and Dnieper Ukraine. The bans of the Russian government on public events, in particular memorial services, formed a powerful wave of national protest, especially among student youth. A panorama of literary-critical, artistic, and discussion papers published on the pages of the magazines «Dilo», «Illustrovana Ukraina», «Literaturno-Naukovyi Vistnyk», «Mayak», «Rada», «Ukrainska Khata», «Chronika Naukovoho Tovtystva imeny Shevchenka u Lvovi», «Shliakhy» and others covers the problems of poetic creativity and its reception, the analysis of individual themes and images, the specifics of the formation of the national-centric and socio-centric canons of the Shevchenko's cult. The comparative analysis of the publications makes it possible to determine the priority of certain topics in the publications of Galicia and Dnieper Ukraine, both determined by the historical situation and worldview factors. In the articles published in Galician magazines dominate theses about Shevchenko's role in the formation of national

consciousness, the idea of the unity of Ukraine, the «resurrection» of the forgotten history of Ukraine to restore the lost links in the memory of contemporaries and descendants as a guarantee of future statehood domination. Publications in the Dnieper Ukraine press were mostly related to the topic of the ban on celebrations, which made it impossible to celebrate Shevchenko's anniversary. They are also about reflections on the thematic dominants of his work, discussions about the project of a monument to the poet, biographical moments and the specific style of Shevchenko as an artist. The unifying factor of this jubilee content is a deep understanding of the unique prophetic gift of the poet, who was able to convey the testaments of his ancestors to the «unborn».

Keywords: Taras Shevchenko, 100th anniversary, Galician and Dnieper Ukraine periodicals, comparative analysis of press.

Оксана Середа

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8078-173X>

кандидатка наук із соціальних комунікацій,

старша наукова співробітниця Науково-дослідного інституту пресознавства,

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника

(Львів, Україна)

siania@i.ua

УДК 070:[82:7](477.83)"1941/1944"

**ЖУРНАЛ «НАШІ ДНІ» (1941–1944 рр.):
ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ
ПІД ОКУПАЦІЄЮ**

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-6

Досліджено особливості функціонування українського літературно-мистецького журналу «Наші Дні» під час німецької окупації та проаналізовано його редакційно-видавничу політику в умовах цензурних утисків та обмежених інформаційних можливостей. **Метою** статті було реконструювати історію появи часопису, охарактеризувати склад його редакційної колегії, обов'язки редакторів, розкрити псевдоніми і криптоніми співробітників видання. Для цього було виконано низку **завдань** – віднайдено й опрацьовано спогади безпосередніх учасників українського пресовидавничого процесу 1941–1944 рр.; здійснено ретельний аналіз змісту видання з метою ідентифікування усіх його співробітників і дописувачів; переглянуто словники прихованих імен із метою розкриття псевдонімів і криптонімів авторів. Дослідження є **актуальним**, оскільки журнал «Наші Дні» вивчався дослідниками лише в аспекті його тематичного наповнення і як джерело інформації про українське культурне життя в умовах німецької окупації. **Новизна** статті полягає у тому, що завдяки ґрунтовному опрацюванню джерел вдалося висвітлити історію появи часопису, заглянути за редакційні лаштунки і окреслити обов'язки редакторів видання, ввести у науковий обіг низку псевдонімів і криптонімів. Для досягнення завдань цієї

розвідки використано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та спеціальний (біографічний) методи.

Часопис «Наші Дні» побачив світ у Львові 1 грудня 1941 р. під егідою «Українського Видавництва часописів і журналів для дистрикту Галичина» (згодом перейшов у підпорядкування «Українського Видавництва») і мав на меті «творити літературу й мистецтво для Нації». Редакцію очолював спершу Осип Боднарівич, потім – Іван Німчук, відповідальними редакторками були Марія Струтинська й Антоніна Струтинська. Також до редакційної колегії входили Святослав Гординський, Василь Сімович, Остап Тарнавський та Микола Шлемкевич. Загалом було випущено 30 чисел, останнє, ч. 4/5, датоване квітнем–травнем 1944 р. Підсумовано, що часопис відіграв визначальну роль у відновленні і формуванні українського культурного простору Галичини в умовах окупації і зумів згуртувати довкола себе творчих українців з обох боків Збруча.

Ключові слова: «Наші Дні», журнал, редакція, псевдонім, літературно-мистецьке життя, німецька окупація.

Постановка проблеми. Сьогодні, у період активної фази російсько-української війни, особливої актуальності набувають ретроспективні дослідження, присвячені висвітленню особливостей українського культурного життя у воєнних реаліях. Зокрема, у фокус уваги сучасних пресознавців потрапляють проблеми організації української пресовидавничої справи у 1939–1944 рр., а саме аналіз редакційно-видавничої політики українських часописів в умовах цензурних утисків та обмежених інформаційних можливостей. Історія функціонування легального українського журналу «Наші Дні» досі не була предметом окремого дослідження, хоча видання згадувалося у низці історико-бібліографічних досліджень, а його тематичне наповнення викликає значний інтерес істориків, журналістикознавців, мистецтвознавців і літературознавців як своєрідна енциклопедія українського літературно-мистецького життя під час німецької окупації. Однак у згаданих працях не висвітлено обставини появи видання, вказано не всіх членів редакційної колегії, розкрито лише частину псевдонімів і криптонімів його авторів тощо. Завдяки опрацюванню словників псевдонімів, спогадів безпосередніх

учасників літературно-мистецького процесу у Львові впродовж 1941–1944 рр., ретельному вивченню змісту журналу «Наші Дні» вдалося суттєво доповнити ці прогалини і розкрити нові факти у функціонуванні часопису, який відіграв визначальну роль у відновленні та формуванні українського культурного простору в умовах окупації і зумів згуртувати довкола себе творчих українців обабіч Збруча.

Мета дослідження. Метою нашої статті є реконструювання історії журналу «Наші Дні», з'ясування складу його редакційної колегії, уточнення авторського активу, розкриття псевдонімів і криптонімів співробітників видання.

Об'єктом дослідження є літературно-мистецький часопис «Наші Дні», який виходив легально у Львові упродовж 1941–1944 рр., а **предметом дослідження** – історія його функціонування, редакція і авторський колектив.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж останніх років українська преса Галичини ХІХ – першої половини ХХ ст. продовжує перебувати у полі дослідницьких інтересів сучасних журналістикознавців, адже є безцінним джерелом для вивчення пресовидавничого досвіду у непростих реаліях і реконструювання тогочасного культурного середовища. Варто згадати про недавні праці О. Дроздовської (Дроздовська, 2022), М. Комариці (Комариця, 2023), З. Наконечної (Наконечна, 2023), О. Терещук (Терещук, 2023). Вивченню особливостей функціонування та аналізу змістового наповнення галицької літературно-мистецької преси присвятили свої наукові студії пресознавиці М. Гдакович (Гдакович, 2023), О. Серета (Серета, 2023), Л. Сніцарчук (Сніцарчук, 2022). Досліджуваний нами журнал «Наші Дні» теж належить до видань літературно-мистецького спрямування – він не раз потрапляв у фокус зацікавлення дослідників української легальної преси, зокрема, знаходимо його бібліографічний опис у двотомному історико-бібліографічному дослідженні К. Курилишина (Курилишин, 2007, т. 2), коротку характеристику у статті О. Луцького (Луцький, 1994) та історико-політичному нарисі В. Офіцинського (Офіцинський, 2001), розлогий аналіз контенту видання подано у працях Н. Антонюк (Антонюк, 1993; Антонюк, 1997). Однак досі не вповні розкритими залишаються історія появи часопису, повний склад

редколегії та редакційні обов'язки, низка псевдонімів і криптонімів співробітників видання, тому завданням нашої статті є заповнити ці лакуни. Завдяки згадкам про журнал у спогадах відомих українських громадсько-культурних діячів Г. Костюка (Костюк, 1998), М. Семчишина (Семчишин, 1998), М. Струтинської (Струтинська, 1961), О. Тарнавського (Тарнавський, 2013), які пережили німецьку окупацію, вдалося суттєво доповнити відомості про обставини функціонування видання. Словники прихованих імен Н. Браїлян (Браїлян, 2023), О. Дея (Дей, 1969), В. Еппеля (Еппель, 1999), бібліографічний довідник праць «Українського видавництва» Л. Головатої (Головата, 2010), а також детальний аналіз тексту досліджуваного часопису допомогли ідентифікувати низку псевдонімів і криптонімів його авторів.

Новизна. Здійснений історіографічний огляд із теми дослідження вказує на його актуальність і новизну. Адже журнал «Наші Дні» вивчався дослідниками лише в аспекті його тематичного наповнення і як джерело інформації про українське культурне життя в умовах німецької окупації. Поза увагою пресознавців залишилася історія появи видання, неповністю був вказаний склад редакційної колегії та обов'язки її членів, лише частково розкриті псевдоніми співробітників часопису. Завдяки ґрунтовному опрацюванню словників прихованих імен, вивченню спогадів безпосередніх учасників українського медійного простору 1941–1944 рр., ретельному аналізу текстів вдалося розкрити низку псевдонімів і криптонімів та ввести їх у науковий обіг.

Методи дослідження. Методологічною основою цього дослідження є наукові принципи об'єктивності та достовірності. У статті використано загальнонаукові методи, як-от аналіз та синтез (виокремлення статей кожного числа часопису за авторськими підписами чи псевдонімами та систематизація їх з метою встановлення чи уточнення авторства), індукція та дедукція (формулювання певних висновків і узагальнень), порівняння (зіставлення стилістики текстів для встановлення їхнього авторства). Серед спеціальних методів застосовано біографічний для підтвердження чи спростування авторства публікацій часопису.

Виклад основного матеріалу. Після репресій, які чинила радянська влада у Галичині упродовж 1939–1941 рр., а особливо

після масових розстрілів у червні 1941 р., українці дещо наївно вірили у лояльність німецького уряду щодо української незалежності. Всі ілюзії зникли, коли після проголошення Акта відновлення Української держави 30 червня 1941 р. почалися переслідування й арешти українських націоналістів, а вже у серпні Львів став центром новоствореного дистрикту Галичина.

Першого грудня 1941 р. (Струтинська, 1961, с. 38) містяни, які оговтувалися після радянського «визволення» від всього українського і важливого для українців, із особливою прихильністю сприйняли звістку про появу першого числа літературно-мистецького місячника «Наші Дні». Адже зажеврїла надія, що українським культурним силам таки вдасться поживити національне літературно-мистецьке життя під окупацією. Часопис вийшов під егідою новоствореного «Українського Видавництва часописів і журналів для дистрикту Галичина» і мав на меті «творити літературу й мистецтво для Нації» (Голубець, 1941). За форматом він нагадував газету, однак структура, тематичне наповнення й художнє оформлення вказують на журнальний тип видання, саме тому дослідники класифікують його як журнал.

Редакцію очолив Осип Боднарівич, відомий журналіст та громадсько-культурний діяч, голова Спільки українських журналістів та головний редактор щоденника «Українські Щоденні Вісти», а згодом – «Львівські Вісти». Він запросив до редагування часопису Марію Струтинську¹, журналістку, громадську діячку і письменницю, яка до війни була відповідальною редакторкою журналу «Українка», та Антоніну Струтинську², вчительку у гімназії сестер Василянок, філологиню. Обидві Струтинські до цього співпрацювали із редакцією «Львівських Вістей». У редакційну працю був залучений журналіст та літературознавець Остап Тарнавський, який готував хроніку українського суспільно-культурного життя для часопису впродовж усього часу його виходу. Він згадував, що до редакційної колеги видання також входили мовознавець та журналіст Василь Сімович, громадсько-політичний

¹ Чоловік М. Струтинської – відомий журналіст Михайло Струтинський, був закатований енкаведистами під час відступу Червоної армії у червні 1941 р.

² Деякі джерела (Головата, 2014, с. 277), опираючись на спільне прізвище, помилково називають А. Струтинську молодшою сестрою М. Струтинської (1897 р. н, з дому Навроцька). Очевидно, плутанина сталася тому, що А. Струтинська справді мала старшу сестру Марію Струтинську (1904 р. н.).

діяч і публіцист Микола Шлемкевич, мистецтвознавець та критик Святослав Гординський³ (Тарнавський, 2013, с. 85). До слова, редакція тривалий час «ломила» собі голову над тим, як краще назвати журнал, – ідею назви «Наші Дні» підкинула львівська піаністка Галя Левицька (Струтинська, 1961, с. 38).

Від січня 1942 р. «Наші Дні» перейшли у підпорядкування «Українського Видавництва», що отримало будинок колишнього польського щоденника «Gazeta Poranna» по вул. Зіморовича, 15, перейменовану згодом на Агорнштрассе (тепер – вул. Дудасва). Хоча адміністрація «Українського Видавництва» знаходилася у Кракові, редакція журналу весь час перебувала у Львові. Від 1942 р. посаду головного редактора перейняв журналіст та науковець Іван Німчук, який на той час також вів львівський відділ газети «Краківські Вісті». Цікаво, що на шпальтах журналу не вдалося віднайти публікацій його авторства, тож, очевидно, він не був безпосередньо занурений у процес його підготовки. Як згадувала вже на еміграції М. Струтинська, д-р Німчук «ніколи не встрявав у редакційні справи, а єдиною рубрикою, що він її читав після ломки⁴, а згодом і перед нею, була культурна хроніка», яку вів О. Тарнавський, і вона була «предметом такої пильної його уваги, а часом додаткової праці, що вона і по сьогодні є незвичайно цінним матеріалом для дослідника українського життя тих часів» (Струтинська, 1961, с. 38).

Відповідальні редакторки чітко розділили свої обов'язки: А. Струтинська відповідала за репортажі з театрального та музичного життя, висвітлення діяльності мистецько-промислової школи, брала інтерв'ю і підбирала ілюстрації, а М. Струтинська займалася власне редакційно-організаційною роботою, контактувала з авторами, вела листування і робила верстку. Одним із тих, хто відповідав за літературне редагування статей до журналу, був мовознавець Дмитро Козій. Відділом поезії завідував С. Гординський, який також «провадив дотепну, хоч іноді і кусливу поштову скриньку для поетів» (Струтинська, 1961, с. 39).

³ О. Тарнавський вказує, що до редколегії також входив поет і журналіст Роман Купчинський, однак нам не вдалося підтвердити цю інформацію, як і не вдалося віднайти його публікації у виданні, які б свідчили про факт співпраці публіциста із часописом.

⁴ *Ломка* (галиц.) – верстка.

Як і в кожному колективі, у редакції «Наших Днів» теж не обійшлося без «темних сторінок», коли «під тиском видатних співробітників в-ва» редактори змушені були публікувати матеріали, які шкодили взаєминам з авторами. Зокрема, М. Струтинська згадує про неприємну ситуацію з активною співробітницею журналу Наталеною Королевою, коли В. Сімович, попри позицію редакції, таки надрукував «свою гостру критику на її нову книжку легенд» (Струтинська, 1961, с. 39), після чого письменниця цілковито розірвала співпрацю із виданням.

На думку О. Тарнавського, «Наші Дні» стали «репрезентативним журналом на всі роки війни», своєрідним відбитком українського культурного життя 1941–1944 рр. Більшою мірою це сталося тому, що журнал зумів об'єднати «у співпраці найкращі літературні сили як Галичини, так і інших земель України – в той час, коли відступ німецької армії потягнув за собою нову еміграцію й вона на якийсь час затрималась у Львові» (Тарнавський, 2013, с. 84). Цю позицію підтримувала й М. Струтинська, яка підкреслювала, що до співпраці із часописом «вперше від часів давнього загальнонаціонального “Літературно-Наукового Вістника” (отже після двох з половиною десятиріч)» зголосилося чимало діячів культури з усіх куточків української землі. Саме тому, на її думку, «Наші Дні» презентували «культурну “універсальність”» (Струтинська, 1961, с. 39) і справді віддзеркалювали всі прояви тогочасного українського культурного середовища.

У першому числі редакція наголошувала, що журнал мав на меті насамперед служити інтересам української нації в сьогочасний момент, забезпечуючи «кожній українській сім'ї, оцей близький і легкий зв'язок з усіма ділянками національного життя» (Від редакції, 1941).

Цікаво, що німецька влада не надто заглиблювалася у змістове наповнення часопису, хіба зобов'язувала редакцію публікувати світлини з різних офіційних заходів, тому «Нашим Дням» практично вдалося уникнути конфіскацій (за винятком оповідання Ю. Косача на тему подій 1848 р.).

Видання щедро ілюстроване – карикатури, шаржі, заставки та рисунки виконували Едвард Козак, Мирон Левицький, Леонід Перфецький. Шпальти «Наших Днів» рясніли світлинами авторства Володимира Дзіся, Володимира Паньківа, Василя

Проня, Ярослава Савки, Володимира Шухевича, Степана Щурата, Лева Янушевича, поодинокі фотографії вміщували Святослав Гординський, Богдан Гошовський (псевд. Б. Данилович), Степан Дицьо, Микола Доберчак, Василь Лев, Олександр Мох, Роман Сояковський.

Українське культурне життя початку 1940-х рр., попри умовну «лояльність» нової окупаційної влади, не могло себе проявити вповні і задовольнити реальні потреби української творчої спільноти. Зі спогадів О. Тарнавського, «найцікавіший період припав на той час, коли під протинаступом червоних німці залишали далеко висунені терени на сході, і до нас почали прибувати деякі наші діячі, яких не встигли вивезти більшовики та які почали культурну працю під німецькою окупацією» (Тарнавський, 2013, с. 87). Вкупі з тими журналістами, митцями і літераторами, які формували міжвоєнне мистецьке середовище Львова і пізніше згуртувалися довкола редакції «Наших Днів», вони творили «незвичайно цікавий, багатий яскравими творчими індивідуальностями культурний осередок» (Волошин, 2021).

Зокрема, із журналом «Наші Дні» співпрацювали (окрім редакційного активу): Василь Витвицький, Богдан Галайчук (крипт. М-р Б. Г.), Микола Голубець, Марія Деркач, Володимир Дзись (псевд.: Вуд, Вуд., ВУД, ВУД.), Михайло Драган (ймовірно, крипт. Д.), Володимир Дорошенко (ймовірно, крипт. Д-р Д. В.), Ростислав Єндик, Василь Кархут (псевд.: (вук.), (Вук)), Іван Керницький (псевд.: ІКЕР, ІКер.; крипт. І. К.), Людмила Коваленко, Іван Ковалів (крипт.: І. К-ів, і. к-ів, і. кв.), Пантелеймон Ковалів, Едвард Козак (псевд. ЕКО; крипт. К.), Дмитро Козій (крипт.: Д. К-й, ймовірно, (дк)), Ольга Косач-Кривинюк, Юрій Косач (крипт.: К. Ю., Ю. К.), Григорій Костюк (псевд. Борис Подоляк), Юрій Крохмалюк (псевд. Тис), Галя Левицька (псевд. Оксана П'ятигорська; крипт. Г. Л.), Василь Софронів-Левицький, Сергій Ледянський (справж. Кокот), Юрій Липа (крипт.: Ю. Л., Юрій Л.), Іван Лисяк-Рудницький (псевд. Іван Брусний), Григор Лужницький (псевд. Л. Нигрицький; крипт. Л. Н.), Денис Лукіянович (крипт. Д. Л.), Степан Луцик, Євген Маланюк (крипт. Євг. М.), Володимир Міяковський, Богдан Нижанківський (псевд.: Бен, БЕН, Бен., крипт. Б. Н.), Олександр Оглоблин (крипт. Ол. Ог-ин), Володимир Огоновський (крипт. В. Ог.), Борис Ольхівський, Євген Онацький

(крипт. Є. О.), Богдан Осадчук (псевд.: Богось, богось, крипт. Б. О.), Михайло Островерха, Марія Пастернакова (крипт. М. П.), Степан Попель (крипт. С. П.), Віра Свенціцька, Мирослав Семчишин, Роман Сімович, Володимир Січинський (псевд. В. Каміненко; крипт.: В. С-ий, Є. Г.), Іван Смолій (псевд. Гіякинт Брунька), Юрій Стефаник (псевд. Ю. Гаморак; крипт.: ЮГ., Ю. Г.), Зенон Гарнавський (псевд.: ЗеТ., Зет.; крипт. З. Т.), Мирослава Чапельська (крипт. М. Ч.), Василь Чапленко (справж. Чапля; псевд. В. Світайло; крипт. В. Ч-о), Ганна Чикаленко-Келлер, Іларіон Чолган (псевд. В. Нагloch), Юрій Шевельов (псевд.: Ю. Шерех, Гр. Шевчук), Дмитро Штикало (крипт.: Д. Ш., (д. шт.), (дш)), Степан Щурат (крипт.: –ат, С. Щ.) та ін.

Поодинокі статті чи рецензії вміщували Микола Бараболяк, Василь Барвінський, Михайло Возняк, Степан Волинець, Дем'ян Гандзій, Євген Грицак, Осип Губчак, Михайло Демкович-Добрянський, Володимир Державин, Світозар Драгоманов, Федір Дудко, Микита Думка, Ольга Дучимінська, Мирон Зарицький, Іван Іванець, Борис Іваницький, Галина Коваленко (крипт. Г. К-ко), Ігор Костецький (справж. Мерзляков), Петро Карманський, Іван Крип'якевич, Борис Кудрик, Остап Лисенко, Зиновій Лисько, Роман Лукань (крипт. Л.), Лука Луців (псевд. Л. Граничка), Антін Малюца, Володимир Мартинець, Іван Мірчук, Ярослава Музика (крипт. Я. М.), Дмитро Николишин, Микола Новиченко (справж. Мікулаш Неврлий), Роман Новосад, Петро Одарченко, Лев Окіншевич, Артем Орел, Володимир Островський, Іван Панькевич, Олекса Повстенко, Наталя Полонська-Василенко, Іван Раковський (крипт. І. Р.), Іларіон Свенціцький, Маркіян Смішко (ймовірно, крипт. Д-р С. М.), Ганна Совачева, Йосип Стадник, Олена Степанів, Іванна Федорович-Малицька, Йосиф Хомінський, Платоніда Хоткевич, Роман Цегельський, Кирило Цепенда, Щурат Олександра. Станом на час публікування статті не вдалося розкрити імена авторів рецензій під криптонімами В. С-а, М. М., –мд, О. М., Юс.

Члени редакції ховалися під псевдонімами і криптонімами: Осип Боднарівич (крипт. О. Б.), Святослав Гординський (псевд. С. Львівський; крипт.: С. Г., с. г., С. Л.), Василь Сімович (псевд.: Василь Верниволя; крипт.: вв., В. С., С. В.), Антоніна Струтинська (крипт.: А. С., А. Ст-а, А. Стр.), Марія Струтинська (псевд. М. Терен;

крипт.: М. С., М. С-ка, ймовірно м. с.), Остап Тарнавський (крипт. от.), Михайло Шлемкевич (псевд. М. Іванейко; крипт. М. І.).

У «Наших Днях» дуже багато місця відводилося популяризуванню української художньої творчості, зокрема, галичан ознайомлювали із творчістю представників «розстріляного відродження» та письменників по той бік Збруча. У виданні публікувалися поезії Івана Багряного (справж. Лозов'ягін), Харитона Бородея (псевд. Ярема Байрак), Юрія Буряківця, Олекси Веретенченка, Всеволода Бояренка, Олекси Гай-Головка (під псевд. О. Гай), Миколи Голубця, Святослава Гординського, Михайла Драй-Хмари (справж. Драй), Михайла Дяченка, Сергія Жука, Миколи Зерова, Петра Карманського, Івана Коваліва, Олександра Коржа, Юрія Косача, Уляни Кравченко (справж. Юлія Шнайдер), Анатолія Курдидика, Сергія Кушніренка, Галі Мазуренко (справж. Боголюбова), Івана Майстренка, Євгена Маланюка, Богдана Нижанківського, Дмитра Николишина, Михайла Ореста (справж. Зеров), Тодося Осьмачки, Василя Пачовського, Леоніда Полтави (справж. Пархомович), Олени Пчілки (справж. Ольга Косач), Володимира Самійленка, Володимира Скорупського, Яра Славутича (справж. Григорій Жученко), Івана Смолія, Максима Танка (справж. Євген Скурко), Остапа Тарнавського, Василя Чапленка, Леоніда Чернова-Малошийченка, Євгена Яворівського.

Прозові твори репрезентували Олександр Білосвіт, Василь Гірний, Іван Головацький, Степан Гора, Докія Гуменна, Євген Деслав (справж. Слабченко), Майк Йогансен (справж. ім'я Михайло), Василь Кархут, Іван Керницький, Іван Ковалів, Наталена Королева, Юрій Косач, Григорій Костюк, Володимир Куліш, Галина Лашенко, Богдан Ліден, Денис Лукіянович, Аркадій Любченко, Устим Отава, Йосип Позичанюк, Роман Ромен (справж. Петро Шатун), Василь Софронів, Марія Струтинська (під псевд. Віра Марська), Гліб Східний (справж. Сірко), Юліан Тарнович (псевд. Юліан Бескид), Іван Шкварко, Марія Цуканова. Також на шпальтах «Наших Днів» друкувалися п'єси Костя Гупала, Василя Кархута, Миколи Куліша, Сергія Ледянського, Северина Паньківського, Євгена Плужника.

Публіцистика у виданні представлена фейлетонами, сатиричними творами, есеями, нарисами і репортажами Володимира Дзіся, Василя Кархута, Івана Керницького, Юрія Косача, Галі

Левицької, Григора Лужницького, Н. Марійського⁵, Богдана Осадчука, Леоніда Перфецького, Мирослава Семчишина, Івана Смолія, Ганни Степової, Антоніни Струтинської, Марії Струтинської, Зенона Тарнавського, Мирослава Шлемкевича. Досі цікавими (навіть для сучасного читача) залишаються подорожні і красзнавчі нариси Євгена Деслава, Бориса Ольхівського, Євгена Онацького, Богдана Осадчука, Михайла Острроверхи, Софії Парфанович.

Окрім того, редакція вмішувала спогади відомих українських громадсько-культурних діячів – Володимира Бірчака, Олекси Гай-Головка, Олени Кисілевської, Наталени Королеви, Володимира Куліша, Галі Левицької, Івана Липи, Аркадія Любченка, Северина Паньківського, Ольги Роздольської, Василя Сімовича, Ганни Чикаленко-Келлер.

У березні 1944 р. працівники редакцій часописів «Українського Видавництва» евакуювалися на Лемківщину, до с. Жегестова коло Криниці (тепер – Республіка Польща). Останнє (4–5-те) наявне число мало датування квітнем–травнем того ж року. Відомо, що були підготовлені матеріали до ще одного числа «Наших Днів», датованого липнем 1944 р., і що М. Струтинська їздила до Львова його «ламати». Ймовірно, воно так і не було надруковано. Як потім із сумом згадувала редакторка, це «був лебединий спів не тільки журналу, але і всього короткого й бурхливого періоду, що сколихнув спокійне плесо нашої галицької провінції» (Струтинська, 1961, с. 45).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що, попри нетривале існування, журнал «Наші Дні» справді відіграв вагомий роль у формуванні і розвитку українського культурного життя Галичини під час Другої світової війни. Фактично, був єдиним часописом такого спрямування на той час. Публікації видання внесли свіжий струмінь у поступ української літературно-мистецької критики та значно пожвавили загальний культурний простір окупованого Львова. Більше того, видання також дбало за розвиток науки, віддаючи свої сторінки для друку розвідок українських вчених. Саме завдяки появі «Наших Днів», незважаючи на «проблематичну стабільність», яку переживало місто під німецькою військовою окупацією, щоденні побутові труднощі, «культурний Львів

⁵ Ймовірно, це псевдонім, але розкрити його не вдалося.

начебто почав оживати» і на короткий час знову став «епіцентром і речником українства» (Семчишин, 1998, с. 117).

С. Гординський стверджував, що більше ні у Львові, ні навіть на теренах всієї України не було «такого всебічного журналу з таким культурним рівнем», адже неймовірно великий (навіть за сучасними мірками) наклад часопису (15 000–18 000 пр.) (Головата, 2010, с. 247) розлітався за 3–4 дні. Щоправда, частина накладу передавалася на схід України, дивовижно долаючи всі німецькі перепони, «і там журнал читано “від дошки до дошки”, доки не залишилися від нього клапти паперу» (Гординський, 1962, с. 126).

Підкреслимо, що таку популярність часопису серед читачів засвідчували як вдало обрана редакційна політика, так і потужний авторський колектив, в якому у блискучому творчому тандемі поєдналися галичани і наддніпрянці. Попри цензуру, на шпальти «Наших Днів» виносилися важливі культурологічні дискурси, видання слугувало своєрідною трибуною для української творчої інтелігенції. Як влучно зауважила редакторка М. Струтинська, «цей журнал при всіх своїх недоліках, що він мав і мусів мати в такі часи, відбивав назагал все, що діялося тоді в українській літературі, мистецтві, театральному житті та музиці, а подекуди і в діяльній науці» (Струтинська, 1961, с. 37). Сьогодні маємо віддати належне тим людям, які в умовах окупації і постійного тиску спромоглися видавати український літературно-мистецький часопис високого рівня.

Література

Антонюк, Н. В. (1993). До історії літературно-мистецького часопису «Наші дні» (1941–1944 рр.). *Українська періодика: історія і сучасність*: тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теорет. конф. (9–10 грудня 1993 р.), 87–90. Львів.

Антонюк, Н. В. (1997). *Українське життя в «Генеральній Губернії» (1939–1944 рр.): за матеріалами періодичної преси*. Львів.

Брайлян, Н. (2023). *Приховані імена*: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст. Львів.

Від редакції (1941). *Наші Дні, I*, 1. Львів.

Волошин, Л. (2021, 11 лют.). Культурно-мистецьке життя Львова у роки німецької окупації. *Zbrucʹ*. Львів. <https://zbruc.eu/node/103234>

Гдакович, М. С. (2023). «Ліві» пошуки нових шляхів: авангардні і радянсько-фільські літературні видання 20-х рр. на західноукраїнських землях. *Вчені за-*

писки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер.: Філологія. Журналістика, т. 34(73), № 1, ч. 2, 212–217. Київ. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/34>

Головата, Л. (2010). «Українське видавництво» у Кракові–Львові, 1939–1945: бібліогр. довід. Т. 1: Книжки й аркушеві видання. Київ: Критика.

Головата, Л. В. (2014). *Український легальний видавничий рух Центрально-Східної Європи 1939–1945*: дис. ... д-ра іст. наук. Київ. https://shron1.chtyvo.org.ua/Holovata_Larysa/Ukrainskyi_lehalnyi_vydavnychy_i_rukh_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_1939-1945.pdf

Голубець, М. (1941). За розбудову української культури. Промова Голови на відкритті Літературно-мистецького Клубу. *Наші Дні*, 1. 1. Львів.

Гордінський, С. (1962). Лист до редакції. *Сучасність*, 2(14), 126–127. Мюнхен.

Дей, О. І. (1969). *Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.)*. Київ: Наукова думка/

Дроздовська, О. (2022). Українська повітова преса Галичини 1918–1919 рр. як хронікер життя в умовах війни. *Соціальні комунікації у становленні та розвитку української державности та громадянського суспільства. Стратегієми, наративи, технології та смисли*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 32–37. Запоріжжя. <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/17549/0052394.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=33>

Еппель, В. (1999). *Нові матеріали до словника українських псевдонімів*. Київ.

Комариця, М. (2023). Науковий контент тижневика «Неділя» (1911–1912 рр.). *Пресознавство / Press Studies*, 3, 29–52. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-3-2>

Костюк, Г. (1998). *Зустрічі і прощання*: спогади. Т. 2. Едмонтон; Торонто.

Курилишин, К. (2007). *Українська легальна преса періоду німецької окупації (1939–1944 рр.)*: іст.-бібліогр. дослідж. Т. 2: Н–Я. Львів.

Луцький, О. І. (1994). Періодика «Українського видавництва». *Українська періодика: історія і сучасність*: тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теорет. конф. 21–22 груд. 1994 р., 62–66. Львів.

Наконечна, З. (2023). Газета «Новий Час» (1921–1939 рр.) про театральне життя Галичини. *Пресознавство / Press Studies*, 2, 163–173. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-2-9>

Офіцинський, В. (2001). *Дистрикт Галичина (1941–1944)*: іст.-політ. нарис. Ужгород.

Семчишин, М. (1998) *З книги Лева: Український Львів двадцятих–сорокових років*: спомини. Львів.

Середа, О. (2023). *У полоні арту: українська мистецька преса Галичини міжвоєнного двадцятиліття*: монографія. Львів.

Снісарчук, Л. (2022). Тематико-типологічні моделі української літературної преси в Галичині 1848–1870 рр. *Галичина: література і культурно-історичні основи*. 1, 96–110. Дрогобич. <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268789>

Струтинська, М. (1961). Літературно-мистецький Львів крізь призму журналу «Наші дні». *Сучасність*, 10, 37–45. Мюнхен.

Тарнавський, О. (2013). *Літературний Львів 1939–1944*: Спомини. Львів: Піраміда.

Терещук, О. (2023). Моральні вектори виховання молоді у галицькій педагогічній пресі кінця XIX ст. *Пресознавство / Press Studies*, 2, 187–205. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-2-11>

References

Antoniuk, N. V. (1993). Do istorii literaturno-mystetskoho chasopysu «Nashi dni» (1941–1944 rr.) [To the history of the literary and artistic magazine «Nashi dni» (1941–1944)]. *Ukrainska periodyka: istoriya i suchasnist: tezy dop. i povid. Vseukr. nauk.-teoret. konf. (9–10 hrudnia 1993 r.)*, 87–90. Lviv [in Ukrainian].

Antoniuk, N. V. (1997). *Ukrainske zhyttia v «Heneralniy Hubernii» (1939–1944 rr.): za materialamy periodychnoi presy* [Ukrainian life in the General Government (1939–1944): according to the materials of the periodical press]. Lviv [in Ukrainian].

Braylian, N. (2023). *Prykhovani imena: slovnyk psevdonimiv ukrainskykh avtoriv XIX–XXI st.* [The hidden names: a dictionary of Ukrainian authors's pseudonyms of the 19th-21st centuries]. Lviv [in Ukrainian].

Dei, O. I. (1969). *Slovnyk ukrainskykh psevdonimiv ta kryptonimiv (XVI–XX st.)* [Dictionary of Ukrainian pseudonyms and cryptonyms (XVI–XX centuries)]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Drozдовska, O. (2022). *Ukrainska povitova presa Halychyny 1918–1919 rr. yak khroniker zhyttia v umovakh viyny* [The Ukrainian regional press of Galicia 1918–1919 as a chronicler of life in wartime conditions]. *Sotsialni komunikatsii u stanovlenni ta rozvytku ukrainskoi derzhavnosti ta hromadianskoho suspilstva. Stratehemy, naratyvy, tekhnologii ta smysly: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.*, 32–37. Zaporizhzhia <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/17549/0052394.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=33> [in Ukrainian].

Eppel, V. (1999). *Novi materialy do slovnyka ukrainskykh psevdonimiv* [New materials for the dictionary of Ukrainian pseudonyms]. Kyiv [in Ukrainian].

Hdakovych, M. S. (2023). «Livi» poshuky novykh shliakhiv: avanharni i radianofilski literaturni vydannia 20-kh rr. na zakhidnoukrainskykh zemliakh [«Left» search for new paths: avant-garde and Sovieto-phile literary periodicals of the 1920s on Western Ukrainian lands]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. Ser.: Filolohiya. Zhurnalistyka, t. 34(73), № 1, ch. 2, 212–217. Kyiv. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/34> [in Ukrainian].

Holovata, L. (2010). *«Ukrainske vydanystvo» u Krakovi–Lvovi, 1939–1945* [Ukrainian Publishing House in Kraków–Lviv, 1939–1945]: bibliohr. dovid. T. 1: Knyzhky y arkushevi vydannia. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

Holovata, L. V. (2014). *Ukrainskyi lehalnyi vydavnychiy rukh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy 1939–1945* [The Ukrainian legal publishing movement of Cent-

ral and Eastern Europe 1939–1945]: dys. ... d-ra ist. nauk. Kyiv. https://shron1.chtyvo.org.ua/Holovata_Larysa/Ukrainskyi_lehalnyi_vydavnychi_ruk_h_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_1939-1945.pdf? [in Ukrainian].

Holubets, M. (1941). Za rozbudovu ukrainskoi kultury. Promova Holovy na vidkrytti Literaturno-mystetskoho Klubu [For the development of Ukrainian culture. Chairman's speech at the opening of the Literary and Art Club]. *Nashi Dni*, 1. 1. Lviv [in Ukrainian].

Hordynskyi, S. (1962). Lyst do redaktsii [Letter to the editor]. *Suchasnist*, 2(14), 126–127. Miunkhen.

Komarytsia, M. (2023). Naukovyi kontent tyzhnevnyka «Nedilia» (1911–1912 rr.) [Scientific content of the «Nedilia» weekly (1911–1912)]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 3, 29–52. Lviv. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-3-2> [in Ukrainian].

Kostiuk, H. (1998). *Zustrichi i proshchannia* [Meetings and farewells]: spohady. T. 2. Edmonton; Toronto.

Kurylyshyn, K. (2007). *Ukrainska lehalna presa periodu nimetskoj okupatsii (1939–1944 rr.)* [The Ukrainian legal press during the German occupation period (1939–1944)]: ist.-bibliohr. doslidzh. T. 2: N–Ia. Lviv [in Ukrainian].

Lutskyi, O. I. (1994). Periodyka «Ukrainskoho vydavnytstva» [Ukrainian Publishing House's periodicals]. *Ukrainska periodyka: istoriya i suchasnist: tezy dop. i povid. Vseukr. nauk.-teoret. konf. 21–22 hrud. 1994 r.*, 62–66. Lviv [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. (2023). Hazeta «Novyi Chas» (1921–1939 rr.) pro teatralne zhyttia Halychyny [«Novyi Chas» newspaper (1921–1939) about the Galicia theatrical life]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 2, 163–173. Lviv. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-2-9> [in Ukrainian].

Ofitsynskyi, V. (2001). *Dystrykt Halychyna (1941–1944)* [The District of Galicia (1941–1944)]: ist.-polit. narys. Uzhhorod [in Ukrainian].

Semchyshyn, M. (1998) *Z knyhy Leva: Ukrainskyi Lviv dvadtsiatykh–sороkovykh rokiv* [From Lev's book: Ukrainian Lviv of the Twenties and Forties]: spomyny. Lviv [in Ukrainian].

Sereda, O. (2023). *U poloni artu: ukrainska mystetska presa Halychyny mizh-voyennoho dvadtsiatyllittia* [Captive to art: The Ukrainian art press of Galicia in the interwar period]: monohrafiya. Lviv [in Ukrainian].

Snitsarchuk, L. (2022). Tematyko-typolohichni modeli ukrainskoi literaturnoi presy v Halychyni 1848–1870 rr. [Thematic and typological models of Ukrainian literary press in Galicia, 1848–1870]. *Halychyna: literatura i kulturno-istorychni osnovy*. 1, 96–110. Drohobych. <https://doi.org/10.24919/2786-6963.1.2022.268789> [in Ukrainian].

Strutynska, M. (1961). Literaturno-mystetskyi Lviv kriz pryzmu zhurnala «Nashi dni» [Literary and artistic Lviv through the prism of the magazine «Nashi dni»]. *Suchasnist*, 10, 37–45. Miunkhen [in Ukrainian].

Tarnavskyi, O. (2013). *Literaturnyi Lviv 1939–1944* [Literary Lviv 1939–1944]: Spomyny. Lviv: Piramida.

Tereshchuk, O. (2023). Moralni vektory vykhovannia molodi u halytskiy pedahohichniy presi kintsia XIX st. [The vectors of moral upbringing of youth in the pedagogical press of Galicia in late of the 19th century]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 2, 187–205. Lviv. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-2-11> [in Ukrainian].

Vid redaktsii [From the editorial office]. (1941). *Nashi Dni*, 1, 1. Lviv [in Ukrainian].

Voloshyn, L. (2021, 11 liut.). Kulturno-mystetske zhyttia Lvova u roky nimetskoj okupatsii [Lviv cultural and artistic life during the German occupation]. *Zbruč*. Lviv. <https://zbruc.eu/node/103234> [in Ukrainian].

Oksana Sereda

PhD in Social Communications,
Senior Researcher of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)
siania@i.ua

THE MAGAZINE «NASHI DNI» (1941–1944): CHRONICLE OF UKRAINIAN CULTURAL LIFE UNDER OCCUPATION

The peculiarities of the functioning of the Ukrainian literary and artistic magazine «Nashi Dni» during the German occupation have been studied and its editorial and publishing policy in the conditions of censorship repression and limited information opportunities has been analyzed. **The purpose** of the article was to reconstruct the history of the magazine's appearance, to characterize the composition of its editorial board, the duties of the editors, to reveal the pseudonyms and cryptonyms of the periodical's employees. To this end, a number of **tasks** were completed – the memories of direct participants in the Ukrainian press publishing process of 1941–1944 were found and processed; a thorough analysis of the publication's content was carried out in order to identify all its employees and contributors; dictionaries of hidden names were reviewed in order to reveal the pseudonyms and cryptonyms of the authors. The research is **relevant** because the magazine «Nashi Dni» has been studied by researchers only in terms of its thematic content and as a source of information about Ukrainian cultural life under the conditions of German occupation. **The novelty** of the article lies in the fact that, thanks to a thorough study of the sources, it was possible to highlight the history of the magazine, look behind the editorial scenes and outline the duties of the editors of the

publication, introduce a number of pseudonyms and cryptonyms into scientific circulation. General scientific (analysis, synthesis, induction, deduction) and special (biographical) methods were used to achieve the tasks of this investigation.

The magazine «Nashi Dni» was published in Lviv on December 1, 1941 under the auspices of the Ukrainian Publishing House of Periodicals and Magazines for the Galicia District (later transferred to the Ukrainian Publishing House) and had the goal of «creating literature and art for the Nation». The editorial board was initially headed by Osyp Bodnarovych, then by Ivan Nimchuk, the responsible editors were Maria Strutynska and Antonina Strutynska. The editorial board also included Svyatoslav Gordynskyi, Vasyl Simovych, Ostap Tarnavskyi and Mykola Shlemkevych. A total of 30 issues were published, the last, issue 4/5, dated April–May 1944. It has been concluded that the magazine played a decisive role in the restoration and formation of the Ukrainian cultural space of Galicia under the conditions of occupation and managed to rally around itself creative Ukrainians from both sides of the Zbruch River.

Keywords: «Nashi Dni», magazine, editorial office, pseudonym, literary and artistic life, German occupation.

Микола Тимошик

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7011-3022>

доктор філологічних наук, професор,
Київський національний університет культури і мистецтв
(Київ, Україна)
tymoshyk.m@gmail.com

УДК 070.33:[655.531-021.351+329.15](477.83/.86)"19"

**ПЕРЕДПЛАТА Й ПОШИРЕННЯ
ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ
ЯК ІДЕОЛОГІЧНІ АКЦІЇ ТОТАЛІТАРНОЇ ВЛАДИ
(за архівними документами та матеріалами
передплатної кампанії Буковини)**

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-7

Уперше в українському журналістикознавстві осмислено феномен передплати й поширення періодичної преси як важливої ділянки пропагандистської роботи правлячої більшовицької партії. Йдеться, зокрема, про те, як московська влада в п'яти приєднаних до радянської України 1939 р. областей Галичини, 1940 р. – Північної Буковини та 1945 р. – Закарпаття привчала тамтешнє населення не лише читати нову радянську пресу, а й масово передплачувати її.

Подано своєрідний анатомічний зріз передплатної кампанії, метою якої було регулювати цю справу за кількісними і якісними показниками насиченості газет і журналів за кожним населеним пунктом, за кожним районом, областю, республікою.

З'ясовані причини зростання накладів обласних і районних газет та реальної недовіри до республіканських і центральних московських на початковому етапі становлення нової мережі партійно-радянської преси в цих краях. У зв'язку з цим Москва обмежувала розвиток низової преси методом встановлення лімітів на папір місцевим друкарням, оскільки в пріоритеті були «Правда» та «Известия». Йдеться також про феномен нав'язаного інтернаціоналізму, коли під партійною принудою в

районах комуністів змушували передплачувати журнали країн соціалістичного табору.

Наводяться кричущі факти нездатності органів місцевої влади організувати ефективну і зручну схему доставки преси у віддалені райони та села області. Неповороткість радянського апарату на місцях призводила до того, що газети і журнали в повоєнну пору доставлялися в глибинку через кілька днів після їх виходу у світ. Окремо йдеться про проблеми діяльності пошти в радянському селі та непомірні норми для сільських поштарів.

Ключові слова: передплатна кампанія, місцева преса, центральна преса, ліміти на папір, накладі газет і журналів, доставка преси, сільські листоноші, дошки-вітрини для читання, керівництво пресою.

Постановка проблеми та її актуальність. Преса в підрадянську пору української історії виконувала функцію колективного пропагандиста, агітатора і організатора на всіх ділянках партійно-радянського будівництва. Влада методично регулювала і проблемно-тематичну палітру періодики, і тиражну політику заради досягнення головної мети: формування в українців нового, радянського, способу мислення, організація чергових «трудових подвигів» на окреслених партією шляхах так званого комуністичного будівництва. Уроки тоталітарної журналістики й досі залишаються не вивчені й не осмислені. Відсутність чітко продуманої державницької політики щодо ролі та місця ЗМІ в національному відродженні українців призвела до того, що на початок третього тисячоліття українська преса, телебачення і радіо поставали перед цивілізованим Заходом як важко впізнаваний, розхристаний за вартісно-ідеологічними орієнтирами й відсталий із матеріально-технічного боку гібрид, утворений із двох моделей журналістики: залишків тоталітарно-радянської і паростків нової, зі слабо вираженими національними ознаками, втім, із посилюючими російськомовними акцентами та формально декларованими намірами сповідувати європейські стандарти.

Завдання статті. На основі уперше опрацьованих автором архівних документів та підшивок обласної і районної преси Чернівецької області автор поставив завданням з'ясувати витоки,

цілі, основні складові та наслідки однієї зі сталих ідеологічних акцій радянської влади щодо організації щорічних передплатних кампаній на партійно-радянські газети та журнали всієї системи тоталітарної журналістики.

Новизна статті полягає в тому, що досі в контексті означеної теми ніхто в Україні подібних досліджень не проводив. Натомість у центральних і місцевих архівах радянської доби міститься значний масив документів, зміст яких вказує на витоки, цілі і методи сучасної імперської політики Росії щодо України, зокрібно у питанні гуманітарної політики. Тема, яка на сьогодні, у період повномасштабної війни Росії проти України, вийшла в розряд особливо актуальних.

Виклад основного матеріалу

Ренесанс місцевої преси за хрущовської доби

Почну ось із такої витинки із газети «Радянська Буковина» від 30 травня 1941 р. У країні вже триває війна, а голова сільради села Бояни Садогурського району (так раніше офіційно називався колишній сільський Садгірський район. – *М. Т.*) з радістю розповідає, як легко приживається в краї радянський спосіб життя, однією із граней якого є бажання селян передплачувати нові газети: «Раніш жодний селянин не передплачував газети. Інколи лише корчмар Крамс продавав кілька примірників. Та той заробіток був йому не вигідний. У травні цього року в наше село надходить 400 примірників газет і журналів. На червень передплата на більшовицьку пресу по с. Бояни перевищить 1000 прим. Раніш у селі було 12 учителів, вчилося близько 600 дітей. Тепер – 950 школярів і 32 вчителі» (Про досягнення...).

У повоєнну пору питання передплати на партійно-радянську періодику не було головним. У пріоритеті влади воно постало пізніше, після XX з'їзду партії 1956 р., на якому було засуджено культ особи Сталіна. Новий партійний лідер Микита Хрущов проголосив курс на десталінізацію усіх сфер життя радянських людей. Зі сторінок партійно-радянської преси повіяло свіжим повітрям. І люди в це повірили.

Від кінця 50-х рр. XX ст. почали помітно зростати наклади місцевої преси, оскільки в усі часи людей цікавили передусім події і перспективи життя свого краю. Утім, на заводі тиражному

ренесансу місцевої журналістики в ту пору стояли існуючі в країні ліміти, зокрема на папір.

Як відомо, в давній Україні папірень було багато. Їх старалися мати передусім відомі монастирі, бо віддавна продукція українських друкарень при лаврах та монастирях мала авторитет в усьому світі. Однак такий привілей церковників радянська влада відібрала ще в 1917-му. А папір відтоді став завозитися в Україну з Росії і потрапив у хронічний розряд лімітованих.

Від початку 1960-х рр. передплату на обласну і районну пресу регулював відділ пропаганди і агітації ЦК КПУ. Отож, питання про збільшення лімітів паперу на друкування газет вирішувалося в Києві. На 1961 рік, у зв'язку з обмеженими можливостями поставляти в Чернівці більше паперу, Київ затвердив граничний наклад головної газети краю «Радянська Буковина» 45 тисяч примірників.

Однак у Чернівцях вважали, що цього явно недостатньо. Про це свідчить лист начальника обласного видавництва «Облвидав» Р. Нечипорука секретареві обкому партії І. Фесенку від 11 січня 1961 р. Інформуючи про результати передплатної кампанії на місцеві газети, він називає її успішною. По районних газетах є перевищення в цілому майже на вісім тисяч примірників. І виділених лімітів паперу для цього є достатньо. А от на друк «Радянської Буковини» його явно бракує. Р. Нечипорук просить обком звернутися до ЦК партії із пропозицією збільшити наклад цієї газети на 10 тисяч більше, ніж він був у 1960 р. Аргументи такі: із затвердженого раніше накладу для роздрібу залишається лише 132 прим. За погодженням із обкомом партії в грудні цю кількість збільшили до 1000 прим., але цього виявилось замало навіть для самих Чернівців. У кіоски преси по області газета з таким накладом практично не має шансу потрапити¹.

З огляду на те, що Київ був зацікавлений у збільшенні в усіх недавно приєднаних західноукраїнських областях накладів центральних та республіканських газет, перспектива такого дозволу аж на десять тисяч примірників виглядала примарною.

¹ Лист начальника Чернівецького обласного видавництва «Облвидав» Р. Нечипорука від 11 січня 1961 р. секретареві обкому партії І. Фесенку про наклад місцевої преси. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 22. Од. зб. 170. Арк. 1.

Жорстке регулювання періоду застою

Партійно-радянська преса від початку була потужною ідеологічною зброєю партії. Її ще не використані сповна можливості правляча верхівка всіляко намагалася посилити від середини 60-х рр. минулого століття – по завершенні хрущовської відлиги.

Нову добу по ній дослідники називають по-різному: початком застою, періодом закручування гайок, порою тотальної русифікації усіх околиць радянської імперії. А щодо українського питання загалом – ерою україноненависної суслівщини (від прізвиська головного кремлівського ідеолога тодішньої пори Суслова).

У лексиконі партійної номенклатури, яка відповідала за проведення передплатної кампанії (а починалася ця акція на всіх просторах СРСР у вересні і закінчувалася наприкінці грудня), з'являються такі часто вживані фрази, як «насиченість преси на тисячу душ населення» та «насиченість партійними виданнями на сто комуністів», «освоїти тиражі». Ці поняття поступово переходять на сторінки партійно-радянської преси, на шпальтах яких в осінньо-зимовий період можна натрапити на низку матеріалів про хід передплатної кампанії в містах і селах краю.

ЦК партії «спускав» усім обкомам партії обов'язкові для досягнення цифри з передплати газет і журналів буквально за всіма головними показниками: в розрізі центральних, республіканських, обласних і районних; окремо для міста і села; окремо за назвами партійних і галузевих газет та журналів, окремо за комсомольськими і піонерськими виданнями. Був і такий показник, як видання братніх компартій соціалістичних країн (детальніше про це явище – нижче).

Обласне управління зв'язку систематично готувало для обкому партії докладні аналітичні огляди ходу цієї акції – з численними цифровими таблицями, окресленням низки тенденцій та наведенням прикладів – і позитивних, і негативних.

Візьмемо для аналізу проміжні результати передплати в Чернівецькій області на 1968 р. станом на 9 листопада 1967 р. [10]². Цей рік, як відомо, був ювілейний – 50-річчя жовтневого перевороту,

² Про хід передплати на газети і журнали на 1968 рік станом на 9 листопада 1967 р. Довідка начальника відділу поширення преси облуправління зв'язку Т. Качаненка від 10 листопада 1967 р. Чернівецькому обкому партії. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 22. Од. зб. 236. Арк. 51–55.

який комуно-більшовицька влада іменувала як «Велика Жовтнева соціалістична революція». 7 і 8 листопада стабільно, аж до розвалу СРСР, були червоними днями календаря.

Напередодні півстолітньої річниці постанови комуно-більшовицької держави преса традиційно повідомляла про так звані ініціативи трудових колективів з «підвищених соціалістичних зобов'язань»: до 7 листопада виконати свої річні плани. Зв'язківці Буковини мали намір також дочасно відзвітувати в Київ про виконання всіх доведених цифр на період передплатної кампанії.

Якими були ті цифри?

Згідно зі спущеним згори планом, Чернівецька область зобов'язувалася передплатити на 1968 р. 803 300 примірників газет і журналів (тоді в найменшій в Україні області проживало трохи більше як 800 000 людей. Станом на 9 листопада (до жовтневих свят) річний план виконано майже на 90 відсотків. Не було сумніву, що до кінця року він буде і перевиконаний. Таке зобов'язання області до ювілею жовтневої революції.

Особливість тієї передплатної кампанії полягала в тому, що більше уваги партія надавала сільській місцевості. Село традиційно вважалося консервативнішим за місто, тому активніше опиралося наступу нових порядків.

Ознайомимось з цікавим цифровим фактажем, на який багата ця службова записка. Зазвичай такі документи починалися оглядом прикладів, вартих наслідування іншими. Отож, ішлося про передовиків. Це зв'язківці-розповсюджувачі преси Заставнівського, Кельменецького, Кіцманського районів. Так, заставнівці передплатили газет і журналів на 16,6 відсотка більше, ніж на 1967 р. Тут також помітно підняли планку за насиченістю преси в розрахунку на 1000 осіб населення: з 859,8 у 1967 р. до 956,2 прим. на наступний рік. Подібна картина в Кіцманському районі: від 760 до 833,6 прим.

Тепер про недоліки. До відстаючих потрапили Хотинський, Новоселицький, Глибоцький райони. Тут річні плани передплати поки що перебували на рівні 81–82 відсотків. Насиченість періодики на 1000 осіб – 735–745 прим. (для порівняння: заставнівці мають понад 956 прим.). Почали здавати позиції в Сторожинецькому, Сокирянському, Путильському районах.

Довідка засвідчує невеселу картину з передплатою в селах області. До списку сіл, де передплачують пресу мляво і неохоче, потрапили такі.

Село Коритне Вижницького району. З доведених планом 2900 примірників передплачено 1625, що складає 32 відсотки. Секретар парторганізації тов. Чепіга не бере жодної участі в цій справі. Майже така ж картина в селах Молодія, Червона Діброва та Валя Кузьмина Глибоцького району.

У Новоселицькому районі аутсайдерами названі села Форосна, Топорівка, Сталінешти. У Хотинському – Данківці, Круглик, Колінківці.

Окремим пунктом в архівному документі описаний стан справ із передплатою на головні партійні московські та київські газети. З огляду на це начальник облуправління зв'язку висловлює найбільшу тривогу. Особливо за московську «Правду», з якою багато буковинців не хотіли сильно дружити. Адже погану статистику щодо цієї газети продемонстрували більшість районів і особливо обласний центр.

Ось гострокритичний посил довідки: «Різко відстає від освоєння накладів “Правды” Вижницький район (план 600, передплачено 474), Путильський (350–158), Глибоцький (900–620), Кіцманський (800–389). В розрахунку на сто комуністів “Правду” в цих районах передплатив лиш кожен п'ятий-четвертий»³.

Звісно, партія ж хотіла, щоб із цією газетою жив чи не кожен комуніст.

Не викликали у буковинців особливого ентузіазму заклики активно передплачувати й інші московські газети, зокрема «Сельскую жизнь», «Экономическую газету»; примарними були сподівання влади виконати план і щодо київської російськомовної «Правды Украины». Статистика фіксує найнижчу кількість передплачених примірників у розрахунку на сто комуністів у Новоселицькому (11), Хотинському (12), Глибоцькому (15), Сокирянському (16) районах.

Ще гірші справи із передплатою на партійні журнали: «Агитатор», «Коммунист», «Партийная жизнь», «Проблемы мира

³ Про хід передплати на газети і журнали на 1968 рік станом на 9 листопада 1967 р. Довідка начальника відділу поширення преси облуправління зв'язку Т. Качаненка від 10 листопада 1967 р. Чернівецькому обкому партії. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 22. Од. зб. 236. Арк. 51–55.

и социализма», «Политическое самообразование», «Коммунист Украины». Псували загальну картину фактично всі райони, а особливо, як не дивно, обласний центр.

Окремо в довідці йдеться про журнали «Коммунист» (Москва) та «Коммунист Украины» (Київ). Кругом ці два видання місцевими комуністами були зігноровані. Так, у Вишницькому, Путильському, Глибочькому та Сокирянському районах було передплачено на сто комуністів лише 4,5 прим., а в розрахунку на 1000 осіб населення – ледь більше ніж 1 прим. Тоді як у Новоселицькому та Глибочькому районах цей показник склав ще менше – відповідно 0,5 і 0,9 прим.

Дещо краще виглядали дані про передплату на виробничо-технічні, сільськогосподарські та літературно-художні видання. З нового року на Буковину для тамтешніх передплатників мало надходити 341 прим. журналу «Хлібороб України», 294 – «Тваринництва України», 150 прим. – «Сільського будівництва». Втім, порівняно з плановими показниками це було трохи більше половини.

Читацькі пріоритети української глибинки

Щорічну передплатну кампанію цієї доби (а це кінець 60-х рр. ХХ ст.) можна без перебільшення назвати добровільно-примусовою. Спущені згори цифрові показники щодо накладів різних видань за кожною областю, районом, населеним пунктом змушені були виконувати відповідні партійні комітети. І якщо звичайні трудящі могли відмовитися від передплати видання, яке їм було не до душі або не за ціною, то комуністи, особливо ті, які дбали про особисту професійну чи партійну кар'єру, такого вибору здебільш не мали. Не випадково в статистичних даних про проміжні й остаточні результати передплатної кампанії, які систематично подавалися в обком партії, а звідти – до Києва, графі про насиченість партійних газет і журналів на 1000 осіб населення і на 100 комуністів (у розрізі кожного населеного пункту та району в цілому) стали чи не найголовнішими для контролю владою.

Аналіз різноманітних архівних партійних довідок про хід передплатної кампанії на партійно-радянську пресу тоталітарної доби дає можливість отримати відповіді на запитання, пов'язані з особистісними пріоритетами передплатників щодо вибору того чи іншого періодичного видання за місцем видавання та мовою в розрізі кожного окремо взятого району.

Цікаво, що в такій найменшій за територією і кількістю населення області, як Чернівецька, результати ці є приголомшливо строкатими. Вони засвідчують відмінність у ментальності буковинців передусім за регіональним поділом: західної (гуцульської) та східної (бессарабської) частин, а також анклавів із переважаючим українським чи молдавсько-румунським населенням у південній частині області.

Таку строкатість зримо можна відчувати, якщо порівняти результати передплати за районами Буковини двох головних тогочасних газет у кількісному співвідношенні до 100 комуністів: московської «Правды» та київської «Радянської України». У Вижницькому районі на 100 комуністів передплачено: «Правды» – 27,9, «Радянської України» – 99,5. Приблизно такі ж результати ще у двох найбільш проукраїнських районах – Заставнівському (30 на 108) та Кіцманському (21,8 на 109,3). А ось райони, де картина цілком протилежна: московську «Правду» передплачували значно частіше, ніж київську «Радянську Україну»: Кельменецький («Правды» – 77,6, «Радянської України» – 23,0), Новоселицький (відповідно 47,3 та 14,2), Сокирянський (83,4 та 26,4), Хотинський (48,2 та 19,1). Паритет у виборі продемонстрували читачі Сторожинецького району (38,8 – за московську газету, 34,5 – за київську). Космополітичні на той час Чернівці теж показали у цьому питанні свою половинчастість (45,1 і 54,4). Цікаво, що загалом по області такий собі московсько-російський пріоритет у цьому показнику переважив: у розрахунку на 100 комуністів області газету «Правда» передплатили 43,9, а «Радянська Україна» – 28,3 особи⁴.

З іншого боку, не можна не помітити ще одного пріоритету буковинських передплатників періодики: помітна перевага місцевої преси (обласної і районної) над центральною і республіканською. Показники типового бессарабського краю Східної Буковини – Сокирянського району, де російські впливи в історичній ретроспективі були значно відчутнішими, тут є особливо переконливими.

Оперую даними про кількість передплачених газет і журналів населенням Сокирянщини станом на 1 червня 1967 р.

⁴ Справка о насыщенности партийных газет и журналов по подписке на 100 коммунистов на 1968 год по состоянию на 10.11.1967. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 22. Од. зб. 236. Арк. 27.

Московські видання (у дужках – кількість примірників на район): «Известия» (2058) «Правда» (1410), «Сельская жизнь» (839), «Комсомольская правда» (664), «Труд» (150).

Київські видання: «Правда України» (1091), «Молодь України» (883), «Сільські вісті» (842), «Радянська Україна» (586).

Місцеві видання (районна та обласні): «Дністрові зорі» (5328), «Радянська Буковина» (2322), «Молодий Буковинець» (1711) [14]⁵.

Нав'язуваний згори інтернаціоналізм

Головним боєм для місцевих ідеологічних працівників було забезпечення в області передплати на журнали (перелік їх додався) країн соціалістичного табору. Щоразу – не нижче показників попереднього року. Щорічна акція з такої передплати був своєрідним жестом доброї волі керманічів СРСР у відповідь на дозвіл керівництва цих країн проводити в себе вільну передплату на головні московські видання.

Виконання цієї важливої ідеологічної «зобов'язалівки» на Буковині давалося особливо непросто. І то з двох головних причин.

Перша: такі журнали видавалися не знаними радянцями іноземними мовами, адже на всіх радянських теренах, від Сахаліну до Карпат, толерувалася одна-єдина – російська – як мова міжнаціонального спілкування народів-братів.

Друга: кількість примірників таких видань була зовеликою, враховуючи, що й ціна передплати на них була значно вищою. Скажімо, планові обсяги передплат на журнали Соціалістичної Республіки Румунія сягнула позначки майже 8000 прим., Польщі – понад 1100, Німецької Демократичної Республіки – до 600, Чехословацької Соціалістичної Республіки – до 550, Болгарської Народної Республіки – до 200, Угорської Народної Республіки – до 150 прим. Помітно скромнішими були плани на передплату журналів Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія (34 прим.), Республіки Куба (11), Демократичної Республіки В'єтнам (9), Китайської Народної Республіки (4), Корейської Народно-Демократичної Республіки (2), Монгольської Народної Республіки (1 прим.).

⁵ О распространении печати в Сокирянском районе по состоянию на 1 июня 1967 года. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 22. Од. зб. 236. Арк. 27.

Усього на Чернівецьку область було доведено за планом близько 11 000 прим. зарубіжних видань із країн соціалістичного табору, що видавалися іноземними мовами, але мали російськомовний дубляж.

Проміжні статистичні дані й звіт про виконання таких зобов'язань області перед Москвою на 1968 р. станом на середину листопада 1967-го показували плачевні результати: Китай, Корея, Монголія були в повному «прольоті». Кубою зацікавився лиш один передплатник, В'єтнамом – шість. Лише п'яту частину від плану склали видання з Чехії, Польщі, Угорщини, третину – Болгарії. А от видання Румунії на Буковині із зрозумілих причин були дуже популярні – вже було передплачено 6232 прим.⁶

Цікавою виглядає остаточна картина в розрізі районів. Звісно, що найкращі показники продемонстрували Чернівці як центр науки, культури, освіти краю, де низку показників перевиконано. Найпопулярнішими виявилися польські журнали (з плану 821 передплачено 928 прим.), румунські (з плану 768 передплачено 834 прим.) та чехословацькі (з плану 394 передплачено 422 прим.). Найменше зацікавлення цим сегментом періодики проявили вижничани, путильчани, кіцманці.

Загалом передплату на цей сегмент періодики Буковина в 1968 р. провалила. На цей рік недобір порівняно з 1967 р. складав майже тисячу примірників⁷.

Чому газети не були «свіжими»

Налагодження випуску нової преси в другій половині 1940 р. – першій половині 1941 р. відбувалося за умов хронічної нестачі кадрів, слабкої поліграфічної бази, низької виконавської дисципліни.

Загострювалася ще одна проблема, яка нівелювала колосальні зусилля творців цієї преси. Йдеться про організацію доставки періодичних видань.

Поширена на ту пору ситуація: із величезними труднощами віддруковані накладки газет доходили до читача в глибинку лише другого чи й навіть третього-четвертого дня після їх виходу у світ.

⁶ Справка о подписке на журналы соцстран на 1968 год в сравнении с 1967 годом. ДАЧО. Ф. 1. оп. 22, од. зб. 236, арк. 69.

⁷ Справка о подписке на зарубежные журналы, издающиеся на иностранных языках на 1968 год в сравнении с 1967 годом. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 22. Од. зб. 236. Арк. 70.

І це в межах найменшої в Україні за територією області!

Звісно, що за таких умов газетна інформація втрачала свою актуальність і вже не спрацьовувала належним чином. Цим були сильно перейняті партійні органи. Там розуміли ідеологічну місію преси, як розуміли і міру відповідальності, якщо центр довідається, що нові газети у Буковинському краї системно надходять до передплатників аж ніяк не «свіжими».

Архівні документи зафіксували низку свідчень, коли на різних нарадах обласного рівня питання щодо неприпустимих затримок розвезення періодики на місця неодноразово набувало особливо гострої критики на адресу відповідних служб. Однак проблема довго залишалася не розв'язаною.

На заваді стояла низка причин. Дві з них були хронічними і не підлягали оперативному усуненню.

Перша. Порушення графіків випуску місцевих газет у світ самими друкарнями. Застаріле поліграфічне обладнання, нерідко ще з австрійських часів, часто виходило з ладу. Досвідчені кадри поліграфістів виїхали за кордон. Ремонт друкарських машин часто затримувався через брак запасних частин. Особливо сутужно було на початках без запасу кас-реалів українських шрифтів.

Друга. Запізнілі здачі чергових чисел газет до друку часто допускали самі редакції. І, знову ж таки, через нестачу професійно підготовлених кадрів. Бракувало тих, хто добре знав газетну справу, хто писав швидко, кваліфіковано, хто добре знав українську мову. Численні вимушені правки, які вносили редактори чи зав відділів до вже заверстаних на шпальти матеріалів низки літпрацівників, призводили до неминучих затримок із підписанням таких чисел до друку.

Третя. Цю причину можна було усунути легше, якби влада була компетентною. Йдеться про похапцем складені маршрути і графіки розвезення місцевої періодики в райони. Йшлося також про елементарне головотяпство, непрофесіоналізм, нерозторопність, незнання специфіки краю тодішніми високопосадовцями, яких спішно, нерідко за протекцією центру, призначала обласна влада. Про це відважився доповісти першому секретареві обкому партії Лучицькому в службовій записці виконувач обов'язків начальника Чернівецького повітового управління зв'язку, що безпосередньо

підпорядковувалося Народному комісаріатові зв'язку, Баламутенко (в документі – без ініціалів. – М. Т.)⁸.

Саме на цю службу були покладені обов'язки з розповсюдження і експедирування накладів місцевої преси в усі райони області. І саме вона часто виходила крайньою у визначенні «хлопців для биття» під час відповідних «наганяїв» у найвищих кабінетах області нібито за провали в роботі.

Про цю причину та її наслідки – детальніше.

В село – півтори доби потягом

За умов відсутності сталого автомобільного, та й автобусного сполучення обласного центру з райцентрами і селами доставляти пресу на місця придумали двома способами – потягами і підводами.

Як виглядала насправді ця дивна комбінована схема мандрівки газет у глибинку, простежимо за архівною запискою.

Візьмемо для прикладу північно-західну зону області, куди автори цієї схеми віднесли аж п'ять районів: Кіцманський, Заставнівський, Вашковецький, Вижицький та Путильський райони. Віддруковані вдосвіта 8289 примірників «Радянської Буковини» і 2952 – «Комсомольця Буковини» для передплатників цих районів первинно перевозилися пасажирським потягом, який відправлявся зі станції Чернівці о... 16.55, отожд, перед самим вечором. А вузловою станцією для вивантаження газет із поштового вагона цього потяга було визначено... Лужани. Тобто всього через 15 кілометрів від початку маршруту. Далі її мали розвозити підводами безпосередньо до сілрад, де на цей специфічний товар уже чекали листоноші. Звісно, що для їздових ніхто ніяких графіків не робив, усе залежало від сумління голів сілрад. Тому неважко здогадатися, що до віддалених сіл та хуторів, особливо гірських, газети з обласного центру потрапляли в кращому випадку другого, а в гіршому – аж третього дня.

Абсурдність такого маршруту стає все більш очевидною, якщо мати на оці, що на львівському напрямку таки був ранковий потяг, який відправлявся з Чернівців о 7.30 і мав зупинку, за розкладом, у тих же Лужанах. Що заважало обласній владі зав'язати пошту цього куца на львівський потяг – залишається загадкою.

⁸ Лист в. о. начальника Чернівецького повітового відділення зв'язку від 08.02.1941 р. до директора видавництва «Радянська Буковина» та секретаря обкому партії тов. Лучицького. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 11. Од. зб. 82. Арк. 35.

Ще гірша ситуація вимальовувалася з доставкою преси у східні райони області. Так, у Новоселицький, Хотинський, Герцівський, Секуренський і Кельменецький райони (чомуś до них доточили приміський Садгірський) близько шести тисяч примірників «Радянської Буковини» та майже дві тисячі – «Комсомольця Буковини» відправлялися із залізничного вокзалу Чернівці лише через добу після їхнього виходу в світ, точніше – о 4.25 ранку наступного дня. А для розвезення в села південно-західної зони районів (Чернівецького, Глибоцького, Сторожинецького) газети потрапляли до вагона також другого дня близько восьмої ранку.

У цьому сигналі відповідальний за доставку преси просить обком партії «вплинути на редакції та друкарні для вжиття заходів із дотримання гравців підготовки і друку, а на адміністрацію залізниці – зберегти попередній розклад, не зв'язаний з рухом поїздів далекого сполучення»⁹.

На архівному документі – резолюція секретаря обкому від 16 лютого: «Була скликана нарада».

За що звільнили начальника пошти

Згаданий в. о. начальника повітового відділення зв'язку Баламутенко своєю службовою запискою до вищої влади області, якою в усі підрадянські часи був тут, як і по всій Україні, обком партії, відважився навести справді компрометуючі владу факти, кричущі через свою алогічність, нераціональність.

І влада зреагувала. Про викладені в записці факти йшлося на спеціально скликаній нараді в обкомі партії.

Яке ж рішення було прийняте?

Неочікуване. Звільнили з роботи... самого Баламутенка, автора тієї розгромної службової записки. Гарний штрих до того, як ставилася радянська влада до людей небайдужих, знаючих, розумних, які не вміли мовчати чи мовчазно виконувати абсурдні рішення.

Незабаром новим начальником облсоюздруку було призначено Косюру.

Історія зберегла перший документ, підписаний новим начальником у спробі навести лад із надтоїдливими графіками здачі

⁹ Лист начальника Чернівецького повітового відділення Союздруку Баламутенка від 08.02. 1941 р. до Чернівецького обкому партії. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 11. Од. зб. 82. Арк. 33.

готових накладів газет на експедитування. Судячи з тональності викладу суті справи, обласна влада дала цьому відповідальному керівникові своєрідний карт-бланш у стосунках із «рафінованими інтелігентами» з редакцій та видавництва.

Лист адресований директору видавництва «Радянська Буковина» без зазначення його імені та прізвища, а в копії, тобто лише до відома, – секретареві обкому партії Лучицькому. Ультимативна, ба навіть залякувальна тональність не викликає сумніву, що саме такий стиль ділових стосунків між партнерами був витребуваний і толерований владою тієї доби. Текст подаю в перекладі з російської: «Директору видавництва “Радянська Буковина”. Незважаючи на низку перемовин із вами про вкладання договору на поширення і експедитування ваших видань на 1941 рік досі останній не підписано. Передбачений графік подачі преси систематично порушується. Ставлю вас до відома, що коли упродовж найближчих днів не буде укладено договір, то я змушений буду припинити з 1 березня поширення та експедитування ваших видань»¹⁰.

На цьому документі також стоїть резолюція самого Лучицького з датою 24.02.1941: «Негайно скликати нараду».

Знову високе начальство скликало чергову нараду, знову гарячі «розноси»... Але за умов тоталітарного стилю керівництва цілі копи снопів нагальних проблем упродовж тривалого часу так і залишалися не розв’язаними.

Маємо документальне свідчення такому твердженню вже післявоєнної доби – через півроку після звільнення Буковини від німецької окупації. В області – той самий найголовніший партійний начальник Лучицький.

Як стояла справа з друкованою пропагандою в області?

Знову, як і перед війною, «далеко не задовільно». З доставкою преси стало ще гірше. Якщо раніше обласна газета в села доходила на другий-третій день після випуску з друкарні, то восени 1944-го – за тиждень. Лише тепер «про поганий стан справ» пишуть скарги уже не підлеглі Лучицькому, а він сам. Цього разу – до ЦК КП(б)У. З підписаної цим керівником довідки: «Обласна газета потрапляє

¹⁰ Лист начальника Чернівецького повітового управління зв’язку Косюри (в копії – обкому партії) від 20 лютого 1941 р. директору видавництва «Радянська Буковина». ДАЧО. Ф. 1. Оп. 11. Од. зб. 82. Арк 35.

в села з великим запізненням. Так, у Кіцманський і Сокирянський райони вона потрапляє... на шостий день після виходу в світ. В деякі села газета зовсім не доставляється»¹¹.

А наступний факт із цієї записки зовсім виглядає подікунському: «У Заставнівському районі листоноші брали наклад цієї газети (“Радянська Буковина”) в Союздруку і продавали їх першому зустрічному. Таким чином, у своє село вони газет не доносили. Це наслідок безконтрольної роботи райсоюзпечати (так в оригіналі. – М. Т.). Міськкоми і райкоми повинні самі розподіляти газети і контролювати роботу Союзпечати, почти, сільради»¹².

Лад із доставкою преси в села області вдалося налагодити лише... через 20 років. Згідно з довідкою про поширення преси у найвіддаленішому Сокирянському районі, «в усі населені пункти району доставка преси відбувається в день її виходу»¹³.

Хоча й тут не обійшлося без перекосів.

Перекоси вбачаються у перевагах для центральної, тобто московської, і республіканської (київської) преси. Цей сегмент періодики після нічної доставки його з Києва в Чернівці відразу перекидався на рейс місцевої авіації за маршрутом «Чернівці–Сокиряни». Таким чином, свіжі московські «Правду» та «Известия» і київську «Правду України» в наддністрянських селах мали можливість брати до рук вже о 9-й ранку. Тоді як обласні газети о цій порі лише завантажувалися в автомашину, яка брала курс на Сокиряни.

Щодень по 30 кілометрів із набитою сумкою

Щороку напередодні передплатної кампанії, що починалася в СРСР для наступного року з вересня поточного, Москва спускала в союзні республіки, а звідти – до областей і районів цифрові дані про передплату на центральні видання. Щороку кількісні показники цих планів зростали. Однак таке зростання не враховувалося в нормативах, які затвердило мінзв’язку щодо кількості листонош та обсягів кореспонденції для кожного з них.

¹¹ Політико-масова робота в Чернівецькій області. Доповідна записка секретаря обкому партії І. Лучицького до ЦК КП(б)У від 21.09.1944. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 11. Од. зб. 96. Арк. 27–28.

¹² Там само..

¹³ «О распространении печати в Сокирянском районе по состоянию на 1 июня 1967 года». ДАЧО. Ф. 1. Оп. 22. Од. зб. 236. Арк. 27.

Особливо для гірських сіл та присілків, де будинки горян часто знаходилися на великій відстані від сусідських.

На проблеми доставки періодики у гірських населених пунктах та ненормальні умови праці сільських листонош у таких районах звернув увагу обласної влади секретар Путильського райкому партії Г. Горобець у своєму ґрунтовному листі.

Для переконливого прикладу він навів поштове відділення села Розтоки, що в справі передплати на періодику було одним із кращих в області. Село з населенням 2660 чоловік передплатувало стабільно на рік 2650 газет і журналів – фактично один примірник на одну особу. Для села було виділено шість штатних одиниць листонош.

Звернемо увагу на обсяги їхньої роботи.

Листоноша П. Томюк обслуговує хутори: Білий Потік, Заневич, Садківчик, Бочків, Петраші, де на 265 дворів передплатили майже півтисячі газет і журналів. Її щоденний обхід складає 29 кілометрів.

У листоноші П. Буряк на 85 дворів – 273 газети та журнали. І це на хуторах Причилок, Романівка, Ями, Вихід, Околенчик. Подолати щодня потрібно 29,5 кілометра.

Листоноша М. Тенкаляк обслуговує 142 двори (272 прим. періодики), які розкинулися на хуторах Нижня і Верхня Товарниця, Бургів, Струк, Радолів. Обхід щодня – 42 кілометри.

Такі ж приблизно показники і для листонош Л. Фіщук, Г. Дарій, Г. Олексюк.

І це за умови, коли затверджена державою норма обходу для сільського листоноші – 12 кілометрів з вагою сумки до 14 кг. У розтоцьких листонош за такої насиченості передплати на село вага тих сумок була на порядок вищою.

Не посвячені в умови життя горян можуть навести аргумент про велосипед. Так, це роблять, скажімо, в Новоселицькому чи Кіцманському районах. Там на так званому колесі можна за 3-4 години об'їхати всі двори села, але не в горах, де бездоріжжя, крутосхильні горби, стрімкі потоки¹⁴.

¹⁴ Лист секретаря Путильського райкому партії Г. Горобця від 9 липня 1971 року Чернівецькому обкому партії з приводу умов роботи листонош у районі. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 22. Од. зб. 295. Арк 7-8.

За насиченістю передплаченої періодики на душу населення путильчани випереджали Вижницький, Глибоцький, Новоселицький і Сторожинецький райони.

Спадкоємці «Окон РОСТА» – дошки-вітрини для читання

Більшовицька влада добре знала силу і вплив на маси друкованого слова. Тому вишколені Москвою ідеологи-пропагандисти з приходом на Буковину вирішили сповна використати у своїй політико-пропагандистській роботі безмежні можливості саме преси. Особливо тієї, що виходила у світ під їхнім невисипущим контролем.

Звісно, для створення розгалуженої мережі партійно-радянської преси в новоприєднаному краї (обласні, районні, багатотиражні фабрично-заводські чи колгоспні газети) потрібен був час. Впливати ж на уми і поведінку людей потрібно було негайно, повсюдно й масштабно.

Започаткований після жовтневого перевороту і взірцево зарекомендований у 1920–1930-х рр. спосіб лежав на поверхні: у місцях скупчення людей (на міських і сільських майданах, вокзалах, при заводууправліннях, навчальних закладах тощо) встановлювали спеціальні дошки-вітрини, на які вивішували свіжі випуски газет. Упродовж десятиліть на таких вітринах безроздільно володарювали шпальги двох головних періодичних видань у СРСР – «Правда» та «Известия». Щоправда, їхнім попередником на всіх просторах радянської імперії були «Окна РОСТА». Друге слово цієї назви є аббревіатурою, яка теперішньому читачеві цілковито незнана. А в першій половині минулого століття вона була на вустах мільйонів – «Окна Российского Телеграфного Агентства» як прообразу потужного ТАРС (Телеграфного агентства Радянського Союзу) та його клону в Києві – республіканського РАТАУ (Радіотелеграфного агентства України).

Зважаючи на ту обставину, що переважна більшість населення колишньої російської імперії була неграмотною або малограмотною, «Окна РОСТА» продукували здебільшого фотографії. Через часто змінювані пропагандистські картинки про «тріумфальну ходу радянської влади», у такий спосіб «окна» переконували мільйони трудящих у перевагах нової «влади народу і влади для народу».

На противагу «східнякам», добре просвічені австрійцями буковинці, звісно, не потребували таких примітивних «окон». Тому прийшла зі сходу нова влада відразу запропонувала для них видозмінену форму вікон-картин (для розглядання) – дошки-вітрини з газетами (для читання).

Здавалося б, питання просте і його розв'язання не потребувало ні значних матеріальних коштів, ні фізичних зусиль. Утім, з'ясувалося, що це нововведення впроваджувалося зі скрипом. І виною була не байдужість «трудящих мас», а безалаберність наспіх сформованого місцевого чиновницького апарату, який і не горів бажанням працювати, і часто був не компетентним у здатності щось самостійно організувати чи власноруч зробити.

Виконання на місцях термінової і архіважливої вказівки обкому партії про встановлення в Чернівецькій області дошок-вітрин розтягнулося на місяці й потребували аж трьох засідань бюро обкому партії.

Уперше це питання розглядалося на бюро обкому партії незабаром після приєднання Буковини до складу УРСР – 23 серпня 1940 р. Враховуючи велику ідеологічну вагу справи, постановою бюро було зобов'язано органи влади на місцях упродовж двох місяців встановити «в місцях скупчення людей» в кожному населеному пункті області не менше однієї дошки-вітрини. Віталися ініціативи зробити більше. Рекомендувалося вивішувати дві газети – московську «Правду» та нову обласну газету, яка почала виходити в краї від 28 червня, – «Радянську Буковину».

Трохи більше як через два місяці, 2 листопада того ж року, бюро обкому знову повертається до цього питання. Результати перевірки на місцях створеної напередодні комісії були невтішними. «Деякі міськкоми і райкоми партії не виконали постанови бюро обкому від 23.08.1940», – читаємо в довідці. У резолютивній частині знову рябіли вже надойшливі директивні вказівки: зобов'язати, контролювати, доповісти.

Можливо, саме через беззубість і неконкретику в резолютивній частині та друга пустопорожня балаканина зависла в повітрі. У цьому переконує третя постанова бюро обкому із цього питання (засідання відбулося 3 березня 1941 р.).

Виглядало так, що обком партії розписався у своїй неспроможності вплинути на своїх же підлеглих у районах.

Чого вартує такий пасаж із довідкової частини вже третьої постанови: «Чернівецький міськком і Чернівецький, Хотинський, Герцаївський, Вашківецький райкоми партії проявили недопустиме ставлення до виконання постанови обкому від 2.11.1940. По місту Чернівці і Чернівецькому району не організовано жодної дошки-вітрини. В Хотинському, Герцаївському, Вашківецькому і Кельменецькому – лише по п'ять»¹⁵.

У резолютивній частині документа, підписаного тодішнім секретарем обкому партії Грушецьким, зазначено таке: «Зобов'язати секретаря Чернівецького міськкому партії тов. Чалих та секретарів Чернівецького райкому Геру, Вашківецького райкому ? (нерозбірливо в документі. – М. Т.) протягом березня ц. р. встановити дошки-вітрини в усіх місцях скупчення населення, в першу чергу при кожній сільській раді»¹⁶.

Історія із лихозвісними дошками-вітринами, які ніяк не приживалися на буковинських теренах, мала таке ж прикре продовження і по війні. Цього разу вона прозвучала з вуст нового секретаря обкому партії І. Лучицького на нараді партійного активу області 29 вересня 1944 р. Ось витинка його доповіді зі стенограми цього заходу у за давненій «справі вітрин»: «У Заставнівському, Садгирському, Кельменецькому, Кіцманському районах газетні вітрини не в пошані. У багатьох селах вітрин так і нема. Більш того, нема вітрин навіть при міських райкомах партії. А біля міськкому партії у вітрині висіла газета, яка вже вицвіла, – “Радянська Буковина” за... 10 травня. Як бачите, Чернівецький міськком погано піклується про читачів. Таких вістей краще не вивішувати»¹⁷.

У наступному фрагменті доповіді першої особи області подано яскравий приклад хронічного формалізму й байдужості партійних чиновників на місцях до виконання доручень зверху. Йдеться про стенд для газет, який встановлений прямо перед приміщенням райвиконкому. І там постійно вивішуються свіжі газети. Але чи

¹⁵ Про встановлення дощок-вітрин для вивішування газет. Постанова бюро Чернівецького обкому партії від 3 березня 1941 р. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 11. Од. зб. 69. Арк. 15.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Політико-масова робота в Чернівецькій області. Доповідна записка секретаря обкому партії І. Лучицького до ЦК КП(б)У від 21.09.1944. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 11. Од. зб. 96. Арк. 27–28.

можна їх прочитати перехожим на вулиці? Виявляється, ні. Бо для цього треба перелізти через двометровий металевий паркан, а потім знайти який стілець чи підставку, стати на неї і лише потім можна буде щось прочитати з того стенда.

Таку картину доповідач резюмує із неприхованим сарказмом: «Керівникам Заставнівського району надалі треба врахувати, що не всякий читач може перелазити через забори і ходити із стільцем читати газети»¹⁸.

«Чим пояснити такий стан із газетними вітринами? – запитує високий партійний чиновник з високої трибуни обласної наради. І туж же відповідає: – Не складністю розв’язання цієї проблеми, а не хотінням, формальним відношенням до одного з важливих міроприємств політичної роботи»¹⁹.

І, нарешті, кінець цій дивній історії віднаходимо ще в одному архівному документі за 18 грудня 1944 р.: «В області вже створено 246 дошок-вітрин, в яких регулярно вивішуються центральні, республіканські і обласні газети для читання трудящими області. Зокрема, в Новоселицькому районі встановлено 40 дошок-вітрин, у Заставнівському – 3, Кіцманському – 32, Сокирянському – 31. Цей виправданий спосіб політмасової роботи серед трудящих через читку газет, вивішених на дошках-вітринах, дав змогу ознайомити широкі маси населення з основними рішеннями партії і уряду та кипучим життям країни, що висвітлюється в газетах». Партійне керівництво обласного центру по-справжньому зреагувало на цю критику вже після війни. За даними довідки обкому партії від листопада 1944 р., у Чернівцях було встановлено вже 99 вітрин. А в Садгирському, Новоселицькому районах – по 33 вітрини²⁰.

Висновки. 1. Головною метою щорічних ідеологічних акцій радянської влади щодо організації передплатних кампаній на партійно-радянські газети та журнали було суворе регулювання накладів за всіма видами і типами періодики всієї системи партійно-радянської преси. Цей процес контролювався ідеологічними

¹⁸ Політико-масова робота в Чернівецькій області. Доповідна записка секретаря обкому партії І. Лучицького до ЦК КП(б)У від 21.09.1944. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 11. Од. зб. 96. Арк. 27–28.

¹⁹ Там само.

²⁰ Про стан масово-політичної роботи в області. Доповідна записка обкому партії від 18 грудня 1944 р. ДАЧО. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 96. Арк. 31–32.

відділами відповідних партійних комітетів: від ЦК у Москві до райкомів партії на місцях.

2. Зважаючи на тенденції щодо недовіри населення західноукраїнських областей до центральної преси в післявоєнний період, правляча партія штучно гальмувала зростання накладів районних і обласних газет методом встановлення лімітів на папір для місцевих друкарень. Натомість методом примусу спонукала передплачувати місцевих комуністів дві головні газети країни – «Правда» та «Известия», а також журнали країн соціалістичного табору, що дублювалися для поширення в СРСР російською мовою. Це був один із способів русифікації українського населення.

3. Хронічні затримки два-три і більше днів з доставкою свіжої преси в райони і села області засвідчують нездатність керівного партійно-радянського апарату на місцях організувати ефективну мережу поширення передусім місцевої преси. Преференції в доставці надавалися республіканським і місцевим видавництвам, для чого залучалася місцева авіація.

4. Упродовж десятиліть залишалася нерегульованою нормативна база щодо роботи сільської пошти у гірських районах. Щоденний обхід пішки із рознесенням передплатникам газет і журналів для сільських листонош складав до 30 кілометрів.

5. Важливу ідеологічну функцію з пропаганди радянської преси упродовж 1950–60-х рр. виконували спадкоємці московських «Окон РОСТА» (Російського телеграфного агентства) – дошки-вітрини для читання, що розміщувалися в людних місцях у райцентрах та всіх селах краю. Упродовж десятиліть на таких вітринах безроздільно володарювали шпальти двох головних періодичних видань у СРСР – «Правда» та «Известия», рідше – обласної газети.

Література

Про досягнення з передплатою радянських газет (1941. 30 трав.). *Радянська Буковина*.

References

Pro dosiahnennia z peredplatoiu radianskykh hazet [On the achievements of subscribing to Soviet newspapers] (1941. 30 May). *Radianska Bukovyna* [in Ukrainian].

Mykola Tymoshyk

Dr. Philol., PhD., Prof.,
Kyiv National University of Culture and Arts
nkin@ukr.net

SUBSCRIPTION AND DISTRIBUTION OF THE PERIODIC PRESS AS IDEOLOGICAL ACTIONS OF THE TOTALITARIAN GOVERNMENT

**(According to archival documents and materials of the subscription
campaign of Bukovyna)**

The concept of totalitarian journalism in this article is considered in the context of political, economic and administrative control of mass media activities by the ruling state elite, which regulates all spheres of social-political, cultural-educational and personal life of citizens.

The origins, goals, main components and consequences of one of the permanent ideological actions of the Soviet government regarding the organization of annual subscription campaigns for party-Soviet newspapers and magazines of the entire system of totalitarian journalism are traced. This was done on the basis of documents of the State Archive of the Chernivtsi region and rare bindings of the local press.

It is about how the new government in the five oblasts of Halychyna, Northern Bukovyna, and Transcarpathia, which were annexed to Soviet Ukraine in 1939, in 1940, and Transcarpathia in 1945, trained the local population not only to read the new Soviet press, but also to subscribe to it en masse. A kind of anatomical section of the subscription campaign as an important part of the propaganda work of the ruling Bolshevik party is presented, the purpose of which was to regulate this matter according to the quantitative and qualitative indicators of the saturation of newspapers and magazines for each settlement, for each district, region, and republic.

The reasons for the unceasing growth in the initial stage of the formation of the new network of the party-Soviet press in these parts of the circulation of regional and district newspapers and a certain lack of trust in the republican and central Moscow newspapers have been clarified. In this regard, Moscow imposed restrictions on the local press by setting limits on paper for local printers, since Pravda and Izvestia were the priority. We are talking about the phenomenon of forced internationalism, when, under party coercion, communists in

Тимошик М. Передплата й поширення періодичної преси як ідеологічні акції тоталітарної влади

the districts were forced to subscribe to magazines from the countries of the socialist camp.

There are glaring facts of the inability of local authorities to organize an effective and convenient scheme for the delivery of press to remote areas and villages of the region. The inflexibility of the Soviet apparatus on the ground led to the fact that in the post-war period, newspapers and magazines were delivered to the hinterland several days after they were published. Separately, we talk about the problems of the post office in the Soviet village and excessive standards for rural postmen.

Keywords: subscription company, local press, central press, paper limits, newspaper and magazine circulations, press delivery, village postmen, display boards for reading

Надія Брайлян

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7892-2481>

наукова співробітниця Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
nabra@ukr.net

УДК 070.445:[070.421+37.091](=161.2)(437)"193"

**СТЕФАНІЯ НАГІРНА (1898–1993 рр.) – ПЕДАГОГІНЯ
І РЕДАКТОРКА ЧАСОПИСІВ «НАША УКРАЇНА»
(ПОДЄБРАДИ, 1933–1934) ТА «ДИТЯЧА ЗІРКА»
(РЖЕВНИЦІ; МОДРЖАНИ, 1937–1938)**

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-8

Досліджено педагогічну та редакторську діяльність Стефанії Нагірної, яку вона провадила у Чехословаччині в 30-х рр. ХХ ст. Зокрема, протягом 1933–1934 рр. вона працювала в Українському дитячому притулку в Подєбрадах, у 1935–1938 рр. – в Українській реальній гімназії (спершу у Ржевничах, а згодом у Модржанах). С. Нагірна здійснила підготовку та редагувала дитячі часописи «Наша Україна» (Подєбради, 1933–1934) та «Дитяча Зірка» (Ржевниці, Модржани, 1937–1938). Це були журнали, створені авторами віком 6–11 років, які склалися виключно із дитячих літературних творів, перекладів, загадок, малюнків і зазнали лише незначного редагування щодо орфографії. Випуски часописів були здебільшого тематичними, і їхні теми також обирали діти. Ці дитячі часописи засвідчують високий рівень національної свідомості їх авторів, уміння виливати свої думки у ту чи іншу літературну форму, здійснювати переклади, створювати загадки, ребуси, нав'язувати контакти з іншими дитячими виданнями, а також українськими та чеськими діячами і т. ін. Усі опубліковані на сторінках цих видань твори свідчать про глибокий зв'язок з Україною, людьми, які в ній проживають, подіями, що там відбуваються, який тим більше цінний, що його відчують діти, народжені в еміграції. Стефанія Нагірна досягала

такого усвідомлення дітьми своєї української ідентичності тривалою, наполегливою і ненав'язливою педагогічною працею. В основі методики, яку вона використовувала, лежали постійне ознайомлення дітей з українською історією, звичаями, побутом, традиціями, музикою, поезією та принципи «діяльної школи», які передбачали, зокрема, заохочення дітей до самостійної роботи, індивідуальний підхід до кожної дитини, вільний її розвиток, формування навичок громадської співпраці. Педагогічна та редакторська діяльність С. Нагірної високо оцінювалася сучасниками, що засвідчують публікації видатного педагога і дослідника української преси Аркадія Животка, педагогині, письменниці і бібліотекарки Наталії Дорошенко, громадської діячки Лідії Садовської.

Ключові слова: Стефанія Нагірна, педагогічна і редакторська діяльність, «Наша Україна», «Дитяча Зірка», дитячі часописи, українська еміграція, Чехословаччина.

Постановка проблеми. Стефанія Нагірна – українська редакторка, педагогиня, музична та громадська діячка, частина біографії якої, зокрема редакторська та педагогічна діяльність, залишається недослідженою. У 1930-х рр., працюючи в українських установах для дітей у Чехословаччині, вона була натхненницею, організаторкою та редакторкою двох дитячих часописів – «Наша Україна» (Подебради, 1933–1934) та «Дитяча Зірка» (Ржевниці; Модржани, 1937–1938). Ці видання становлять цікаву і своєрідну сторінку історії української еміграційної преси, вирізняються характерним змістовим і художнім наповненням, є яскравим прикладом самобутньої дитячої творчості. Зміст часописів засвідчує глибокий психологічний зв'язок їхніх авторів (більшість із яких народжена в еміграції) з Україною, переживання за її долю, ознайомленість з її історією, живе сприйняття її тогочасних реалій. Створенню дитячих видань передувала значна педагогічна праця С. Нагірної, базована на принципах «діяльної школи», почерпнутих із лекцій видатних українських педагогів, насамперед Софії Русової.

Мета дослідження – з'ясувати біографічні факти із життя С. Нагірної, пов'язані з її педагогічною та редакторською діяльністю, проаналізувати особливості її педагогічної праці,

спрямованої на створення дитячих часописів, та висвітлити її роль як редакторки цих видань.

Об'єкт дослідження – біографія С. Нагірної, часописи «Наша Україна» та «Дитяча Зірка».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Біографія С. Нагірної опублікована у книзі «Adagio: життєвий шлях Стефанії Нагірної» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 10–13) та Енциклопедії Сучасної України (Василик & Мацько, 2020, с. 297–298), однак відомостей про її педагогічну діяльність у цих виданнях фактично немає, лише лаконічна згадка про роботу в Українському дитячому притулку та Українській реальній гімназії. Що ж до редагування нею дитячих журналів, то коротко згадується лише «Зірка» (повна назва – «Дитяча Зірка». – Н. Б.), про часопис «Наша Україна», над створенням і редагуванням якого плідно працювала С. Нагірна, у зазначених виданнях інформації нема.

В історико-бібліографічному дослідженні М. Савки вміщені бібліографічні описи журналів «Дитяча Зірка» (Савка, 2002, с. 121–122) і «Наша Україна» (Савка, 2002, с. 171–172), однак відомості про С. Нагірну обмежуються лише вказанням її як редакторки «Нашої України».

Новизна: уточнено біографію С. Нагірної періоду 1930-х рр., досліджено її діяльність як педагогині Українського дитячого притулку у Подєбрадах і Української реальної гімназії в Ржевничах (пізніше – Модржанах) та редакторки дитячих часописів «Наша Україна» і «Дитяча Зірка»

Методи дослідження: історичний, біографічний, аналітичний, описовий, які сприяли досягненню означеної мети дослідження.

Виклад основного матеріалу. Стефанія Нагірна народилася 9 вересня 1898 р. у Сокалі в родині Івана та Розалії (із Яворських) Чабанів і була третьою із восьми доньок. Батько у той час працював радником суду у Сокалі. Ймовірно, саме від батька¹ передалися Стефанії музичні та мистецькі здібності.

¹ Іван Чабан із дитинства грав на скрипці, а навчаючись в Академічній гімназії у Львові, одночасно протягом двох років брав уроки рисунка у Теофіла Копистинського. Працював у конторі землеміра, учителем музики, агрономом, працівником суду, будинкоуправління, етнографічного музею. Протягом усього життя вів громадську діяльність: організував хори, оркестр, драматичний гурток, збирав фольклор. Його етнографічна розвідка «Весілля на Сокальщині», опублікована у книзі «Весілля» (Київ, 1970, у 2 т.) серії «Українська народна творчість», отримала схвальні відгуки мистецтвознавців. Писав вірші, оповідання, малював. На жаль, доля його творів невідома (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 182–183).

С. Нагірна навчалася у народній та середній школах, 1919 р. закінчила учительську семінарію у Львові, після чого короткий час працювала у школі ім. Грінченка, одночасно опановуючи мистецтво солоспіву в Українському музичному інституті ім. Лисенка. Брала участь у концертах, виступала у театрі Осипа Стадника, її музична діяльність отримувала схвальні відгуки критиків, зокрема С. Людкевича. Однак завершити навчання вона не змогла через «тяжкі... матеріальні умовини. Треба було пробиватися життям» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 27).

1923 р. разом із чоловіком Миколою Нагірним переїхала до Праги, «зробила тут гімназіяльну матуру і вступила на Український Високий Педагогічний Інститут ім. Драгоманова, спеціалізуючись в українській літературі і мові», а також вивчаючи історію українського та світового мистецтва (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 10). Від 1925 р. С. Нагірна навчалася також солоспіву у Чеській державній консерваторії. Брала активну участь у громадському житті – працювала у «Громаді Студенток Українок», а також протягом багатьох років в управі «Українського Жіночого Союзу», дописувала до журналу «Жінка» (Львів, 1935–1939).

У 1929 р. С. Нагірна завершила навчання у педагогічному інституті, де слухала лекції таких відомих українських професорів, як Леонід Білецький, Софія Русова, Василь Сімович, Володимир Січинський, Максим Славінський, Маркіян Терлецький, Дмитро Чижевський, а 1930 р. – у консерваторії. Попри свої чудові здібності і велике захоплення мистецтвом не могла розраховувати у Чехословаччині «заробляти на життя виступами... бо чехи мали досить своїх мистецьких сил, які не мали можливості удержатися» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 31), тому мусила «йти за другою професією – вчителюванням. На жаль, учительська праця не може йти в парі зі сольоспівом, бо говорення впродовж декількох годин, шкодить голосові. Тому під час... педагогічної праці... не виступала на концертах» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 31).

Спершу С. Нагірна працювала в Українському дитячому притулку у Подєбрадах, згодом – в Українській реальній гімназії, зокрема? протягом кількох років «завідувала дівочим інтернатом при гімназії, деколи заступала неприсутніх професорів, що викладали українську мову чи літературу, як також вчила ручних робіт учениць гімназії. Постійної праці вчительки гімназії... не

могла одержати, бо була тільки одна гімназія, а вчительських сил, головню старших, було багато» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 11).

У травні 1933 р. у дитячому притулку в Подебрадах вийшло перше число часопису «Наша Україна», у «Передмові» до якого редакторка С. Нагірна пояснювала як концепцію журналу, так і основні педагогічні засади, яких дотримувалася у своїй праці, зокрема щодо підготовки видання. Так, вона базувала свою педагогічну роботу на принципах «діяльної школи», почерпнутих насамперед із лекцій Софії Русової. «Діяльна школа привчає дитину любити працю, заохочує до самостійної праці не тільки умовою, але й фізичною», – стверджувала педагог. Водночас така школа заохочує ініціативу дитини, її інтерес до навколишнього, привчає любити природу і «разом з тим дає й реальні знання з природознавства, географії чи історії». Вона дозволяє дитині вільно розвиватися, керуючи цим процесом дуже м'яко, а також привчає дітей до громадського життя, до товариської співпраці, крім того? «діяльна школа не вкладає готових правд у душу дитини, а старається відповідними питаннями і натяками викликати їх у дитини» (Нагірна, 1933, с. 2).

Щодо ідеї видавання журналу, то його метою було «дати спробу самостійної дитячої творчості». Приступила до його створення С. Нагірна через півтора року роботи з дітьми, коли вони уже мали певний рівень знань. Редакторка зауважувала, що робота над виданням дуже захопила дітей, а також відзначала кілька моментів, які привернули її увагу: «войовничий настрій у творах дітей, не виключаючи дівчат», присутність теми України у дуже багатьох дитячих творах (хоча лише один з авторів народився в Україні, а інші уже в еміграції) – ці особливості вона пояснювала інтересом дітей до історії України, зокрема до її боротьби за незалежність. С. Нагірна наголошувала, що до кожного із дитячих творів, зокрема до процесу його творення, вартувало би дати пояснення, однак брак місця не дозволяв цього зробити конкретно, а лише у вигляді загального огляду. Отож, пропоноване дитяче видання висвітлювало теми, які зацікавили дітей, їхнє бачення тих чи інших питань і загалом – «який світогляд утворився в них та як зформувалась їх душа» (Нагірна, 1933, с. 2).

Перше число видання готувалося у травні, коли святкують День матері, тому «на бажання дітей це перше число часопису

присвячуємо матері» (Нагірна, 1933, с. 2), відповідно і більшість дитячих творів були написані на цю тему. Це вірші (Галя Романченківна, 10 р. «Подяка матері»), оповідання (Марія Маричівна, 9 р. «Як дівчинка врятувала свою маму», Володимир Давидовський, 10 р. «Любов до матері»), сценки (Галя Романченківна, 10 р. «Сироти») тощо. Вміщені також роздуми юних авторів на деякі теми, як-от: «Чому ми святкуємо день матері», «Чим я хочу бути», описи (Ігор Гай-Гаєвський «Мое життя в притулку»), казки (Нечипорук Володимир, 6 р. «Добра дівчинка»), малюнки та ін. Оpubліковано вражаючий спомин Олега Зозуленка п. н. «Мій спомин», про те, як батько утік разом із ним, шестилітнім, з радянської України у червні 1930 р., перепливаючи Дністер поблизу рідного села Жванець.

Остання сторінка журналу містила рубрику «Загадки», під якою публікувалися хрестиківки та ребуси авторства І. Гай-Гаєвського, В. Давидовського, М. Маричівни.

Процес створення дитячого часопису С. Нагірна досить детально описувала у передмові до ч. 2 «Нашої України»², а також коротко характеризувала авторів творів, оскільки це, на її думку, давало ключ до кращого їх розуміння. Вона зазначала, що літературна творчість дітей – як її зміст, так і форма – значною мірою залежить від роботи педагога – «від попереднього, добре обдуманого, психологічного підготовлення дітей учителем» (Нагірна, 1934, с. 4). Редакторка відзначала також складність дотримання певної періодичності при видаванні дитячого журналу, оскільки автори – діти віком 6–11 років – не можуть писати «спеціально для часописів».

Друге число «Нашої України» на пропозицію однієї з активних співтворців часопису – Галі Ром., яка «знайшла одобрення й інших дітей», – було присвячене «голодним дітям на Україні» (Нагірна, 1934, с. 4). Відповідно, у багатьох його матеріалах розкривалася саме ця тема, як-от: Лесько Зозуленко «Поможіть голодним дітям на Україні!», Галя Романченківна «Після визволення – смерть» та «Заклик», Володимир Ваньовський «Про голодну дівчинку Марусю» та ін.

² Передмова була видрукувана окремою вкладкою, а також наведена повністю у журналі «Тризуб» «з огляду на її інтерес» (Нагірна, 1934, с. 4).

Були опубліковані роздуми дітей на теми: «Якою б я хотів бачити Україну?», «Який герой мені найбільше подобається», «Який предмет навчання я найбільше люблю», надруковано переклади невеликих оповідань і казок з чеської, які здійснили С. Ваньовська, О. Зозуленко, В. Корбяк, В. Сапатюк. Під рубрикою «Загадки» вміщені створені дітьми хрестиківки та ребуси, а також відповіді на загадки із попереднього числа видання.

С. Нагірна спростовувала закиди про те, що «на творах дітей поважно лягла моя рука, як редактора», стверджуючи, що вони «дуже мало редаговані і то лише щодо ортографії», і вона «не торкалася ані ідеї твору, ані стилю», оскільки дотримується педагогічних засад, згідно з якими дитині не накладають ту чи іншу думку, а лише ненав'язливо допомагають сформувати її (Нагірна, 1934, с. 6). Відзначала вона і те, що діти потрапляють у притулок «счехізовані», без знання рідної мови та жодного «поняття про Україну». Педагог описувала тривалий процес роботи з такою дитиною, зокрема ознайомлення «її з українською історією, побутом, музикою, поезією» і таким чином закладання міцної основи для того, «щоб вона вже ніколи не пропала для української нації» (Нагірна, 1934, с. 6).

Третє число «Нашої України» з'явилося наприкінці 1934 р. і було присвячене листопадним подіям. Прозові та віршовані твори на цю тему написали Володимир Нечипорук, Юрко Романюк, Стефанія Ваньовська, Петро Івахненко. Уміщено «етнографічну картинку» Анни Бідяк п. н. «Різдво в селі Середньому на Підкарпатті» із текстом та нотами колядки, яку виконують у цьому селі. Опубліковано роздуми дітей на теми: «Яка пора року мені найбільше подобається», «Чому я хочу вчитися», «Які звірята я люблю», «Яку книжку я люблю», «Яку гру я люблю», описи подій з їхнього життя, малюнки тощо.

Надруковано невелике листування редакції, а також лист дітей із притулку у Подєбрадах до редакції часопису «Дзвінок» у Львові з проханням допомогти «нав'язати переписку з дітьми Галичини».

Поява дитячого журналу «Наша Україна» не пройшла повз увагу української громадськості, як зазначав у своїй праці «Рукописні часописи української молоді» А. Животко: «...це чи не єдиний з дитячих часописів, на який так рясно відгукнулася українська преса, а “Дзвіночок” навіть передрукував два твори»

(Животко, 1938, с. 25). Окрім схвальних відгуків у періодиці, українці підтримували дитячий часопис і матеріально, зокрема, завдяки цьому «Наша Україна» збільшила наклад із 200 примірників першого числа до 300 для другого та третього чисел.

Серед органів української еміграції у Чехословаччині, які відгукнулися на вихід дитячого журналу, була празька газета «Український Тиждень», яка під рубрикою «Загальна хроніка» повідомляла, що «Дитячий притулок в Подебрадах потішив українське громадянство випуском першого числа свого часопису “Наша Україна”». А також відзначала, що цей «чепуренький літографований орган – праця дітей притулку – дуже гарно репрезентує самостійну творчість дітей, що розвиваються під вмілим керуванням їх невтомної вчительки пані С. Нагірної з принципами модерної педагогіки». І висловлювала побажання «нашим наймолодшим творцям успіху в їх добрім початку» (Дитячий притулок..., 1933, с. 3).

Львівський журнал «Життя і Знання» опублікував у своєму додатку «Бібліотечний порадник» (ч. 13) рецензію Наталії Дорошенко (підпис Н. Д. розкрито за виданням: Головата та ін., 2008, с. 364), у якій вона високо оцінила і сам часопис «Наша Україна», і педагогічну методичку С. Нагірної, покладену в основу його творення. Рецензентка зазначила, що юні автори «гарно й легко висловлюються», а їхні твори «надихані справжніми почуваннями, такою любовю й самопосвятою для Батьківщини, що їх не можна читати, не зворушуючись». Н. Дорошенко гаряче радила передплатити «Нашу Україну» «читальняним й іншим бібліотекам» та приватним особам, а також рекомендувала школам «започаткувати в себе дитячі журнали за цим зразком» (Н. Д., 1934, с. 18).

Парижський журнал «Тризуб» умістив статтю Лідії Садовської п. н. «Живе діло», в якій авторка акцентувала велике значення цього дитячого часопису для створення психологічного зв'язку «між незнаною, далекою Україною й найменшими представниками другого емігрантського покоління» (Садовська, 1934, с. 3). З огляду на важливість проблеми денационалізації для еміграції загалом, а особливо «для її другої генерації» цей журнал виконує дуже корисну роботу. Л. Садовська відзначала також велику любов до дітей і відданість справі редакторки С. Нагірної, високо оцінювала

її педагогічний талант і висловлювала жаль, що умови еміграції не дозволяють їй «виявити свої здібності і сили на ширшому терені» (Садовська, 1934, с. 4).

Відгукнувся «Тризуб» і на появу другого числа «Нашої України», умістивши під рубрикою «Бібліографія» детальний опис змісту числа та зазначаючи, що це «надзвичайно цікавий дитячий журнал, в якому пишуть самі діти 8–10 років» (Наша Україна..., 1935, с. 12). Непідписаний автор бібліографічного огляду акцентував, що журнал з інтересом читається і дорослими, які можуть порадіти за юних авторів, що «українське виховання дістають і стають **свідомими** (виділення автора. – *Н. Б.*) членами нації з самих ранніх літ свого життя». Також відзначалася надзвичайно велика праця, яку «на користь України положила» редакторка С. Нагірна («Наша Україна...», 1935, с. 12).

Газета «Український Тиждень» продовжувала друкувати відомості про вихід наступних чисел «Нашої України» під рубрикою «Загальна хроніка», подаючи коротку технічну характеристику та огляд змісту часопису. Тут же на початку 1935 р. було повідомлено про припинення виходу журналу: «з причини від'їзду з Подєбрад п. Нагірної, що редагувала діточий часопис “Наша Україна”, видання його під її керівництвом припинено» («Припинення час. ...», 1935, с. 2).

Надалі С. Нагірна продовжувала свою педагогічну працю в Українській реальній гімназії – як вихователька (Звідомлення..., 1937, с. 6) та «учителька ручних праць для дівчат у підготовчій клясі» (Звідомлення..., 1938, с. 4). У гімназії, як згадувала вона в автобіографії, «видавала з молодшими учнями журнал “Зірка”. Старші учні, під проводом проф. Трохима Пасічника, видавали журнал “Золоті ворота”» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 10–11). Також вона опікувалася і керувала «дитячою читальнею і бібліотекою», яка була організована «в дівочому інтернаті» при гімназії у вересні 1936 р. «із книжок, що подарували окремі особи або товариства» (Звідомлення..., 1938, с. 9). Саме С. Нагірна зробила і найбільший внесок у створення цієї читальні, подарувавши їй літературу у кількості «97 прим.» (Звідомлення..., 1937, с. 10). Окрім того, вона брала активну участь в акції із забезпечення потребуючих учнів та учениць одягом та взуттям (Звідомлення..., 1938, с. 12).

Ще одним часописом під редакцією С. Нагірної, який побачив світ у березні 1937 р., була «Дитяча Зірка» – видання учнів першого, другого та підготовчого класів Української реальної гімназії у Ржевничах. Усього протягом 1937–1938 рр. вийшло чотири числа журналу. «Дитяча Зірка» мала таку ж концепцію, як і видання «Наша Україна»: зміст часопису формували невеликі прозові та віршовані дитячі твори, а також переклади з чеської мови, створені дітьми «сміховинки», «хрестиківки» та ребуси. Художнє оформлення журналу творили ілюстрації до тексту, заставки, кінцівки та різні дитячі малюнки; авторами обкладинки ч. 1 і 2 був А. Нестеренко, ч. 3 і 4 – В. Попадичівна. Редагувала журнал колегія, до якої входили учні I та II класів, у ч. 4 її склад був розписаний: В. Гаврилківна, Н. Гнатюківна, М. Геровіцивна, О. Дикунівна, Т. Зеленько, В. Нечипорук і В. Стовбуненко.

На сторінках журналу публікувалися матеріали про видатних українських та чеських діячів, як-от: Тараса Шевченка – Сірий вовчик «Тарас Шевченко» (ч. 1), В. Нечипорук «Тарас Шевченко» (ч. 4), Т. Зеленько «Тарас Шевченко й Т. Г. Масарик» (ч. 4); Спиридона Черкасенка – Малонька «Ювилей письм. С. Черкасенка» (ч. 1); Томаша Масарика – В. Нечипорук «Похорон президента-освободителя Т. Г. Масарика» (ч. 3), Ковалівна М. «Наша екскурсія до Лан на могилу Т. Г. Масарика» (ч. 4).

У публікаціях часопису відображалися події гімназійного життя (К. Борщик «Наша ошадничка каса» (ч. 1), О. Бізаничівна «Свято матері в нашій гімназії» (ч. 2), С. Підкова «Великдень у нашій гімназії» (ч. 2), Г. Захвалинська «Переїзд гімназії на нове місце» (ч. 3); описувалися традиції та звичаї (Волошка «Як у нас відбувається Різдво» (ч. 1), Паланя Комонь «Великдень» (ч. 1), Ф. Хромий «Першого травня» (ч. 2), О. Драгулівна «Різдвяний вечір» (ч. 3); висловлювалися мрії і уподобання дітей (Підкарпатянка «Чим я хочу бути?» (ч. 1), О. Хустівна «Які герої мені найбільше подобаються» (ч. 2), М. Кричфалушій «Які звірята я люблю» (ч. 3), фіксувалися певні події життя (Г. Малильова «Моя пригода» (ч. 3), М. Аничка «Мое перше господарювання» (ч. 2), К. Борщиківна «Як я заблудилась у Празі» (ч. 3) тощо.

У «Дитячій Зірці» опубліковано також переклади, виконані дітьми, – з чеської мови: тези Т. Масарика «Як працювати для народу» – Я. Пулька (ч. 4), приказки – М. Збурнівна (ч. 1) та

Т. Зеленько «Зі славянських приповідок» (ч. 2), сміховинки – В. Білан (ч. 1), оповідання – О. Дикунівна «Мати серна» (ч. 3) та ін.; з німецької – притча «Хвалько» – Палько (ч. 2).

Постійною у часописі була рубрика «З нашого листування» («Наша переписка»), що засвідчувала комунікацію журналу із відомими діячами, серед яких: чеський і український педагог та письменник Франтішек Тіхий, український письменник Микола Диканько (справж. Храпко Микола Степанович), а також іншими дитячими виданнями, як-от пластовий часопис «Мочари» у с. Нересниця (поблизу Тячева на Закарпатті).

Усі матеріали журналу були підписані, часто із зазначенням класу, у якому навчалися автори. Привертає увагу наявність чималої кількості псевдонімів, як-от: Сірий Вовчок, І кл., Тарзан, Синичка, Місяць, Сніжинка. Калинка, Лисичка, Червона калина, П кл., Рі-Кі-Та, підг. кл. На жаль, про причини, які спонукали дітей до використання псевдонімів, редакторка С. Нагірна не згадувала, як і не розкривала справжніх імен авторів.

На вихід у світ «Дитячої Зірки» відреагував празький «Український Тиждень», розмістивши непідписану замітку про появу нового дитячого часопису під рубрикою «Загальна хроніка». У ній відзначалося, що цей «скромно» оформлений часопис «нагадує подібні попередні видання наших дітей на еміграції в ЧСР», зокрема «Нашу Україну». Водночас журнал охарактеризований як «досить жвавий» та цікаво складений за своїм змістом. Також автор замітки висловлював сподівання, що «Дитяча Зірка» матиме підтримку серед українського громадянства шляхом передплати та пожертв і цей «гарний початок» українських дітей отримає успішний розвиток (Дитяча Зірка..., 1937, с. 2).

Чимало українців відгукнулося на цей заклик і підтримувало видавничий фонд «Дитячої Зірки» фінансово, перелік прізвищ жертводавців та надіслані ними суми постійно друкувалися на другій сторінці часопису.

Дослідник української преси А. Животко зазначав, що відбита на циклостилі «Дитяча Зірка» відзначається «дбайливістю видання з боку технічного й не меншою щодо підбору матеріялу» (Животко, 1938, с. 23). А загалом зміст журналу оцінював як «живий, бадьорий, просякнутий патріотичним почуттям, глибиною думки, здоровим настроєм» (Животко, 1938, с. 23).

Видавання журналу «Дитяча Зірка» припинилося у 1938 р., на 4-му числі, у зв'язку із від'їздом С. Нагірної до Закарпатської України, оскільки її запросили на посаду «професорки української мови й літератури в державній реальній гімназії» у Рахові (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 132). Також посаду учителя в цій гімназії запропонували і її чоловікові – Миколі Нагірному.

На жаль, ця праця не тривала довго – унаслідок угорської інвазії у березні 1939 р. сім'я Нагірних (із півторарічною донькою Оксаною) мусила, покинувши усе майно, тікати перед небезпекою арешту. Подружжя Нагірних із чималими труднощами змогло через Румунію дістатися знову до Праги, однак повернутися тут до педагогічної діяльності їм уже не вдалося.

У квітні 1945 р. Нагірні знову мусили виїжджати із Праги, полишивши все, перед наступом радянської армії. Добралися до Регенсбурга, де перебували у таборі для переміщених осіб, 1949 р. емігрували до США. У Нью-Йорку С. Нагірна працювала на фабриці, її чоловік, Микола Нагірний, хворів, а 1952 р. помер. Незважаючи на життєві труднощі, С. Нагірна весь час була активною у громадському житті, що давало їй підтримку і розраду. Вона публікувала в українських часописах («Наше Життя», «Жіночий Світ» та ін.) матеріали музичної тематики, а також біографічної – про відомих українських діячів, яких знала особисто: Софію Русову, Платоніду Щуровську-Россіневич, Зінаїду Мірну, Станіслава Людкевича. Тривалий час була членом управи Українського літературно-мистецького клубу, активно працювала в Українському музичному інституті та ін. Брала активну участь у вихованні трьох онуків.

Стефанія Нагірна померла 19 лютого 1993 р., на 95-му році життя.

Висновки. Працюючи педагогом спершу в Українському дитячому притулку у Подєбрадах, згодом – в Українській реальній гімназії (у Ржевничах, потім – Модржанах), Стефанія Нагірна ініціювала створення дитячих часописів «Наша Україна» (Подєбради, 1933–1934) і «Дитяча Зірка» (Ржевниці; Модржани, 1937–1938), здійснила підготовчу роботу і редагувала їх. Концепції обох видань були подібні: надати можливість дітям висловлювати свої думки з певних питань, описувати важливі чи цікаві моменти свого життя, публікувати творчі спроби – вірші, оповідання,

сценки, малюнки, загадки тощо. Діти також самі обирали тему, якій присвячували число журналу, отримували практичний досвід праці над створенням часопису, комунікували за його допомогою з українськими та чеськими дітьми й українськими дітьми, які проживали на інших територіях. Редакторка дотримувалася принципу повного невтручання у дитячі твори, за винятком хіба виправлення орфографічних помилок. Співпраця дітей у часописі розглядалася також С. Нагірною як певна педагогічна практика, «один з методів виховання і навчання» (Животко, 1938, с. 3).

Найбільшим педагогічним успіхом С. Нагірної було те, що їй вдалося досягти формування національної свідомості в українських дітей, народжених у еміграції, це яскраво проявлялося і на сторінках редагованих нею журналів. Багато дитячих творів наповнені любов'ю до України, мріями про її самостійність, закликами до боротьби за її волю, що не лише свідчило про глибокі національні почуття дітей-авторів, а й відповідним чином впливало на читача. Так, Л. Садовська зазначала, що журнал «Наша Україна» «коли попаде до дитячих рук по інших емігрантських осередках, де так само денаціоналізуючі впливи полюють над дитячою душею, може виконати серед них свою корисну роботу» (Садовська, 1934, с. 4). Обидва дитячі журнали, редаговані С. Нагірною, були схвально оцінені сучасниками і мали підтримку українського громадянства

Вклад С. Нагірної у створення дитячих журналів був надзвичайно великим, підготовча робота, яку вона проводила перед виходом часопису, займала близько півтора року. Вона включала, зокрема, ознайомлення дітей з українською історією, традиціями, народною творчістю, побутом, тогочасними подіями в Україні (боротьба за незалежність, голодомор та ін.) шляхом лекцій і оповідань, а також формування у них вміння висловлювати свої думки у формі тих чи інших літературних творів.

Саме шляхом ненав'язливого поступового зацікавлення дітей українською тематикою, ознайомлення їх з історією України, її боротьбою та ін. С. Нагірній вдалося досягти нівелювання денаціоналізуючих впливів, які досить сильно проявлялися в еміграції, особливо щодо її другого покоління. Журнали «Наша Україна» та «Дитяча Зірка» відображають глибокий психологічний зв'язок юних авторів з Україною – більшості з них ніколи не

баченою, який утворився завдяки праці талановитої педагогині і відданої своїй справі української діячки – С. Нагірної.

Ці дитячі часописи є також цінними історичними документами, на сторінках яких зафіксовано тогочасні події крізь призму сприйняття дитини, зокрема голодомор в Україні (Пеленська, 2018), а також такі особисті і драматичні, як: перепливання із батьком Дністра з метою втечі з-під влади більшовиків і наступне перебування у румунській та польській тюрмі; злиденне життя селянських родин у Підкарпатті тощо. Журнали є також джерелом цікавих етнографічних матеріалів, зокрема локальних оригінальних звичаїв, побачених дітьми у їхніх рідних місцевостях.

Отже, часописи «Наша Україна» та «Дитяча Зірка», засновані і редаговані українською педагогинею С. Нагірною, виконували розвивальну, виховну, інформативну, культурну та комунікаційну функції, а також були яскравим і своєрідним прикладом дитячої преси української еміграції у Чехословаччині 1930-х рр. Задум і успішне втілення в життя видавання цих журналів стали можливими саме завдяки тривалій ретельній праці талановитої педагогині і редакторки, обдарованої співачки, невтомної громадської діячки – Стефанії Нагірної.

Література

- Василик, С. М., Мацько, В. П. (2020). Нагірна Стефанія Іванівна. *Енциклопедія Сучасної України*, 22, 297–298. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
- Головата, Л., Суц, Л., Бербека, О. (2008). *Товариство «Просвіта» у Львові (1868–1939): Показчик видань. 2-ге вид., випр. і доповн.*, 520. Львів.
- Дитяча Зірка... (1937). *Український Тиждень*, 16, 1–2. Прага.
- Дитячий притулок в Подебрадах... (1933). *Український Тиждень*, 27, 3. Прага
- [Дорошенко, Н.]. Н. Д. (1934). «Наша Україна»... *Життя і знання*, 76(1), 17–18. Львів.
- Животко, А. (1938). *Рукописні часописи української молоді*. Львів. 30 с.
- Звідолення Української реальної гімназії в Модржанах за 1937–1938. шкільний рік.* (1938). 20. Modřzany u Prahy.
- Звідолення Української реальної гімназії в Ржевницях за 1936–1937. шкільний рік.* (1937). 20. Řevnice u Prahy.
- Нагірна, С. (1934). Дитячий журнал «Наша Україна». *Тризуб*, 12, 4–6. Париж.
- Нагірна С. (1933). Передмова. *Наша Україна*, 1, 2. Подебради.

Нагірна-Кузишин, О. (упоряд.) (2003). *Adagio. Життєвий шлях Стефанії Нагірної*. Львів: Українські технології.

Наша Україна... (1935). *Триzub*, 6, 12–13. Париж.

Нові дитячі журнали (1934). *Український Тиждень*, 52, 3. Прага.

Пеленська, О. (2018). У празькому архіві знайшли листи українських дітей про голодомор. *Крим. Реалії*. <https://ua.krymr.com/a/lysty-ditej-pro-golodomor-prazky-arhiv/29609458.html>

Припинення час. «Наша Україна». (1935). *Український Тиждень*, 6, 2. Прага.

Савка, М. (2002). *Українська еміграційна преса у Чехословацькій Республіці (20–30-ті рр. XX ст.)*: іст.-бібліогр. дослідж. 308. Львів.

Садовська, Л. (1934). Живе діло. *Триzub*, 12, 3–4. Париж.

References

[Doroshenko, N.]. N. D. (1934). «Nasha Ukraina»... *Zhyttia i znannia*, 76(1), 17–18. Lviv. [in Ukrainian].

Dytiacha Zirka... (1937). *Ukrainskyi Tyzhden*, 16, 1–2. Praha. [in Ukrainian].

Dytiachyi pryutok v Podiebradakh... [Children's shelter in Podebrady] (1933). *Ukrainskyi Tyzhden*, 27, 3. Praha. [in Ukrainian].

Holovata, L., Sushch, L., Berbeka, O. (2008). *Tovarystvo «Prosvita» u Lvovi (1868–1939): Pokazhchyk vydan* [Prosvita Society in Lviv (1868–1939): Index of publications]. 2-e vyd., vypr. i dopovn., 520. Lviv.

Nahirna, S. (1934). Dytiachyi zhurnal «Nasha Ukraina» [Children's magazine «Nasha Ukraina»]. *Tryzub*, 12, 4–6. Paryzh. [in Ukrainian].

Nahirna S. (1933). Peredmova [Foreword]. *Nasha Ukraina*, 1, 2. Podiebrady. [in Ukrainian].

Nahirna-Kuzyshyn, O. (comp.) (2003). *Adagio. Zhyttievyi shliakh Stefanii Nahirnoi* [Adagio. The life story of Stefania Nahirna]. Lviv: Ukrainski tekhnolohii. [in Ukrainian].

Nasha Ukraina... (1935). *Tryzub*, 6, 12–13. Paryzh. [in Ukrainian].

Novi dytiachi zhurnaly [New children's magazines]. (1934). *Ukrainskyi Tyzhden*, 52, 3. Praha. [in Ukrainian].

Pelenska, O. (2018). U prazkomu arkhivi znaishly lysty ukrainskykh ditei pro Holodomor [Letters of Ukrainian children about the Holodomor found in Prague archive]. *Krym. Realii*. <https://ua.krymr.com/a/lysty-ditej-pro-golodomor-prazky-arhiv/29609458.html/> [in Ukrainian].

Prypynennia chas. «Nasha Ukraina». (1935). *Ukrainskyi Tyzhden*, 6, 2. Praha. [in Ukrainian].

Sadovska, L. (1934). Zhyve dilo [A living thing]. *Tryzub*, 12, 3–4. Paryzh. [in Ukrainian].

Savka, M. (2002). *Ukrainska emigrantska prasa u Chekhoslovatskii Respublitsi (20–30-ty rr. XX st.)* [Ukrainian Emigrant Press in the Czechoslovak Republic (20s-30s of the Twentieth Century)]: ist.-bibliohr. doslidzh. 308. Lviv. [in Ukrainian].

Vasylyk, S. M., Matsko, V. P. (2020). Nahirna Stefaniia Ivanivna. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*, 22, 297–298. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

Zhyvotko, A. (1938). *Rukopysni chasopysy ukrainskoi molodi* [Handwritten magazines of Ukrainian youth]. Lviv. 30 s. [in Ukrainian].

Zvidomlennia Ukrainskoi realnoi himnazii v Modrzhanakh za 1937–1938. shkilnyi rik [Reports of the Ukrainian Real Gymnasium in Modrzhanay for the school year 1937–1938]. (1938). 20. Modřzany u Prahy. [in Ukrainian].

Zvidomlennia Ukrainskoi realnoi himnazii v Rzhhevnytsiakh za 1936–1937. shkilnyi rik [Reports of the Ukrainian Real Gymnasium in Rzhhevnytsi for the school year 1936–1937]. (1937). 20. Řevnice u Prahy. [in Ukrainian].

Nadiia Brailian

Research Fellow of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)
nabra@ukr.net

STEFANIIA NAGIRNA (1898–1993) AS A TEACHER AND EDITOR OF THE MAGAZINES «NASHA UKRAINA» (PODEBRADY, 1933–1934) AND «DYTYACHA ZIRKA» (REVNICE; MODRANY, 1937–1938)

The article examines the pedagogical and editorial activities of Stefania Nahirna in Czechoslovakia in the 1930s. In particular, in 1933–1934 she worked at the Ukrainian Orphanage in Podebrady, and in 1935–1938 at the Ukrainian Real Gymnasium (first in Revnice and later in Modrany). S. Nagirna prepared and edited the children's magazines *Nasha Ukraina* (Podebrady, 1933–1934) and *Dytyacha Zirka* (Revnice, Modrany, 1937–1938). These magazines were created by authors aged 6–11 and consisted exclusively of children's literary works, translations, riddles and drawings, with only minor spelling editing. The issues of the magazines were mostly thematic, and their topics were also chosen by children. These children's magazines demonstrate a high level of national consciousness of their authors, their ability to express their thoughts in a particular literary form, to translate, to create riddles and puzzles, to establish contacts with other children's publications, as well as Ukrainian and Czech figures, etc. All published works in these magazines demonstrate a deep connection with Ukraine, the people who live there, and the events that take place there, which is more valuable because it is felt by children born in emigration. Stefaniia Nagirna achieved this awareness of Ukrainian identity in

children through long, persistent, and unobtrusive pedagogical work. The methodology she used was based on the constant familiarization of children with Ukrainian history, customs, life, traditions, music, poetry, and the principles of an «active school», which included, in particular, encouraging children to work independently, an individual approach to each child, free development, and the formation of social cooperation skills. The pedagogical and editorial activity of S. Nagirna was highly appreciated by her contemporaries, as shown by the publications of the educationist and researcher of the Ukrainian press Arkadii Zhivotko, teacher, writer and librarian Nataliia Doroshenko, public figure Lidiia Sadovska.

Keywords: Stefaniia Nagirna, pedagogical and editorial activity, «Nasha Ukraina», «Dytyacha Zirka», children’s magazines, Ukrainian emigration, Czechoslovakia.

МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Ігор Вдовичин

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3210-768>

доктор політичних наук,
професор кафедри теорії та історії політичної науки,
Львівський національний університет імені Івана Франка
(Львів, Україна)
Vdovychyn.I@gmail.com

УДК 070:004.77]:32.019.57(470+571:477)"2022/..."

ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ» (2022–2024 рр.)

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-9

Проаналізовано феномен «інформаційна війна», яка стає одним із вирішальних інструментів впливу в сучасному світі, сповненому повномасштабних війн, які загрожують перерости у III світову, що обумовлює актуальність теми. Представлено історію наукового опрацювання питання інформаційної війни в сучасних дослідженнях, зокрема В. Горбуліна, В. Петрика, М. Требіна, А. Фісуна та ін. Метою визначено розкриття інструментарію інформаційної війни та засобів протидії, зокрема на прикладі журналу «Український тиждень». Для реалізації поставленої мети визначено такі завдання: продемонструвати підходи до складових інформаційної війни – різноманітних ІПСО (інформаційно-психологічних операцій) та потенційні небезпеки, які виникають у разі відсутності опірності до маніпуляцій свідомістю та інформаційного насильства. Як методологічну основу використано системний, герменевтичний та історичний методи. Показано проблеми для «інформаційної гігієни» у зв'язку з широким використанням Росією технологій інформаційної війни проти нашої країни та інструментарій опору, зокрема активну інтелектуальну діяльність журналу «Український тиждень» у 2022–2024 рр. Важливість праці періодичного видання обумовлена

не лише прямим зверненням до цих питань, а перш за все розумінням ширшого історичного та політичного контексту, в якому відбуваються події. Це досягається шляхом публікації різноманітних публіцистичних, дослідницьких, аналітичних матеріалів, зокрема і закордонних авторів. Журнал формує у своїх читачів світоглядну позицію, яка дозволяє критично сприймати зовнішні інформаційні впливи. Така позиція періодичного видання не лише є відповіддю на гостроактуальні проблеми у протистоянні з Росією, а й виконує важливу роль у творенні в Україні інтелектуального середовища свободи.

Ключові слова: інформаційна війна, ЗМІ, преса, Росія, Україна, маніпулювання, «Український тиждень».

Актуальність проблеми. Людство перебуває на етапі якісних трансформацій, що визначаються багатьма чинниками, та чи не центральне місце займає інформація в житті сучасного суспільства, яка стає основним ресурсом покращення нашого добробуту і наймовірно ефективним засобом впливу на людину, суспільство, державу, людство в цілому, перетворюючись на своєрідну зброю масового ураження.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблемам вивчення феномену «інформаційна війна» сучасні дослідники приділяють чимало уваги. Серед українських фахівців назвемо В. Горбуліна, О. Додонова, Д. Ланде (Горбулін та ін., 2009), В. Жадько (Жадько, 2018), В. Петрика (Петрик, 2009), Ю. Твердохліб (Твердохліб, 2019), А. Фісуна (Фісун, 2011) та ін.

Метою статті є перш за все дослідження спроможності людини протистояти новітнім інструментам маніпулювання її свідомістю – проблеми, яка набула особливої актуальності в умовах російської агресії. Це потребує аналізу як інструментарію інформаційної війни, так і засобів протидії, зокрема періодичних видань, та розкриття інформаційної війни як своєрідного соціокультурного феномену трансформації сучасної людської цивілізації.

Виклад основного матеріалу. В умовах повномасштабної війни, яку веде Росія проти України, посилилась вага збереження морально-психологічної стійкості українських громадян. Відповідно, противник докладает максимальних зусиль для руйнування вольової спроможності українського суспільства

до опору. В академічній науці загальноприйнятим є підхід, що першим автором, який ще 1976 р. застосував термін «інформаційна війна» і сформулював основні положення її концепції, вважається американський учений Т. Рона (Rona, 1996). Сам термін «інформаційна війна» став широко застосовуватися американськими військовими фахівцями після завершення операції «Буря в пустелі», де інформаційна зброя показала свою високу ефективність і поступово набула популярності (Требін, 2013, с. 188). Однак не менш очевидно, що сам феномен і його інструментарій (відповідно до технологічного рівня того чи іншого суспільства) були знаними і широко використовувалися уже в часи перших держав. У класичній роботі середньовічного китайського мислителя Сунь-дзи «Мистецтво війни» читаємо: «Війна – це мистецтво брехні. Тому, якщо ти вправний, придурюйся невмілим. Якщо ти діяльний – корч із себе млявого... Якщо його легко розгнівати – вдавайся до провокування. Якщо знаєш про низьку самооцінку нападника – роздмухай його зухвалість...» (Сунь-дзи, 2017, с. 14). Розвиток технологій посилив вагу і роль інформаційного протистояння у мирний час, а ще більше – у час війни. Головним завданням інформаційної війни є підрив морально-психологічного стану, зміна поведінки й емоційного настрою, дезорієнтація та дезінформація, послаблення певних традицій і переконань, залякування власного народу образом ворога, а супротивника – своєю могутністю, забезпечення ринків збуту (як складова конкурентної боротьби). Спроби залякати супротивника за допомогою агітації, дезінформації та *пропаганди* відомі з часів Стародавнього Єгипту, Греції та Риму, однак особливого значення інформаційна війна набула у 20-му ст., коли розвиток ЗМК (газети, радіо, телебачення, Інтернет) дозволив маніпулювати масовою свідомістю на значних відстанях. Сучасне суспільство, яке отримало характеристику інформаційного (через його залежність від новітніх технологій виробництва і розповсюдження інформації), стає водночас й уразливішим в інформаційній війні (Пилипчук, 2011).

Загалом можна погодитися із визначенням «інформаційна війна», яке запропонував М. Требін. На його думку, інформаційну війну необхідно розглядати як соціальне явище, що є однією з форм розв'язання існуючих різноманітних суперечностей в усіх

сферах суспільного життя між державами, націями, народами, соціальними групами засобами інформаційного насильства (Требін, 2013, с. 188). Що напевне потребує уточнення – це те, що сучасна інформаційна війна є неймовірно ефективною щодо маніпуляцій над людською свідомістю, веде не лише до інформаційного насильства, а й до масової зміни свідомості, і за певних обставин є прикладом геноциду. Зокрема, такі риси має інформаційна війна, яку веде Росія проти українського народу, заперечуючи його існування, право на власну мову та історію. Вважаючи пряме фізичне насильство щодо тих, хто не піддається російській пропаганді, неминучим і необхідним, як це вже російська імперія зробила з підкореними народами (бурятами, татарами, якутами, чеченцями, тувинцями, калмиками...), зруйнувавши їх свідомість, мобілізувала на війну проти України. Представники цих та інших народів захищають імперію, яка знищувала їх предків, призвела до руйнування їх культури, мови, традицій... Вчинила геноцид над цими народами, а вони їй вірно служать, оскільки втратили ідентичність. Слушним є застереження української дослідниці Ю. Твердохліб про небезпеки інформаційно-психологічного впливу Кремля на незалежні держави, що входили до складу СРСР. Для них передбачено поступове досягнення такого ж повного контролю з боку Кремля, який вже досягнуто на території Російської Федерації (Твердохліб, 2019, с. 208). І вже на наступному етапі розповсюдження військової агресії населення опанованих територій буде використане як гарматне м'ясо. Тому в сучасних умовах інформаційна війна йде перш за все за збереження ідентичності, яка стає важливою складовою національної та особистої безпеки.

Інформаційна війна складається з окремих елементів, які отримали назву «інформаційно-психологічна операція» (ІПСО). Це питання практично з перших днів масштабної агресії привернуло увагу журналу. Часопис інформував, що ІПСО – це дещо видозмінений переклад поняття Psychological Operations, PSYOPS. Сенс таких операцій, якщо максимально спростити, полягає в тому, щоб спочатку вплинути на настрої груп у суспільстві. На наступному етапі поширення таких настроїв прямо позначиться на діях представників цього ж суспільства. ІПСО застосовують і в мирний, і у воєнний час. Під час нинішньої

війни йдеться про те, щоби передусім забезпечити загарбнику оптимальні умови для взяття під контроль території, тобто зробити все, щоб українці не чинили опору російським окупантам (Що таке ІПСО..., 2022). Інформаційна війна, власне, складається з комплексу інформаційно-психологічних операцій. Таким чином, інформаційно-психологічні операції – обов'язкова складова війни. Однак пам'ятаймо, що вони цілком можуть розроблятися й проводитися і в мирний час. Такі операції складаються з політичних, військових та ідеологічних заходів, мета яких – зміна поведінкових і емоційних установок певних груп людей та окремих осіб з тих чи тих питань у бажаному напрямі (Жадько, 2018, с. 231).

Ведучи мову про завдання інформаційних операцій, варто зазначити: їхня реалізація не завжди може приводити до прогнозованих наслідків. Така природа віртуальних впливів. По-перше, нереально врахувати всі соціальні, політичні, релігійні, історичні, економічні, психологічні, ментальні, культурні чинники, а також особливості сприймання інформації різними за національною належністю, віком, соціальним становищем та іншими характеристиками аудиторіями. Таким чином, неможливо точно передбачити ефект впливу, оскільки він залежить від безлічі не лише об'єктивних, а й суб'єктивних факторів, а також швидко змінюваної політичної кон'юнктури. По-друге, потрібно враховувати і такий фактор, як наявність «іmunітету» до певних інформаційних впливів у певному соціальному середовищі. Цей бар'єр виникає завдяки так званій імунній системі середовища, що може не пропустити інформаційні впливи, якщо вона досить потужна та/або вже навчилася захищатися від подібних впливів. До підготовчих дій для здійснення інформаційних операцій може належати створення «імунодефіциту» соціального середовища шляхом впливу через інформаційний простір, наприклад, за допомогою матеріалів у ЗМІ (Жадько, 2018, с. 232). На нашу думку, журнал «Український тиждень» є прикладом формування світоглядного імунітету проти ворожих ІПСО.

Український дослідник В. Петрик пропонує схему інформаційно-психологічної операції з огляду на ознаки, які помітні в інформаційному просторі під час її проведення. Вона передбачає такі етапи: створення інформаційного приводу – конкретної

або вигаданої події, яка використовується для спеціальної інформаційної операції; «розкрутка» інформаційного приводу – поступове зростання напруги (кількості повідомлень та їх сенсаційності, тенденційності, емоційності і, як правило, недостовірності); загострення напруги (Петрик, 2009, с. 72).

Сьогодні найпопулярнішими методами, які застосовуються в межах інформаційно-психологічних операцій, є дезінформація, психологічний тиск, розповсюдження чуток, диверсифікація громадської думки. Зазвичай вони є надійною «зброєю» пропаганди, інформаційної агресії, маніпулювання, інформаційного тероризму. Пропаганда в межах інформаційно-психологічних операцій застосовується як спеціальний метод впливу на думки, емоції, настанови чи поведінку будь-якої окремої групи людей з метою набуття переваг, прямих чи непрямих. У даний час жодна держава не в змозі захистити себе та своїх громадян, використовуючи лише військово-технічні засоби. Забезпечення національної безпеки і реалізація стратегічних комунікацій стають комплексним завданням. Щоб вирішувати такого роду завдання, необхідно використовувати усі форми засобів протидії, включаючи й інформаційно-психологічні.

Важливим інструментом в інформаційній війні, яку веде Росія проти України, є інтернет-тролі. П. Померанцев, британський журналіст і спеціаліст з медіа та пропаганди в сучасній Росії, у своїй книзі «Це не пропаганда» розповідає про ботоферму в Ольгіно (передмістя Санкт-Петербурга), яка займалася просуванням прокремлівських наративів по всьому світі, зокрема в Україні. «Ольгінські тролі» стали сумнозвісними у світі через участь в американській президентській кампанії, вони також доклали руку до розхитування громадської думки в Україні починаючи з 2014 р. — простіше кажучи, курували інтернет-антимайдани та створювали видимість підтримки Януковича та проросійського курсу України (Котубей-Геруцька, 2022).

Робота тижневика «Український тиждень» багато в чому є повною протилежністю до того, про що йшла мова вище, – це приклад якісної, аналітичної журналістики. Стратегічно такий підхід є правильним, він формує засади опірності інформаційним спецопераціям. Це можна простежити вже на тих матеріалах, які з'явилися на сторінках часопису напередодні повномасштабної

агресії Росії проти України. Заслугове на увагу вміщення есеїв англійського аналітика Е. Лукаса. Ще напередодні агресії він застерігав: «Тож наразі для Владіміра Путіна переваг військової агресії більше, ніж ризиків... Європейським столицям, які з острахом ставляться до війни, військові й дипломатичні поступки можуть видатися доцільними. Їх, безумовно, добре сприймуть у Росії, де пропаганда доводить громадську думку до параноїдальної паніки щодо гаданої злостивості Заходу» (Лукас, 2021–2022, с. 14). Важливою є не лише стратегічна далекоглядність Е. Лукаса і щодо реальності війни, і щодо «обережної» поведінки Заходу. Та перш за все увагу привертають його слова про російську пропаганду, яка доводить власне населення до параноїдального стану. Щоб вести зовнішню війну, російська влада спочатку здійснила ефективну інформаційну спецоперацію над власним народом, зруйнувавши критичне мислення і зануривши в історичні міфи. І не лише над російським народом. Німецький політичний аналітик Р. Герцінгер підтверджує застереження Е. Лукаса про відсутність у західних лідерів розуміння стратегічних загроз, що постають із риторики В. Путіна і цілеспрямованого формування в російському суспільстві почуття ресентименту і готовності до війни. «Гостра воєнна загроза миру в Європі з боку РФ ще не призвела до давно назрілої парадигми в політиці ФРН щодо путінського режиму. Замість зосередити увагу на його стримуванні й відлякуванні, його досі вважають хоч і складним, але неодмінним партнером з діалогу та безпеки» (Герцінгер, 2021–2022, с. 15). У той чи інший спосіб німецькі політики потрапили під вплив російських пропагандистських наративів про особливу роль Росії та її особливі права. На небезпеках суто емоційного, політтехнологічного сприйняття політичних процесів, що є теж наслідком інформаційного впливу на сучасне суспільство, наголошує і американський дослідник Р. Фаркас: «Американські вибори стали настільки всюдисущими, що кампанія йде постійно. Як наслідок, політики не шукають рішення, а шукають думку, про яку їхні піар-консультанти скажуть, що вона підвищить їхню популярність» (Фаркас, 2021–2022, с. 12). Перед нами вже проблеми, породжені інформаційним суспільством, коли надмірна швидкість політичних подій, і не лише політичних, спонукає звертатись не до раціональних аргументів, які вимагають часу – і

для їх викладу, і для сприйняття, і осмислення, а до короткочасної привабливості для виборця. Тому акцентують той чи інший рівень емоційного впливу, той чи інший спосіб маніпуляції. І це в країні сталої демократії. Громадяни в західних демократіях самі уникають надмірно «розумного», на їх думку, інформаційного повідомлення, яке вимагає думання, певних зусиль для формування самостійних висновків. Таке явище частково зумовлено розважальним характером сучасних ЗМК, які призвичаїли, завдяки використанню новітніх засобів комунікації, соціальних мереж, до поверхового сприйняття інформації, яка не повинна втомлювати і не бути тривалою. Це загальна проблема, своєрідний цивілізаційний виклик для усього людства. Принаймні для тієї його частини, яка прихильна до демократії і свободи людини.

Ще один важливий момент, який заслуговує на увагу, – розуміння редакцією журналу реальності військової загрози від Росії (ще до її повномасштабного нападу) і пошук відповідей, чи спроможна Україна протистояти. Розглядаючи потенційну загрозу, часопис звертав увагу, що, крім прямого військового вторгнення, є інструменти гібридного впливу – це й мігранти, і зовнішня російська пропаганда, і діяльність проросійських сил в Україні (Чорногор, 2021–2022, с. 43). Як ми вже тепер знаємо, перевагу було надано швидкому вирішенню «українського питання» – масштабній війні, яка мала призвести до ліквідації української державності. Та мрія про «Київ за три дні» не втілилася. Не стверджуючи категорично, що війна неминуча, «Український тиждень» слушно наголошував на стратегічній основі ефективного опору: «Підтримка українського суспільства залишається важливою складовою нашої оборони. Тільки реалізація концепції тотального опору здатна так підвищити ціну агресії, щоб Кремль стримав свої імперські апетити» (Чорногор, 2021–2022, с. 43). Українське суспільство продемонструвало свою спроможність до тотального опору. Та виявилось, що противник сам став жертвою власної інформаційної війни, сприйнявши свої пропагандистські матеріали за об'єктивну інформацію, і наважився на агресію, масштаб якої вже не дає можливості жодній зі сторін повернутися у ситуацію «як було».

У час, що передував повномасштабній війні Росії проти України, «Український тиждень» демонструє якісне розуміння

процесів, що відбуваються. Провідний колумніст тижневика Ю. Макаров привертає увагу до проблеми Голодомору не лише як акту масового вбивства голодом, інструменту зміни ідентичності населення України. А й важливості історичної пам'яті про нашу трагедію, яка повинна стати проєкцією спільної загрози, спільної жертви і недопустимості фальшування нашого минулого, спільного горя (Макаров, 2022, с. 7). Фальшування ж історії було і залишається одним з основних інструментів інформаційної війни, яку Росія (чи то у формі російської імперії, чи то у формі Радянського Союзу, чи сьогодишньої Російської Федерації) веде проти України. Якщо раніше це відбувалося шляхом суворого цензурування, то тепер – маніпуляцій, перекручування фактів, розмивання масштабів трагедії. Такий усвідомлений історичний урок є вагомим чинником мобілізації – світоглядної і мілітарної. І те, що агресор не зумів досягти результату – швидкої окупації України, є свідченням ваги і ролі історичної правди. Тижневик перш за все зосереджується на питаннях, що дозволяють формувати цілісний світогляд, виразну громадянську позицію і, – як наслідок, – опірність до ворожих інформаційно-психологічних спецоперацій. Підтвердженням цієї думки є і стаття М. Віхрова «Путінський симулякр. Навіщо Кремль грається у консерватизм і які цінності він захищає». Вона вміщена у першому номері за 2022 р., ще напередодні нової фази війни, та привертає увагу до проблем світоглядних цінностей. З одного боку, на їх викривлення і перетворення на повну протилежність у російській інтерпретації, з іншого – на важливість і необхідність світоглядних якорів у плинному сьогоденні. Основний сенс інформаційної війни, яку веде Росія (не лише проти Заходу, як багато хто думає, а проти людської цивілізації і здорового глузду загалом), полягає у руйнуванні будь-яких уявлень про надійність переконань, фактів, навіть того, що ти бачиш особисто. Остаточною метою такого процесу є формування ідеального тоталітарного суспільства, де єдиним критерієм істинності є те, що у цей момент таким вважає влада. У своїй інформаційній війні «Кремль переконує світ у тому, що Росія – остання оаза Європи, де немає задушливої політкоректності, “гей-пропаганди”, диктату меншин і кенселінгу, де шанують традиційні цінності й не бояться називати чорне чорним, а біле – білим» (Віхров, 2022, с. 8). Тобто прагне переконати у протилежному відносно реальної

практики російського режиму, яка спрямована на позбавлення громадян не лише політичної, технічної можливості набувати чи розповсюджувати об'єктивну інформацію, а перш за все – на руйнування потягу до здобуття такої інформації, її критичного осмислення та аналізу.

Українське суспільство, перебуваючи у полі плюралістичних ЗМК, має певну традицію використання інформаційних джерел, які пропонують різні точки зору на ту чи іншу проблему. Що є незаперечно слушним, але несе і небезпеки в умовах інтенсифікації потоків ворожої пропаганди. Вже з перших днів журнал застерігає про загрози, що несуть у собі різноманітні ворожі ПСГО. Відбувається період «розгойдування психіки», яке здійснюють саме через інформаційні майданчики. Часопис застерігає: нас намагаються підвести до одного висновку – легше підкоритися ворогу, ніж будь-яким чином опиратися йому (Що таке ПСГО..., 2022). Періодичне видання слушно наголошує: проблема в тому, що багато людей не дотримуються інформаційної гігієни, не замислюються про те, як впливає на інших інформація, яку вони озвучують. Людині переважно складно опанувати власні емоції, особливо в умовах війни, закономірно наповненої новинами, які вимагають мобілізації духу і витримки. Тому противник активно використовує таку природну реакцію людей на стреси і прагне її конвертувати в успіх в інформаційній війні, що, як вони сподіваються, може допомогти завдати поразки Україні і на фронті.

Певна стабілізація фронту, яка не є жодним dokonаним фактом, спонукає Росію до переосмислення тактики як у зоні бойових дій, так і в інформаційній війні. Зокрема, значні зусилля докладаються для розхитування політичної стабільності у Європі. Українська журналістка О. Ворожбит зауважує, що нещодавно з'явилася публікація британського видання «Financial Times», в якій із посиланням на представників спецслужб країн Європи звучить застереження про те, що Росія намагатиметься посилити свої позиції в країнах Європи через дезінформацію, хакерські атаки та акти саботажу. Водночас упродовж останніх тижнів представники як НАТО, так і країн, що постраждали від цих атак, висловлювалися про вже наявне «посилання» диверсій та гібридних операцій (Ворожбит, 2024). Стаття датується 6 травня 2024 р. Для українського читача там, по суті, немає

нічого принципово нового. Більш важливим є посилання на поважне видання – «Financial Times», що, як про свіжу новину, інформує про потенційну небезпеку від різноманітних прийомів інформаційної війни, які може використовувати Росія. У той час, як мова повинна йти про інформаційну війну проти Заходу як доконаний і тривалий факт. Матеріалів для такого висновку достатньо.

Послідовне привернення уваги до цих питань засвідчує як вагому роль «Українського тижня» для успішного інтелектуального опору в сучасній інформаційній війні, так і значення подібної праці для майбутнього розвитку України. Твориться середовище стратегічного розуміння проблем та шляхів їх подолання. Що особливо актуально для післявоєнної модернізації нашої держави, перетворення її на реально демократичну, правову, соціальну.

Одним із центральних прийомів російської пропаганди є маніпулювання фактами. Послідовно наголошується на ролі Росії у боротьбі з нацизмом та заперечується внесок України та інших республік, що тоді входили до складу СРСР. По суті, заборонено згадувати про активне співробітництво СРСР із нацистською Німеччиною після укладання пакту Ріббентропа–Молотова 23 серпня 1939 р., який фактично дав поштовх до II світової війни. Також замовчується активна співпраця росіян із нацистами вже у час війни СРСР із Німеччиною. Чи не найвідомішим прикладом такого співробітництва стала РОА — Руская освободительная армія (нім. Russische Befreiungsarmee), сформована 1943 р. з радянських військовополонених, сотні тисяч яких перебували в німецьких таборах утримання. Головним організатором РОА став генерал Андрій Власов, що всю військову кар'єру до полону будував саме в Червоній армії з 1919 р. У РОА на кінець війни було приблизно 150 тисяч комбатантів (Олійник, 2024). Привертає увагу і висновок автора статті про причини масштабу такого колабораціонізму. На його думку, він є додатковим свідченням несприйняття більшовицького тоталітарного режиму з його терористичними методами проти цілих верств суспільства. З цього постає ще один важливий елемент у протистоянні російській інформаційній війні – радянський тоталітарний режим за своєю природою був антигуманним, руйнівним для усіх аспектів людського буття. І спроби використовувати ностальгію за

радянським минулим є суцільною маніпуляцією. Значна частина самих росіян усвідомлювала його тиранічну природу і згідна була навіть підтримати Німеччину, щоби позбутися більшовиків. Захоплення в Росії радянським минулим є поєднанням двох складових – свідомого чи підсвідомого несприйняття сучасності її населення і впливу різноманітних ІПСО, здійснених російською владою щодо власних громадян.

Висновки. «Український тиждень» виконує важливу роль у протистоянні інформаційній війні, яку веде Росія не лише проти України чи Європи в політико-географічному сенсі. Така війна йде перш за все проти тих цінностей прав і свобод людини, які собою символізує Європа і які є вагомою частиною буття українського суспільства. Журнал не лише з перших днів повномасштабної агресії долучився до розкриття змісту інформаційної війни, її складової – інформаційно-психологічних операцій. Найголовніше – ще напередодні агресії були розміщені аналітичні матеріали, які засвідчували ціннісні орієнтири часопису, застерігали про досить високу вірогідність нападу та наголошували на неминучості загальнонародного спротиву. Така стратегія є важливою з перспективи майбутнього розвитку України, забезпечує формування середовища критично думаючих громадян, спроможних дати відповіді на нові виклики, які неминуче породжує сучасна цивілізація.

Література

- Віхров, М. (2022). Путінський симулякр. Навіщо Кремль грається у консерватизм і які цінності він захищає. *Український тиждень*, 1, 8–9.
- Ворожбит, О. (2024). Росія посилює диверсії та гібридні операції по усій Європі. *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/rosiia-posyliuie-dyversii-ta-hibrydni-operatsii-po-usij-ievropi>
- Герцінгер, Р. (2021–2022). Незмінна нерішучість. *Український тиждень*, 51–52, 15.
- Горбулін, В. П., Додонов, О. Г., Ланде, Д. В. (2009). *Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання*: монографія. Київ: Інтертехнологія.
- Жадько, В. (заг. ред.). (2018). *Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки*: навч. посіб. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова.
- Котубей-Геруцька, О. (2022). Ботоферми, бавовна, Кисельов. Що таке ІПСО, або інформаційно-психологічні операції. *Суспільне культура*. <https://>

suspilne.media/culture/260991-botofermi-bavovna-kiselov-so-take-ipso-abo-informacijno-psihologichni-operacii/

Лукас, Е. (2021–2022). Страхі прийдешнього року. *Український тиждень*, 51–52, 14.

Макаров, Ю. (2022). На кістках. *Український тиждень*, 1, 7.

Олійник, Ю. (2024). Російський колабораціонізм у Другу світову: замовчувана історія. *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/rosijskyj-kolaboratsionizm-u-druhu-svitovu-zamovchuvana-istoriia/>

Петрик, В. (2009). Сутність і особливості проведення спеціальних інформаційних операцій та акцій інформаційного впливу. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, 3(6), 71–75.

Пилипчук, Р. В. (2011). Інформаційна війна. *Енциклопедія Сучасної України*. <https://esu.com.ua/article-12460>

Сунь-дзи. (2017). *Мистецтво війни*. Львів: Видавництво Старого Лева.

Твердохліб, Ю. (2019). Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації проти України – основні етапи та цілі. *Вісник Львівського університету*. Серія: Міжнародні відносини, 46, 206–213.

Требін, М. П. (2013). Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 2(16), 188–198.

Фаркас, Р. (2021–2022). «Раніше американська зовнішня політика була питанням, де обидві партії мали однакове бачення. Ті дні, на жаль, минули, і ми маємо наслідки». *Український тиждень*, 51–52, 12–13.

Фісун, А. О. (2011). Теоретично-категоріальне осмислення поняття «інформаційна війна» в структурі інформаційно-політичного простору. *Інформаційне суспільство*, 13, 43–48.

Чорногор, Я. (2021–2022). Тотальний опір. Наскільки великою є загроза повноцінної війни, і як українці можуть протистояти агресору. *Український тиждень*, 51–52, 42–43.

Що таке ІПСО, чому важливо це знати і які операції зараз проводить Росія проти України (2022, 5 берез.). *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/shcho-take-ipso-chomu-vazhlyvo-tse-znaty-i-iaki-operatsii-zaraz-provodyt-rosiia-proty-ukrainy/>

Rona, Thomas P. (1996). Information Warfare: an Age-Old Concept With New Insights. *Defense Intelligence Journal*, 5, 1, 53–67.

References

Chornohor, Ya. (2021–2022). Totalnyi opir. Naskilky velykoiu ye zahroza povnotsinnoi viiny, i yak ukraintsi mozhut protystoiaty ahresoru [Total resistance. How great is the threat of a full-scale war, and how can Ukrainians resist the aggressor]. *Ukrainskyi tyzhden*, 51–52, 42–43 [in Ukrainian].

Farkas, R. (2021–2022). «Ranishe amerykanska zovnishnia polityka bula pytanniam, de obydyvii partii maly odnakove bachennia. Ti dni, na zhal, mynuly,

i my maiemo naslidky» [US foreign policy used to be a bipartisan issue. Those days are sadly gone and we have the consequences]. *Ukrainskyi tyzhden*, 51–52, 12–13 [in Ukrainian].

Fisun, A. O. (2011). Teoretychno-katehorialne osmyslennia poniattia «informatsiina viina» v strukturi informatsiino-politychnoho prostoru [Theoretical and categorical understanding of the concept of «information war» in the structure of informational and political space]. *Informatsiine suspilstvo*, 13, 43–48 [in Ukrainian].

Hertsinger, R. (2021–2022). Nezminna nerishuchist [Constant indecision]. *Ukrainskyi tyzhden*, 51–52, 15 [in Ukrainian].

Horbulin, V. P., Dodonov, O. H., Lande, D. V. (2009). *Informatsiini operatsii ta bezpeka suspilstva: zahrozy, protydiia, modeliuвання* [Information operations and public security: threats, countermeasures, modeling]: monohrafiia. Kyiv: Intertekhnolohiia [in Ukrainian].

Kotubei-Herutska, O. (2022). Botofermy, bavovna, Kyselov. Shcho take IPsO, abo informatsiino-psykholohichni operatsii [Botofermy, cotton, Kiselyov. What is IPsO, or informational and psychological operations]. *Suspilne kultura*. <https://suspilne.media/culture/260991-botofermi-bavovna-kyselov-so-take-ipso-abo-informacijno-psihologichni-operacii/> [in Ukrainian].

Lukas, E. (2021–2022). Strakhy pryideshnoho roku [Fears of the coming year]. *Ukrainskyi tyzhden*, 51–52, 14 [in Ukrainian].

Makarov, Yu. (2022). Na kistkakh [On the bones]. *Ukrainskyi tyzhden*, 1, 7.

Oliinyk, Yu. (2024). Rosiiskyi kolaboratsionizm u Druhu svitovu: zamovchuvana istoriia [Russian collaborationism in the Second World War: a silent history]. *Ukrainskyi tyzhden*. <https://tyzhden.ua/rosijskyj-kolaboratsionizm-u-druhu-svitovu-zamovchuvana-istoriia/> [in Ukrainian]

Petryk, V. (2009). Sutnist i osoblyvosti provedennia spetsialnykh informatsiinykh operatsii ta aktsii informatsiinoho vplyvu [The essence and features of conducting special information operations and actions of information influence]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii u sferi bezpeky ta oborony*, 3(6), 71–75 [in Ukrainian].

Pylypchuk, R. V. (2011). Informatsiina viina [Information war]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. <https://esu.com.ua/article-12460> [in Ukrainian]

Rona, Thomas P. (1996). Information Warfare: an Age-Old Concept With New Insights. *Defense Intelligence Journal*, 5, 1, 53–67 [in English].

Shcho take IPSO, chomu vazhlyvo tse znaty i yaki operatsii zaraz provodyt Rosiia proty Ukrainy [What is IPSO, why is it important to know it and what operations is Russia currently conducting against Ukraine] (2022, 5 berez.). *Ukrainskyi tyzhden*. <https://tyzhden.ua/shcho-take-ipso-chomu-vazhlyvo-tse-znaty-i-yaki-operatsii-zaraz-provodyt-rosiia-proty-ukrainy/> [in Ukrainian]

Sun-dzy. (2017). *Mystetstvo viiny* [The art of war]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].

Trebin, M. P. (2013). Fenomen informatsiinoi viiny u sviti, shcho hlobalizuietsia [The phenomenon of information warfare in the globalizing world].

Visnyk Natsionalnoho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiologiia, 2(16), 188–198 [in Ukrainian].

Tverdokhlib, Yu. (2019). Informatsiino-psykholohichni operatsii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy – osnovni etapy ta tsili [Information and psychological operations of the Russian Federation against Ukraine – main stages and goals]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Mizhnarodni vidnosyny, 46, 206–213 [in Ukrainian].*

Vikhrov, M. (2022). Putynskyi symuliakr. Navishcho Kreml hraietsia u konservatyzm i yaki tsinnosti vin zakhyshchaie [Putin's simulacrum. Why does the Kremlin play conservatism and what values does it defend?]. *Ukrainskyi tyzhden, 1, 8–9 [in Ukrainian].*

Vorozhbyt, O. (2024). Rosiia posyliuie dyversii ta hibrydni operatsii po usii Yevropi [Russia is stepping up sabotage and hybrid operations across Europe]. *Ukrainskyi tyzhden. <https://tyzhden.ua/rosiia-posyliuie-dyversii-ta-hibrydni-operatsii-po-usij-ievropi> [in Ukrainian]*

Zhadko, V. (zah. red.). (2018). Hibrydna viina i zhurnalistyka. *Problemy informatsiinoi bezpeky [Hybrid war and journalism. Problems of information security]: navch. posib. Kyiv: Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].*

Ihor Vdovychyn

D.Sc in Political Sciences,
Professor, Department of Theory and History of Political Science,
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine)
Vdovychyn.I@gmail.com

ISSUES OF INFORMATION WARFARE ON THE PAGES OF UKRAINSKYI TYZH DEN MAGAZINE (2022–2024)

The phenomenon of «information warfare» is analysed, which is becoming one of the decisive tools of influence in the modern world, full of large-scale wars that threaten to escalate into the Third World War. This factor determines the relevance of the topic of the article. The history of the scientific study of the issue of information warfare in modern studies, in particular by V. Horbulin, V. Petryk, M. Trebin, A. Fisun and others, is presented. The purpose of the study is to reveal the tools of information warfare and means of counteraction, especially using the example of *Ukrainskyi tyzhden* magazine. To achieve the goal, the following tasks are determined: to demonstrate approaches to the components of information warfare – various PSYOP (psychological operations) and the potential dangers that arise in the

absence of resistance to manipulation of consciousness and information violence. Systemic, hermeneutic and historical methods are used as a methodological basis. The problems for Ukraine in connection with Russia's wide use of «information warfare» technologies against our country and the tools of resistance – the active intellectual activity of *Ukrainskyi tyzhden* magazine in 2022–2024 – are shown. The importance of the periodical's work is due not only to directly addressing these issues, but above all to understanding the broader historical and political context in which events take place. This is achieved by publishing a variety of journalistic, research, and analytical materials, including those by foreign authors. The magazine forms a worldview in its readers that allows them to critically perceive external information influences. The position of the periodical is not only a response to acute problems in the confrontation with Russia but it also plays an important role in creating an intellectual environment of freedom in Ukraine.

Keywords: information war, mass media, press, Russia, Ukraine, manipulation, *Ukrainskyi tyzhden*.

Валентина Галич

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4492-8922>

докторка філологічних наук, професор,

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука»
(Рівне, Україна)

e-mail: bella.lnu@gmail.com

Артем Галич

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8906-2456>

доктор філологічних наук, професор,

Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

(Полтава, Україна)

e-mail: artem.lnu@ukr.net

УДК 070+82-92]:303.62-021.131(477)

ІМЕРСИВНЕ ІНТЕРВ'Ю МИКОЛИ ТИМОШИКА ЯК ВІДГУК НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ДОБИ

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-10

Потреба вивчення жанру сучасного інтерв'ю мотивується такими чинниками, як: активна трансформація системи журналістських жанрів під впливом світових тенденцій доби глобалізації та новітніх інформаційних технологій і суспільно-політичних змін у молодій українській державі, позначених культивуванням принципів демократії; слабка розробленість теорії жанру інтерв'ю через активне проникнення його до змісту й структури інформаційних та аналітичних жанрів і породження численних модифікаційних та дифузійних форм; активність функціонування інтерв'ю в українських друкованих та електронних засобах масової інформації воєнного часу. Окрім того, дослідження крізь призму традицій і новаторства творів цього жанру діалогічного мовлення в журналістському доробку Миколи Тимошика, визначного ученого, громадського діяча та педагога, дає можливість наголосити й на інших проблемах новітнього інтерв'ю, зокрема морально-етичних, аксіологічних, освітніх.

Об'єкт дослідження: імерсивне (віртуальне) інтерв'ю Миколи Тимошика «Ольга Кобилянська про бездуховність і манкуртство українців», а його предмет становлять специфіка жанру інтерв'ю з пам'ятником та його комунікативний і виховний потенціал. Мета та завдання статті: розкрити імерсивний зміст інтерв'ю з пам'ятником у інформаційних викликах новітньої доби як репрезентанта портрета Миколи Тимошика. Інтерв'ю в його творчому доробку ще не стало об'єктом системного й комплексного вивчення. Наша публікація є першою спробою заповнення цієї лакуни. Методи наукового пошуку (дискурсологічний, біографічний, історичний, аксіологічний, типологічний) допомогли різноаспектно розкрити предмет наукового пошуку, зокрема, представити інтерв'ю Миколи Тимошика як багатовимірне комунікативне явище в координатах соціального часу і простору, прокоментувати його зміст з урахуванням духовних цінностей та в дотичності до наукової, освітньої та громадської діяльності автора.

Результатом дослідження є сформоване визначення імерсивного інтерв'ю як різновиду публіцистичного твору діалогічної форми, що сприяє зануренню реципієнтів у віртуальну/доповнену реальність, своєрідний нереальний, штучно створений світ, з яким вони можуть взаємодіяти в реальному часі з метою осмислення актуальних проблем сьогодення.

Ключові слова: журналістика, публіцистика, жанр, імерсивне інтерв'ю, конвергенція, модифікація, портретування.

Постановка проблеми. У теорії журналістики доби глобалізації та новітніх інформаційних технологій приділяється належна увага вивченню жанру інтерв'ю. Це пояснюється активною трансформацією системи журналістських жанрів під впливом світових тенденцій та суспільно-політичних змін у молодій українській державі, позначених культивуванням принципів демократії, а серед них – плюралізму, гласності та суспільного діалогу.

Сформувавшись як жанр публіцистики, інтерв'ю у світовій журналістській практиці функціонує понад півтора століття, проте теорія його розроблена досить слабко. Сучасний жанр інтерв'ю, активно проникаючи до змісту й структури жанрів інформаційного та аналітичного родів, породжує численні модифікаційні та

дифузійні форми. Це зумовлює труднощі у формулюванні єдиного визначення цього жанру, укладанні комплексної класифікації, з'ясуванні методологічних засад його вивчення. Оновлення жанру інтерв'ю в полі української журналістики у співвіднесеності з національною історією та культурою розширює межі його функціонування: як міжродове утворення він долає прив'язаність до окремого журналістського роду, набуває наджанрового характеру. Усе це вимагає нового наукового погляду на жанр інтерв'ю як на метажанр.

У час повномасштабної російсько-української війни інтерв'ю працює в інформаційній сфері на повну потужність у друкованих та електронних ЗМІ. Особливо продуктивно функціонує в тележурналістиці, входячи до змісту і структури інших жанрів (телерепортажу, телекореспонденції, телевізійного коментарю, портретного і проблемного теленарису, журналістського телерозслідування), демонструє різні модифікаційні форми, поєднує функції методу збору інформації й окремого жанру.

Зазначеним мотивується актуальність вивчення інтерв'ю. Окрім того, дослідження крізь призму традицій і новаторства творів цього жанру діалогічного мовлення в журналістському доробку Миколи Тимошика, опублікованих у пресі та трансльованих через радіо і телебачення, дає можливість наголосити й на інших проблемах новітнього інтерв'ю, зокрема морально-етичних, аксіологічних, освітніх.

Мета дослідження: розкрити жанрові особливості інтерв'ю Миколи Тимошика в інформаційних викликах новітньої доби як репрезентанта його портрета вченого, письменника, педагога.

Об'єкт дослідження: інтерв'ю з пам'ятником Миколи Тимошика «Ольга Кобилянська про бездуховність і манкуртство українців».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд праць, пов'язаних із темою статті, засвідчує увагу вчених до інтерв'ю як одного з найдинамічніших жанрів, що активно реагує на зовнішні та внутрішні чинники творення медіатексту. Інтерв'ю новітнього часу вивчається в різних аспектах: типологічному, термінологічному, генологічному, соціально-комунікативному, мовностилістичному, психологічному. Загалом сучасних журналістикознавців цікавлять проблеми жанрової модифікації

інтерв'ю в інформаційному просторі (О. Гарачковська, О. Голік, М. Недопитанський, Ю. Соловйова, С. Шебеліст), жанрової специфіки інтерв'ю в інтернет-виданні (Н. Виговська, О. Калита, В. Костюк, А. Кравченко, А. Павлова), структурних та жанрово-стилістичних особливостей текстів інтерв'ю в зарубіжній пресі (Н. Гапотченко, І. Літвін), комунікативно-прагматичного потенціалу інтерв'ю (О. Крупко, О. Саламатіна), інтерв'ю письменника як феномену журналістики (О. Антонова, Ю. Біловол, В. Галич). До завдань нашої розвідки входить розкриття специфіки поєднання традиційних та новітніх, пов'язаних з імерсивністю, методів розкриття дійсності в інтерв'ю непересічного автора-інтелектуала, за плечима якого великий практичний досвід, що навчає майбутніх журналістів та редакторів і володіє літературною майстерністю. Із цих позицій для нас цікавими та корисними були публікації, у яких вивчаються особливості самопрезентації, питання ідентифікації, амбівалентності, імерсивності, наративної інтенційності, портретування, мультикультурності, сторітеллінгу (А. Галич, О. Калита, А. Павлова, А. Фурман).

Новизна розвідки. Аналіз численних публікацій про Миколу Тимошика в наукових, періодичних виданнях та мережі доводить, що інтерв'ю в його творчому доробку ще не стало об'єктом системного й комплексного дослідження. Наша публікація є першою спробою заповнення цієї лакуни.

Методи дослідження. Дібрані методи наукового пошуку (дискурсологічний, біографічний, історичний, аксіологічний, типологічний) допомогли різноаспектно розкрити предмет дослідження. Так, застосування дискурсологічного методу посприяло представленню інтерв'ю Миколи Тимошика як багатовимірного комунікаційного явища в координатах часопростору, розкриттю їх контенту у зв'язку із суспільно-політичними та психологічними чинниками. Застосування біографічного методу дозволило не лише коментувати зміст інтерв'ю в дотичності до наукової, освітньої та громадської діяльності Миколи Тимошика, а й поглянути на цей жанр як на засіб портретування особистості. Історичний метод спрямував науковий пошук у річище поглибленого розуміння відтворених у інтерв'ю подій в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст. як сторінок національної історії та коментування їх у контексті ідей державотворення.

Аксіологічний метод уможливив проведення аналізу змісту інтерв'ю з урахуванням національних та загальнолюдських духовних цінностей. Застосування типологічного методу послужило акцентуванню проблем класифікації досліджуваного діалогічного жанру, явищ модифікації та дифузії.

Виклад основного матеріалу. Журналістський здобуток Миколи Тимошика, видатного науковця в галузях теорії та історії журналістики, теорії та історії видавничої справи і редагування, письменника та громадського діяча, нараховує 1422 тексти. У книжці «Материн заповіт у рушнику 1933-го: Автобіографічна канва життя. Бібліографічний показник із нагоди 65-річчя» (с. 458–528) він перераховується на сімдесяти сторінках. Опублікований у пресі (автор співпрацював з 225 українськими періодичними виданнями) та оприлюднений на радіо та телебаченні (Тимошик, 2022, с. 567–572), цей масив засвідчує велику працю Миколи Степановича над словом, сповнену вірою в його дієвість – у юнацькі роки, молодечим запалом та усвідомленням ваги професійних знань – у студентський період, набуттям практичних умінь – у час роботи в обласних чернівецьких газетах, досвіду керівної книговидавничої та журналістської роботи – у Держкомвидаві та видавництві «Либідь», осмисленням інформаційної та комунікаційної вагомості медіатору та його виховного потенціалу – у науковій, освітній та громадській діяльності.

«Професія журналіста від початку виробила звичку фіксувати все те, що хвилювало, зачіплювалося за вільні красочки вразливої душі. І то без відкладання на завтра, а саме “гарячими слідами”, коли все те, що просилося на папір, не втратило тремтливості душі...» (Тимошик, 2022, с. 20). Це роздуми з висоти професійного досвіду 65-річного Миколи Тимошика про особливість роботи в пресі. Таке професійне кредо він як автор різножанрових журналістських творів, таких як: замітка, звіт, інтерв'ю, кореспонденція, аналітична і проблемна публіцистична стаття, огляд, рецензія, портретний і проблемний нарис, репортаж, поклав у основу формування свого особного чину. Його титанічний журналістський доробок, як і науковий та літературно-публіцистичний, давно вже чекає на ґрунтовні дослідження небайдужих учених.

У журналістиці Миколи Тимошика – небагато інтерв'ю порівняно з творами інших жанрів (зафіксовано в переліку – 31

текст). Очевидно, це пов'язано з тим, що в радянську добу, на яку припало 20 років життя автора, цей жанр тодішньою владою не надто заохочувався, адже неможливо було передбачити, куди з ініціативи героя інтерв'ю спрямується розмова. П'ять із творів цього жанру, заголовки яких озвучують державотворчий зміст публіцистики Миколи Тимошика («Мати навчила не зрадити тим, хто багатший і успішний...»), «Патріотів багато, робітників бракує», «Українська книга і преса на чужині», «Як українському селу повернутися до витоків та стати самодостатнім», «Як позбутися продажної ментальності інтелігенції, вихованою колоніальною владою»), написані в час незалежної України та увійшли до книжки «Материн заповіт у рушнику 1933-го» (Тимошик, 2022, с. 193–271). Автор відгукнувся про них як про «знакові інтерв'ю з проблем, що стали провідними в журналістській, публіцистичній та науковій творчості. Таких своєрідних проблемно-тематичних блоків тут означено шість: українознавство, журналістика, книжництво, діаспора, село, інтелігенція» (Тимошик, 2022, с. 20–21).

О. Калита, досліджуючи жанрові особливості інтерв'ю на сторінках українських онлайн-видань, відзначає, що нині цей жанр активно застосовується в усіх типах ЗМІ, проте не втратив своєї популярності в періодиці, яка під впливом «глобалізаційних процесів набула ознак конвергентності та поступово переходить у віртуальне середовище» (Калита, 2013, с. 309).

Українські друковані засоби масової комунікації новітнього часу, зазнаючи тиску процесу світової культурної інтеграції та уніфікації, намагаються утримати інтерес читацької аудиторії, гідно відповідати на її запити й разом з тим зберегти своє «творче обличчя». На їх сторінках можна знайти численні інтерв'ю, які демонструють процеси взаємодії з багатьма жанрами інформаційного, аналітичного й публіцистичного роду, притаманними друкованим ЗМІ. На відміну від інших друкованих жанрів та радіо- й телебесід, інтерв'ю важко залучати до процесу текстотворення засоби візуалізації (окрім світлин) та озвучення мовлення. На допомогу приходять ремарки, у яких указується на міміку, жести, тембр, гучність мовлення. Друковані ЗМІ, відповідаючи на вимоги часу, застосовують новітні технології, розгортають свою діяльність одночасно в

паперовому та онлайнному, мобільному, теле-, радіоформатах, перетворюються в мультимедійні редакції. У річищі процесів конвергенції сучасне інтерв'ю в газеті та журналі розвиває потенційні можливості друкованого тексту бути мультимедійним.

У зв'язку зі сказаним, досить привабливими та ефективними за силою впливу на свідомість реципієнта є нині активно демонстровані на телебаченні імерсивні технології. Слово «імерсивний» походить з англійської мови (immersive – занурення) і в журналістиці означає методи повного або часткового застосування віртуальності або різних видів переплетення реальної та віртуальної реальності. А. Галич, міркуючи про потенційні можливості імерсивної тележурналістики в протидії війні Росії проти України, відзначає, що технології розширеної реальності ґрунтуються на документальній основі й дають можливість реципієнту стати учасником події, «при цьому можна не лише спостерігати й чути, а й рухатись, занурившись глибше в неї. Імерсивність – це не вигадана комп'ютерна гра, а простір для відчуттів, співпереживань, емоцій. Тут людина опиняється в центрі важливих подій сучасного світу, що, зокрема, пов'язані з війною, <...> чого не може дати традиційна журналістика» (Галич А., 2023, с. 5). Тож, природно, постає проблема пристосування імерсивних засобів до специфіки друкованих ЗМІ, зокрема застосування їх у змістоформі інтерв'ю як літературного твору, у вигляді символів та знаків зафіксованого на матеріальному носії.

Літературна практика подає приклади такого прецеденту. Так, «інтерв'ю з вампіром» стало основою сюжету однойменного роману американської письменниці Енн Райс (1973), екранізованого в 1994 та 2022 рр., герой якого Луї через 200 років обернення на вампіра розповідає молодому репортерів Деніелу Моллі історію свого життя. Тут доречно згадати й роман-інтерв'ю «Темниця» (2007) Юрія Андруховича, написаного у формі розмови автора із загадковим, ірреальним німецьким журналістом Егоном Альтом. Це підтверджує ім'я героя, що, очевидно, походить з латинського *Alter ego*, яке в перекладі означає «інше я» – вигадана альтернативна особистість людини, і відповідь самого Юрія Андруховича на запитання авторки цієї статті «Інтерв'юер Егон Альт – герой реальний? – Я б не поспішав так думати» (Галич В., 2013, с. 217).

Зрозуміло, що письменники мають право на вимисел, проте в названих художніх творах нас цікавить прийом моделювання реального процесу творення інтерв'ю, якого не могло бути, тобто ірреального, імерсивного.

У журналістиці Миколи Тимошика нашу увагу привернув оригінальний публіцистичний твір – інтерв'ю з пам'ятником «Ольга Кобилянська про бездуховність і манкуртство українців». Передісторія цього інтерв'ю розкривається у вступному слові редакції газети «Літературна Україна», де воно було надруковане 23 травня 2013 р. Так, під час перебування у Швеції на стажуванні в Інституті перепідготовки викладачів журналістики Східної Європи Микола Степанович мав можливість ознайомитися з таким цікавим різновидом інтерв'ю, як «розмова з пам'ятником».

На запрошення університетів України професор Тимошик проводив майстер-класи «Українська журналістика в європейському контексті», і так, як і в Київському національному університеті культури і мистецтва, де він нині працює, заохочував майбутніх журналістів спробувати «“розговорити” тих, хто стоїть у бронзі і камені на тамтешніх центральних майданах» (Тимошик, 2013, с. 10). Подібне завдання одержали й чернівецькі студенти, але через те, що воно тривалий час залишалося не виконаним, то сам професор написав інтерв'ю з пам'ятником буковинській письменниці й приурочив його до 150-річчя від дня її народження.

У полі української журналістської практики, крім згаданого вище, відомо лише кілька випадків публікацій подібних діалогічних творів: 1) «Інтерв'ю з пам'ятником Паніковському» (встановленому літературному персонажу в Кисві), опубліковане в щотижневому журналі «Політика і культура», який у 1999–2004 рр. прагнув пропагувати на українському інформаційному ринку західний формат weekly newsmagazine, – тож не дивно, що саме в цьому часописі було чи не вперше опубліковане новаторське інтерв'ю; 2) оприлюднене в рівненській газеті «ОГО» (2012) інтерв'ю з пам'ятником Тарасу Шевченку, що в Рівному, студентки Національного університету «Острозька академія», написане після прослуховування лекцій професора Миколи Тимошика; 3) діалог з письменником Костянтина Бобрищева «Олесь Гончар. Інтерв'ю, якого не було», випущений в газеті «Літературна Україна» (2018).

Відчувається, що новаторське інтерв'ю Микола Тимошик написав не лише з професійних журналістських амбіцій, а й із прагнень довести своїм студентам потребу постійно вдосконалювати свої фахові вміння, збагачувати знання зарубіжним досвідом. Окремі сторінки біографії Миколи Тимошика, засвідчені в книзі «Материн заповіт у рушнику 1933-го» (Тимошик, 2022, с. 46, 56–61, 64), вказують на те, яку велику роль відіграла Ольга Кобилянська у формуванні його особистості, вона для нього стала уособленням сумління й таланту буковинського краю, де після закінчення університету він працював. Тож зрозумілим стає, що оригінальне інтерв'ю з пам'ятником Микола Тимошик написав саме на основі віртуальної «розмови» з письменницею, що обрала для себе псевдонім Гірська Орлиця, творами якої захоплювався ще від шкільної пори, коли побачив у сільському клубі виставу «Вовчиха» за однойменним її оповіданням (Тимошик, 2022, с. 46). Тимошик-студент факультету журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка, читаючи повість «Людина» Ольги Кобилянської, натрапив на цитату з твору німецького письменника Фрідріха Шпільгагена «Завжди вперед»: «У мені живе любов до свободи і непохитна рішучість не дати нікому себе поневолити; ніколи не схилити своєї голови, коли проти цього протестує моя совість; жити так, як сам життя я розумію, і йти тим шляхом, що я його собі обрав. Яким би він трудним не був, не даючи нікому ніякими підлещуваннями, ніякими погрозами звести себе із цього шляху» (Тимошик, 2022, с. 46). Микола Тимошик заніс цей текст до свого щоденника й усе своє життя зв'язав з його змістом, який у свій час зорієнтував шлях особистого сходження й Ольги Кобилянської: «Виписана цитата ще раз нагадує: живи так, як сам життя розумієш, виходь зі своїх можливостей, знань і ніхто не повинен впливати на твої переконання, якщо ти вважаєш, що вони правильні для тебе. І не просто правильні, а й корисні. Я саме так і живу, як велить моя совість, як підказує власна душа» (Тимошик, 2022, с. 47). А вже з висоти свого 65-річчя, готуючи до видання книжку «Материн заповіт у рушнику 1933-го», Микола Тимошик, як і Ольга Кобилянська, слова німецького письменника бере за епіграф до неї, що підтверджує його вірність обраному ще в юності життєвому кредо (Галич В, 2023, с. 183–184), означеному трьома «П»:

професіоналізм, порядність, патріотизм. Це доводить порушення актуальної проблематики в інтерв'ю «Ольга Кобилянська про бездуховність та манкуртство українців», подані в ньому оцінка творчості Ольги Кобилянської з позицій сучасного її прочитання і проникливий аналіз перебігу культурних подій у нинішній Україні.

Природно, що зміст інтерв'ю перегукується із мемуарами Миколи Тимошика. Так, починається спілкування з пам'ятником Ользі Кобилянській, що сприймається як уособлення письменниці та літературної культури, совісті інтелігентки доби кінця ХІХ – початку ХХ ст., ліричним словом, сповненим безмірної поваги до неї, чому сприяють спогади інтерв'юера: «Радий новій зустрічі з Вами, Ольго Юліанівно! За часів, коли працював журналістом “Радянської Буковини”, театральний майдан з оновленим Вам пам'ятником був, як і для багатьох чернівчан, моїм улюбленим місцем відпочинку і зустрічей. Тепер, коли приїжджаю до міста свого професійного становлення, неодмінно приходжу сюди. Він кожного, напевне, притягує, мов магніт...». Пам'ятник-Ольга перериває журналіста й делікатно переводить розмову в історичне річище та сучасних громадських справ. Вона згадує австрійські Чернівці, де в кожному камені замурована духовна енергія. На її думку, Буковина – це не найглухіший і не найбідніший «закуток Європи», як відзначав один із основоположників марксизму-ленінізму. Уявна Ольга Кобилянська аргументує свою думку такими фактами: Чернівці з'єднані з Віднем модерним потягом, а українська дівчина з карпатського села Виженка номінована званням найкращої красуні Австрії, у місті книгарень було більше, ніж кав'ярень. Невипадково у новітні часи мешканці міста поставили «незвичні пам'ятники» – Вихованому Джентльмену, що при вході до книгарні залишає біля дверей калощі та парасольку, і трояндам як символу чистоти міста та неповторного його аромату. Ця дивовижна енергетика вистояла в столиці Буковини «під різними прапорами», і письменниця вірить, що вона «мусить вистояти й за нинішнього, багато в чому абсурдного, розбурханого, розтривоженого і zdegradovanого сьогodenня» (Тимошик, 2013, с. 10). Велика репліка Ольги Кобилянської побудована за всіма правилами публіцистичного твору, головною відзнакою якої є історичні факти, одягнені в шати образу, тональність наративу, притаманна спогадам, перегук із сьогodenням. Такий початок

віртуального інтерв'ю інтригує реального читача XXI ст., натякає на проблематику розмови.

«Інтерв'ю з пам'ятником як форма співбесіди зі знаковими особистостями минулого про актуальні проблеми сьогодення» (Тимошик, 2013, с. 10), без сумніву, належить до публіцистики, заснованої на документальному ґрунті, у якій, на відміну від художнього твору, панує домисел, ілюзія взаємообміну думок. Микола Тимошик, котрий добре знав творчість буковинської авторки, постійно збагачував свою пам'ять новими відомостями про перевидання її творів та їхню постановку в театрах України, дискусії навколо феміністичних поглядів письменниці. Ці знання в оригінальній формі присутні в аналізованому імерсивному інтерв'ю, спонукають його автора домислювати образ сучасної Ольги Юліанівни, яка вболіває за долю українського театру, української книги, толерантно ставиться до документально-біографічних творів про неї. Розмова з пам'ятником побудована через портретування постаті письменниці на фоні її доби й сучасності та шанувальника її творчості, що бере інтерв'ю у її пам'ятника. «Портрет у документальному тексті є досить складною і своєрідною сферою пізнання людини, що безпосередньо сходить до образу реальної людської особистості як за змістом, так і за формою», – відзначає А. Галич, наголошуючи, що основою для портретування в такому творі є пам'ять автора, а не уява, вимисел, фантазія, як у художньому творі (Галич А., 2017, с. 389).

Інтерв'ю з пам'ятником – продукт досить складного психологічного процесу текстотворення, заснованого на зануренні у віртуальний світ, уведеного в контекст осмислення його в реальному житті. При цьому ірреальне (ілюзія присутності Ольги Кобилянської в дні нинішньому, яка розмірковує про стан української культури, читацьку загребуваність її творів, побут чернівчан) мислиться як дійсність. На відміну від документально-художніх творів та художніх, у яких велику роль відіграє відтворення зовнішності героя, в імерсивному ж інтерв'ю з Ольгою Кобилянською, призначеному для друку, посилено відтворюється її «внутрішній» портрет як історичної особистості. Через небайдуже ставлення письменниці до суспільних явищ минулого й сьогодення «проявляється» її моральне обличчя. До того ж актуальність змісту питань, які порушуються в інтерв'ю (діяльність українських

театрів як оберегів культури, історичної пам'яті; якість постановки на театральній сцені творів письменниці; «будительська», націо-, державотворча місія літератури; перегуки творів Ольги Кобилянської з актуальними проблемами сьогодення) та наративна структура реплік учасників розмови, заснована на взаємоповазі й громадянській гідності, спрямовані не лише на формування цілісного тексту патріотичного звучання, а й портретування співбесідників, які постають як інтелектуали, високоморальні особистості, небайдужі до долі України.

Подане Миколою Тимошиком фото пам'ятника українській письменниці (скульптори А. Скиба, М. Мірошниченко, архітектор О. Таратута), установленого 2 серпня 1980 р. на Театральній площі перед Чернівецьким обласним музично-драматичним театром, який названо її ім'ям, у тексті інтерв'ю формує зорове сприйняття реципієнтом його співрозмовниці «у бронзі». Зображення письменниці, сповненої людської гідності та жіночності, що споглядає життя чернівчан нового тисячоліття й роздумує про їхнє непросте сьогодення, позначене протиріччями, та майбутнє, допомагає читачу імерсивного інтерв'ю сконструювати часопросторовий її образ.

Психологічна складність імерсивного діалогу зумовлює в розкритті проблеми портретування залучення філософських категорій самопрезентації та інтенційності. Соціальна ситуація, що породжує тематику розмови, а саме: стан культури в молодій українській державі транзитивного періоду, що характеризується як сплесками високодуховних здобутків (твори людей «порядних, патріотичних і талановитих» – Марії Матіос, Мирослава Дочинця, Василя Шкляра, що «спонукають думати, а відтак – діяти»), майстерна екранізація повісті «Царівна» Ольги Кобилянської), так і деградацією основ народної моралі (театральний майдан засмічений пляшками з-під пива; звідусіль чути з молодих вуст російський мат; «український національний простір є всуціль окупованим: з одного боку, північним сусідом, з іншого – своїми недовченими і некультурними манкуртами-яничарами, багато з яких володіють владними чи грошовими важелями»), визначає характер самопрезентації особистостей. Залучення таких прийомів, як подача спогадів суб'єктів інтерв'ю, демонстрація їхнього вправного оперування літературознавчою

та театрознавчою термінологією, історичними фактами, уміння зіставляти й порівнювати, сприяють ефективному сприйняттю реципієнтами особистісних ролей співрозмовників. Так, повернена до життя й занурена в проблеми сьогодення Ольга Кобилянська з позицій свого історичного досвіду подає взірці моральних уроків молодим українцям бути стійкими в захисті духовних цінностей свого народу. Микола Тимошик – інтерв'юер, представник України нового тисячоліття; шанувальник її творчості й водночас проникливий рецензент переведеної на мову театру її прозових творів або документальних – про буковинську письменницю чи експонатів в українських та зарубіжних музеях на її честь, які, на його думку, вимагають оновлення, усунення знаків тоталітарного минулого, презентації літературного спадку письменниці іноземному реципієнту в ореолі української культури, бодай із вкрапленням української мови.

Метод сторітелінгу (термін походить з англійської мови й у перекладі означає «розповідь історій») є досить ефективним у текстотворенні імерсивного інтерв'ю завдяки впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери реципієнта. «Історії» (наприклад, «віртуальний спогад» Ольги Кобилянської про самовіддану гру на сцені Заслуженої й Народної артистки Української РСР Ганни Янушевич у день смерті її сина), уведені до реплік співрозмовників, сприяють легшому сприйняттю інформації, сформованої на поєднанні ірреального та реального відрізків розповіді, викликають довіру читача. Укладені в уста учасників діалогу, вони ще й виступають засобом портретування, вказуючи на їхній талант невимушено й непомітно переводити фактаж в історію, що властиво для наративу письменника, педагога. У результаті зміщення суб'єктно-об'єктних відносин Ольга Кобилянська виявляє хист учителя, а інтерв'юер позиціонує себе як письменник, уважний до семантики слова, змістової структури реплік.

Майстерно змодельована Миколою Тимошиком ілюзія розмови з пам'ятником визначній письменниці, у якій інтерактивне стереоскопічне зображення замінене словесними засобами на уявний образ, дію, – це цілий реально неіснуючий світ, який, однак, формує зорові, звукові (модерний потяг, зачовгані людськими ногами алеї, звучання російської мови замість української) та

інші відчуття (запах троянд, дощу) і сприймається як різновид української дійсності початку ХХІ ст. Цьому сприяють форми тотожності матеріального (буття) й ідеального (небуття), аналогій минулого і сучасності (неповного буття), що присутні в логічній структурі мислення співрозмовників.

Імерсивне інтерв'ю Миколи Тимошика призначене для друку і є особливою формою віртуального спілкування у сфері масової культури, що продукує реальність, створену на основі зсувів аксіологічних акцентів (наприклад, у часопросторі минулого Чернівців і сучасного міста) та інституційних елементів суспільства (журналістика, освіта, культура), набирає обрисів симулякра, стає копією того, чого не було. Так, у розмові знакових особистостей в українській культурі відбувається зміщення їхніх соціальних ролей, що віддзеркалює зсув інституційних елементів у постмодерному суспільстві: Ольга Кобилянська перетворилася на фахівця в галузі сучасних медій, оперує термінами «театральний портал» у значенні «веб-сайт», компетентно аналізує сучасний журналістський процес, а вчений-журналістикознавець Микола Тимошик перетворився на театрального критика.

Інтенційність як психічна особливість людської свідомості – важлива категорія, що описує процес портретування, допомагає вивченню смисложитєвих орієнтирів, громадянських поривань і прагнень духовного самоствердження особистостей – суб'єктів аналізованого інтерв'ю. Специфіка імерсивного інтерв'ю, означена віртуальністю, зумовлює особливість змісту наративних, когнітивних, емоційно-мотиваційних та поведінкових компонентів інтенційності. Кожен із них заслуговує на окреме вивчення. Наголосимо на когнітивному компоненті інтенційності – складності інтерпретації реципієнтом реального та ірреального в сюжеті інтерв'ю з пам'ятником, що відтінює суб'єктно-індивідуальнісний рівень життєдіяльності Ольги Кобилянської та її співрозмовника як діячів сучасного суспільного процесу, розумінню того, що віртуальність у цьому інтерв'ю не прояв методу фейлетонної оповіді, а інформаційний привід для серйозної й захоплюючої розмови, що розвиває інтелект і формує національну ідентичність реципієнта.

Зважаючи на чинники, що спонукали Миколу Тимошика написати новаторське інтерв'ю з пам'ятником, варто також

акцентувати освітній компонент інтенційності. Для автора головним було не стільки реалізувати його давній задум, а скільки показати своїм студентам, як пишеться подібне інтерв'ю, покликане до життя не лише актуальністю змісту, а й оригінальною формою, що відтінює новітні конвергентні тенденції в журналістиці, а разом з ними й прагнення газетярів спеціалізувати технології мультимедійності в друкованих ЗМІ. Саме цим компонентом мотивується введення до змісту інтерв'ю обговорення з Ольгою Кобилянською питань вимислу і домислу в публіцистиці, документальній прозі та художній літературі. Крім того, Ольга Кобилянська порушує питання журналістської етики, моральності працівника медій, згадуючи жовчні статті-одноденки про її особисте життя, те, як представники журналістського цеху, «десятиліттями мешкаючи в Україні, споживаючи український хліб і демонстративно нехтуючи українською мовою, з незрозумілим осатанінням писали про українську історію та її знакові постаті» («такі непримиримі викривальники вже й до Шевченка дісталися»), а ще вона вказує на серію публікацій про діячів, портрети яких зображені на українських гривнях, де «поставали вони або як убивці, або як збоченці якісь» (Тимошик, 2013, с. 10).

Спираючись на інтерв'ю «Ольга Кобилянська про бездуховність і манкуртство українців», у визначенні поняття «імерсивного інтерв'ю», як і в дефініції будь-якого жанру, орієнтуємося на чотири взаємопов'язані сфери (Копистянська, 2005, с. 33; Галич В., 2017, с. 17). Подаючи зміст цих сфер у лапках, відзначимо, що перша з них відтворює жанр як поняття інваріантне, абстрактне, вказує на сукупність стійких жанрових ознак, що склалися протягом тривалого часу («бесіда, вибудована за певним планом через безпосередній контакт інтерв'юера з респондентом»), друга – розкриває жанр як історичне поняття, обмежене в часі та літературному просторі («імерсивне інтерв'ю – дитя постнеокультурної доби»), третя – враховує національну специфіку новітнього жанру («з усіх модифікаційних форм імерсивного інтерв'ю українська журналістська практика зафіксувала інтерв'ю з пам'ятником»), а четверта – конкретизує поняття з урахуванням індивідуальної творчості інтерв'юера («автор інтерв'ю Микола Тимошик постає інтелектуалом, здатним осмислити явища національної культури

як знаки буття українського народу, письменником, що майстерно застосовує засоби інтертекстуальності, володіє образним словом, усвідомлює можливості цього жанру у вербальному конструюванні віртуальності»).

Висновки. Незважаючи на давню історію інтерв'ю та нестихаючий інтерес учених до його вивчення, теорія цього жанру досі залишається недостатньо сформованою через постійну динаміку його розвитку як відгуку на тенденції доби глобалізації й новітніх інформаційних технологій та суспільно-політичних змін у молодій українській державі, коли на кін її проступання в майбутнє поставлені принципи демократії – плюралізм, гласність та суспільний діалог. Окрім того, комунікаційна активність інтерв'ю в українських ЗМІ воєнного часу та недослідженість його в журналістиці Миколи Тимошика, визначного вченого, публіциста та педагога, посилюють актуальність нашої розвідки.

Раціонально обрані методи дослідження (дискурсологічний, біографічний, історичний, аксіологічний, типологічний) допомогли на матеріалі новаторського інтерв'ю Миколи Тимошика «Ольга Кобилянська про бездуховність і манкуртство українців» означити головні штрихи теорії імерсивного (віртуального) інтерв'ю, покликаного задовольняти запити реципієнта новітнього часу, розвивати потенційні можливості друкованого тексту бути мультимедійним.

Імерсивне інтерв'ю, призначене для друку, як породження новітнього часу потребує укладання методології, здатної розкрити модифікацію історично сформованого жанру, зафіксувати вектори його ефективності, спрогнозувати перспективи розвитку. Усвідомлення авторами статті чотирьох сфер поняття імерсивного інтерв'ю дало можливість акцентувати його інваріантне значення, вказати на історію жанру розмови з пам'ятником, враховувати його національну специфіку, конкретизувати дефініцію з урахуванням індивідуальної творчості інтерв'юера.

Імерсивне інтерв'ю – це різновид публіцистичного твору діалогічної форми, що сприяє зануренню реципієнтів у віртуальну/доповнену реальність, своєрідний нереальний, штучно створений світ, з яким вони можуть взаємодіяти в реальному часі з метою осмислення актуальних проблем сьогодення. Імерсивне інтерв'ю – особлива форма віртуальної комунікації в масовій культурі,

у якій реальність, створена на основі зміщення ціннісних та інституційних елементів суспільства, набирає обрисів симулякра, стає копією того, чого не було. На відміну від симулякрів-маніпуляторів, присутніх у текстах сучасних медіа, здатних пропагувати оману й неправду, імерсивний спосіб формування сюжету в публіцистичному інтерв'ю Миколи Тимошика реалізується через модальність ствердження духовних цінностей – потужної сили прогресивного розвитку українського суспільства.

Залучення філософських категорій самопрезентації, інтенційності та методу сторітеллінгу сприяють реалізації психологічного, когнітивного, типологічного, освітньо-педагогічного аспектів дослідження, а також розкриттю феномену віртуальності в імерсивному інтерв'ю, призначеному до друку, її потенційних можливостей текстотворення та портретування історичних особистостей. Віртуальність в імерсивному інтерв'ю Миколи Тимошика характеризується автономністю (має свій час і простір – України другої половини XIX – початку XX ст.), спостережуваністю (вона є ілюзорною реальністю, що сприймається органами чуття), потенційністю (є тим, що можливе).

Наше дослідження має теоретичне й практичне значення, пов'язане з його новизною та застосуванням результатів у викладанні. Зокрема, використання одержаних знань з нашої розвідки дає можливість студентам спробувати свої творчі сили в підготовці імерсивного інтерв'ю з вулицею, містом, ненаписаною книгою, загиблим за свободу України солдатом.

Перспективним є вивчення питань типології імерсивного інтерв'ю, проблеми співвідношення в ньому вимислу і домислу, форм представлення віртуальності, наративної інтенційності, амбівалентності, мультикультурності.

Література

- Антонова, О. В. (2014). Інтерв'ю як маркер соціальної ролі автора. «Зазираючи за горизонт». *Національно-світоглядна публіцистика Миколи Жулинського*, 54–65. Луганськ: Друкарський двір.
- Бобрищев, К. (2018, 12 квіт.). Олесь Гончар. Інтерв'ю, якого не було. *Літературна Україна*, 14, 8. Київ.
- Галич, А. О. (2017). *Портрет у мемуарному та біографічному дискурсах: семантика, структура, модифікації*. Старобільськ: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Галич, А. О. (2023). Імерсивна журналістика як акт протидії війні росії проти України. *Регіональні ЗМІ України: історія, сучасний стан та перспективи розвитку*, 5–13. Полтава: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Галич, В. М. (2004). Інтерв'ю. *Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності*, 381–393. Київ: Наукова думка.

Галич, В. М. (2013). Роман-інтерв'ю «Тасмнниця» як зразок постмодерного публіцистичного тексту. *Щоб слово жило*. Луганськ: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Галич, В. М. (2017). Жанри публіцистики в науковій літературі. *Жанрова система публіцистики Олесь Гончара в координатах доби*. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка».

Галич, В. (2023). «Ремесло мов – справедливості. Буду навічно відданим йому». *Презознавство /Press Studies*, 3, 181–190. Львів.

Гарачковська, О. (2021). Жанрові особливості інтерв'ю в сучасному інформаційному просторі. *Український інформаційний простір*, 1, 86–93. Київ.

Голік, О. В. (2007). Інтерв'ю в українській пресі ХХІ. *Наукові записки Інституту журналістики*. <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php/index.php?act=article&article=2312>

Калита, О. П. (2013). Жанрові особливості інтерв'ю на сторінках українських онлайн видань. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 1, 308–312. Сімферополь.

Копистянська, Н. Х. (2005). *Жанр, жанрова система в просторі літературознавства*. Львів: ПАІС.

Соловійова, Ю. Є. (2015). Інтерв'ю в жанровій парадигмі письменницької публіцистики. *«На перехрестях долі...». Мотиви державотворення в письменницькій публіцистиці кін. ХХ – поч. ХХІ ст.*, 122–130. Старобільськ: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Тимошик, М. (2013, 23 трав.). Ольга Кобилянська про бездуховність і манкуртство українців: інтерв'ю з пам'ятником. *Літературна Україна*, 21, 10. Київ.

Тимошик, М. С. (2022). *Материн заповіт у рушнику 1933-го: Автобіографічна канва життя*. Бібліографічний показник із нагоди 65-річчя. Київ: Наша культура і наука.

References

Antonova, O. V. (2014). Interviu yak marker sotsialnoi roli avtora. «Zazyraichy za horyzont» [The interview as a marker of the social role of the author. «Looking beyond the horizon»]. *Natsionalno-svitohliadna publitsystyka Mykoly Zhulynskoho*, 54–65. Luhansk: Drukarskyi dvir [in Ukrainian].

Bobryshchev, K. (2018, 12 kvit.). Oles Honchar. Interviu, yakoho ne bulo [Oles Honchar. The interview that didn't happen]. *Literaturna Ukraina*, 14, 8. Kyiv [in Ukrainian].

Halych, A. O. (2017). Portret u memuarному ta biohrafichnomu dyskursakh: semantyka, struktura, modyfikatsii [Portrait in memoir and biographical discourses: semantics, structure, modifications]. Starobilsk: DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka» [in Ukrainian].

Halych, A. O. (2023). Imersyivna zhurnalistyka yak akt protydyi viini rosii pry Ukrainy [Immersive journalism as an act of opposition to Russia's war against Ukraine]. *Rehionalni ZMI Ukrainy: istoriia, suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku*, 5–13. Poltava: DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka» [in Ukrainian].

Halych, V. M. (2004). Interviu [Interview]. *Oles Honchar – zhurnalist, publitsyst, redaktor : evoliutsiia tvorchoi maisternosti*, 381–393. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Halych, V. M. (2013). Roman-interviu «Taiemnytsia» yak zrazok postmodernoho publitsystychnoho tekstu [The novel-interview «The Secret» as an example of a postmodern journalistic text]. *Shchob slovo zhylo*. Luhansk: DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka» [in Ukrainian].

Halych, V. M. (2017). Zhanry publitsystyky v naukovii literaturi [Journalism genres in scientific literature]. *Zhanrova systema publitsystyky Olesia Honchara v koordynatakh doby*. Lviv: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» [in Ukrainian].

Halych, V. (2023). «Remeslo moie – spravedlyvist. Budu navichno viddanym yomu» [«My craft is justice. I will be forever devoted to him»]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 3, 181–190. Lviv [in Ukrainian].

Harachkovska, O. (2021). Zhanrovi osoblyvosti intervii v suchasnomu informatsiinomu prostori [Genre features of interviews in the modern information space]. *Ukrainian information space*, 1, 86–93. Kyiv. [in Ukrainian].

Holik, O. V. (2007). Interviu v ukrainskii presi KhKhI. *Naukovi zapysky instytutu zhurnalistyky* [Interview in the 21st Ukrainian press]. <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php/index.php?act=article&article=2312> [in Ukrainian].

Kalyta, O. P. (2013). Zhanrovi osoblyvosti intervii na storinkakh ukrainskykh onlain vydan [Genre features of interviews on the pages of Ukrainian online publications]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Ser. Filolohiia. Zhurnalistyka*, 1, 308–312. Simferopol [in Ukrainian].

Kopystianska, N. Kh. (2005). Zhanr, zhanrova systema v prostori literaturoznavstva [Genre, genre system in the space of literary studies]. Lviv: PAIS. [in Ukrainian].

Soloviova, Yu. Ye. (2015). Interviu v zhanrovii paradyhmi pysmennytskoi publitsystyky [Interview in the genre paradigm of nonfiction writing]. «*Na perekhrestiakh doli...*». *Motyvy derzhavotvorennia v pysmennytskii publitsystytsi*

kin. XX – poch. XXI st., 122–130. Starobilsk: DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka» [in Ukrainian].

Tymoshyk, M. (2013, 23 trav.). Olha Kobylianska pro bezdukhovnist i man-kurtstvo ukraintsv: interviu z pamiatnykom [Olha Kobylianska on the lack of spirituality and manliness of Ukrainians: an interview with the monument]. *Literaturna Ukraina*, 21, 10. Kyiv [in Ukrainian].

Tymoshyk, M. S. (2022). *Materyn zapovit u rushnyku 1933-ho: Avtobiografichna kanva zhyttia* [Mother's testament in a towel of 1933: Autobiographical canvas of life]. Bibliografichniy pokaznyk iz nahody 65-richchia. Kyiv: Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].

Valentyna Halych

Doctor of Philological Sciences, Professor,
Private higher educational institution
«International University of Economics and Humanities named after
Academician Stepan Demianchuk»
(Rivne, Ukraine)

Artem Halych

Doctor of Philological Sciences, Professor,
State institution «Luhansk National University named after Taras Shevchenko»
(Poltava, Ukraine)

IMMERSIVE INTERVIEW OF MYKOLA TYMOSHYK AS A RESPONSE TO MODERN CHALLENGES

The need to study the genre of the modern interview is motivated by such factors as the active transformation of the system of journalistic genres under the influence of world trends of the era of globalization and the latest information technologies and socio-political changes in the young Ukrainian state, marked by the cultivation of the principles of democracy; the weak development of the theory of the interview genre due to its active penetration into the content and structure of informational and analytical genres and the generation of numerous modification and diffusion forms; the activity of interviews in the Ukrainian printed and electronic mass media during the war. In addition, the research through the prism of traditions and innovation of the works of this genre of dialogic speech in the journalistic output of Mykola Tymoshyk, an outstanding scientist, public figure and teacher, gives an opportunity to emphasize other problems of the modern interview, in particular, moral-ethical, axiological, educational.

The object of the study is the immersive (virtual) interview of Mykola Tymoshyk under the heading «Olha Kobylianska about the lack of spirituality and mancurtism of Ukrainians», and its subject is the specificity of the genre of interview with a monument and its communicative and educational potential. The purpose and task of the article consist in revealing the immersive content of the interview with the monument in the informational challenges of the modern time as a representative of the portrait of Mykola Tymoshyk. The interview in his creative output has not yet become the object of a systematic and comprehensive study. Our publication is a first attempt to fill this lacuna. The methods of scientific research (discursive, biographical, historical, axiological, typological) helped to reveal the subject of scientific research in various aspects, in particular, to present the interview of Mykola Tymoshyk as a multidimensional communicative phenomenon in the coordinates of social time and space, to comment on its content taking into account spiritual values and in tangibility to the scientific, educational and public activities of the author.

The result of the study is the definition of an immersive interview as a type of journalistic work of a dialogic form, which contributes to the immersion of recipients in virtual/augmented reality, a kind of unreal, artificially created world, with which they can interact in real time in order to understand actual current problems.

Keywords: journalistic activity, journalism, genre, immersive interview, convergence, modification, portraiting.

ЗМІСТ

ПРЕСОЗНАВСТВО:

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ

<i>Бліхарський Роман</i> . Аксіологічна модель часопису «Католицька Акція»: спроба побудови та напрямки інтерпретації.....	3
<i>Кулеша Надія</i> . Тематико-типологічні моделі, інформаційний ресурс, журналісти української преси 20–30-х рр. ХХ ст.: до історіографії пресознавства	28

ІСТОРІЯ ПРЕСИ

<i>Габор Василь</i> . Особливості інтерв'ю у західноукраїнській пресі міжвоєнного періоду	66
<i>Дроздовська Олеся</i> . «Голос з над Буга» (Сокаль, 1918–1919 рр.): документування життя в умовах війни.....	96
<i>Комариця Мар'яна</i> . 100-літній ювілей Шевченка в Галичині та Наддніпрянщині: пресовий дискурс.....	115
<i>Середа Оксана</i> . Журнал «Наші Дні» (1941–1944 рр.): літопис українського культурного життя під окупацією	143
<i>Тимошик Микола</i> . Передплата й поширення періодичної преси як ідеологічні акції тоталітарної влади (за архівними документами та матеріалами передплатної кампанії Буковини)	160

ПЕРСОНІФІКОВАНА ІСТОРІЯ ПРЕСИ

<i>Брайлян Надія</i> . Стефанія Нагірна (1898–1993 рр.) – педагогиня і редакторка часописів «Наша Україна» (Подебради, 1933–1934) та «Дитяча Зірка» (Ржевниця; Модржани, 1937–1938).....	184
--	-----

МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ:

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

<i>Вдовичин Ігор</i> . Питання інформаційної війни на сторінках журналу «Український Тиждень» (2022–2024 рр.)	201
<i>Галич Валентина, Галич Артем</i> . Імерсивне інтерв'ю Миколи Тимошика як відгук на виклики сучасної доби	217

CONTENTS

PRESS STUDIES:

HISTORY, THEORY, METHODOLOGY

<i>Blikharskyi Roman</i> . The axiological model of the «Catholic Action» journal: an attempt to construct and directions of interpretation	3
<i>Kulesha Nadiia</i> . Thematic and Typological Models, Information Resource, Journalists of the 20–30s of the XX Century: Towards a Historiography of Press Studies	28

HISTORY OF THE PRESS

<i>Gabor Vasyi</i> . Features of Interviews in the interwar Western Ukrainian press	66
<i>Drozdovska Olesia</i> . «Holos z nad Buha» (1918–1919): documenting life in war conditions	96
<i>Komarytsia Mariana</i> . 100th anniversary in Galicia and Dnieper Ukraine of Shevchenko: press discourse	115
<i>Sereda Oksana</i> . The magazine «Nashi Dni» (1941–1944): chronicle of Ukrainian cultural life under occupation	143
<i>Tymoshyk Mykola</i> . Subscription and distribution of the periodic press as ideological actions of the totalitarian government (according to archival documents and materials of the subscription campaign of Bukovyna)	160

PERSONIFIED HISTORY OF THE PRESS

<i>Brailian Nadiia</i> . Stefaniia Nagirna (1898–1993) as a teacher and editor of the magazines «Nasha Ukraina» (Podebrady, 1933–1934) and «Dytyacha Zirka» (Revnice; Modrany, 1937–1938)	184
---	-----

MEDIA COMMUNICATIONS:

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

<i>Vdovychyn Ihor</i> . Issues of information warfare on the pages of «Ukrainskyi Tyzhden» magazine (2022–2024)	201
<i>Halych Valentyna, Halych Artem</i> . Immersive interview of Mykola Tymoshik as a response to modern challenges	217

Національна академія наук України
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
Науково-дослідний інститут пресознавства
National Academy of Sciences of Ukraine
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
Research Institute for Press Studies

Пресознавство
Press Studies

Випуск 4
Issue 4

Редактор: *Ольга Катола*
Коректор: *Зоряна Наконечна*
Обкладинка: *Леся Квик*
Комп'ютерне верстання: *Надія Брайлян*

Підписано до друку 21.05.2024. Формат 60×84/16
Папір офсетний № 1. Наклад 50 пр.
Ум. друк. арк. 13,95
Надруковано з оригінал-макета